BIBLIOTECA ŞCOLARULUI

Grigore
URECHE

LETOPISEŢUL
ŢĂRII MOLDOVEI

LITERA
CHIŞINĂU 1998

CZU 8590-3
U 75

NOT{ ASUPRA EDI|IEI

Textele edi\iei de fa\[sunt reproduse dup[:

G r i g o r e U r e c h e . *Letopise\ul |[rii Moldovei*. Edi\ia a II-a rev[zut[(edi\ia l , 1955).Text stabilit, studiu introductiv, indice =i glosar de P. P. Panaitescu. Colec\ia “Clasicii rom`ni”. Editura de stat pentru Literatur[=i Art[. Bucure=ti, 1958.

G r i g o r e U r e c h e . *Letopise\ul |[rii Moldovei*. Edi\ie de P. P. Panaitescu. Seria “Patrimoniu”. Repere istorico-literare de Mircea Scarlat. Editura Minerva. Bucure=ti, 1987.

Textele, cu excep\ia particularit[\ilor de limb[=i stil (de epoc[veche, arhaic[), respect[ ]n parte =i]n limita posibilit[\ilor normele ortografice]n vigoare.

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975-74-055-3

TABEL CRONOLOGIC

cca 1590 Descendent al unei familii boiere=ti atestat[la]nceputul secolului al XV-lea, cronicarul Grigore Ureche este fiul vornicului Nestor Ureche, mare =i iscusit boier moldovean considerat pe atunci una din cele mai marcante personalit[\i politice ale |[rii Moldovei (purt[tor de solii la Poart[, mare logof[t =i mare vornic).

1604 Conform datelor lui Mihail Kog[lniceanu folosite]n *Noti\ie biografic[a cronicarilor Moldaviei*,]n *Letopise\ele Moldovei*, “Marele logof[t Nestor Ureche cu so\ia sa Mitrofana au zidit,]n anul 1604, m[n[stirea Secul, unde ei =i sunt]ngropa\i.”

1607 }n acest an Nestor Ureche prime=te indigenatul polon. }n ce prive=te anul =i data de na=tere ale cronicarului nu s-au p[strat nici un document concret =i nici o m[rturisire personal[care ne-ar indica o dat[mai mult sau mai pu\in sigur[. Ca urmare a acestui fapt,]ncep`nd cu Mihail Kog[lniceanu, primul s[u biograf, majoritatea cercet[torilor =i istoricilor literari s-au ab\inut s[se pronun\e]n atare privin\[. Dup[afirma\ia cercet[torului literar Dumitru Velicu (Velicu D. *Grigore Ureche*. Colec\ia “Universitas, Editura “Minerva”, Bucure=ti 1979, p. 64, “locul na=terii”, acesta este, desigur, Moldova, foarte probabil la Goe=ti,]n \inutul C`rlig[turii (azi sat \in`nd de comuna Ungheni, jude\ul Ia=i)”.

1607-1616 }n urma condi\iilor politice din Moldova defavorabile familiei, copil[ria =i adolescen\a Grigore Ureche =i le petrece]n Polonia, unde se refugiase tat[l s[u =i al c[rei indigenat]l primise. Aici va trebui s[se afle prima parte a vie\ii. Viitorul cronicar prime=te lec\ii la =coala Fr[\iei Ortodoxe din Lvov, membrul c[reia era tat[l s[u Nestor-Moldoveanul, cum era numit aici, =coal[ce-=i avea clasele de studii]n incinta Bisericii Moldovene=ti. Tot]n Polonia boierul moldovean]l]nscrie la colegiul iezuit cu profil umanistic din Lvov.

Acolo studiaz[“artele liberale”, adic[latina cu gramatica, retorica =i poetica, pe texte din scriitorii clasici, aritmetica, geometria, astronomia, dialectica, teoria muzicii, teologia, istoria =i geografia. Tot aici]nv[\a limbile latin[, slav[veche, polon[=i elin[.

1617—1627 Grigore Ureche se]ntoarce]n \ar[, unde se apuc[de administrarea mo=iilor, avere mo=tenit[de la tat[l s[u dimpreun[cu imboldurile spre cultur[. Timp de zece ani nu-l g[sim men\ionat printre demnitarii \[rii.

1628 Grigore Ureche p[=e=te pe primele trepte ale ierarhiei boiere=ti. Dintr-un document din 1628 afl[m c[el era al treilea logof[t, adic[=eful cancelariei =i secretar al domnului Miron Barnovschi.

1631—1633 Dup[o scurt[ ]ntrerupere ca “fost logof[t al treilea” Grigore Ureche este ridicat la rangul de mare sp[tar de c[tre domnul Moise-Vod[Movil[. Ca mare sp[tar el e membru al Divanului domnesc =i ia parte la discutarea =i luarea celor mai importante decizii ale acestui organ consultativ al domnitorului. Tot ca sp[tar el trebuia s[poarte la ceremonii spada =i buzduganul domnesc —]nsemne ale domniei.

1634—1642 Mare sp[tar =i]n timpul domniei lui Alexandru Ilia=, el comploteaz[ ]mpotriva domnitorului, al[turi de Vasile Lupu, ajung`nd unul din sfetnicii lui principali, care ocupau tronul ]n 1634, ]l va p[stra ]n func\ie pe Grogore Ureche p`n[ ]n 1642.

1642—1647 Este ridicat la rangul de mare vornic al “|[rii de Jos (1642), devenind cel mai influent dreg[tor din Divan. }n materie de politic[extern[Grigore Ureche promova cu hot[r`re =i cu perseveren\[ideile polonofililor, care vedeau izb[virea Moldovei din urgia turceasc[numai]n ambian\a \[rii cu Polonia, a c[rei putere era, pentru partizanii ei, chez[=ia victoriei]ntr-un ulterior r[zboi de eliberare. Ia parte activ[la via\a cultural[a Moldovei. }n aceast[perioad[de]nflorire a culturii na\ionale, stimulate din plin de c[tre domnitorul Vasile Lupu, Grigore Ureche]=i redacteaz[cronica, singura sa lucrare cunoscut[, r[mas[neterminat[. *“Letopise\ul |[rii Moldovei”* (1359-1594) se p[streaz[ ]n 22 copii manuscrise, cu interpol[ri datorate lui Simion Dasc[lul, Misail C[lug[rul =i Axinte Uricarul. Cronica lui “marcheaz[ ]nceputul istoriografiei]n limba rom`n[ =i prilejuie=te o prim[ afirmare a latinit[\ii limbii noastre ]n cuvintele r[mase celebre” (Doina Curtic[peanu, *Grigore Ureche* ]n *Scriitori rom`ni*, Bucure=ti 1978, p. 456): “M[car c[de la R`m ne tragem =i cu ale lor cuvinte ni-s amestecate”.

1647 La sf`r=itul lui aprilie 1647 cronicarul se stinge fulger[tor din via\[. Locul ]nmorm`nt[rii nu este cunoscut. Cea mai probabil[versiune este c[a fost]nmorm`ntat la M[n[stirea Bistri\a, unde “exist[, ]n pronaos, o cript[“ f[cut[ din porunca lui Nestor Ureche. Dup[ actele m[n[stirii, ]n aceast[ cript[ a fost ]ngropat cronicarul. “*Letopise\ul |[rii Moldove*i” ajunge numai p`n[la domnia lui Aron Vod[. Textul original al cronicii nu s-a p[strat. Exist[numai copii interpolate din deceniile =i secolele urm[toare, fapt ce a dat na=tere mai t`rziu la confuzii]n privin\a stabilirii adev[ratului autor. Din aceast[cauz[, cronica a mai fost atribuit[lui Nestor Ureche, apoi lui Simion Dasc[lul. Cele mai numeroase, mai argumentate opinii sus\in c[Grigore Ureche este autorul, iar Simion Dasc[lul, Misail C[lug[rul =i Axinte Uricarul sunt doar interpolatori succesivi ai textului original.

1852 De-a lungul timpului copiile cronicii lui Grigore Ureche s-au]nmul\it =i]n Moldova, =i]n |ara Rom`neasc[. Prima ei tip[rire,]ntr-o versiune aproximativ[, datorat[lui Mihail Kog[lniceanu, \ine de anul 1852.

1858 Cronica lui Grigore Ureche =i Simion Dasc[lul]n *Istoria Moldo-Rom`niei*, I, Bucure=ti. (de P. P. Panaitescu)

1878 *Chronique de Moldavie...* par Grégore Urechi, ed. Emile Picot, Paris.

1911 *Chronique de Gligorie Ureache,* ed. critic[de I. N. Popovici, Bucure=ti.

1955 Edi\ia critic[a operei lui Grigore Ureche, sub titlul “*Letopise\ul |[rii Moldovei*”, va vedea lumina tiparului abia peste mai bine de un secol de la prima ei publicare, adic[peste 103 ani.

1958 Apare edi\ia a II-a, rev[zut[, a “*Letopise\ului |[rii Moldovei*” de Grigore Ureche]ngrijit[de P. P. Panaitescu.

1961 *Letopise\ul |[rii Moldovei p`n[la Aron-vod[,* 1359–1595, ed. de C. Giurescu, cu o prefa\[de I. Bogdan, Bucure=ti.

1967 *Letopise\ul |[rii Moldovei,* ed. Liviu Onu, Bucure=ti.
Letopise\ul |[rii Moldovei ed. de Gh. Popp, Bucure=ti.

1987 Grigore Ureche. *Letopise\ul |[rii Moldovei.* Edi\ie de P. P. Panaitescu, Editura Minerva, Bucure=ti.

1990 *Letopise\ul |[rii Moldovei.* Grigore Ureche. Miron Costin. Ion Neculce. Not[biografic[. Activitatea literar[. Alc[tuire de Tatiana Celac, Editura Hyperion, Chi=in[u.

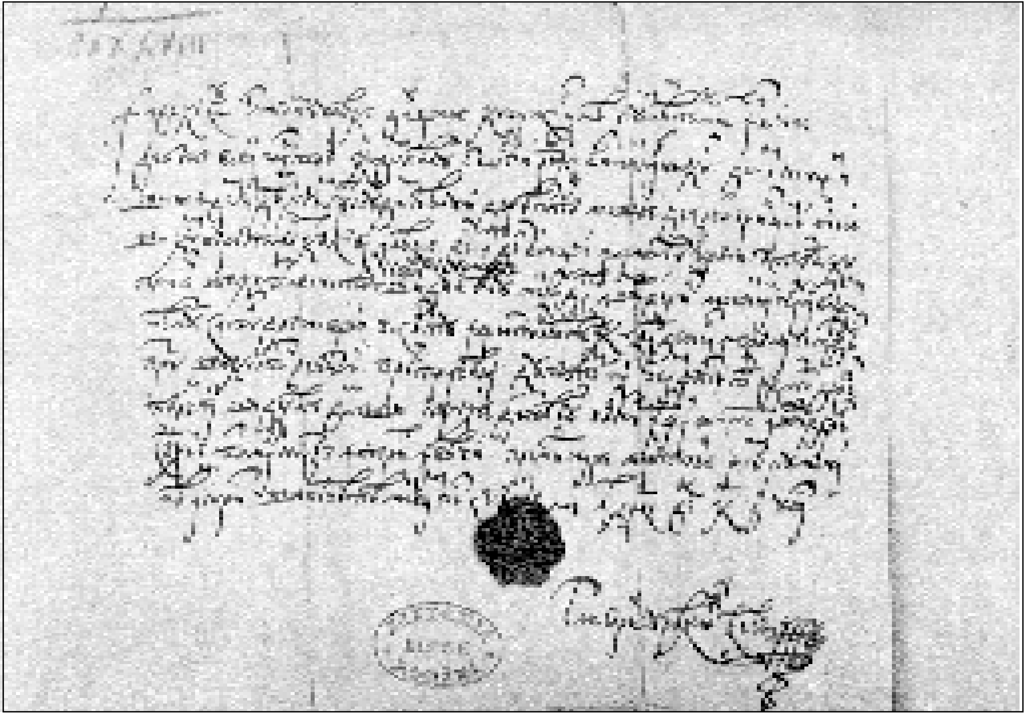
LETOPISE|UL T{RII MOLDOVEI, DE C~ND S-AU DESC{LECAT |ARA +I DE CURSUL ANILOR +I DE VIIA|A DOMNILOR CAREA SCRIE DE LA DRAGO+ VODA P{N{ LA ARON VOD{

Mul\i scriitorii au nevoit de au scris r`ndul =i povéstea \[r`lor, de au l[sat izvod p[urm[, =i bune =i réle, s[r[m`ie feciorilor =i nepo\ilor, s[ le fie de ]nv[\[tur[, despre céle réle s[ s[ ferească[ =i s[ s[ socoteasc[, iar dupre céle bune s[ urméze =i s[ s[ ]nvé\e =i s[ s[ ]ndireptéze. +i pentru acéia, unii de la al\i chizmindu =i ]nsemn`nd =i pre scurtu scriind, adec[=i r[posatul Gligorie Uréche[1] ce au fost vornic mare, cu multa nevoin\[cetind c[r\ile =i izvoadele =i ale noastre =i cele striine, au aflat cap =i]ncep[tura mo=ilor, de unde au izvor`t ]n \ar[ =i s-au ]nmul\it =i s-au l[\it, ca s[ nu s[ ]nnéce a toate \[rile anii trecu\i =i s[ nu s[ =tie ce s-au lucrat, s[ sa asémene fier[lor =i dobitoacelor celor mute =i f[r[ minte. Pre acéia urm`nd =i chizm`nd, m[car c[ s[ afl[ =i de al\ii semnate lucrurile \[r`i Moldovii, apucatu-s-au =i dumnealui de au scris]ncep[tura =i adaosul, mai apoi =i sc[dérea care s[véde c[au venit]n zilele noastre, dup[cum au fost]nt`iu \[rii =i p[m`ntului nostru Moldovei. C[cum s[t`mpl[ de s`rgu de adaoge povoiul apei =i iar[= de s`rgu scade =i s[ ]mpu\ineaz[, a=a s-au adaos =i Moldova, carea mai apoi de alte \[ri s-au desc[lecat, de s-au de s`rgu l[\it =i f[r[z[bav[au]ndireptatu.

Acéstea cerc`nd cu nevoin\[vornicul Uréche, scrie de zice c[“nu numai létopise\ul nostru, ce =i c[r\i streine au cercat, ca s[putem afla adev[rul, ca s[nu m[aflu scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dreptate, c[létopise\ul nostru cel moldovenescu a=a de pre scurt scrie, c[nici de via\a domnilor, carii au fost toat[c`rma, nu alége necum lucrurile

---

[1] Socotim c[acest pasaj a fost redat de Simion Dasc[lul]n vorbire indirect[dup[textul azi pierdut al lui Ureche. }ntruc`t el reprezint[totu=i cuvintele autorului, nu l-am socotit o interpola\ie, ci un pasaj din cronica lui Ureche.

Autograful lui Grigore Ureche din 20 decembrie 1627

denl[untru s[aleag[=i pre scurt scriind =i]nsemn`nd de la ]nceput p[n[ la domniia lui P[tru vod[ +chiopul =i s-au stinsu, c[ de aciia ]nainte n-au mai scris nimenea p[n[ la Aron vod[. Nici este a s[ mira, c[ scriitorii no=tri n-au avut de unde str`nge c[r\i, c[scriitorii dent[iu n-au aflat scrisori, ca de ni=te oameni nea=[za\i =i nemérnici, mai mult pro=ti dec`t s[ =tie carte. Ce =i ei ce au scris, mai mult den basne =i den pove=ti ce au auzit unul de la altul. Iar scrisorile striinilor mai pe largu =i de agiunsu scriu, carii au fost fierbin\i =i r`vnitori, nu numai a sale s[scrie ce =i céle striine s[ ]nsemnéze. +i de acolo multe luund =i lipindu de ale noastre, potrivindu vrémea =i anii, de au scris acest létopise\, carile de pre]n multe locuri de nu s[va fi =i nemerit, g`ndescu c[ cela ce va fi ]n\eleptu nu va vinui, c[ de nu poate de multe ori omul s[ spuie a=a pre cale tot pre r`ndu, cela ce véde cu ochii s[i =i multe zminté=te, de au spune mai mult, au mai pu\in, dar[lucruri vechi =i de demult, de s-au r[suflat at`ta vréme de ani ? Ci eu, pe cum am aflat, a=a am ar[tat."

(SIMION DASC{LUL)[1]

Dup[acéia =i eu care sunt intre cei p[c[to=i, Simeon Dascal apucatu-m-am =i eu pre urma a tuturora a scrie acéste pove=ti, ce]ntr-]nse spune cursul anilor =i viia\a domnilor, v[zindu =i cunosc`nd c[ scriitorii cei mai de demult care au fost ]ns[mn`nd acéste lucruri ce au trecut =i s-au sf`r=it =i pre urma lor al\ii nu vor s[ se apuce; v[z`nd noi aceasta c[s[p[r[sé=te aceast[ ]ns[mnare, socotit-am ca s[nu l[s[m acestø lucru nes[v`r=it =i s[ nu s[ ]ns[mnéze ]nainte, carele mai nainte de al\ii au fost ]nceputø pre r`nd]nsemnatu, p[n[la domniia lui Vasilie vod[, ca s[nu ne zic[cronicarii altora

1 Pasajele culese cu liter[mic[reprezint[, potrivit tehnicii edi\iei pe care o reproducem, interpol[rile stabilite de]ngrijitorul textului pe baza criticii interne =i a compar[rii manuscriselor, con\in`nd, indicate deasupra,]ntre paranteze, sau]n note de subsol, =i numele interpolatorilor (n. red.).

limbi c-am murit =i noi cu scriitorii cei dinceput, sau c[doar[suntem ne]nv[\at. Ci cu ajutoriul lui Dumnezeu,]nt[i m-am apucat a scrie ce au pizmit =i ce au]nsemnat al\ii. Pentru acéia, g`ndindu =i socotind de la inim[ ca s[ pociu afla cu adev[rat acest lucru, s[ fie deplin, adunat-am izvoade pre r`nd de i-am]mpreunat. +i citind izvoade pre r`nd, aflat-am =i acest izvod, carele l-au scris Uréche vornicul =i deaca l-am citit, l-am socotit c[ este scris adev[r, ]ns[ mai mult din c[r\ile streinilor dec`t din izvoadele noastre, c[numai c`t tinde pove=tile mai largø =i de agiuns =i mai deschis, iar semnele sau tocmélele =i lucruri c`te s-au f[cut]n \ar[, nu le arat[toate, c[poate fi c[n-au =tiut de toate cronicariul cel le=esc s[le scrie. Iar létopise\ul nostru nu tinde pove=tile, ce scrie mai pre scurt,]ns[le]nsemneaze toate pre r`nd. M[car c[ vornicul Uréche au scris mai sus c[ létopis[\ul cel moldovenesc scrie p[n[ la domniia lui Petru vod[ +chiopul =i décii s-au st`ns, iar eu, adun`nd izvoade de limba noastr[, aflat-am izvod denceput, cam pre scurt[ vréme =i toate pre r`nd]ns[mn`nd, p[n[la domniia lui Vasilie vod[.

Pentru acéia, deaca am v[zut c[lipsesc pove=tile =i cursul anilor din létopise\ul cel le=esc, am lipit dintre-ale noastre izvoade, carele am aflat c[-s adev[r =i am adus pove=tile la létopis[\ul cel le=esc, carea la locul s[u, carele toate mai nainte s[vor ar[ta, care=i la locurile sale =i toate pre r`nd chizmind =i ]ns[mn`nd, am izvodit din toate izvoadele]ntr-un loc =i am f[cut unul dis[v`r=it, de care lucru cu mare nevoin\[ am silit s[ nu r[m`ie nimic nes[mnat.

Prédosloviia desc[lic[rii a |[rii Moldovei dinceputul ei. Carea este]nsemnat[de Uréche vornicul din létopise\ul cel latinescu izvodit[

Vor unii Moldovei s[-i zic[c[au chiemat-o S\itia sau Schithia pre limba sloveneasc[. Ce S\itia coprinde loc mult, nu numai al nostru, ce]nchide =i Ardealul =i |ara Munteneasc[=i c`mpii preste Nistru, de coprinde o parte mare =i de |ara Le=asc[. Chiematu-o-au unii =i Flachia, ce scriu létopise\ile latine=ti, pre numele hatmanului r`mlenescu ce l-au chemat Flacus, carile au b[tut r[zboiu cu s\itii pre acéste locuri =i

schimb`ndu-s[ =i schimosindu-s[ numele, din Flachia i-au zis Vlahiia. Ce noi acésta nume nu-l priimim, nici-l putem da \[r`i noastre Moldovei, ci |[rii Muntene=ti, c[ei nu vor s[dispar\[, s[fac[doao \[ri, ci scriu c[au fostu tot un loc =i o \ar[=i noi afl[m c[Moldova s-au disc[licat mai pe urm[, iar munténii mai dint[i, m[car[c[s-au tras de la un izvod, munténii]nt[i, moldovénii mai pre urm[, de p[storii nemerit, c[umbl`ndu p[storii de la Ardeal, ce s[chiiam[Maramoro=,]n mun\i cu dobitoacile, au dat de o hiar[ce s[chiam[buor =i dup[mult[goan[ce o au gonit-o prin mun\i cu dul[i, o au scos la =esul apei Moldovei. Acolea fiindu =i hiara obosit[, au ucis-o la locul unde s[chiam[acum Buorénii, daca s-au disc[licat sat. +i hierul \[rii sau pecetea cap de buor s[ ]nsemneaz[. +i c[\eaoa cu care au gonit fiara acéia au cr[pat, pre carea o au chiemat-o Molda, iar[apei de pre numele c[\élii Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova. Ajijdirea =i \[rii, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

(MISAIL C{LUG{RUL)

Scriu alte istorii pentru \ara noastr[a Moldovei, cum au st[tut pustie 600 de ai, trec`nd ]mp[r[\iia sl[vitului =i putérnicului Traian ]mp[rat, carele s[ cunoscu sémnele puterii lui pe unde au tras Troian peste multe \[ri =i preste aceast[ \ar[, trec`ndø o=tile lui peste c`mpi =i preste ape. At`\ia ai s-au aflat pustie, p[n']n vrémea ce au vrut milostivul Dumnedz[u a nu l[sarea acestø p[m`nt f[r' de oameni. Ce cu voia sfin\ii sale, ]ndemn`ndu-s[o sam[de ficiori de domni den domniile ce au fost pre acéle vremi la R`m =i cu oamenii lor den Maramur[=, viind preste mun\ii ungure=ti =i preste mun\ii \[r`i Moldovei, v`n`ndu heri s[lbatece p[n' au ie=it la apa ce-i dzice Moldoa, gonind un dzimbru, carele l-au =i dob`nditu la un sat ce s[ chiam[ Buorenii, pre aceia ap[. +-au pus acei ape numele Moldova, pre numele unii \`nci ce s-au]necatu]ntr-acea ap[, ce o au chemat pre \`nc[ Molda =i pre numele ei s[ dzice acmu =i \[r`i Moldova, p[n' ast[dzi. Ie=indu la loc frumos =i de=chis, socotindu cu to\ii c[-i loc bun de hran[=i pl[c`ndu-le tuturor, s-au]ntorsu]napoi iar[=i]n Maramur[= =-au scos oamenii lor to\i]ntr-aceast[\ar[.

Pentru limba noastr[moldoveneasc[

A=ijderea =i limba noastr[din multe limbi este adunat[=i ne este amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, m[car[c[de la R`m ne tragem, =i cu ale lor cuvinte ni-s amestecate. Cum spune =i la prédosloviia létopise\ului celui moldovenescu de toate pre r`ndu: ce fiindu \ara mai de apoi ca la o slobozie, de prinprejur venindu =i disc[lic`ndu, din limbile lor s-au amestecat a noastr[: de la r`mléni, céle ce zicem latin[, p`ine, ei zic panis, carne, ei zic caro, g[in[, ei zicu galena, muieria, mulier, f[meia, femina, p[rinte pater al nostru, noster, =i altile multe din limba latineasc[ c[ de ne-am socoti pre am[runtul, toate cuvintile le-am ]n\eleage. A=ijderea =i de la fr`nci, noi zicem cal, ei zic caval, de la greci straste, ei zic stafas, de la lé=i prag, ei zic prog, de la turci, m-am c[s[torit, de la s`rbi cracati\[=i altile multe ca acéstea din toate limbile, carile nu le putem s[le]nsemn[m toate. +i pentru aceasta s[cunoa=te c[cum nu-i disc[licat[\ara de oameni a=[za\i, a=a nici legile, nici tocmeala \[rii pre obicée bune nu-s legate, ci toat[direptatea au l[sat pre acel mai mare, ca s[o judece =i ce i-au p[rut lui, ori bine, ori r[u, acéia au fost lége, de unde au luat =i voie a=a mare =i v`rf. Deci cumu-i voia domnului, le caut[s[le plac[tuturor, ori cu folos, ori cu paguba \[rii, care obicéi p[n[ast[dzi tr[ie=te.

De r[sipirea \[r`i dent[i

Afl[-s[aceast[\ar[s[fie fostu l[cuit =i al\ii]ntr-]nsa mai nainte de noi, de unde cet[\ile \[rii s[cunoscu c[-i lucru fr`ncescu, de au l[cuit o=tile R`mului =i au iernatu de multe ori, b[t`ndu-s[ uneori cu s\itii sau t[tarii, uniori cu Bosna =i cu Rumele =i la per=i trec`ndu. Ce fiindu]n calea r[ot[\ilor =i strop=indu o=tile, care de multe ori s[f[cea r[zboaie pré acesta loc, cum]nc[sémnile arat[, carile le vedem multe pretitindirile: movili mari =i mici =i =an\uri pre Nistru, pre Prut, prin codri, n-au mai putut suferi, ce s-au r[sipit =i s-au pustiit.

(SIMION DASC{LUL)

De izvodirea moldovénilor, de unde au venit]ntr-acéste locuri

Scrie létopise\ul cel ungurescu c[oarec`ndu pre acéste locuri au fostu l[cuind t[tarii. Mai plodindu-s[=i]nmul\indu-s[=i l[\indu-s[, s-au tinsu de au trecut =i preste munte, la Ardeal. +i]mping[ndu pe unguri din ocinile sale, n-au mai putut suferi, ce singur Lasl[u craiul ungurescu, cari-i zic filosof, s-au sculat de s-au dus la }mp[ratul R`mului, de =-au cer=ut oaste ]ntru ajutoriu ]mprotiva vr[jma=ilor s[i. Ce ]mp[ratul R`mului alt ajutoriu nu i-au f[g[duit, ce i-au dat r[spunsu]ntr-acesta chip, de i-au zis: “Eu suntu jurat, c`ndø am st[tut la ]mp[r[\ie, om de sabiia mea =i de jude\ul mieu s[ nu moar[. Pentru acéia oameni r[i s-au f[cut ]n \ara mea =i c`te temni\e am, toate suntu pline de d`n=ii =i nu mai am ce le face, ci \i-i voi da \ie, s[ faci izb`nd[cu d`n=ii =i eu s[-mi cur[\escu \ara de d`n=ii. Iar[ ]n \ara mea s[nu-i mai aduci, c[\i-iu d[ruiescu \ie.” +i de s`rgu ]nv[\[ de-i str`nser[pre to\i la un loc de pretitinderile =i i-au]nsemnatu pre to\i, de i-au arsu]mprejurul capului de le-au p`rjolit p[rul ca unor t[lhari, cu un hier arsu, care semnu tr[ie=te =i p[n[ ast[zi ]n |ara Moldovei =i la Maramoro=, de s[ cevluiescu oamenii prejur cap. Décii Lasl[u craiu, daca au luat acel ajutoriu t[lh[rescu de la }mp[ratul R`mului, au silit la |ara Ungureasc[=i décii pre c`=legile N[scutului, cu toat[ putérea sa s-au apucat de t[tari a-i bate =i a-i goni, de i-au trecut munte ]n ceasta parte pre la Rodna, pre care cale =i sémne prin st`nci de piatr[ ]n doao locuri s[afl[f[cute de Lasl[u craiul. +i a=a gonindu-i prin mun\i, scos-au =i pre ace=ti t[tari, carii au fostu l[cuitori la Moldova, de i-au trecut apa Sirétiului. Acolea Lasl[u craiu ce s[chiam[le=a=te Stanislav, st`ndu ]n \[rmurile apei, au strigatu unguré=te: "Sirétem, sirétem", ce s[ zice rum`né=te, place-mi, place-mi, sau cum ai zice pre limba noastr[: "A=a-mi place, a=a”. Mai apoi, daca s-au disc[licat \ar[, dup[cuv`ntul craiului, ce au zis, sirétem, au pus nume apei Sirétiul. +i dup[ mult[ goan[ ce au gonit pre t[tari i-au gonit =i i-au trecut preste Nistru, la Cr`mu, unde =i p[n[ast[zi tr[iescu, de acolo s-au]ntorsu Lasl[u crai]nd[r[tu cu mare laud[=l biruin\[. +i sosindu la scaunul s[u]n zioa de l[satul secului, cer=utu-=-au blagoslovenie de la vl[dicii s[i, s[-l lase

trei zile s[se veseleasc[cu doamn[-sa =i cu boierii s[i. +i a=a l-au blagoslovit, de au l[sat sec mar\i, cu toat[curtea sa, care obiceai s[\ine la légea lor =i p[n[ast[zi, de las[sec mar\i.

Ce aceast[povéste a lui Lasl[u crai ce spune c[au gonit pre ce=ti t[tari nu a-o scos Uréchie vornicul, din létopis[\ul cel le=escø, ci eu Simeon Dascalul o amu izvodit din létopis[\ul cel unguresc, care poveste o am socotit pre sémne ce arat[, c[poate fi adev[rat[[1].

De disc[licatul Maramoro=ului

Lasl[u craiul ungurescu dup[ ]zb`nd[ cu noroc ce au f[cut, de r[sipi pre cei t[tari =i s[ a=ez[ la scaunul s[u, sf[tuitu-s-au cu boierii s[i, ce vor face cu acei t[lhari ce-i adus[ ]ntr-ajutoriu de la ]mp[ratul R`mului, cu carii mare izb`nd[ f[cus[, de r[sipise putérea acelor t[tari; c[ s[ le dea loc =i ocine ]n \ar[, nu suferiia cei de loc =i de mo=ie, ungurii, v[z`ndu-i c[sunt ni=te oameni r[i =i uciga=i, socotindu c[de s[vor plodi =i s[vor]nmul\i, ei s[vor]nt[ri =i c`ndai s[ nu li s[ prilejasc[ vreo price cu d`n=ii, s[nu pa\[mai r[u dec`t cu t[tarii, mai apoi s[ nu le fie a piierde =i cr[iia. Ce le-au ales loc pustii =i s[lbatec, ]ngr[dit cu mun\i pinprejur, intre |ara Le=asc[ =i intre |ara Ungureasc[, unde s[ chiam[ acum Maramoro=ul. Acolo i-au dus de le-au ]mp[r\it hotar[ =i ocine =i locuri de sate =i t`rguri =i i-au nemi=it pre to\i, adec[slugi cr[ie=ti, unde =i p[n[ast[zi tr[iescu la Maramoro=.

Pentru disc[licatul \[rii al doilea r`nd

Dup[r[sipa \[rii dint[i, cum spune mai sus c[s-au pustiit de nevoia o=tilor lui Flac hatmanul r`mlenescu (sau cum spune létopise\ul cel

---

[1] Nu numai caracterul ei injurios, dar =i forma ei legendar[, neserioas[(leg[tura regelui Ungariei cu]mp[ratul romanilor), ar fi trebuit s[fac[pe dasc[lul Simion mai prudent, dac[ar fi fost un cronicar cu o cultur[c`t de elementar[ ]n domeniul istoriei. Se =tie c[aceast[,,basn[“ a lui Simion a provocat indignarea cronicarilor =i istoricilor moldoveni, Miron =i Nicolae Costin =i Dimitrie Cantemir (n. red.).

ungurescø de Lasl[u craiul ungurescø, c`ndu au r[sipit t[tarii dintr-acéste locuri, de au r[mas locul pustiu)[1] mai apoi, dup[ mult[ vréme, cum spune mai sus, c`ndu p[storii din mun\i ungure=ti pogor`ndu dup[ v`nat au nemerit la apa Moldovei, locuri desf[tate cu c`mpi de=chi=i, cu ape cur[toare, cu p[duri dése, =i ]ndr[gind locul, au tras pre ai s[i de la Maramoro= =i pre al\ii au ]ndemnat, de au disc[licat ]nt[i supt munte, mai apoi ad[og`ndu-s[=i cresc`ndu ]nainte, nu numai apa Moldovei, ce nici Sirétiul nu i-au hot[r`t, ce s-au]ntinsu p[n[la Nistru =i p[n[la mare. Nici r[zboaie mai f[cea ca s[-=i apere \ara =i p[m`ntul s[u de c[tr[ =ti\i =i gotthi =i di c[tr[ al\i vecini =i limbi ce era pinprejur. Ce av[ndu purt[toriu domnii lor carii r[dicas[ dentru sine, ]n |ara Le=asc[ de multe ori au intrat =i mult[ prad[ =i izb`nd[au f[cut, din c`mpi t[tarii i-au scos. (C[ dup[ mult[ r[sip[ ce i-au fost gonit pre t[tari oarec`nd di pre acéste locuri Lasl[u craiul ungurescu, iar[=i au fost]nceput a s[tinde la c`mpi)[2].

A=ijdirea =i munténilor nu numai nevoie =i groaz[le f[ciia, ce =i domniile schimba =i pre cine vrea ei, primiia ; pre ardéleni nu-i l[sa s[se odihneasc[, ci pururea le f[cea nevoie =i cet[\i c[teva le luas[=i le lipiia c[tr[|ara Moldovei, carile toate mai]nainte la locurile sale s[vor ar[ta. Mai apoi =i turcii carii s[vedea c[ca o negur[toat[lumea acoperea, r[zboaie, minunate au f[cut, de multe ori i-au =i biruit, mai apoi de o au =i supus supt giugul lor, de multe ori i-au asudat, roco=indu-se =i nu f[r[mult[moarte =i pagub[ ]n oameni, p[n[o a=[za.

(SIMION DASC{LUL)

Predoslovie a létopise\ului moldovenescu ce]ntr-]nsa spune c[este f[cut[\ara den doao limbi, de rum`ni =i de ru=i, de care lucru s[ cunoa=te c[ =i p[n' ast[zi este \ara gium[tate de ru=i =i gium[tate de rum`ni

---

[1-2] Pasaj ad[ugat de Simion Dasc[lul.

Ce aceast[povéste nu s[afl[ ]ns[mnat[de Uréche vornicul, iar eu n-am vrut s[las nici aceast[s[nu pomenescø, socotind c[cum am adus aminte de altele, ca s[nu r[m`ie nici aceasta ne]ns[mnat[.

Scrie la létopise\ul cel moldovenescu, la predoslovie, de zice c[deaca au ucis acei v`n[tori acel buor, ]ntorc`ndu-se]napoi, v[z`nd locuri desf[tate, au luat pre c`mpi]ntr-o parte =i au nemerit la locul unde acum t`rgul Sucévei. Acolo aminosindu-le fum de foc =i fiind locul despre ap[, cu p[dure m[nunt[, au pogor`t pre mirodeniia fumului la locul unde este acum m[n[stirea E\canei. Acolea pre acela= loc au g[sit o priseac[cu stupi =i un mo=neag b[tr`n, de pris[c[riia stupii, de semin\ie au fost rus =i l-au chiemat E\co. Pre carele deaca l-au intrebat v`n[torii, ce omu-i =i den ce \ar[este, el au spus c[este rus den |ara Le=asc[. A=ijderea =i pentru loc l-au intrebat, ce loc este acesta =i de ce st[p`n ascult[ ? E\co au zis: este un loc pustiiu =i f[r[ st[p`n, de-l domnescu fierile =i pas[rile =i s[tinde locul]n gios, p[n']n Dun[re, iar]n sus p[n']n Nistru, de s[hot[ra=te cu |ara Le=asc[, =i este loc foarte bun de hran[. }n\eleg`nd v`n[torii acest cuv`nt, au s`rguit la Maramor[=, de =-au tras oamenii s[i]ntr-aceast[parte =i pre al\ii au]ndemnat, de au desc[lecat]nt[i supt munte =i s-au l[\it pre Moldova]n gios. Iar Ia\co prisecariul, deaca au]n\eles de desc[lecarea maramor[=énilor,]ndat[s-au dus =i el]n |ara Le=asc[, de au dus ru=i mul\i =i i-au desc[lecat pre apa Sucévei]n sus =i pre Sirétiu despre Boto=iani. +i a=a de s`rgu s-au l[\it rum[nii]n gios =i ru=ii]n sus.

(MISAIL C{LUG{RUL)

+i s-au plinit toate locurile]ntr-aceast[\ar[de oameni, den munte p[n']n Nistru =i]n gios p[n' unde d[Dun[rea]n Vidov =i p[n']n Cetaatea Alb[=i Chiliia =i Renii =i Nistrul]n sus p[n[mai sus de Cérn[u\i, unde s[ ]mpreun[cu hotarul |[r`i Le=e=ti =i pre Ceremu=.

(SIMION DASC{LUL)

A=ijderea =i t`rgul Baia scrie c[l-au desc[lecat ni=te sasi ce au fost olari; a=ijderea =i Suceava scrie c[o au desc[lecat ni=te cojocari ungluré=ti, ce s[chiam[pre limba lor suci, iar Suceava pre limba ungureasc[s[chiam[Cojoc[rie. A=a]ntr-acesta chip s[afl[s[fie fost disc[licarea \[rii Moldovei.

(MISAIL C{LUG{RUL)

Aflatu-s-au]ntr-aceast[\ara =i cet[\i f[cute mai de demultø de ianovedzi: cetaatea]n t`rgul Sucévii =i cetaatea la Hotin =i Cetatea Alb[ =i Cetaatea Chilii =i Cetaatea Neam\ului =i Cetatea Noa[, Romanul, ce i s-au surpat p[m`ntul =-au c[dzut cetaatea.

Dinceputul domniilor v[leatul 6867<1359> [1]

}ntr-acei p[stori ce au nemeritu locul acesta, fost-au =i Drago=, carile au venitu de la Maramoro=, carile s[vediia =i mai de cinste =i mai de folos dec`tu to\i, pre carile cu to\ii l-au pus mai mare =i purt[toriu lor.

(MISAIL C~LUG{RUL)

+i dac[l-au pus domnu, luar[pild[de pre capul acei hiar[n[s`lnice, dzimbrul, ce scriem mai sus c[ l-au v`nat =i pus[r[de au f[cut peciate \[r`i Moldovei, de tr[ie=te p[n ]ntr-aceste vremi ]n m`nule cui alege Dumnedz[u a hire domnu \[r`i, de tr[ie=te p[n' ast[dzi, de s[ pune pre c[r\i, ce poroncé=te domnul de tocméle =i de a=edz[ri l[cuitorilor =i de ascultat c[rora vor s[ fac[ str`mb[t[\i intre l[cuitori, iar celora ce nu ascult[, de certare mare...

+i daca au domnitu doi ani, au muritu.

+i-ntr-acea]ncep[tur[a fost domniia ca o c[pit[nie[2].

Pre acesta semnu dint[ia=i dat[ce s[ar[t[domniia f[r[trai, s[putea cunoa=te c[nu va fi a=ezarea bun[intre domniia Moldovei, ce cum fu pre scurtu viia\a domnului dint[i, a=a =i domnii ce vor fi

[1] Anii trecu\i]ntre paranteze unghiulare reprezint[cronologia erei noastre (n. red.).

[2] Adausul lui Misail C[lug[rul.

]nainte, adésea s[vor schimba =i intre domniia Moldovei mult[nea=ezare va fi.

Pre urma lui Drago= vod[, au st[tut la domnie fiiu-s[u, Sas vod[=i au \inut domniia 4 ani =i au murit.

Dup[moartea lui Sas vod[, au \inut domniia fiiu-s[u, La\co vod[8 ani.

Pre urma lui La\co vod[au domnit Bogdan vod[6 ani.

Dup[domniia lui Bogdan vod[au domnit P[tru vod[, ficiorul lui Mu=atu, 16 ani.

Dup[d`nsul au domnitu frati-s[u, Roman vod[, trei ani.

(AXINTE URICARIUL)

Samod`rje\ul, st[p`nitoriu \[r`i de la plaiuri =i p[n[ la mare. +i acesta au f[cut t`rgul Romanul pre numele lui, precum m[rturisé=te la uricul lui, carile s[afl[la m[n[stirea Pobrata.

Iar[pre urma lui Roman vod[au st[tut la domnie +tefan vod[, carile au avutu doi ficiori, +tefan =i P[tru, =i au domnitu 7 ani. Iar[ce s[va fi lucratu]n zilile acestor domni, nu s[afl[scris nimica, c`tu au domnitu ei 46 de ani. Cunoa=ti-se c[ au fostu nea=eza\i =i de cur`ndu, de n-au avut cine scrie, nici vecinii, carii nimica n-au l[satu ne]nsemnatu, n-au =tiut de d`n=ii s[scrie.

De]nsemnarea anilor

}nsemnarea anilor a scriitorilor no=tri nu s[tocmé=te cu a streinilor, c[létopise\ul nostru scrie c[au fostu v[leatul 6867 <1359>, c`ndu au st[tut domn Drago= vod[, iar[létopise\ul streinilor scrie c[au fost 6867]n zilile acestui +tefan vod[ce scriem mai sus. Iar[ce s[va fi trecut]napoi nu s[afl[ ]nsemnat de streini, cunoa=ti-s[c[cum nu s[afl[de scriitorii no=tri]nsemnat viia\a domnilor =i lucrurile lor, a=a =i

v[leatul, c`ndai s[ nu fie smintitu, iar[ de au =i ]nsemnatu, nu au =tiut ce au scris. Iar létopise\ul le=escu putem cunoa=te c[ poate fi mai adev[ratu, c[ fiindu oameni a=eza\i mai de demultu =i cronicarii lor neav`ndu alte trebi, ce numai v[leatul p[ziia =i ni=te lucruri mari ca acéstea p[ziia =i socotiia, s[nu r[m`ie ceva ne]nsemnat, pentru ca s[ nu le zic[ vecinii lor di prinprejur c[ au fostu adormi\i sau ne]nv[\a\i =i nestr[b[tu\i cu istoria. Pentru acéia =i pre acesta lucru putem cunoa=te c[ ei cum au ]n\eles de desc[licarea \[r`i noastre =i de lucrurile domnilor]ndat[s-au apucat de au]nsemnatu toate pre r`ndu =i ale noastre =i ale lor, pentru acéia ei scriu c[au fostu v[leatul la domniia lui +tefan vod[, 6867 <1359>.

Domniia feciorilor lui +tefan vod[

Acest ce scriem mai sus, +tefan vod[, au avut doi ficiori, cum s-au pomenit mai sus, pre +tefan =i pe P[tru, carii dup[moartea t[t`ne-s[u, pricindu-s[pentru domnie, au fugitu +tefan, fratile cel mai mare, la Cazimir craiul le=escu, poftindu ajutoriu]mpotriva fr[\ine-sau, lui P[tru =i s[i s[pléce cu toat[\ara. Iar[P[tru cu ajutoriul ungurescu au apucatu \ara.

Vr`ndu Cazimir crai ca s[ dob`ndeasc[\ara =i s[fie pe voia lui +tefan vod[, i-au datu oaste, de au intrat]n \ar[,]n zioa dint[i a lui iulie. +i]nt[i]i mergea cu norocu, iar[mai apoi i-au am[git ai no=tri, de i-au b[gat la codru, fiindu copacii]ntina\i pre l`ng[ drum, i-au surpatu asupra lor, unde c`\i n-au pieritu de copaci i-au prinsu vii, pre carii mai apoi i-au r[scump[ratu craiul Cazimir. Fost-au]ntr-ace=ti robi oameni mari: Zbigniev =i Tecinschii ficiorul voievodului de Crac[u, trei steaguri a trei voievozi, a Crac[ului, a Sandomirului =i a Liovului =i noao steaguri boiere=ti.

Létopise\ul nostru de ficiorii lui +tefan vod[ce pomenim mai sus, nimica nu scrie, ci scrie c[dup[domniia lui +tefan vod[, au domnit Iuga vod[2 ani, dup[d`nsul Alixandru vod[, carele s[va pomeni mai

gios. Iar[noi n-am l[sat s[nu-i]nsemn[m, nici de ficiorii lui +tefan vod[, c[ci c[poate s[fie adev[rat, c[nu p[rtené=te cronicarul Bielschi a lor s[i, ce scrie poticala ce au petrecut +tefan vod[cu ajutoriul lor, de au pierit cu to\i.

Dup[ace=tia au domnit Iuga vod[2 ani =i l-au luat la sine Mircea vod[, domnul muntenescø. Iar ce s[va fi lucrat]ntr-acei doi ani a domniei lui nu s[=tie.

(AXINTE URICARIUL)

F[r c`t numai ce]nsemneaz[la un létopise\ ce este izvodit de Dub[u logof[tul de pre létopise\ul lui...[1] de zice c[el au trimis]nt[i la arhiepiscopul de Ohrida =i au luat blagoslovenie, de au pus mitropolit.

(MISAIL C{LUG{RUL)

Domniia Iug[i vod[, carele mai]ntréce cu toate pre domnii cei trecu\i mai denainte

Trimis-au la patrier=ie de Ahrida =-au luat mai]nt[iu blagoslovenie =-au pus mitropolit pre Theoctist =-au desc[lecat ora=e pren \ar[, tot pre la locuri bune =i Ie-au ales sate =i le-au f[cut ocoale prenpregiur =i-au]nceput a d[rui ocine pren \ar[a voinici ce f[cea vitejii la o=ti. +-au domnit 2 ai =i l-au luat Mircea vod[, domnul muntenescø la sine.

Domniia lui Alexandru vod[cel B[tr`n =i Bun

Létopise\ul nostru cest moldovenesc scrie c[au fost cursul anilor 6907 <1399> aprilie 25, c`nd au st[tut domnu Alexandru vod[; iar létopise\ul cel le=esc scrie c[au fost v[leatul 6921 <1413>

[1] Loc alb]n manuscris.

(AXINTE URICARIUL)

Dar au gre=it, c[ci s[afl[un uric al lui Alixandru vod[la m[n[stire la Barnovschii =i scrie din v[leat 6906<1398>.

Acest Alixandru vod[multe lucruri bune au f[cut]n \ar[=i au f[cut 2 m[n[stiri mari]n Moldova, Bistri\a =i Moldovi\a,]n doi ani a domniei sale.

(MISAIL C{LUG{RUL)

F[cut-au 2 sfinte m[n[stiri mari]n Moldova, Bistri\a =i Moldovi\a =i li-au]ndz[strat cu multe sate cu vecini =i cu b[le=tie =i cu ve=minte scumpe]nlontru =i cu odoare.

+i deaca se v[dzu luminat]n cinstea domnii,]n 2 ai a domnii lui, fiindø mai intreg =i mai cu minte dec`t cei trecu\i ]naintea domnii lui =i multu tr[g`nd =i r]vnindø spre folosul sufletului s[u, adus-au cu mare cheltuiala sa, den \ar[p[g`n[, sfintele mo=tii a marelui mucenic Ioan Novii =i li-au pus ]ntr-a sa sv`nt[cetaate, ce este]n ora=ul Sucévii, cu mare cinste =i pohval[, de a ferirea domnii sale =i paza scaunului s[u. Ce veri cerca la c[r\ile besérecii via\a lui, carele miercurea =i gioi]n s[pt[m`na rusaliilor]l sl[vé=te toat[\ara noastr[ ]n Suceava, unde dzac mo=tiile la mitropolie.

+i cu darul ce avea de]n\elepciunea de la milostivul Dumnedz[u, c[ut`ndu =i v[dzindu cinstea lumii, cum s[cade a s[purta]n podoabele]mp[ra\ilor =-a crailor =-a domnilor, socotit-au =i la aceast[\ar[, m[carø c[n-au fost mai c[utat al\ii, ce au fost mai]nainte domni,]nt[ie dat[au trimis la patrier=ii de la r[s[rit de au luat blagoslovenie =-au f[cut mitropolit =i i-au dat scaun o sf`nt[ m[n[stire mare, mitropolie ]n ora=ul Sucévii, l`ng[polata domneasc[, cu multe sate =i ocine d`ndu-i, s[ fie de slujb[ acei svinte m[n[stiri, mitropolii, =i c`teva \inuturi]n eparhiia ce i s-au dat, f[c`ndu-l epitrop legii.

Mai f[cut-au =-al doilea episcop, dup[mitropolit, la sv`nta m[n[stire ce este

]n ora=]n Roman =i i-au dat eparhiia o parte de \inuturi de suptu munte den gios.

Mai f[cut-au =-al treilea episcop la o sv`nt[mare m[n[stire, la R[d[u\i =i eparhiia i-au dat |ara de Sus, despre |ara Le=asc[, \[nuturile céle de sus.

+i daca au a=edzat vl[dicii, le-au f[cut cinste mare, c[le-au pus scaunele, de =ed denadreapta domnului,]naintea tuturor svétnicilor, aproape de scaunul domnescø.

Tocmit-au =i boieri mari]n svat, de chevernisala \[rii =-a p[m`ntului Moldovii:

Logof[t mare, giudec[toriu =i ales[toriu de ocine, ispravnic pre o frunte de oameni de \ar[, ce sunt curténi =i giudec[toriu tuturor, cine-s cu str`mb[t[\i]n \ar[=i lu[tor de sam[tuturor, ispravnic celor ce suntø la curtea domneasc[.

Vornic mare]n |ara de Gios, giudec[toriu tuturor den \ar[, cine au str`mb[t[\i =i globnic de mor\i de om =i de =iugubini ce s[ fac la partea lui =i vornic B`rladului.

Vornicul cel mare de |ara de Sus, giudec[toriu tuturor den \ar[, cine au str`mb[t[\i =i globnic de mor\i de om =i de =iugubini ce s[fac la partea lui =i vornic Dorohoiului.

P`rc[labul de Hotin la acea margine despre |ara Le=asc[=i C[z[ceasc[, giudec[toriul tuturor la acel \[nut.

Hatman =i p`rc[lab de Suceava =i ispravnic pe toate o=tile \[r`i.

Postelnic mare, dvorbitoriu]naintea domnului =i p`rc[lab de Ia=i =i t`lmaciu a limbi striine.

Sp[tariu mare =i staroste de Cern[u\i =i cu obicéiu]mbr[cat la dzile mari cu hain[scump[domneasc[=i dvorbitoriu cu arme domne=ti]ncinsu la spatele domnului]ntr-acéle dzile.

Paharnic mare =i p`rc[lab la Cotnariu =i ispravnic viilor domne=ti de la Cotnariu =i de la H`rl[u =i cu obicéiu s[dreag[domnului la dzile mari cu p[har la mas[.

Visternic mare, ispravnic pre socotéle ce s[fac, s[s[ia den \ar[=i grijindø =i d`ndø léfe slujitorilor =i purt[toriu de grij[ a toat[ cheltuiala cur\ii =i a oaspe\i ce vin ]n \ar[ =i toate catastijile \[r`i pre m`na lui.

Stolnicul cel mare cu obicéiu la dzile mari =i la veselii domne=ti,]mbr[cat

]n haine domne=ti =i viind]naintea bucatelor domne=ti, le tocmé=te pre mas[ ]naintea domnului cu tipsiile =i dvorbitoriu]ntr-acéle dzile.

Comis mare, ispravnic pre povodnici =i pre to\i cai domne=ti =i]mpodobindø povodnicii]n podo[be domne=ti =i m[rg[toriu]naintea povodnicilor =-a domnului.

Medelnicériu mare, cu obicéiu]mbr[c[t]n hain[domneasc[, dvorbitoriu la masa domnului la dzile mari =i taie fripturile ce s[aduc]n mas[.

Clucer mare, ispravnic pre beciurile domne=ti, pre unt =i pre miere =i pre colacii, adec[pocloanele, ce vin de la ora=[la N[scut lui Hristos.

Sulger mare, ispravnic pre toate obroacele ce s[dau la cuhnele domne=ti =i la slujitorii cur\ii, de carne =i la ospe\i ce vin]n \ar[.

Jicniceriu mare, ispravnic pre toate obroacele de p`ne ce s[dau la curtea domnului =i la slujitorii cur\ii =i la oaspe\i ce vin]n \ar[.

Vame= mare ce \`ne sc[lile \[r`i pentru v[m[=ie; duc dulce\i =i cofeturi la mas[domnului la dzile mari =i ispravnic pre negu\[tori.

+etrar mare pre corturile domne=ti =i-n o=ti =i-ntr-alte c[li =i purt[toriu de grij[tunurilor.

U=er mare, purt[toriu de grij[tuturor solilor =i t[lmaci striinilor la giude\.

Arma= mare, ispravnic =i purt[toriu de grij[pentru to\i ceia ce fac r[u =i cad la]nchisoarea \[r`i, la temni\[ =i pedepsitoriu acelora tuturor =i cei giudeca\i de moarte da\i ]n m`na lui, s[-i omoare.

Aga, ispravnic pre d[r[bani =i pre t`rgu, pre Ia=i, giude\.

Logof[t al doilea, hot[r`toriu de ocine]n toat[\ara.

Postelnic al doilea,]n toat[vrémea dvorbitoriu]naintea domnului =i ficior de boieriu ales.

Logof[t al treilea, c[rtulari, scriitoriu bun, dvorbitoriu totdeauna l`ng[ domnu, credincios la toate tainele domnului =i c[r\i ori den \ar[, ori de la priietini de unde ar veni, toate ]n m`na lui m[rgu =i cu]nv[\[tura domnului de la d`nsul iese r[spunsurile =i pecétea t[r`i]n m`na lui. +i orice giudé\e =i ]ndrept[ri s[ facø oamenilor, f[r[ pecétea domnului nu poate hi carie-i ]n m`na logof[tului al treilea, credincios]n toate la domnu.

Postelnici den al doilea,]nainte c`\i va domnul s[fac[, deprindzindu-s[la aceia cinste, iese =i la alt[cinste mai mare.

Sp[tariu al doilea =i al treilea; al doilea zvore=te c`ndø nu zvore=te cel

mare, =i el]mbr[cat, cu spata]ncinsu =i cu buzduganul am`n[la spatele domnului. Iar sp[tariul al treilea zvoré=te peste toat[vrémea.

P[harnicul al doilea, dup[dvorba p[harnicului celui mare, dvoré=te la mas[=i derege p[har cu b[utur[la domnu.

P[harnicul al treilea, iar c`ndø nu derége al doilea, derége =i el la masa domnului.

A=ijdiria =i mitropoliia de la Suceava =i episcopia de la R[d[u\i =i m[n[stirea Neam\ului =i alte m[n[stiri.

A=ijdiria]nt[ia= dat[au trimis de au luat blagoslovenie de la patriar=ii r[s[ritului =i au f[cut mitropolit, de l-au a=ezat la scaun, la mitropolie]n Suceava, numai anume nu scrie ce mitropolit au fost.

(AXINTE URICARIUL)

}ns[la un létopise\ a lui Dub[u logof[tul]nseamneaz[cum s[fie trimis]nt[i Iuga vod[, carile s-au poménit mai sus, la arhiepiscopul de Ohrida, de au luat blagoslovenie =i au pus mitropolit pe Theoctist, dar[nu arat[nici o dovad[, ci veri citi mai-nainte, la altu Alixandru vod[, de unde au luat blagoslovenie Theoctist mitropolitul.

Iar la leatul 6923 <1415> au trimis de au adus cu mult[chieltuial[=i moa=tile sf`ntului mucenic Ioan Novii de la Cetatea Alb[, de la p[g`ni =i le-au a=ezat]n t`rgu, ]n Suceava, la mitropolie, cu mare cinste =i cu litie, pentru paza =i ferin\a scaunului domniei sale, carile s[ pr[znuie=te miercuri, joi, ]n s[pt[m`na rusaliilor, care ver ceti la c[r\ile biséricii mai pre largu pentru mucenia lui.

C`ndu s-au f[cut s[bor al optulea

}n zilile acestui domnu fu s[bor mare]n Floren\ia,]n |ara Italii, adunare mare de p[rin\i, ca s[poat[ ]mpreuna bisérica r[s[ritului =i cu apusului, pentru mult[ne]ng[duin\[=i price, pentru capetile legii,

la care s[bor]nsu=i patriarhul Ioasaf de |arigrad =i cu]mp[ratul Ioan Paleolog, cu mul\i mitropoli\i =i episcopi au fostu. +i de \ara noastr[ ]nc[au fostu trimis pre Grigorie |amblac. Iar de la apus, singur papa Hristofor cu gardinalii =i din multe locuri arhiepiscopi =i adunare mare de p[rin\i, la leatul 6940<1432>.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[la hronograf grecescu scrie c[au fostu papa Evghenie =i de la Moldova au fostu Ioasaf =i v[leatul 6947 <1439>, c`ndø s-au ob`r=it s[borul. +i a=a vom putea créde cum scriu grecii, c[ei cum au fostu acolea =i cum au v[zut, a=a au]nsemnatu.

Unde pre urm[bun nimica nu s-au ales, c[ ]n loc de]mpreunare, mai mare vrajb[=i zarv[=i disp[r\ire s-au f[cut, m[car[c[ ]mp[ratul Paleolog, de nevoia turcilor ce-i venise la grumazi, c[r[m[sése numai cu numele]mp[ratu, iar[afar[coprinsése turcii tot, prist[nise la toate capetile legii, pre voia papii, numai s[-i dea ajutoriu]mpotriva vr[jma=ului s[u, ce-i =i f[g[duis[. Iar[al\ii tocmala lor ce s[f[cus[, le-au p[rut c[-i str`mb[tate =i asupreal[ biséricii r[s[ritului, c[ toate le l[sase pre voia lor, iar[ ei nimica din c`te au vrut ai no=tri nu au priimit. Ci at`ta zavistie lucrul au a\i\at, c[ ]n loc de]mpreunare, nici s[auz[de numele papii =i a bisséricii apusului, socotind-o]n loc de c[lc[toare de lége. Scriu c[ ]ncep[toriu =i a\i\itoriu acestui lucru s[fie fostu Marco episcopul de Efes, carile ca un dascal =i cum zicu unii, pentru pizma greceasc[, cunosc`ndu c[ ]mpresoar[ pre ai no=tri, de n-au priimitu, ci au datu véste pretitinderile ca s[ nu priimeasc[ niminea acel s[bor, m[car[ c[ al\ii to\i au fostu prist[nitu =i au fostu =i priimit. Ce =i acelora le da vin[ c[ au dat m`zd[. De care lucru, de era mai-nainte de acel s[bor ceva ne]ng[duin\[ ]ntr-acéste bisérici, era =i n[déjde c[s[vor tocmi =i vor veni la]mpreunare, iar[dup[s[bor, at`ta o\[r`tur[st[tu]ntr-am`ndoao bisériciile, de nu s[pot vedea cu dragoste, ce una

pre alta hulé=te =i defaim[=i una pre alta va s[pogoare =i s[o calce. R[s[ritul este]ncep[tor, apusul va s[s[ ]nal\e =i a=a una al\iia nu va s[dea cale, cum r[s[ritul cu apusul n-ar fi fostu logodna lui Hristos. Ci de acestea destulu-i, ci la ale noastre s[ne]ntoarcem.

Pentru pacea a=[zat[ce au f[cut Alexandru vod[cu craiul le=esc

Alexandru vod[f[cu priite=ug mare cu lé=ii =i leg[tur[tare, ca fie la ce treab[unul pre altul s[ajutoreasc[. Nici zminteal[au fostu, c[ ]nt[i au poftitu craiul pre Alixandru vod[ca s[-i trimi\[ajutoriu]mpotriva crizacilor la prusi, nici s-au am[git cu priite=ugul, c[au trimis ajutoriu c[l[re\i moldovéni, carii au f[cut mare izb`nd[. C[ b[t`ndu-s[cu crizacii,]nt[i au dat dos a fugi, de i-au]n=irat, gonindu-i spre o p[dure =i aciia= pedestrindu-s[, au s[getatu-le cai, de le-au c[utat a da dosul ném\ii. +i aciia=i ai no=tri s-au]nc[l[ratu =i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii. De care lucru, daca s-au]ntorsu ai no=tri acas[, mare mul\[mit[au avut Alexandru vod[de la craiul.

Av`ndu décii craiul le=escu a face oaste asupra lui Jicmontu craiul ungurescu, pus-au z[log la Alixandru vod[, Sneatinul =i Colom[ia =i toat[Pocutia =i au luat 1 000 de ruble de argint. +i]ntr-acela=i an au murit Alixandru vod[, dup[ce au domnitu 32 de ani =i 8 luni. +i banii au r[mas la lé=i.

Domniia lui Iliia= vod[=i a lui +tefan vod[, ficiorii lui Alixandru vod[celui B[tr`n

Dup[moartea lui Alixandru Vod[celui Bun au st[tut la domnie fiiu-s[u cel mai mare, Ilia= vod[, carile au priimitu =i pre frati-s[u, pre +tefan vod[la domnie. +i leg`ndu priite=ug cu lé=ii, le-au ]ntorsu Pocutia cu toate t`rgurile =i le-au iertat =i banii. Décii au intratu vrajba intre fra\i, c[Ilia= vod[vr`ndu s[omoare pre frate-s[u, pe +tefan vod[, deci +tefan vod[au fugitu la munténi.

De r[zboaiele acestor 2 fra\i

Scrie létopise\ul nostru cestu moldovenescu, c[daca au fugit +tefan vod[la munténi de nevoia fr[\ine-s[u, de acolo luundu ajutoriu de oaste, au venitu spre \ar[, unde i-au ie=it]nainte frate-s[u, Ilia= vod[, la locul ce s[chiam[Lolonii. +i d`ndu r[zboiu, birui +tefan vod[pe frate-s[u pe Ilia= vod[=i-l goni din \ar[=i apuc[+tefan vod[scaunul.

Al doilea r[zboi

Décii nu dup[mult[vréme, de iznoav[au venit Ilia=u vod[cu oaste asupra fr[\ine-s[u, lui +tefan vod[,]n anii 6942 <1434>, unde i-au ie=it +tefan vod[ ]nainte, la D[rm[ne=ti, fevruarie]ntr-o zi, luni]n s[pt[m`na alb[, =i d`ndu r[zboi viteja=te, iar[=i birui +tefan vod[.

Al treilea r[zboiu

Dup[acéia de iznoav[, nu dup[mult[vréme, s-au mai ispitit Ilia= vod[al treilea r`ndu, de au mai intrat]n \ar[cu oaste le=asc[, unde i-au ie=itu nainte +tefan vod[la Podraga =i lovindu-s[o=tile de fa\[, iar[pierdu Ilia=u vod[r[zboiul.

Al patrulea r[zboiu

De noroc era +tefan vod[cu frati-s[u Ilia=, c[bine nu s[cur[\iia de d`nsul, atuncia =i sosiia, care au venit de iznoav[ asupra lui +tefan vod[ cu oaste ]n anii 6943 <1435> avgust 4 zile =i s-au lovit cu +tefan vod[ al patrulea r`ndu, la Chipere=ti,]ntr-o vineri. Ci norocul s[u cel r[u iar[=i nu i-au slujitu, c[iar[=i pierdu Iliia=u vod[r[zboiul, cum s[zice =i la scrisoare: "Unde nu va Dumnezeu, nu poate omul”.

Al cincilea r[zboiu

Iliia=u vod[=tiindu-s[c[zut jos, nu pierdu n[déjdea, ci de iznoav[str`ns[ oaste =i au intrat ]n \ar[ la anii (6945 <1437> =i s-au lovitu al cincilea r`ndu cu +tefan vod[,]ntr-o joi, martie 8 zile. Ce nimica n-au folosit, c[norocul lui cel prostu iar[=i]l l[s[la zminteal[, de pierdu r[zboiul, de i-au c[utatu iar[=i a s[ ]ntoarce]napoi la |ara Le=asc[.

De]mp[carea fra\ilor

Dup[acéia, cur`nd[vreme, scrie c[s-au]mp[catu +tefan vod[cu frati-s[u Ilia=u =i s-au]mp[r\it cu \ara, cum va spune mai jos. +i domnindu]mpreun[=apte ani, mai apoi lui Ilia=u vod[i-au scos ochii. Iar[letopise\ul cel le=esc de aceste r[zboaie a ficiorilor lui Alixandru vod[nimica nu scrie, ci scrie c[daca au venitu +tefan vod[cu ajutoriul muntenescu =i au]mpinsu pre Ilia=u vod[din \ar[, s-au dus Iliia=u la craiul le=escu, dup[ce au domnitu Ilia= vod[doi ani =i 9 luni. Iar[noi n-am vrut s[l[s[m s[nu poménim de r[zboaiele acestor doi fra\i, c[ci c[poate fi adev[ratu, de vreme ce au fost av`nd at`ta vrajb[ ]ntru d`n=ii. Iar[létopise\ul cel le=esc scrie c[daca au gonit +tefan vod[pre Ilia=u vod[din \ar[, s-au dus Ilia= la craiul le=escu, la Vladislav Iaghello =l au pohtitu ajutoriu, s[-l aduc[la domnie =i s[i s[pléce cu toat[\ara. Ci f[r[z[bav[de la frati-s[u, +tefan vod[, au venitu soli cu daruri, poftindu-l de pace =i l-au aflatu la L[nci\i, f[g[duindu s[fie plecatu =i el lui crai. Pentru care lucru, m[car[c[Iliia=u vod[au fostu \iind o sor' a cr[iasii, a Zofiei, =i-i era craiul mai priietinu, fiindu-i cumnatu, ci sfatul cunosc`ndu pre +tefan vod[ c[ este mai de folos \[rii, poftir[ pe craiul s[-l lase ]n pace =i s[-l jure, s[ le fie lor cu credin\[. Iar[ lui Iliia=u s[-i dea hran[ =i s[ aib[ socotin\[, c[ v[z`ndu +tefan vod[c[-i la cinste, s[s[team[=i s[le \ie jur[m`ntul. Ci lui Ilia= nu-i sosiia pita craiului, ci g`ndi iar[de domnie =i au vrut s[intre iar[ ]n \ar[. Ci l-au prinsu Ian Ciola =i l-au datu la paz[la cetatea Sira\ului =i

de ajunsu i-au datu hran[, =i lui =i doamnii lui, cu toat[casa. Iar[+tefan vod[ ]n Suceava au jurat lui crai]naintea solilor. Mai apoi ca s[arate slujb[, au r[sipitu o seam[de t[tari, carii au fostu intrat la Podoliia s[prade =i la Bra\lav =i o sam[vii i-au prinsu =i i-au trimis lui crai, la Sfidriial[1]. Dup[acéia, cum s-au pomenitu mai sus, s-au]mp[catu Ilia=u cu frate-s[u, +tefan vod[=i s-au]mp[r\itu cu \ara: Cetatea Alb[=i Chiliia =i |ara de Jos s-au venitu lui +tefan vod[, iar[lui Ilia=u vod[: Suceava =i Hotinul cu |ara de Sus, zic`ndu c[ dup[ acéia au fostu leg[tur[ cu craiul le=escu =i mai mare =i daruri ]n to\i ai au fostu trimi\`ndu Ilia=u, iar[craiul i-au fostu datu Haliciul, ca s[-=i \ie avérea.

De ni=te t[tari ce au pr[dat \ara]n doao r`nduri

Scrie létopise\ul nostru c[ ]n anii 6947<1438> noiembrie 28, intrat-au]n \ar[oaste t[t[rasc[, de au pr[datu =i au arsu p[n[la Bot[=ani =i au arsu =i t`rgul Bot[=anii. A=ijdirea la anul dup[ aceast[ prad[, la leatul 6948<1439> dichemvrii 12 zile, iar[=i au intrat t[tarii ]n |ara de Jos, de au pr[dat =i au arsu Vasluiul =i B`rladul. Iar[létopise\ul le=esc de ace=ti t[tari ce scrie mai sus c[au pr[datu \ara, nimica nu]nsemneaz[.

De orbirea lui Iliia= vod[

Domnindu \ara Iliia=u vod[ ]mpreun[cu frati-s[u, +tefan vod[, apoi c`ndu au fostu ]n anii 6952 <1444> mai, ]naintea rusaliilor, afl[ vréme +tefan vod[ ca s[ s[ cur[\easc[ de frati-s[u Ilia=u =i s[ \ie toat[ \ara ]nsu=i; l-au prinsu =i i-au scos ochii, dup[ ce au domnitu \ara am`ndoi =apte ani. +i décii au domnitu singur +tefan vod[nu mult[vréme, numai 5 ani.

---

[1] Aci Ureche a]n\eles gre=it izvorul: Bielski spune c[Ilie vod[a luat Bra\lavul de la Svidrigaillo.

Domniia lui Roman vod[, ficiorul lui Ilia= vod[

Roman vod[, ficiorul lui Ilia= vod[, neput`ndu r[bda at`ta nedumnezeire a unchi-s[u, s-au vorovitu cu o sam[din curtea domneasc[=i au prinsu pre unchi-s[u, pre +tefan vod[, =i i-au t[iatu capul =i s-au apucatu Roman de domnie, leatul 6956 <1448>

Décii Roman vod[neput`ndu s[-=i]ng[duiasc[cu v[ru-s[u, cu P[tru, ficiorul lui +tefan vod[, pentru domnie, c[cerca Roman s[omoar[pe P[tru, de i-au c[utatu a fugi lui P[tru vod[la unguri.

De domniia lui P[tru vod[

Acestu P[tru vod[daca au pribegitu]n |ara Ungureasc[de nevoia v[ru-s[u, lui Roman vod[, la leatul 6957<1449>, n-au f[cut z[bav[mult[, ci au datu cetatea Chiliia ungurilor =i cur`nd[vréme ajutoritu de Ian Huniad \iitoriul | [rii Ungure=ti, au venitu cu oaste =i au]mpinsu pe Roman vod[din \ar[, dup[ce au domnitu Roman un an. +i s-au apucatu P[tru Vod[de domnie.

De moartea lui Roman vod[

Iar[Roman vod[fiindu semin\ie dispre mum[craiului le=escu lui Cazimir, au n[zuitu la d`nsul =i f[c`nd jalb[, au sf[tuitu craiul s[-i tocmasc[, au cu t[rie s[-l puie la domnie, mai apoi au socotitu c[de-i vor =i]mp[ca cu P[tru vod[, s[domneasc[\ara]mpriun[, c`ndai mai apoi vreunul de d`n=ii s[nu pa\[mai r[u de cum au p[\itu Ilia=u vod[cu frati-s[u +tefan vod[, ci au ales sfatu s[-l puie cu t[rie la domnie. +i au scos craiul =leahta rusasc[=i de la Premi=lia, de la Liov, de la Belzu, de la Helmu =i de la Podolia =i m[tu=a lui Roman]nc[mersése acolo, c[riia i-au datu craiul Colomiia s[\ie =i au purces craiul cu oastea de au venitu p[n[la Liov. Ci mai apoi, daca au oblicitu c[Roman au muritu otr[vit de

P[tru vod[, v[ru-s[u, s-au l[satu de acel g`ndu =i au trimis la P[tru vod[ soli, s[-i fac[ jur[m`ntu =i s[-i dea pre Mihal, ficiorul lui Jicmontu, carile fugise de la craiul,]nt[i la cneazul Mazoviei, apoi la prusi =i la +lonsca, mai apoi prin |ara Ungureasc[au venitu]n Moldova.

La acestea au r[spunsu P[tru vod[solilor c[jur[m`ntul s[ fac[ este gata, iar[ pre Mihal s[-l dea nu i s[ cade, pre acela ce au n[zuitu la d`nsul, ca s[nu-=i piarz[credin\a, iar[din \ar[ ]l va goni. +i dup[acéia s-au dus Mihal la t[tari =i mult[pagub[au f[cut lé=ilor. Acestu P[tru vod[, dup[ce au datu cetatea Chiliia ungurilor, au domnitu =i el numai un an =i au muritu.

De un +tefan vod[=i de Ciub[r vod[

Scrie létopise\ul cel le=esc c[dup[moartea lui Petru vod[au domnit un +tefan un an =i au murit. Dup[acestu +tefan vod[au domnitu Ciub[r. Iar letopise\ul cel moldovenescu de acest +tefan vod[nimica nu scrie, f[r c`tu spune c[dup[moartea lui P[tru vod[au domnitu Ciub[r vod[doao luni.

Domniia lui Alexandru vod[tij ficior lui Iliia= vod[, v[leat 6956 <l448> ....[1] De domniia lui Bogdan vod[=i de viia\a lui, ce r[zboaie au f[cut cu tat[-s[u, cu Alixandru vod[, v[leatul 6962 <1454> avgust 22

Domnind Alixandru vod[\ara, venit-au cu oaste fiiu-s[u, Bogdan vod[. }ns[a=a zic c[n-au fostu Bogdan vod[ficior cu cununie, ci copil lui Alixandru vod[.

+i s-au lovitu cu tat[-s[u, Alixandru vod[, la T[m[=ani, aproape de t`rgul Romanului, avgust 22 dni. +i dup[mult[nevoin\[birui

---

[1] Lacun[ ]n toate manuscrisele cronicii.

Bogdan vod[pe tat[-s[u, pre Alixandru-vod[, =i mult[moarte s-au f[cut]n oastea lui Alixandru vod[. +i]ntr-acel r[zboiu au pieritu oameni de frunte, Onciul logof[tul =i Costea Andronic =i al\ii mul\i, dup[ce au domnitu Alixandru vod[4 ani.

(AXINTE URICARIUL)

Afl[-se scris la un létopise\ s`rbescu de Azarie c[lug[rul precum]n zilele acestui domnu, Alixandru vod[, s-au hirotonit preaosfin\itul mitropolitul chir Theoctist de Nicodim din |ara Sirbasc[, prin zilele bun credinciosului cneazul Gheorghie dispot.

Cronicariul le=esc

A=a scrie =i cronicariul lor, de zice c[Bogdan vod[au venitu cu oaste asupra lui Alixandru vod[, cum s-au pomenitu mai sus =i l-au gonitu]n |ara Le=asc[, dup[ce au domnit patru ani.

Décii Alixandru vod[, daca au fugitu]n |ara Le=asc[cu doamn[-sa =i cu coconii s[i, au poftitu de la craiul ajutoriu =i au trimis craiul pré Sinenschii cu |ara Rusasc[=i au]mpinsu pre Bogdan vod[=i au apucatu Hotinul =i Neam\ul =i Suceava =i au a=ezat pre Alixandru vod[la scaun. Iar[Bogdan vod[, f[r[z[bav[, adun`ndu oameni de pretitinderile, au scos pre Alixandru vod[din scaun =i iar au apucat Bogdan vod[scaunul. Iar[Alixandru vod[au n[zuitu iar[spre lé=i =i au f[cut jalb[de iznoav[pre Bogdan vod[.

Iar[craiul au f[cut sfat, ce va face cu aceast[\ar[mi=c[toare =i nea=[zat[. Sf[tuia unii, de zicea s[scoa\[domnii =i s[puie judé\ile sale =i s[o]mpar\[, s[o fac[\inuturi. Iar[al\ii era]mprotiv[, de zicea c[mai bine este a s[ap[ra de turci de dup[p[rétile altuia dec`tu de dup[al s[u. +i a=a aléser[pre Odrivoz =i pre Cone\polschii cu oaste, pentru pofta a o sam[de moldovéni, s[duc[pre Alixandru vod[la scaun, carile au scos voievozia rusasc[=i au avut =i de moldovéni

gloate mari. +i daca au intratu]n Moldova cu trei o=ti: moldovénii cu domnu s[u Alixandru vod[, cu un polcu de podoléni era Bucea\schii, iar[pre alt[oaste Cone\polschi, care oaste au trecut Nistrul la Hotin supt cetate, c[era cetatea pre m`na oamenilor lui Alixandru vod[. Iar[Bogdan vod[au fostu atuncea la Lipove\i.

Lé=ii, dac[au]n\eles de d`nsul, au vrut s[ treac[ Prutul, ca s[-i dea r[zboi, ci Bogdan vod[ n-au vrut s[ le dea r[zboi, socotindu s[-i bage la strimtori =i z[bovindu-i, s[-i fl[m`nzeasc[. A=a i-au purtatu din loc]n loc p[n[la apa B`rladului, iar[ el \inea p[durile. +i trimitea cu ]n=el[ciune soli, cumu-i este voia s[ s[ pléce lui crai =i s[ fac[ pace, f[g[duindu-i =apte mii de galbeni s[-i dea pre anu =i ]nc[ =i alte daruri multe f[g[duia, numai craiul s[-l apere de turci. Crez`ndu lé=ii acela cuv`ntu, au l[sat s[ fie pre ]ng[duin\a lui =i s-au ]ntorsu pre acas[. Iar[ Bogdan vod[ s[ ascu\iia, ca s[-i poat[ undeva v`na, ci sim\indu acéstea oamenii lui Alixandru vod[, le-au spus s[nu s[ ]ncreaz[, ci s[s[p[zeasc[. Ce lé=ii fiindu de]n=[l[ciune coprin=i, nu b[ga]n sam[, p[n[n-au fugitu un diiac al lui Bogdan vod[la oastea le=asc[, de le-au spus. Atuncea boierii lui Alexandru vod[sf[tuia ca s[ ]ncunjure p[durea =i s[h[l[duiasc[de me=ter=ugul lui Bogdan vod[; c[ ]n p[dure supusése oaste. Ci lé=ii fiindu d`rji, n-au vrut s[ asculte, ci au intratu s[ treac[ p[durea =i au trimis ]nainte car[le cu p`rc[labul de Hotin =i cu d`nsul to\i moldovénii =i podolénii.

R[zboiul lui Bogdan vod[cu lé=ii

Deci c`ndu au fostu ]n mijlocul p[durii, f[cut-au n[val[ oastea lui Bogdan vod[ la car[le lé=ilor. Ci ap[r`ndu-s[lé=ii, de-abiia au sc[patu cu mult[pagub[=i pierire. Décii, vr`ndu s[ intre =i céialalt[ oaste le=asc[, atuncea s-au ivitu toat[ oastea lui Bogdan vod[ cu multe steaguri =i buciume, f[r[ c[l[rime, mult[ pedestrime. Acéstea v[z`ndu lé=ii, s-au tocmitu de r[zboiu =i au b[gatu]n mijloc pe Alixandru vod[. +i s-au t`mplatu acestu r[zboiu, a =asea zi dup[pacea ce f[cus[, la

Crasna. +i s-au b[tut mai nainte de apusul soarelui p[n[ce au]noptat, pierindu de]mbe p[r\ile, p[n[au n[v[lit =i gloatile de pedestri, carii au f[cut mare moarte]n lé=i, t[indu cu coasile vinile cailor. Unde hatmanii le=e=ti vr`ndu s[ ]mb[rb[téze pre ai s[i, =-au pus =i ei capetile, ales Piotru Odrivozu =i Nicolae Porava =i Bucia\schii. +i biruia Bogdan vod[, de n-ar fi datu ajutoriu moldovénii lui Alixandru vod[, carii trecus[ p[durea cu podolénii, pre carii trimisése cu car[le. +i aceia s-au ]nv`rtejitu la r[zboiu, de au datu inim[celor pieitori =i au]mpinsu pre oastea lui Bogdan vod[, de au]nceput a fugi =i au umplut p[durile. +i a=a cu vitejiia iar[a moldovénilor au]ntorsu izb`nda la lé=i, cei ce pierdus[r[zboiul. Mul\i ale=i au pierit]ntru acel r[zboiu: Nesvoiovschii, Biasovschii, Davidovschii =i al\ii mul\i ca ace=tiia.

Deci Alixandru vod[cunosc`ndu c[ nu s[ va putea a=eza la scaun, c[ pre vr[jma=ul s[u, pre Bogdan vod[, m[car[ c[ ]nfr`nsése cu acea dat[, iar[nici o pagub[nu-i f[cus[, c[Bogdan vod[=i cu oamenii s[i cumu= era]nv[\a\i a \inea p[durile, m[car[c[s[r[=chiras[din r[zboi prin p[duri, de iznoav[s-au str`nsu =i s-au t[b[r`tu, socotindu s[nu piarz[n[déjdea, ci di iznoav[s[loveasc[pre lé=i, c[-i =tiia c[suntu sl[bi\i de tot ajutoriul.

}n\eleg`ndu acéstea lé=ii dimpreun[ cu Alixandru vod[ =i v[z`ndu-s[sl[bi\i de totu ajutoriul, m[car[c[ ]nfr`nsése cu deodat[ pre Bogdan vod[, ci al doilea r`ndu nu era n[déjde, c[nimica lui Bogdan vod[nu-i stricas[, c[din oastea lui pu\ini pieris[, iar[de la lé=i mai cu totul pieris[, v[z`ndu c[ nu le sluja=te norocul, nu s-au apucatu de scaun, nici au a=teptatu al doilea r`ndu r[zboiul, tem`ndu-s[ s[ nu-i lovasc[ Bogdan vod[ f[r de véste cu oaste tocmit[ =i c`ndai s[nu pa\[mai r[u dec`tu ]nt[i, s[ piiae =i c`\i au mai r[mas, bulucindu-s[dimpreun[cu Alixandru vod[, cu to\ii s-au tras degrabu spre |ara Le=asc[. Iar[Bogdan vod[v[z`ndu-s[cur[\itu de vr[jma=ii s[i, s-au a=ezatu la scaun.

Ci de acéste r[zboaie ale lui Alixandru vod[cu ale lui Bogdan vod[la une létopise\e de ale noastre nimica nu scrie, c[pre Bogdan vod[ ]l scrie ficior lui Alexandru vod[=i au r[mas pre urma lui la domnie.

Iar[ ]ntru unele izvoade de ale noastre scrie de r[zboaiele lor, ca =i cronicariul le=escu,]ns[mai pre scurtu. Pentru acéia oare cum au fostu, c[tot s[tocmescu c[izb`nda au fostu a lui Bogdan vod[, c[au r[mas la domnie =i au domnitu doi ani.

(AXINTE URICARIUL)

Scrie la un létopise\u vechiu s`rb[scu de Azarie c[lug[rul izvodit, precum]n zilile acestui Bogdan vod[s-au]nceput a da dajde turcilor =i pentru acéia ne-au numit bogdani p[n[ast[zi. Acestø Bogdan vod[este tat[lui +tefan vod[cel Bun.

Domniia lui P[tru vod[, pre carile l-au poreclit Aron

V[leatul 6963 <1454>, dup[doi ani a domniei lui Bogdan vod[, scrie létopise\ul cel moldovenescu c-au venitu f[r[de véste P[tru vod[ce l-au poreclitu Aron =i au aflatu pre Bogdan vod[la satul R[usénii, din jos de t`rgul Sucévii =i l-au lovitu, vineri]n r[v[rsatul zorilor, octomvrie 16. +i acolo i-au t[iatu capul lui Bogdan vod[. Décii au st[tut la domnie Aron vod[.

R[zboiul lui Alexandru vod[cu al lui P[tru vod[la Movile

}n domniia lui P[tru vod[Aron, scrie létopise\ul cel moldovenescu c[ ]n anii 6963 <1455>,]n luna lui mai, au venit Alexandru vod[, tat[l lui Bogdan vod[, cu oaste asupra lui P[tru vod[Aron =i =-au datu r[zboiu la Movile. Ci norocul cel prostu al lui Alixandru vod[nici aicea nu-l l[s[s[izb`ndeasc[, c[ d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoao p[r\ile, birui P[tru vod[ pre Alixandru vod[. V[z`ndu Alixandru vod[c[pierdu r[zboiul, fugi la Citatea Alb[=i acolo s-au s[v`r=it. Iar[P[tru vod[Aron au domnit doi ani.

De cest r[zboiu a lui P[tru vod[cu a lui Alixandru vod[cronicariul cel le=escu nimic nu arat[.

Acestu P[tru vod[au izvodit]nt[i =i au]nceput a da dajdea turcilor.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[al\ii zicu c[de la Bogdan vod[s-au]nceput, precum s-au pomenitu mai sus, la domniia lui.

Domniia lui +tefan vod[, ce-i zic cel Bun, ficiorul lui Bogdan vod[=i de multe r[zboaie minunate ce au f[cut. C`ndu s-au domnitu, fost-au cursul anilor 6965 <1457> aprilie 12, joi

Acest domn, +tefan vod[, dup[doi ani a domnii lui P[tru vod[Aron, r[dicatu-s-au de la |ara Munteneasc[cu mult[mul\ime de oaste munteneasc[=i din \ar[aduna\i =i au intrat]n \ar[. +i silind spre scaunul Sucévii, i-au ie=itu inainte P[tru vod[Aron pe Sirétiu, la Dolj[=ti, la tin[, =i s-au lovitu]n zioa de joi mari, aprilie 12, =i]nfr`nse +tefan vod[ pe Aron. Ci Aron vod[ nu s[ l[s[ cu at`ta, ci de iznoav[s-au bulucitu =i al doilea r`ndu; s[ lovi la Orbic =i iar[ birui +tefan vod[. +i-l prinse pe P[tru vod[ Aron =i-i t[ie capul, de-=i r[spl[ti moartea t[t`ne-s[u, lui Bogdan vod[.

C`ndu s-au str`nsu \ara la Direptate

Deciia +tefan vod[str`ns-au boierii \[rii =i mari =i mici =i alt[curte m[runt[dimpreun[cu mitropolitul Theoctistu =i cu mul\i c[lug[ri, la locul ce s[chiam[Direptatea =i i-au intrebatu pre to\i: este-le cu voie tuturor s[le fie domnu ? Ei cu to\ii au strigat]ntr-un glas: “}n mul\i ani de la Dumnezeu sa domne=ti”. +i décii cu to\ii l-au r[dicatu domnu =i l-au pom[zuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. +i de acolea luo +tefan vod[steagul \[r`i Moldovei =i s[duse la scaunul Sucévii.

Décii +tefan vod[g[tindu-s[de mai mari lucruri s[fac[, nu cerca s[a=aze \ara, ci de r[zboiu s[g[tiia, c[au]mp[r\itu o=tii sale steaguri =i au pus hotnogi =i c[pitani, carile toate cu noroc i-au venit.

C`ndu au pr[datu +tefan vod[|ara S[cuiasc[

Scrie létopise\ul cel moldovenescu c[fiindu +tefan vod[om r[zboinic =i de-a pururea tr[g`ndu-l inima spre v[rsare de s`nge, nu peste vréme mult[, ce]n al cincilea an, s[scul[den domniia sa,]n anii 6969 <1461> r[dic`ndu-s[cu toat[putérea sa =i s-au dus la Ardeal, de au pr[datu |ara S[cuiasc[. Nici au avut cine s[-i ias[ ]mpotriv[, ce dup[mult[prad[ce au f[cut, cu pace s-au]ntorsu napoi, f[r[de nici o zminteal[. Ci de aceast[povéste cronicariul cel le=esc nimica nu scrie =i]nc[=i alte sémne multe suntu =i nu]nsemneaz[nimica de]nsile. Iar[létopise\ul nostru, m[car[c[scrie cam pre scurt,]ns[le]nsemneaz[toate. }n al =aselea an a domnii lui +tefan vod[,]n anii 6970 <1462> iulie 22, lovir[pre +tefan vod[cu o pu=c[ ]n glezn[la cetatea Chiliei.

Iar[ ]n al =aptelea an a domnii sale,]n anii 6971 <1463>, iulie 5, luatu-s-au doamn[de mare rud[, pre Evdochiia de la Chiev, sora lui Simeon]mp[ratul. Iar[cronicariul cel le=escu scrie c[au fostu Evdochiia fat[lui Simeon]mp[ratul, iar[nu sor[.

C`ndu au luat +tefan vod[ Chiliia =i Cetatea Alba de la p[g`ni

V[leatul 6973 <1465> mese\a ghenarie 23, adun`ndu +tefan vod[ multa oaste de \ar[, vr`ndu s[r[scumpere cet[\ile carile le luase p[g`nii de la al\i domni, pogor`t-au cu toat[putérea sa spre cetatea Chiliei. +i sosindu la cetate miercuri spre joi, la miaz[noapte, au]ncunjurat cetatea. }ns[joi nu s-au apucat de har\u, iar[vineri dins-de-diminea\[au]nceput a bate cetatea =i a=a toat[zioa s-au h[r\uit p[n[ ]n sear[. Iar[s`mb[t[ s[ ]nchinar[ cei din cetate =i intr[ +tefan vod[ ]n cetatea Chiliei. +i acolo petrec`ndu trei zile veselindu-s[,

l[ud`ndu pre Dumnezeu, ]mbl`nzia oamenii]n cetate. Décia =i la Cetatea Alb[au tras =i mult[n[val[f[c`ndu, dob`ndi =i Cetatea Alb[. +i a=a am`ndoao cet[\ile cu mult[ moarte =i pierire de ai s[i le dob`ndi, carile]nt[rindu-le cu bucate =i cu slujitori, au l[sat pre Isaiia =i pre Buhtea p`rc[labi, ca s[le grijasc[, iar[el s-au]ntorsu la scaunul s[u la Suceava.

Iar[ ]n al zécilea an a domnii sale,]n anii 6974 <1466> iulie 10, au]nceput a zidi m[n[stirea Putna, spre slava lui Dumnezeu =i a Preacuratii Maicii Fecioarii Mariei.

R[zboiul ce au f[cut +tefan vod[cu Mateia= crai ungurescu la Bae

Mateia=u, craiul ungurescu, bizuindu-s[puterii sale =i me=ter=ugului s[u cu carile pre mul\i din vecinii s[i i-au surpat =i i-au supus, carile de multe ori r[zboaie f[cea cu turcii =i cu noroc izb`ndia, neav`ndu nici o pricin[direapt[asupra lui +tefan vod[, ci numai ca s[-l supuie, s[fie suptu ascultarea lui, ca s[-i fie cuv`ntul deplin, de care lucru de multe ori s[ l[uda Mateia=i crai, c[ c`te izb`nde face +tefan vod[, cu putérea lui le face =i de suptu ascultarea lui face izb`nd[=i vr`ndu de ce s[ f[liia s[ arate cum este adev[ratu, au trimis sol ca s[ i s[ ]nchine +tefan vod[, ce +tefan vod[ n-au priimitu. Mai apoi v[z`ndu Matéia=u craiul volniciia lui +tefan vod[c[nu o poate supune, str`ng`ndu mult[oaste a sa =i luundu ajutoriu =i de la al\ii, au purces]n anii 6975 <1466> =i au tras spre Moldova. +i zicea c[cu cale mérge, ca s[duc[la scaun la Moldova pe P[tru vod[. +i trec`ndu muntele, au trecut la Trotu=, noiembrie 19. De acolo luund drumul, au sosit la Roman, noiembrie 29 =i acolo s-au odihnitu p[n[ a =aptea zi, pr[d`nd =i jecuind. Iar a opta zi, dichemvrie 7, au arsu t`rgul Romanului =i décii au luat drumul spre Suceava, pr[d`ndu =i arz`nd =i siliia la scaunul Sucévii. Mai apoi, socotind ca s[ nu r[m`ie vreun unghiu nepip[it de d`nsul, au

l[sat drumul Sucévii, unde-l a=tepta +tefan vod[, =i la Bae =-au]ntorsu calea =i au sosit la Bae, luni, dichemvrie 14 zile =i acolea, cum nu vrea avea nici o grij[de nici o parte, l[s`ndu-= oastea f[r[ de nici o grij[, nici paz[, ci la b[uturi =i la pr[zi. Unde av`ndu +tefan vod[=tire =i prinz`ndu limb[, mar\i noaptea, dichemvrie 15, au aprinsu t`rgul asupra lor, c`ndu ei era f[r[de nici o grij[. +i fiindu =i bé\i =i neg[ti\i de r[zboi, i-au lovitu +tefan vod[cu oaste tocmit[ ]n r[v[rsatul zorilor, de mult[moarte =i pierire au f[cut]ntr-]n=ii. C[ei nefiind tocmi\i de r[zboi, nimica de arme nu s-au apucatu, ci de fug[, nici urma s[ia carii sc[pa, c[fiind noaptea, de nu =tiia]nc[tro vor mérge,]n toate p[r\ile r[t[ciia, de-i v`na \[ranii]n z[voaie, prin mun\i, unde vreo 12.000 pieri\i s-au aflatu. Mai apoi =i]nsu=i craiul, r[nitu de s[geat[foarte r[u, de-abiia au h[l[duitu pre poteci, de au ie=itu la Ardeal.

A=a norocé=te Dumnezeu pre cei m`ndri =i falnici, ca s[ s[ arate lucrurile omene=ti c`tu sunt de fragede =i neadev[rate, c[Dumnezeu nu]n mul\i, ce]n pu\ini arat[putérea sa, ca niminea s[nu n[d[jduiasc[ ]n putérea sa, ce]ntru Dumnezeu s[-i fie n[dejdea, nici f[r[cale r[zboiu s[fac[, c[rora li-i Dumnezeu]mpotriv[.

Pre acéia vreme av`nd +tefan vod[ priite=ug cu lé=ii, au trimis din dob`nda sa =i craiului le=escu, pen solii s[i.

Iar[Mateia=u crai, daca au sc[patu, de iznoav[g[tis[oaste, ca s[vie asupra lui +tefan vod[, ce viindu-i alte greut[\i dispre |ara Ce=asc[, s-au]ntors la ce=i cu oastea sa.

}ntr-acéia =i craiul le=escu oblicindu c[va s[marg[Mateia=u craiul asupra lui +tefan vod[, au trimis soli, zic`ndu c[-i va da ajutoriu, de-i va trebui, ]mpotriva lui Mateia=u, =i i-ar fi datu, de nu s-ar fi p[r[situ Mateia=u crai de acel g`ndu. Pre acéia vréme, noiemvrie]n 25, s-au prist[vitu Evdochia, doamna lui +tefan vod[.

De pr[darea s[cuilor

Scrie létopise\ul cestu moldovenescu c[ ]ntr-acela= an, dup[r[zboiul lui +tefan vod[ce f[cus[la Bae cu Mateia=u craiul, s-au r[dicatu +tefan vod[cu toat[putérea sa, vr`ndu s[-=i r[scumpere str`mb[tatea sa ce-i f[cus[ungurii, c`ndu venise la Bae, s-au dus =i el la Ardeal, de mult[ prad[ =i robie =i ardere au f[cut ]n |ara S[cuiasc[, neav`ndu cine-i sta]mpotriv[=i cu pace s-au]ntorsu, f[r[nici o zminteal[.

Ci de aceast[povéste ce spune c[au pr[dat +tefan vod[|ara S[cuiasc[, cronicariul cel le=escu nimica nu scrie.

C`ndu s-au]mp[catu +tefan vod[cu Matiia=u crai ungurescu

Décii, dup[pu\in[vréme, au]ncetatu vrajba intre craiul ungurescu =i intre +tefan vod[, c[v[z`ndu ei c[ vr[jma=ul lor =i a toat[ cre=tin[tatea, turcul, le st[ ]n spate =i volniciei tuturor ]ntinde mrejile sale, ca s[-i coprinz[ =i ar[t`ndu-s[priietinu cu multe cuvinte de]n=[l[ciune =i c[tr[unul =i c[tr[altul, ca s[-i poat[z[d[r] cap de price =i s[ ]nceap[zarv[, g`ndindu-s[ c[ ]ntr-acéle amestec[turi i s[ vor ]nchina lui, pentru s[ le dea ajutoriu =i mai apoi ]i va pleca =i suptu jugul s[u, v[z`ndu aceast[ ]n=[l[ciune, Mateia=u craiul =i cu +tefan vod[s-au]mp[catu =i s-au a=ezatu. +i]nc[dup[pace a=ezat[=i leg[tur[tare ce f[cus[am`ndoi, au d[ruitu Mateia=u craiul pre +tefan vod[cu doao cet[\i mari la Ardeal, anume Balta =i Ciceul.

De ni=te t[tari ce au intrat]n \ar[s[prade

V[leato 6978<1470> r[dicatu-s-au mult[mul\ime de oaste t[t[rasc[=i au intratu]n \ar[, s[prade, c[rora prinz`ndu-le de véste +tefan vod[, le-au ie=itu]nainte. +i la o dumbrav[ce s[chiam[la

Lipin\i, aproape de Nistru, i-au lovit +tefan vod[cu oastea sa, avgust 20, =i d`ndu r[zboiu viteja=te, i-au r[sipit =i mult[ moarte =i pierire au f[cut ]ntr-]n=ii =i mul\i au prinsu ]n robie =i le luo tot pleanul. De care lucru cunosc`nd +tefan vod[c[ajutoriul nu de aiurea i-au fost, ci numai de la Dumnezeu =i de la Preacurata Maica sa, cu mare laud[=i izb`nd[s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

C`nd au sfin\it +tefan vod[m[n[stirea Putna

Deaca se]ntoarse +tefan vod[de la acel r[zboi cu noroc ce izb`ndi pre acei t[tari, spre lauda acéia, mul\[mind lui Dumnezeu, au sfin\it m[n[stirea Putna, carea era zidit[ de d`nsul, septevrie 3 zile,]ntru lauda a Preacuratei Ficioarii Mariei, Maicii Domnului nostru Iisus Hristos. La care sfin\enie mult[adunare de c[lug[ri au fostu: Theoctistu mitropolitul =i Tarasie episcopul dimpreun[cu Iosif arhimandritul =i igumenul Putnii, zicu c[au fostu la liturghie arhiepiscopi =i episcopi =i preo\i =i diiaconi 64 la jirt[vnic.

C`ndu a intrat zavistiia intre +tefan vod[=i intre Radul vod[=i de arderea Br[ilii

V[léato 6978 <1470>,]ntr-acéia vréme intr[zavistiia intre +tefan vod[=i intre Radul vod[, domnul muntenesc, pre obicéiul firei omene=ti de ce are, de acéia pofté=te mai mult, de nu-i ajunse lui +tefan vod[ale sale s[le \ie =i s[le sprijineasc[, ci de l[comie, ce nu era al lui,]nc[vrea s[coprinz[. Str`ns-au \ara =i slujitorii s[i =i au intratu ]n |ara Munteneasc[, de au pr[datu marginea, fevruarie 27 dni =i au arsu Br[ila ]n s[pt[m`na alb[, mar\i.

De t[ierea capetilor a ni=te boieri, 6979 <1471> ghenuarie 16 zile.

T[ie +tefan vod[pre Isaiia vornicul =i pre Negril[p[harnicul =i pre Alexa stolnicul]n t`rgul Vasluiului.

R[zboiul de la Soci, c`ndu s-au b[tut +tefan vod[cu Radul vod[domnul muntenescu, 6979 <1471> martie 7 dni

Radul vod[, v[z`ndu at`ta prad[ ]n \ara sa, ce-i f[cus[+tefan vod[, nu vru s[lase s[nu cérce str`mb[tatea sa. Ce pururea se ]nt`mpl[, cela ce va s[-=i]ntoarc[b[taia, de doao ori]l bat, c[str`ng`ndu oastea sa =i vecineasc[, au venitu asupra lui +tefan vod[. Iar[el ca un leu gata spre v`natu, de s`rgu s-au pornit =i la Soci le-au ie=it]nainte =i d`ndu r[zboiu viteja=te, martie 7 zile, nu mai pu\in de vitejiia moldovénilor, carii era gata au s[ moar[, au s[ izb`ndeasc[, dec`t de me=ter=ugul lui +tefan vod[, Radul vod[pierdu r[zboiul cu mult[pagub[de ai s[i, c[pre to\i i-au t[iatu =i toate steagurile Radului vod[le-au luat =i pre mul\i vitéji i-au prinsu vii =i pre to\i i-au t[iatu, numai ce au l[satu vii 2 boieri de acei mari, pre Stan logof[tul =i pre Mircea comisul.

De un cutremur

}ntr-acela= an, avgustu 29, fu cutremur mare de p[m`ntu peste toat[ \ara, ]n vrémea ce au =ezutu domnul la mas[, la pr`nzu.

V[leato 6980 <1472> au adus +tefan vod[pre Mariia din Mangop, de o au luat lui= doamn[.

Al doilea r[zboiu al lui +tefan vod[cu al Radului vod[la Izvorul Apei, leatul 6981 <l472> noiemvrie 8

+tefan vod[, fiindu aprins[inima lui de lucrurile viteje=ti,]i p[rea c[un an ce n-au avut treab[de r[zboiu, c[are mult[sc[dére, socotindu c[=i inimile voinicilor]n r[zboaie tr[indu s[ascut =i truda =i osteneala cu carea s[diprinsése este a doao vitejie, str`ns[de iznoav[oaste =i luo pre Basarab[Laiot[, ca s[-l duc[la |ara Munteneasc[, s[-l puie domnu.

Iani socoté=te c[suptu un copaciu bun c`\i s[ ad[postesc, sau c`t[laud[ ]=i adaoge nu numai purt[toriul ce =i \ara, c`ndu n[v[liia la d`nsul =i la \ar[=i domnii cei streini, s[-i duc[la domnie =i cu ajutoriul lor era cu n[déjde c[vor izb`ndi.

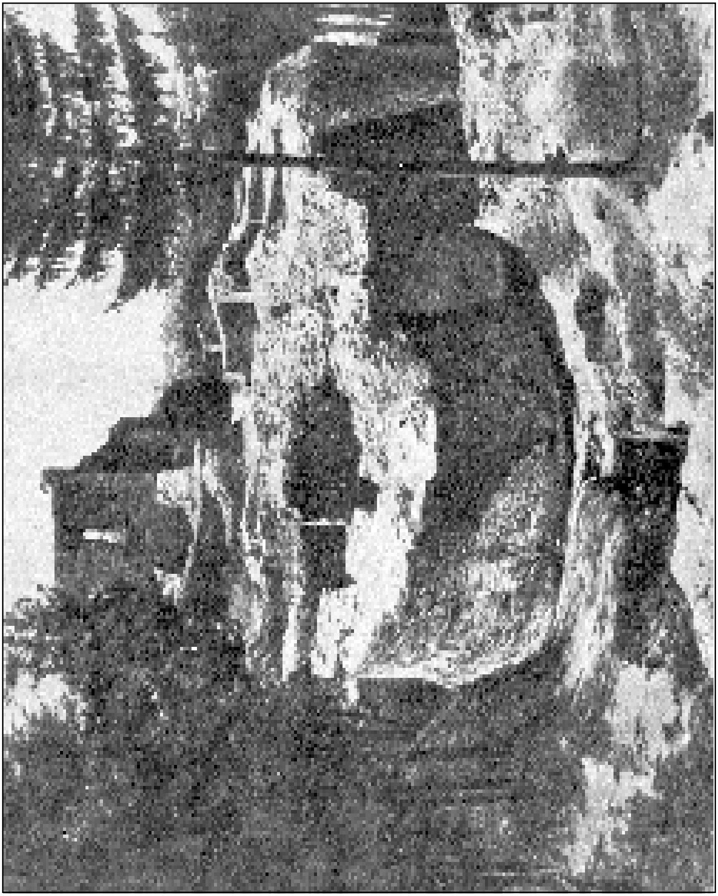
+i intr`ndu +tefan vod[ ]n |ara Munteneasc[, s[ g[tiia de r[zboiu Radului vod[. Ci v[z`ndu Radul vod[c[nu-i va putea sta]mpotriv[,]n 18 ale lui noiemvrie au dat dosul cu oastea sa =i s-au dus la scaunul s[u, la D`mbovi\[.

Aicea s[socotim

C[iat[c[létopise\ul cel le=esc nu spune c[s-au b[tut trei zile r[zboiul, déciia s[fie dat dosul Radul vod[, ci spune c[daca au v[zut c[nu le va putea sta]mpotriv[lui +tefan vod[, au fugitu la cetate. Iar[létopise\ul nostru scrie c[daca au sositu +tefan vod[la margine, noiemvrie 8 zile, au]mp[r\itu steagurile o=tii sale pre Milcov. +i décii s-au]mpreunatu cu Radul vod[, joi]ntr-aceasta=i lun[, 18 zile, la locul ce s[chiam[Cursul Apei. +i d`ndu r[zboiu viteja=te de ]mbe p[r\ile, s-au b[tut acolo p[n[ ]n sar[, a=ijderea =i vineri =i s`mb[t[toat[zioa p[n[ ]n sar[. Iar[noaptea spre duminec[au l[satu Radul vod[toate ale sale]n tab[r[=i au fugitu cu toat[oastea sa la scaunul s[u, la D`mbovi\[. Iar[ +tefan vod[ s-au pornitu dup[ d`nsul cu toat[oastea sa. +i]ntr-aceast[lun[23 au]ncunjurat Cetatea D`mbovi\a =i ]ntr-acéia noapte au fugit Radul vod[ din cetate, l[s[ pre doamn[-sa Mariia =i pre fiica sa Voichi\a =i tot ce au avut =i s-au dus la turci. Iar[ +tefan vod[, miercuri 24 ale ace=tii luni au dob`nditu Cetatea D`mbovi\a =i au intratu]ntr-]nsa =i au luat pre doamna Radului vod[=i pre fiic[-sa Voichi\a =i o au luat-o lui=i doamn[=i toat[avu\iia lui =i toate ve=mintele lui céle scumpe =i visteriile =i toate steagurile lui. +i acolo s-au veselit trei zile =i décii s-au]ntorsu]napoi la scaunul s[u, la Suceava, d`ndu laud[lui Dumnezeu. Iar[pre Basarab[vod[l-au l[satu domnu]n |ara Munteneasc[=i au domnit o lun[.

Iar[Radul vod[au n[zuitu la turci, ca s[-=i poat[scoate ajutoriu de la]mp[ratul turcilor =i s[-=i r[scumpere domniia cu putérea lui.

Iar[+tefan vod[, daca au sosit la scaunul s[u, la Suceava, au trimis la craiul le=escu sol, vestindu-i de r[zboiu cu noroc ce au f[cut]mpotriva Radului vod[, f[lindu-s[c[=i cetatea =i scaunul

Ruinele cet[\ii Suceava

D`mbovi\a cu toat[ avu\iia i-au luat dimpreun[ =i doamna =i fiic[-sa. +i au trimis =i la craiul din dob`nda sa, nu pentru c[doar[iau fostu datoriu s[-i trimi\[, cum zic unii c[au fostu supus lé=ilor, ci pentru s[-l aib[priieten la nevoie =i la treab[ca acéia, de-i va veni asupr[, cum s-au =i t`mplatu c[atuncea i-au venitu véste cum Radul vod[au intratu]n |ara Munteneasc[cu oastea turceasc[. +i aciia=i au trimis =l al\i soli, de au poftitu oaste]ntr-ajutor]mpotriva Radului vod[.

R[zboiul Radului vod[cu al lui Basarab vod[

Radul vod[daca au luatu ajutoriu de la turci, au intrat]n |ara Munteneasc[cu 15.000 de turci, f[r[al\i lefecii ce adunase =i au datu r[zboiu lui Basarab vod[, joi, dichevrie 23 =i l-au r[zbitu pre]nsul =i pre toat[oastea lui. Carile v[z`ndu-s[ ]mpresuratu de vr[jma=ii s[i, au n[zuitu iar[=i la Moldova, la st[p`nul s[u, +tefan vod[.

Iar[turcii s-au pornitu pre urma lui Basarab[vod[=i au venitu p[n[la B`rlad, de au st[tut ca un zidu, vineri dechemvrie 24. +i a=a au slobozitu n[vrapii s[i, de au pr[datu toat[\ara. +i décii s-au]ntorsu pri]n |ara Munteneasc[=i s-au dus]napoi.

Iar[craiul le=escu au trimis pre Dombec ca=telanul de Belz =i pre Sohodolschii ca s[-i poat[ ]mp[ca, m[car[p[n[la o vréme, cu Radul vod[, ci s-au tr[g[natu vrémea p[n[ ]ntr-altu an. +i au]nv[\atu craiul, de va tribui oaste de grabu, s[r[dici Bucia\schi toat[=leahta Podoliei, s[marg[ ]ntru ajutoriu lui +tefan vod[.

C`ndu au luat +tefan vod[ cetatea Teleaj[nul =i c`ndu s-au b[tut cu |[p[lu= =i cu ungurii, mai apoi =i cu Basarab[, leat 6982 <1473> octomvrie 1

Au luat +tefan vod[cetatea Teleaj[nului =i au t[iatu capetile p`rc[labilor =i muierile lor le-au robitu =i mul\i \igani au luat =i cetatea au ars-o.

}ntr-acéia=i lun[,]n 5 zile, fu r[zboiu]n |ara Munteneasc[cu

ungurii =i cu | [p[lu=i =i cu ajutoriul lui Dumnezeu au biruitu +tefan vod[=i au b[tut pre unguri, }ntr-acéia=i lun[,]n 20 de zile, au r[zbitu =i pre B[s[rab[.

R[zboiul lui +tefan vod[c`ndu s-au b[tut la Podul }naltu cu turcii, 6983 <1475>

}ntr-acéia vréme, Mehmet]mp[ratul turcescu arm`ndø 120.000 de oastea sa =i oastea t[t[rasc[ =i munteneasc[, s[ marg[ cu Radul vod[, au trimis asupra lui +tefan vod[. Iar[ +tefan vod[ av`ndu oastea sa, 40.000 =i 2.000 de lé=i ce-i venise]ntr-ajutoriu cu Bucia\schii de la craiul Cazimir =i 5.000 de unguri, ce-i dob`ndise de la Mateia=u craiul ungurescu, le-au ie=it ]naintea turcilor din sus de Vasluiu, la Podul }nalt, pre carii i-au biruitu +tefan vod[, nu a=a cu vitejiia, cum cu me=ter=ugul. C[ ]nt[i au fostu ]nv[\atu de au p`rjolitu iarba pretitindinea, de au sl[bitu caii turcilor cei ginga=i. Décii ajutorindu putérea cea dumnezeiasc[, cum s[vrea tocmi voia lui Dumnezeu cu a oamenilor, a=a i-au coprinsu pre turci negura, de nu s[vedea unul cu altul. +i +tefan vod[tocmis[pu\ini oameni preste lunca B`rladului, ca s[-i am[geasc[ cu buciune =i cu tr`mbi\e, d`ndu semnu de r[zboiu, atuncea oastea turceasc[ ]ntorc`ndu-s[la glasul buciunelor =i]mpiedic`ndu-i =i apa =i lunca =i negura acopierindu-lu-i, t[indu lunca =i sf[r[m`ndu, ca s[treac[la glasul bucinilor.

Iar[dind[r[t +tefan vod[cu oastea tocmit[i-au lovitu gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a-=i tocmirea oastea, nici de a s[ ]ndrepta, ci a=a ei]n de sine t[indu-s[, mul\i pieir[, mul\i prin=i de pedestrime au fost. Ce =i pre aceia, pre to\i i-au t[iatu, unde apoi m`gle de cei mor\i au str`nsu =i mul\i pa=i =i sangeax\i au pierit. +i pre ficiorul lui Isac pa=a, dup[ce l-au prinsu viu, l-au slobozit. +i pu=cile le-au dob`nditu =i steaguri mai mult de o sut[au luat.

(MISAIL C{LUG{RUL)

Dac[i-au b[tut pre turci, ei de la Podul }naltø au luat pen p[duri =-au ie=it unde purcede apa Smilii]n \`nutul Tutovii. Acolo ]n légea lor au dat laud[ lui Dumnedz[u c[ au sc[pat =-au ie=it la lume. Iar +tefan vod[ pornitu-s-au dup[ d`n=ii cu ai s[i moldoveni =i cu 2.000 de oaste le=asc[, ce i-au fostø]ntr-ajutoriu =i i-au gonit pre turci p[n' i-au trecut Seretiul la Ion[=[=ti, unde s[pomené=te =i ast[dzi Vadul Turcilor.

+i acolo, deasupra Seretiului, la movila cea mare a Tecuciului, odihnind 3 dzile, i-au venit véste de la starostii de Cr[ciuna, ce-i dzic acmu Putna, cum Radul vod[vine cu o=ti asupra lui +tefan vod[, f[r[veste. +i]ntrist`ndu-s[, +tefan vod[, cu cine avea, cu ai s[i, au r[pedzit la osta=i, de-i str`ngea de s`rgø. }ntr-aceia au sosit =i +endrea hatmanul, cumnatul lui +tefan vod[, cu o sam[ de o=ti ce au fost r[mas ]napoi; ]ndat[ =i Coste p[harnicul cu alt[ sam[ de oaste ce au fost gonit pre turci, de i-au fost trecut Seretiul, au sosit. +i av`ndø bucurie +tefan vod[de ai s[i, cum s[aflar[pegiur d`nsul la loc de grije, ]ndat[ repedzi pe +endre hatmanul ]naintea o=tii muntene=ti cu pu\inei slujitori, ca-n chip de straj[. +i d`nd pe oastea munteneasc[, mul\i pre pu\ini, fur[birui\i de oastea Radului vod[=i acolo pierit-au =i +endrea hatmanul, mai gios de R`mnic, unde s-au pomenit mult[ vréme Movila +endrii. +i l-au dus, de l-au ]ngropat ]n sat ]n Dolh[=ti, l`ng[tat[-s[u.

}n\eleg`ndu +tefan vod[ cum c[ adev[rat Radul vod[ domnul muntenescø =i cu oastea sa ]i vine asupr[, ghenarie 13 au trecut Seretiul =i mai sus de R`mnic le-au fostø r[zboiul. +i d`nd r[zboiu vitejé=te despre am`ndoa[p[r\ile, mult[pagub[s-au f[cut =i cu vrérea lui Dumnedz[u fu izb`nda la +tefan vod[, c[ pierdur[ munténii r[zboiul. Dat-au +tefan vod[ o=tii sale voie s[ prade ]n trei dzile, c`t vor putea,]n |ara Rom`neasc[ =i pr[d`ndø, adus-au mult[dob`nd[osta=ii.

+i z[b[vindø +tefan vod[acolo, p[n' a s[str`nge o=tile toate, aduc`nd =i pre mul\i den boierii |[rii Rom`ne=ti =i alte capete, oameni de frunte, acolo au pus pre ai s[i boieri =i oameni de cinste, de au vorovit =-au tocmit, de au desp[r\it den Milcovul cel Mare o parte de p[r[u, ce vine pre l`ng[Odobe=ti =i tréce de d[ ]ntr-apa Putnii. +i p[n' ast[dzi este hotarul \[r`i Moldovei =i a

|[rii Rom`ne=ti acel p[r[u ce s[ desparte den Milcovul cel Mare. Iar mainte au fost av`nd \[r`le am`ndou[pricin[, c[|ara Rom[neasc[vrea s[fie hotarul s[u p[n']ntr-apa Trotu=ului, iar moldovenii nu-i l[sa, p[n' au vrut Dumnedz[u de s-au tocmit a=ea. +-au luat +tefan vod[cetaatea Cr[ciuna cu \[nut cu tot, ce s[chiam[\[nutul Putnii =i l-au lipit de Moldova =-au pus p`rc[labii s[i, pre V`lcea =i pre Ivan.

+i]ntr-acéia laud[=i bucurie au ziditu bisérica]n t`rgu ]n Vasluiu, d`ndu laud[lui Dumnezeu de biruin\[ce a f[cut. +i décii s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava, cu mare pohval[=i biruin\[, de la]nsu=i Dumnezeu de sus, ie=indu-i]nainte mitropolitul =i cu to\i preo\ii, aduc`ndu sf`nta Evanghelie =i cinstita cruce]n m`inile sale, ca ]naintea unui ]mp[ratu =i biruitoriu de limbi p[g`ne, de l-au blagoslovitu. Atuncea mare bucurie au fostu tuturor domnilor =i crailor de prinprejur de biruin\[ce au f[cut +tefan vod[.

(MISAIL C~LUG{RUL)

}ntorsul lui +tefan vod[cu o=tile

M[rg`ndø +tefan vod[ cu o=tile pre apa B`rladului]n sus, atuncea pl[c`ndu-i locul intre B`rlad =i intre apa Vasluiului =i]ntr-aceia laud[=i bucurie de izb`nd[ cu n[roc ce au biruit pre turci =i pre munténi, au ]nceput a zidi bisérica sveti Ioan Predioice, ]n t`rgø]n Vasluiu, d`nd laud[ lui Dumnedz[u de biruin\[ ce au f[cut, =i pre urm[ case domne=ti, cum s[ cunoscø =i p[n' ]ntr-acé=te vremi. +i odihnindø +tefan vod[ acolo cu o=tile sale =i r`vnindø cu nevoin\[a s[zidi biséreca =i alte lucruri ce arat[c[au f[cut mai pre urm[.

Mai apoi]ntorc`ndu-s[ ajutoriul craiului le=escu acas[ cu mult[ dob`nd[, au trimis +tefan vod[de i-au dus 36 de steaguri, ar[t`ndu vitejiia ce au f[cut =i i-au mul\[mitu de ajutoriu.

(MISAIL C{LUG{RUL)

}ntr-acéia vreme odihnindø +tefan vod[la Vasluiu, i-au venit ol[cari de s`rgø de la Soroca, cum Lobod[ =i Nalivaico hatmanii c[z[ce=ti au intratø ]n \ar[ =i prad[. Décii +tefan vod[ neput`nd suferi pre nepriieteni a-i l[sarea s[strice \ara, ce]ndat[cu ai s[i, cu c`\i era, i-au c[utat a mérge, unde s-au =i t`mpinat cu acea oaste c[z[ceasc[pe R[utu, la Grum[dze=ti. Fiindø cazacii]n prad[r[=chira\i =i lovindu-i noaptea f[r[véste, fur[birui\i cazacii. Atuncia =i Lobod[hatmanul c[z[cescø fu prinsu de oastea lui +tefan vod[.

+i gonindu-i spre Nistru, Nalivaico hatmanul =i cu o sam[de cazaci au dat s[treac[Nistrul =i mul\i s-au]necat =i un polcovnic al s[u vestit, Jora, acolo s-au]necat =i al\i mul\i. +i ast[dzi este de pomenit acel loc de-i dzic Vadul Jor[i.

De acolo s-au]ntorsu +tefan vod[=-au desc[lecat t`rgul Ia=ii =i]n lauda lui Dumnedz[u au]nceput a zidi beséreca marelui mucenic =i ciudotvore\ Necolai.

+i décii s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceav[, cu mare pohval[=i biruin\[de la s`ngur Dumnedz[u de sus, ie=indu-i ]nainte mitropolitul cu to\i preu\ii, aduc`ndø Sv`nta Evanghelie =i cinstita cruce ]n m`nule sale, ca]naintea unui]mp[rat =i biruitor de limbi p[g`ne, de l-au blagoslovit. Atuncea mare bucurie au fostø tuturor domnilor =i crailor de prenpregiuru de biruin\[ce au f[cut +tefan vod[. +i daca s-au a=edzat la scaunul s[u, la Suceav[,]n lauda lui Dumnedz[u au]nceput a zidi o]nfrumus[\at[m[n[stire, sveti Dimitrie, ce este]naintea cur\ii domne=ti.

+i s-au]ncununat cu doamna Voichi\a, fata Radului vod[. Iar pre maic[-sa cu mare cinste o au trimis la domnu s[u, la Radul vod[,]n |ara Rom[neasc[.

R[zboiul lui +tefan vod[, c`ndu s-au b[tut cu Mehmet beg]mp[ratul turcescu =i cu munténii la Valea Alb[

V[leato 6984 <1476>, v[z`ndu ]mp[ratul Mehmet beg c`t[pagub[au avut]n oastea sa de la +tefan vod[, g`ndi ]nsu= cu capul s[u s[ marg[, s[ strop=asc[ |ara Moldovei =i s[-=i ia cet[\ile ]napoi, Chiliia =i Cetatea Alb[, carile fusés[ mai nainte pre m`na lor.

Acolo +tefan vod[multu au nevoitu s[nu-l lase s[treac[Dun[rea, ci n-au putut, c[t[tarii de o parte, turcii de alt[parte, cu oastea f[r[num[r ce venise, ci au dat cale turcilor =i s-au apucat de t[tari =i pre lesne b[t`ndu-i, i-au gonitu p[n[ la Nistru. Vrea da r[zboiu =i turcilor, ci v[z`ndu at`ta t[rie cu ]mp[ratul =i mul\ime de oaste, cu pedestrime =i cu pu=ci =i ]nc[-l sf[tuia boierii ca s[ s[ dea la loc str`mtu, ca de nu vor birui, s[s[apere =i s[n-aib[zminteal[.

Deci +tefan vod[v[z`ndu a=a, s-au ]ntorsu, de s-au dat spre mun\i, unde =-au ales loc de r[zboiu la str`mtoare, la Valea Alb[, unde s[chiiam[acuma R[zboienii, di pre acel r[zboiu ce au avut moldovénii cu]mp[ratul turcescu. +i pedestrindu-s[oastea, ca s[nu n[d[jduiasc[ ]n fug[, ci]ntru arme =i au datu r[zboiu, iulie 26. +i mult[vréme tr[indu r[zboiul neales de]mbe p[r\ile osteni\i =i turcii tot ad[og`ndu-s[ cu oaste proasp[t[ =i moldovénii obosi\i =i neviindu-le ajutoriu de nici o parte, au picat, nu fie=te cum, ci p[n[ la moarte s[ ap[ra, nici birui\i dintru arme, ci strop=i\i de mul\imea turceasc[, au r[mas dob`nda la turci. +i at`ta de ai no=tri au pierit, c`t au]n[lbit poiana de trupurile de a celor pieri\i, p[n[au fostu r[zboiul. +i mul\i din boierii cei mari au picatu =i vitéjii cei buni au pieritu =i fu sc`rb[ mare a toat[ \ara =i tuturor domnilor =i crailor di prinprejur, daca auzir[ c[ au c[zut moldovénii suptu m`na p[g`nilor.

}ntr-acel r[zboiu au c[zut +tefan vod[de pre cal jos, =i Dumnezeu l-au feritu, =i nu s-au v[t[mat. Iar[turcii s-au]ntorsu spre Suceava =i au arsu t`rgul. +i décii s-au ]ntorsu ]napoi pr[d`ndu =i arz`ndu \ara. Mai apoi, dup[ ie=irea nepriietinilor =i a vr[jma=ilor din tar[, daca au str`nsu +tefan vod[trupurile mor\ilor, movil[de cei mor\i au f[catu =i pre urm[=-au ziditu deasupra oasilor o biséric[, unde tr[ie=te =i ast[zi]ntru pomenirea sufletelor.

Scrie létopise\ul nostru c[dup[poticala lui +tefan vod[, ce au pierdut r[zboiul, de s`rgu au str`nsu oastea ce au putut degrab[=i s-au dus dup[turci =i i-au ajunsu trec`ndu Dun[rea, la vréme de mas =i lovindu-i f[r[ véste, i-au spieriiat de au c[utat a fugi, l[s`ndu pleanul

=i tot ce au pr[datu. Iar[+tefan vod[le-au apucatu pleanul tot =i s-au]ntorsu]napoi cu izb`nda.

Scrie la létopise\ul nostru c[la acest r[zboiu ce au fost la Valea Alb[, au fostu =i Basarab[vod[cu munténii, venit]ntru ajutoriul]mp[ratului turcescu, pre carile to\i domnii de prinprejur]l cuv`nta de r[u, zic`ndu c[n-au fostu]ntr-ajutor crucii =i cre=tin[t[\ii, ce p[g`nilor =i du=manilor.

Iar[la létopise\ul cel le=esc, de izb`nda lui +tefan vod[, ce au scos pleanul =i prada la Dun[re de la turci =i de Basarab[vod[cu munténii, nimica nu scrie. +i]nc[=i alte sémne multe nimica nu le]nsemneaz[, carile nice unile n-am vrut s[le l[s[m, ci toate care la locul s[u le-am tocmit.

R[spunsul altor sémne

V[leato 6985 <1476> noiemvrie, prist[vitu-s-au Theoctist mitropolitul de Suceava, carile au \inut scaunul 25 de ani =i au st[tut altul, Gheorghie mitropolitul. }ntr-acela= an, dichemvrie 19, prist[vitu-s-au doamna Maria ce era de la Mangop.

V[leato 6987 <1479> iunie 22 au]nceput +tefan vod[a zidi cetatea Chiliei =i o au sf`r=it-o]ntr-acela= an, iulie 16.

}ntr-aceIa=i an =i]ntr-aceia= lun[, iulie 25, prist[vitu-s-au Bogdan vod[, ficiorul lui +tefan vod[.

}ntr-acela= an, avgust 18, prist[vitu-s-au Cneajna.

V[leato 6988 <1480> prist[vitu-s-au P[tru vod[, ficiorul lui +tefan vod[.

R[zboiul de la R`mnic, c`nd s-au b[tut +tefan vod[cu |[p[lu=i vod[, v[leatul 6989 <1481>, iulie 8

Fu r[zboiu]n |ara Munteneasc[, de s-au b[tut |[p[lu=i vod[cu +tefan vod[la R`mnicu =i au biruitu +tefan vod[ cu mila lui Dumnezeu =i cu ruga Preacistii =i a tuturor sfin\ilor =i cu ajutoriul sf`ntului =i a

marelui mucenic al lui Hristos Procopie, fur[birui\i munténii =i mul\ime de]n=i f[r[num[r au pierit =i toate steagurile lor au luatu =i mul\i boieri au picat. +i pre |ep[lu=i vod[ ]nc[l-au prinsu viu =i i-au t[iatu capul. +i de la +tefan vod[ ]nc[a picat om de frunte +andrea hatmanul =i l-au adus de l-au]ngropat]n Dolhe=ti, l`ng[ tat[-s[u. Iar[ +tefan vod[ au pus munténilor domnu pre Vladul vod[ C[lug[rul, carile mai apoi au f[cut vicle=ug asupra lui +tefan vod[, pentru c[ci dedeas[ ajutoriu turcilor, c`ndu au mersu de au luat cet[\ile =i au pr[dat \ara. Iat[+tefan vod[, dup[r[zboiu cu noroc ce au f[cut, cu mare pohfal[=i laud[s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

Zic s[s[fie ar[tat lui +tefan vod[sf`ntul mucenicu Procopie, umbl`ndu deasupra r[zboiului c[lare =i]ntr-armatu ca un viteazu, fiindu]ntr-ajutoriu lui +tefan vod[=i d`ndu v`lhv[o=tii lui. Ci este de a-l =i crédera acestu cuv`ntu, c[ daca s-au ]ntorsu +tefan vod[ cu toat[ oastea sa, cu mare pohfal[, ca un biruitoriu, la scaunul s[u, la Suceava, au zidit biséric[ pre numele sf`ntului mucenicu Procopie, la satu la Badeu\i, unde tr[ie=te =i p[n[ast[zi.

De |[p[lu=i vod[nu scriu to\i]ntr-un chip, unii zic c[au prinsu +tefan vod[pre Radul vod[, carile au fostu a\i\[toriul cel mare asupra cre=tinilor =i i-au fost ajutat =i bra=ovénii. T[indu pre turci =i luundu |ara Munteneasc[, au l[satu pre |[p[lu=i]n locul s[u. Ci oricum au fostu, c[tot s[tocmescu c[au fostu izb`nda lui +tefan vod[.

Minunatu lucru: dup[potical[dint[i =i dup[pierzarea o=tii dint[i, cela ce nu avea voinici de oaste, ci str`ngea p[storii din mun\i =i arga\ii, de-i]ntr-arma, acmu iar[s[r[dica deasupra biruitorilor dint[i, daca au pierdut \ara, acmu domni altora le da =i \ara l[\iia.

V[leato 6990 <1482> martie 10 au luatu +tefan vod[citatea Cr[ciuna cu tot \inutul ce sa chiam[\`nutul Putnii =i l-au lipit de Moldova =i au pus p`rc[labii s[i, pre V`lcea =i pre Ivan.

V[leato 6991 <1483> au]nceput +tefan vod[a zidi cetatea de la t`rgul Romanului, ce s[chiiam[Smeredova.

V[leato 6992 <1484> +tefan vod[ ]ntr-o noapte au pr[datu =i au arsu toat[|ara Munteneasc[.

C`nd au luat Baiazit]mp[ratul turcescu Chilia =i Cetatea Alb[, leat 6992 <1484>

Baiazit]mp[ratul turcescu cu mare oaste au intrat]n \ar[=i au b[tut Chiliia =i Citatea Alb[,]ns[nu singur cu putérea sa, ce =i Vladul vod[C[lug[rul, domnul muntenescu, cu munténii,]nc[au mers]ntr-ajutoriu]mp[ratului, cum s-au poménitu mai sus c[au f[cut vicle=ug asupra st[p`nului s[u, lui +tefan vod[, de au datu ajutoriu turcilor. +i miercuri, ]n patruspr[zéce zile iulie, au luat cetatea Chiliia, ]n zilele lui Iva=co =i Maxim p`rc[labii.

A=ijdirea]ntr-acela= an, miercuri, avgust 5 zile, au luat =i Cetatea Alb[,]n zilile lui Gherman =i Ion p`rc[labii. +i ar fi vrut apuca =i alte cet[\i, c[ +tefan vod[ la gol n-au ]ndr[znitu s[ ias[, ci numai la strimtori nevoia dé le f[cea zminteal[. Ci =i turcii v[z`ndu ajutoriul ce venise de la |ara Le=asc[lui +tefan vod[, sau]nsu=i craiul, cum scriu unii, c[au tras de la rusi =i de la Litva \ara toat[, de s[str`nsése oamenii de treab[ mai mul\i de 20.000 de oameni =i trec`ndu Nistrul craiul cu d`n=ii suptu Haliciu, au venitu la Colom[ia, de =-au pus tab[ra, 6993 <1484> septevrie 1.

Acolea au venit =i +tefan vod[, de s-au]mpreunat cu craiul, =i toate ce au avut mai de treab[au vorovitu. Mai apoi l-au =i osp[tat pre +tefan vod[=i 3.000 de oameni i-au dat, cu carii s-au]ntorsu +tefan vod[la Moldova. }mpreun`ndu décii oastea cea strein[ cu a sa, pre multe locuri au smintit pre turci, de le-au c[utatu a ie=i din \ar[. A=a +tefan vod[ au cur[\itu vr[jma=ii din \ar[. Iar cet[\ile carile le-au luatu turcii, Chiliia =i Cetatea Alb[, n-au putut s[ le dob`ndeasc[, c[ei mai nainte de ce au ie=itu, le-au grijitu cu oameni, cu pu=ci =i cu bucate de ajunsu =i au r[mas pre m`na turcilor, p[n[ ]n zioa de ast[zi.

Ce p[n[a s[sf[tui +tefan vod[cu craiul le=esc, unde s[adunas[la Colomiia, iar din jos venise Hroiot cu turcii p[n[la Suceava =i au arsu t`rgul, septevrie 19, luni =i mar\i. +i déciia s-au ]ntorsu ]napoi, pr[d`ndu =i arz`ndu \ara.

+i dup[acéia, octovrie 19, s-au prist[vit Ioasaf arhimandritul carile au fostu]nt[i igumen]n m[n[stirea Putnei.

R[zboiul c`ndu s-au b[tut +tefan vod[cu Malcociu =i cu turcii la Catlabuga

Mai apoi,]ntr-acela=i an, +tefan vod[, daca au scos vr[jma=ii s[i din \ar[=i daca au r[citu vrémea =i caii turcilor au sl[bitu, au lovit pre Malcociu la Catlabuga, noiemvrie 16, de au topit toat[oastea turceasc[.

}ntr-aceasta bucurie, daca s-au]ntorsu +tefan vod[, au zidit bisérica pre numele sf`ntului Nicolae ]n t`rgul Ia=iloru.

R[zboiul c`nd s-au b[tut +tefan vod[cu Hroiot pre Sirét la Schiiei, 6994 <1486> martie 6

}ntr-acesta an venit-au Hroiot cu oaste de la ungur asupra lui +tefan vod[, c[ruia i-au ie=itu +tefan vod[ ]nainte cu oaste pre Sirétiu la +chéi =i d`ndu r[zboiu viteja=te despre am`ndoao p[r\ile,]ntr-o luni, martie 6 zile, pierdu Hroiot r[zboiul =i oastea, mai apoi =i capul,]ns[cu mare primejdie lui +tefan vod[, c[s-au pornit cu calul jos, pu\in de n-au]nc[put]n m`inile vr[jma=ului s[u. Mai apoi Hroiot fiindu prins viu de +tefan vod[, i-au t[iatu capul.

V[leato 6995 <1487>,]ntr-acestu an au disc[licatu +tefan vod[t`rgul H`rl[ul, de au ziditu =i bisérica cea domneasc[de piiatr[=i cur\ile acele domne=ti cu ziduri cu tot, carile stau =i ast[zi.

V[leato 6998 <1490>, au murit Mateia=u craiul ungurescu, carile mare nume de vitejie au l[satu pre urm[, c[nu numai cu ném\ii =i cu vecinii s[i r[zboiu cu noroc f[cea, ce =i cu turcii multe trebi au avut =i de multe ori i-au biruit, iar[pre urma lui au st[tut crai Vladislav.

}ntr-acesta an au murit =i Ioan, fecior]mp[ratului de Mosc, nepot lui +tefan vod[.

(AXINTE URICARIUL)

V[leato 6999 <1491>. }ntr-acesta an s[=tii cetitoriule c[au zidit +tefan vod[bisérica lui sfeti Nicolae din t`rgul Ia=ii; de nu crezi, caut[la v[leatul ce scrie deasupra u=ii bisérícii, iar[nu cum scrie]napoi.

V[leatul 7003 <1495> +tefan vod[au zidit sf`nta episcopie ]n t`rgu]n Hu=i, hramul sfin\ilor apostoli Petru =i Pavel, =i cur\i domne=ti, carile suntu surpate, numai beciurile stau p[n[ast[zi.

V[leato 7004 <1496> iulie 25 dni cetvertoc, r[posat-au Alixandru vod[, ficiorul lui +tefan vod[=i l-au]ngropatu]n m[n[stirea Bistri\ii, l`ng[str[mo=ul s[u, Alexandru vod[.

R[zboiul lui +tefan vod[, c`nd au b[tut pre Albrehtu craiul le=escu la Codrul Cozminului, leat 7005 <1497>

Albert craiul le=escu fiindu ales de \ar[craiu pre urma lui Cazimir, t[t`ne-s[u, ce \inus[ cu +tefan vod[ priite=ugul, iar[ Albertu craiul uit`ndu priite=ugul t[t`ne-s[u ce avea cu +tefan Vod[ =i nu f[cea oaste ]mpotriva p[g`nilor, carii]n toate p[r\ile fulgera =i tuna cu tr[snetul armelor sale, v[rs`nd s`ngile cre=tinilor =i strop=indu volniciia tuturora,]nmul\indu légea lui Moamet cea spurcat[, ci g`ndi ca s[-=i arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu c[ pre lesne o va supune, =tiindu c[ de multe ori s[ ajutoriia Moldova de la craii le=[=ti, ca de la ni=te vecini de aproape, spre to\i vr[jma=ii. +i str`ng`ndu craiul oastea, au scos cuv`ntu cum va s[marg[la turci, s[ia =i s[dezbat[Cetatea Alb[=i Chiliia, care cet[\i luase de la +tefan vod[Baiazitu]mp[ratul turcescu. +i]nc[ad[ogiia, de spieriia pre ai s[i, cum turcii amesteca\i cu moldovénii vor s[treac[la Podoliia =i le-au datu =tire ca to\i s[ ]ncalice =i s[s[ ]mpreune cu d`nsul la Liov. +i au trimis soli la +tefan vod[, de i-au datu =tire s[ s[ g[teasc[ s[ marg[ cu d`nsul, s[bat[Chiliia =i Cetatea Alb[=i s[-i g[teaze ste\ie de hran[de oaste. De care lucru au p[rut bine lui +tefan vod[=i cu bucurie mare au priimit pre soli, c[ci au f[cut oaste]mpotriva vr[jma=ului s[u. Numai ce au zis c[va veni acolo la loc cu oastea sa, supt Chiliia.

Cunosc`ndu sfétnicii lui crai, ales episcopii, g`ndul c[va s[fac[oaste]mpotriva lui +tefan Vod[, multu i-au adus aminte s[nu fac[asupra dirept[\ii, s[nu s[ ]ntoarc[m`niia lui Dumnezeu spre el. Ci el

g`ndul s[u nu l-au l[sat, ci ]nc[ au fostu zic`nd: ,,Voao v[este lucrul bisérica s[p[zi\i, iar[nu de r[zboaie s[griji\i, c[g`ndul mieu voi nu-l =ti\i, numai eu singur. C[ de a=i pricépe c[ haina dipre mine =tie g`ndul mieu,]n foc o a= b[ga-o”. Deci mul\i din boierii le=[=ti socotiia c[face]ntr-adinsu ca s[piarz[oastea toat[, cum au ie=it mai apoi la d`nsul =i zic[toarea : “}n zilile lui Olbriht, =leahta au pierit”.

}ntr-acéia +tefan Vod[prinz`ndu véste de la unguri, cum Olbrihtu va s[ vie asupra lui cu oaste, c[ nici ungurii nu era bucuro=i ca s[ caz[ domniia Moldovei pre m`na lé=ilor, m[car[c[Lasl[u crai ungurescu (ce s[chiam[le=a=te Vladislav) era frate lui Olbrihtu craiului le=escu (ce s[chiam[ungura=te Albertu). }n\eleg`ndu aceasta +tefan vod[ trimis-au la craiul le=escu cu solie pre credincio=ii s[i, pre T[utul logof[tul =i pre Isac vistiiernicul, ca s[ poat[ dintr-]nsul cunoa=te ceva, ce-i este voia s[ fac[. Ci nimica nu au cunoscut, c[ craiul cumu-=i umbla cu ]n=[l[ciune, ascunz`ndu cuv`ntul, pre soli cu bucurie i-au priimitu =i darurile ce-i trimisése +tefan Vod[ cu mare mul\[mit[ =i cu dragoste le-au priimitu =i le-au luat =i solilor iar[=i acéla r[spunsu le-au dat : cum este m[rg[toriu la turci. Mai apoi =i solii s[i de iznoav[ i-au trimis la +tefan Vod[, ca s[ ]nt[reasc[ cuv`ntul, iar el au]ntorsu oastea spre Pocutiia. }n\eleg`ndu +tefan Vod[cum craiul s[apropie cu oaste spre Pocutiia =i s[trage spre margine, de iznoav[au poftorit soliia, de au trimis]naintea craiului pre T[utul logof[tul =i pre Isac vistearnicul cu multe daruri =i l-au timpinatu de céia parte de Nistru =i i-au]nchinatu darurile. +i iar[=i cu dragoste le-au luatu. +i décii au trecut apa Nistrului pré la Mih[lcéni,]n ceasta parte, cu toat[oastea sa =i au venitu la Co\mani. Acolea =-au discopierit toat[vicleniia =i faptile sale céle ascunse, c[au prinsu pre T[utul logof[tul =i pre Isac vistearnicul, de i-au fericatu]n obezi =i i-au trimis de i-au]nchis tocma la Liov.

}n\eleg`ndu acéstea +tefan Vod[den iscoadile ce pururea trimitea, s[=tie]nc[tro mérge craiul cu oastea le=asc[, cum crai l-au viclenitu =i vine asupra lui =i au trecut =i Nistrul cu 80.000 de oaste pre scrisoare,

f[r[alt[adunare, de s`rgu au trimis ]n toate p[r\ile ]n \ar[, s[ s[ str`ng[la t`rgul Romanului. Iar[ Albertu au =[zutu =apte zile la Co\mani. Ce p[n' a s[ str`nge oastea lui +tefan vod[=i p[n[a veni ajutoriul, c[=i Lasl[u craiul unguresc u, fratile lui Albertu,]nc[i-au trimis 12.000 de oameni de oaste =i cu d`n=ii pre Birtoc voievodul Ardealului, ce era cuscru lui +tefan vod[, =i de la Radul vod[ ]nc[ i-au venitu ajutoriu oaste munteneasc[, ci p[n[ a s[ str`nge oastea toat[launloc, Albert crai au purces cu oastea de la Co\mani =i au lovit la +ipin\i. V[z`ndu +tefan vod[ c[-l ]mpresoar[ vr[jma=ii s[i, au tocmitu straj[ =i o au trimis-o ]mpotriva lé=ilor, ca s[ \ie vadul Prutului, la t`rgu la Cern[u\i. Iar[+tefan vod[ ]n 27 de zile a lui avgust, duminic[, au ie=itu din Suceava spre t`rgul Romanului =i cu toat[ oastea sa. +i ]ntr-acéia zi ]i aduser[ lui de la straj[ 6 lé=i =i a=a pe trei lé=i i-au trimis la ]mp[ratul turcescu, iar[ pre aceialal\i au zis de i-au sp`nzurat. Décii craiul le=escu au venitu cu toat[putérea sa la cetatea Sucévii, duminic[, septemvrie 24 de zile. Iar[ ]n 26, mar\i, de c[tr[sar[, au]nceput a bate cetatea =i au b[tut pregiur d`nsa trei s[pt[m`ni =i zioa =i noaptea =i nimica n-au folositu, n[d[jduindu c[s[va]nchina \ara, pentru ce li s[sup[rase cu +tefan vod[pentru at`ta r[zboaie f[r[ odihn[ =i f[r[ m[sur[ ce f[cea, de s[ b[tea cu to\i. Ci socotiia \ara c[ de nu li-i ]ndem`n[cu al s[u, mai mult[ne]ng[duin\[le va fi cu streinii =i]nc[v[z`ndu at`ta prad[=i r[sip[ci f[ciia oastea le=asc[, de umbla prin p[duri, de afla pr[zi =i jafuri, siliia cu to\ii di s[str`ngiia la t`rgu la Roman, unde era beleagul.

A=a \ara str`ng`ndu-s[, iar[din cetate c`t putiia s[ ap[ra =i ce r[sipiia lé=ii zioa cu pu=cile, noaptea astupa gaurile =i le ]nt[riia, de le era munca lor ]nzadar, iar[ pre afar[, unde afla lé=i r[=chira\i direptu hrana, ]i lega =i ]i t[ia, de nu era volnici nici ]ntr-o parte s[ ias[. Mai multu strica loru-=i dec`tu celor]nchi=i, c[ ]n toate zile li s[ad[ogia lipsa fl[m`nziciunii. Décii fiind lé=ii coprin=i de at`ta nevoie,]ncepur[a gr[i r[u de craiul s[u,]nt[i cu tain[, iar[mai apoi]n gura mare]l vinuia c-au venit f[r[cale, de i-au adus ca s[-i piarz[pre to\i =i socotiia

toate sémnile c`te s[ f[cuse réle, c[ au fostu lor de ar[tare ca s[ fie conceniia lor. C[ ]nt[i ]n \ara lor, ]ntr-un p`r[u de nemica, i s-au]nnecatu craiului un pohodnic =i c`ndu au ie=itu din Liovu, boii carii purta ierb[riia de v`ntu mare s-au r[sipitu, de nu-i putiia s[-i str`ng[. A=ijderea un \[ran nebunise de cap, au fostu strig`ndu]n gura mare: “Duce\i-v[spre pierirea voastr[, c[nu ve\i mai veni”. +i pre un =leahtici l-au d[tunatu suptu cortu =i doispr[zéce cai ai lui, mai apoi =i pre un preot al lor, slujind liturghie, au sc[patu cuminic[tura lor jos. +i alte sémne réle s-au ar[tatu, de-i prorociia to\i c[va fi sf`r=itul lor r[u =i amar, cum s-au =i t`mplatu. C[v[z`ndu craiul at`ta cuvinte réle de d`nsul de la oastea sa, s[ temu ca s[ nu-l p[r[sasc[ =i s[ fug[, s[ caz[ ]n m`nule vr[jma=ilor s[i, s[ajuns[cu solii fr[\ine-s[u, lui Vladislav craiul ungurescu, ca s[-i]mpace, c[sosis[=i ajutoriul ungurescu la +tefan vod[. +i a=a B`rtoc voievodul Ardealului, carile venis[cu ajutoriul ungurescu la +tefan vod[, au trimis solii s[i la Albertu craiul, ca s[-i spuie c[va veni]nsu=i pentru pace. +i pre +tefan vod[cu multe cuvinte l-au rugatu s[fac[pace cu craiul le=escu. +i a=a au intratu la mijlocul lor =i s-au dus la craiul le=escu de i-au]mp[catu]ntr-acesta chip: craiul le=escu s[s[ ]ntoarc[pre urm[pre unde au =i venit, s[nu mai strice \ara pre alt loc. +i décii pre Birtoc voievodul Ardealului bine i-au d[ruitu +tefan vod[cu mari daruri =i décii s-au dus acas[-=i.

C`ndu s-au]ntorsu craiul]napoi

}ntr-acéia Albrihtu, craiul le=escu, fiindu de inim[rea bolnavu, au datu semnu de]ntorsu]napoi, de care semnu era to\i bucuro=i s[-l auz[, s[s[ ]ntoarc[de la at`ta fl[m`nziciune la casile lor. +i]n 19 zile ale lui octomvrie, joi, s-au]ntorsu craiul de la Suceava =i s-au apucatu de cale. Ci nu s-au]ntorsu pre calea pre unde venise, ci pre alt[cale, pre unde era \ara intreag[, spre Codrul Cozminului.

Sim\indu décii +tefan vod[c[craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru,]ndat[au trimis dup[d`nsul de l-au pohtitu s[nu ia pre

acéia cale, spre codru, ci pre urm[, pre unde venise, c[f[c`ndu ]ntr-alt chip, v[z`ndu \ara paguba -------ce s[va face de oastea le=asc[, nu vor r[bda, ci vor vrea s[-=i apere ale sale, de unde toate s[vor a\i\a de iznoav[spre vreun lucru r[u, carile va strica =i pacea. Ci craiul mai bucuros fusése s[mearg[di dereptul, s[ias[ ]n \ara sa =i n-au b[gatu]n sam[, ci =-au p[zitu calea spre Codrul Cozminului. De care lucru fiindu]nhierb`ntatu +tefan vod[ de r[zboiu, socotindu c[ are vréme de a-=i r[scump[rarea str`mb[tatea sa dispre cela ce nu numai pacea cea véche o au c[lcat-o, care avusése domnii Moldovei cu craii le=[=ti, ce =i jur[m`ntul =i =i pacea ce legase atuncea de cur`ndu, a=ez`ndu-s[ s[ s[ ]ntoarc[ pe urm[ pre unde =i venise, décii ]l a\i\a ajutoriul ce-i venise di pretitindirilea =i oastea sa toat[ gata str`ns[=i odihnit[, v[z`ndu dob`nda di pre cei fl[m`nzi =i sl[bi\i, au trimis ]nainte ca s[ apuce calea la Codrul Cozminului, s[ s[ciuiasc[ p[durea, s[ o ]n\ineaze, ca s[ o poat[ porni asupra o=tii, daca vor intra ]n p[dure. Iar[ el cu toat[ oastea au intrat dup[ d`n=ii =i cu doao mii de turci. +i a patra zi i-au ajunsu]n p[dure, joi, octomvrie]n 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu =i cu ruga Preacistii =i a sf`ntulu marelui mucenic Dimitrie =i lovindu-i de toate p[r\ile =i obor`ndu copacii cei]n\ina\i asupra lor, mult[oaste le=asc[au pieritu, unii de o=téni, al\ii de \[rani, c[le coprinsése ca cu o mreaj[calea, al\ii de copacii cei]n\ina\i. A=a pierz`ndu pu=cile, l[s`ndu steagurile care toate le-au adunatu +tefan vod[=i ei cine cum au putut,]n toate p[r\ile s-au r[=chiratu prin p[duri, de au sc[pat pu\ini afar[. +i]nsu=i craiul cu pu\ini r[m[sése, str`ng`ndu-s[s-au adunatu]ntr-un ocol la sat la Cozminu. +i de acolo bulucindu-s[au tras spre Cern[u\i. Iar[oastea lui +tefan vod[cu d`n=ii merg`ndu]mpreun[, s[b[tiia =i s[t[ia. Ci =i acei pu\ini ce ie=is[din codru n-ar fi sc[patu, de nu s-ar fi]ncurcatu ai no=tri]n car[le cr[ie=ti =i]n car[le altor boieri, de le-au datu vréme de au ie=it.

+i acolea veni véste lui +tefan vod[c[vine =i alt[oaste le=asc[,]ntr-ajutoriu craiului. Atuncea au chiematu pre Boldur vornicul =i i-au datu lui oaste de ajunsu =i au trecut Prutul]mpotriva acei o=ti, s`mb[t[

sara. +i duminec[diminea\a, octovrie 29 zile, le-au datu r[zboiu =i pre to\i i-au r[sipit]ndat[=i i-au topitu cu ajutoriul lui Dumnezeu =i cu norocul lui +tefan vod[=i mare moarte =i t[iere s-au f[cut atuncea]n oastea le=asc[, la locul ce s[chiiam[L[n\e=tii satul. +i nimica n-au =tiut craiul de venirea acei o=ti, nici de pierirea lor.

+i]ntr-acéia= duminec[, trec`ndu craiul Prutul la Cern[uti, iar[=i fu lovit de oastea lui +tefan vod[, de i-au r[sipit =i i-au t[iatu, de-abiia au sc[pat ]nsu=i craiul cu pu\in[ oaste de a sa. Décii trec`nd craiul spre \ara sa, pre multe locuri i-au lovit ai no=tri, ales pre craiul, c[mazurii]ntorc`ndu-s[s[dea r[zboiu =i s[apere pre craiul =i pre cei sc[pa\i dintru acel pojar, au datu asupra lui Boldur vornicul cel mare, pre carile]l trimisése +tefan vod[ ]mpotriva acei o=ti le=[=ti ce veniia]ntr-ajutoriu craiului =i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii. +i la sat la +ipin\i pu\ini au sc[patu din oastea de era str`ns[ pre l`ng[craiul. Décii craiul cu mult[nevoie strecur`ndu-s[, au tras la Sneatin =i de acolo au slobozit oastea pre acas[de c[t[r[m[sése, iar[el s-au dus la Liovu.

Nacazanie silnim, adec[certarea celor putérnici

Dumnezeu cel direptu, cela ce ceart[nedireptatea =i]nal\[direptatea, cu c`t[ certare pedepsé=te pre ceia ce calc[ jur[m`ntul. C[acesta Olbrihtu nu spre p[g`ni, ci spre cre=tini vrea s[ fac[ r[zboiul, nu da ajutoriu celuia ce nu avea odihn[ de turci, ci vrea s[ sl[basc[ pre cela ce s[ lupta cu vr[jma=ii cre=tinilor, pre carile trebuia cu to\ii s[-l ajutoreasc[. Ci Dumnezeu la at`ta lips[=i nevoie]l adusése pre cela ce mergea cu at`ta hval[ s[ strop=asc[ \ara =i s[ o supuie, care ]nt[i nici taina sa nu vrea s[ spuie nim[ruia, ci scosése cuv`ntu c[mérge s[ia Chiliia =i Cetatea Alb[=i]nc[ad[ogea de zicea c[de ar =ti haina sa dipre d`nsul g`ndul lui, o ar arunca]n foc. Apoi nici ai s[i nu-l b[ga]n sam[, ci era]n zavistiia celor de cas[=i de batjocura tuturora =i]n toate chipurile]l huliia, a=a =i cinstea din zi]n zi mic=or`ndu-s[, de inim[rea, pu\in de n-au murit.

De capetile céle de frunte ale lé=ilor ce s-au aflat pieri\i

Aflatu-s-au la acestu r[zboiu din capete: doi fra\i T[ncenschii =i Miculai voievodul Ruschii pieri\i =i Gabriil din Moravi\a =i Herbor, a=ijderea doi fra\i Grotovi, Huminschii =i Murdileu =i al\i mul\i, cine poate s[-i pomeneasc[pre to\i. Al\ii au c[zut la leg[tur[, cumu-i Tuncischii, Zbignev potcomori Crac[ului, Pruhni\schi, Targove\schii =i al\ii mul\i. Pre unii ai no=tri i-au fostu sp`nzur`ndu c`te doi de p[r, c[ au fostu umbl`nd pre acéle vremi p[ro=i ca =i ném\ii =i alte batjocuri multe le-au fostu f[c`ndu, de s[pomené=te =i ast[zi r[otatea lor ce au fostu p[\indu.

Iar[+tefan vod[, dup[izb`nd[ cu noroc ce au fost f[cut la acest r[zboiu, s-au ]ntorsu ]napoi la scaunul s[u, la Suceava, cu mare pohfal[ =i laud[, ca un biruitoriu =i au ziditu bisérica pre numele sf`ntului mucenicu Dimitrie,]n t`rgu ]n Suceava, care tr[ie=te =i p[n[ ast[zi. Zic unii s[ s[ fie ar[tat lui +tefan vod[ la acest r[zboiu sf`ntul mucenicu Dimitrie, c[lare =i]ntr-armatu ca un viteazu, fiindu-i]ntru ajutoriu =i d`nd v`lhv[o=tii lui ci este de a =i créderea, de vréme ce au zidit biséric[.

Dupre acéia au datu cuv`ntu +tefan vod[ a toat[ oastea, s[ s[ str`ng[la H`rl[u, ]n zioa lui sfeti Nicolae. +i a=a s-au adunatu cu to\ii la H`rl[u]ntr-acéia zi =i acolo +tefan vod[au f[cut osp[\ mare tuturor boierilor =i tuturor vitéjilor s[i =i cu daruri scumpe i-au d[ruit pre ei. +i décii i-au slobozitu cine =i pre la casa sa, d`ndu-le cuv`ntu ca to\i s[dea laud[lui Dumnezeu, pentru ce c[toate puterile suntu de la Dumnezeu.

C`ndu au pr[dat Malcociu |ara le=asc[7006 <1498>

Malcociu au intratu]n |ara Le=asc[cu mul\ime de turci =i n-au avut cine s[-i stea]mpotriv[, ci mult[prad[de oameni au f[cut =i dob`nd[de dobitoace au f[cut =i au luat, =i au ajunsu mai sus de Liov,

25 de popri=ti; s-au]ntorsu]napoi pr[d`ndu \ara =i arz`ndu. S[vedea c[dup[acest r[zboi f[r[noroc, ce f[cus[lé=ii cu +tefan vod[, va fi pierirea lor.

C`ndu au pr[dat +tefan vod[|ara Le=asc[
7006<1498> iunie 22 zile

}ntr-aceIa=i an, +tefan vod[vr`ndu s[-=i ]ntoarc[ dispre lé=i str`mb[tatea sa, str`ns[ \ara =i au intratu la Podoliia =i la ru=i, trecut-au =i de Liov la Can\ug ora=ului, la apa Visloca, toate satile arz`ndu =i pr[d`ndu. Ars-au ora=ul Premi=lia, Radumnea, Prevorsca, Lan\ut =i cetatea Tereabul =i mult[bun[tate dintr-]nsa au luatu =i mul\i joimiri au scos, ci pre to\i i-au t[iatu =i al\ii mai mul\i au arsu]n cetate. +i cetatea Buceaciul mult[nevoie au p[\itu =i Podhae\ul au arsu. +i mul\i oameni, b[rba\i, muieri, copii, au scos]n robie, mai mult de 100.000, mul\i de aceia au a=ezatu +tefan vod[ ]n \ara sa, de=i p[n[ast[zi tr[ie=te limba rusasc[ ]n Moldova, ales pre unde i-au disc[licatu, c[mai a treia parte gr[iescu rusé=te. Iar +tefan vod[pr[d`ndu =i arz`ndu \ara, s-au]ntorsu]napoi cu mare dob`nd[, f[r[de nici o zminteal[, au trecut Nistrul]n ceasta parte la Halici =i au pr[datu =i de aceasta parte. +i décii au venitu la scaunul s[u, la Suceava, cu mare bucurie =i cu biruin\[.

V[leato 7008 <1500> martie 11, c`ndu au venitu oastea le=asc[ de iznoav[ ]n \ar[ s[ prade, v[z`ndu stric[ciunea ce le-au f[cut +tefan vod[

Albrihtu craiul le=escu, v[z`ndu at`ta prad[=i stric[ciune ce i-au f[cut +tefan vod[ ]n \ara lui, nu vru s[lase, ci de iznoav[str`ns[ oaste =i intr[ ]n \ar[ =i ]ncepu a pr[da =i a strica \ara p[n[ la t`rgu la Bot[=ani. +tefan vod[, daca prinse de véste,]= str`nse de s`rgu o=tile =i cu cine avea cu ai s[i, i-au ie=itu]nainte acei o=ti le=e=ti =i i-au dat r[zboi la

t`rgu la Bot[=ani. +i cu vrérea lui Dumnezeu pierdur[ lé=ii r[zboiu =i fu izb`nda lui +tefan vod[=i mult[oaste le=asc[au pierit =i pe mul\i i-au prinsu]n robie =i multe cazne le f[ciia moldovénii lé=ilor.

C[au pus +tefan vod[de au arat cu lé=ii pe o culme de deal la Bot[=ani =i au sim[natu ghind[=i s-au f[cut dumbrav[mare, de este p[n[ast[zi copaci mari.

Ci de aceast[povéste nimica nu scrie cronicariul le=escu, iar[la létopise\ul nostru acest moldovenescu scrie de acestu r[zboiu al lui +tefan vod[ce au avut cu lé=ii la Bot[=ani, precum s-au poménit mai sus.

}ntr-acesta= an, martie, s-au prist[vit Despina doamna Radului vod[, ce era robit[de +tefan vod[, c`ndu luas[ Cetatea D`mbovi\a, =i cu cinste o au]ngropat]n m[n[stirea Putna.

C`ndu s-au]mp[cat +tefan vod[cu craiul le=escu

V[leato 7009 <1501>, +tefan vod[, l[s`ndu inima cea nepriete-neasc[, ]ntorc`ndu-s[c[tr[datoriia cre=tineasc[, s-au]mp[cat cu craiul le=escu =i mare leg[tur[au f[cut, nu c[doar[s-au temut de putérea lor, care s[ispiti s[=i r[zboi f[cus[=i cu turcii, de at`ta ori i-au =i biruit =i cu al\i megiia=i de prinprejur av`ndu sfad[, niciodat[nu s-au plecat, ci pentru s[cunoasc[toat[cre=tin[tatea c[n-au fostu dispre d`nsul ]ncep[tura, c[ n-au r[dicat el armele asupra craiului, ci craiul f[r[ cale =i f[r[ de =tire au venitu asupra lui, unde =i acolo s-au ]ntorsu cu ru=ine, mai apoi ca s[ arate c[ mai mult poate s[ strice el craiului dec`tu craiul lui +tefan vod[, au intratu de i-au arsu t`rgurile =i i-au robit podanii, nici au avut cine s[-i stea ]mpotriv[, ci cu mare dob`nd[s-au]ntorsu]n |ara Moldovei, c[venirea craiului dob`nd[au adus lui +tefan vod[, c[s-au umplut to\i de jafuri le=[=ti, de acolo au venitu +tefan vod[=i cu to\i plini s-au]ntorsu la casile sale. A=ijdirea acum la pace pre lesne st[tu, ca s[s[cunoasc[c[fie la ce]l vor cerca, c[-i gata =i la pace =i la r[zmiri\e. Décii pace au legat]ntr-acesta chip, ca s[-i fie

]ntr-ajutoriu]mpotriva fiec[rui vr[jma=u, iar[pribégii de]mbe p[r\ile s[nu s[priimeasc[. Iar[de s-ari t`mpla vreunui domnu al Moldovei s[ ias[ de nevoia turcilor ]n |ara Le=asc[, s[-l priimeasc[ =i ]n tot chipul s[ puie nevoin\[, ca s[-l a=aze la domnie, iar[ domnii Moldovei pururea s[ aib[ urechi de=chise dispre turcu, s[ dea =tire craiului de g`ndurile lor. Iar[judecata acelor cu str`mb[t[\i de la margine s[ s[ fac[ dispre am`ndoao p[r\ile.

De un P[tru vod[, ce i-au t[iat capul craiul le=[scu v[leato 7009 <1501>

}ntr-acela= an trimis-au +tefan vod[solii s[i la craiul le=escu, la s[im, poftindu pre tocmala =i leg[tura ce au avut, s[dea pre P[tru vod[, feciorul lui Ilia=u vod[, c[sim\ise c[pre mul\i din boierii le=e=ti]i]ntorsése spre sine =i-i]ndemna s[fac[oaste asupra lui +tefan vod[=i s[ia domniia de la d`nsul =i s[f[g[duia c[s[pléce \ara toat[, s[fie suptu ascultarea lor. De care lucru multu sf[tuir[ ]n s[im, c[mul\i era lui P[tru vod[ap[r[tori. Mai apoi socotir[s[nu cumva s[z[d[rasc[pre +tefan vod[, s[le fie a strica pacea, pentru ce c[=i ei s[g[tiia s[fac[oaste, s[marg[la prusi. Ci i-au t[iat capul lui P[tru vod[,]naintea solilor, la t`rgu la Cihov.

Acestu P[tru vod[, precum s-au pomenit mai sus c[l-au gonitu +tefan vod[din \ar[la |ara Ungureasc[=i i-au luatu domniia, iar el au]ndemnat pre Mateia=u, craiul ungurescu, de au mersu cu oaste asupra lui +tefan vod[, ca s[-l puie la domnie, unde apoi l-au b[tut +tefan vod[la Bae, cum s-au pomenit mai sus =i toat[oastea i-au topitu, numai Mateia=i cu pu\ini au sc[patu. Décii daca au muritu Matiia=u craiul ungurescu, pierdu P[tru vod[n[déjdea de a s[mai ajutori de la craii ungure=ti. V[z`ndu déciia =i vrajba ce intrase ]ntre lé=i =i intre moldovéni, g`ndindu-s[c[ ]ntru acéle amestec[turi c[va putea s[-=i fac[=i el loc la Moldova =i s[dob`ndeasc[ \ara, au l[satu ungurii =i au fugitu de acolo, trec`ndu]n |ara Le=asc[, unde =i moarte

i s-au]nt`mplatu, cum =i mai sus s-au pomenitu, c[i-au t[iat capul craiul le=escu.

De moartea acestui P[tru vod[nu scriu to\i]ntr-un chip, c[létopise\ul cel moldovenescu scrie c[daca au venitu +tefan vod[cu oastea munteneasc[, s-au lovitu cu P[tru vod[la Dolj[=ti pre Sirétiu =i al doilea r`ndu la Orbic =i tot au izb`nditu +tefan vod[=i au prinsu pre P[tru vod[=i i-au t[iatu capul.

Iar[cronicariul cel le=esc scrie c[daca au biruit +tefan vod[pre P[tru vod[, au sc[patu P[tru vod[la unguri =i décii toate pre r`ndu, precum scrie mai sus.

Ci oricum au fostu, tot s[tocmescu c[izb`nda tot au fostu la +tefan vod[, iar[lui P[tru vod[tot s[afl[c[i-au t[iat capul.

De moartea lui Olbrihtu, craiul le=[scu, 7009<1501>

}ntr-acesta=i an =i Olbrihtu, craiul le=escu, g[tindu-s[cu mare oaste ca s[marg[asupra prusilor, ce n-au s[v`r=itu =i au muritu. Iar[ pre urma lui, f[cut-au \ara sfat pre obicéiul lor =i au r[dicat pre Alixandru, fratile lui Olbrihtu, la cr[ie, cu carile pacea ce f[cus[ +tefan vod[ cu frati-s[u, Olbrihtu, de nu-l va vrea fi apucat moartea, cum s[ va ar[ta mai jos, mult[ r[sip[ \[r`lor s[vrea fi f[cut.

V[leato 7010<1502>, prist[vitu-s-au Paisie arhimandritul =i egumenul m[n[stirii Putnei.

}ntr-acela= an cur`ndu dup[ Paisie, avgust 4 zile, s-au prist[vitu =i Athanasie Bolsun, am`ndoi l[uda\i de viia\[bun[=i curat[, carii]n viia\a lor nimica n-au lipsitu ce li s-au c[zut p[storiei lor, ca s[nu fac[.

C`ndu au luat +tefan vod[Pocutiia de la lea=i

+tefan vod[fiindu gata de r[zboiu ca un leu ce nu-l poate]mbl`nzi niminea =i el odihna altora]i p[riia c[-i este cu pagub[, au intratu]n |ara Le=asc[cu oaste =i au pr[datu Pocutiia =i o au =i luat-o. +i zicea

c[acel olatu l-au luat lé=ii de la moldovéni f[r[cale. }ntr-acéia craiul, dup[ce au f[cut sfatu pentru Pocutiia ce o luase +tefan vod[, au str`nsu oaste pre bani =i au trimis-o de au intratu ]n \ar[ =i au f[cut mult[ pagub[ =i at`ta s-au fostu sup[ratu ai lor no=tri, p[n[s-au rugatu cu to\ii lui +tefan vod[, de au ie=itu de la Pocutiia,]ns[mai mult de boal[ce au avutu, adec[podagrie, =i cet[\ile ce le luase le-au]ntorsu.

De moartea lui +tefan vod[celui Bun, v[leato 7012 <1504>

Nu mult[vréme, daca s-au]ntorsu +tefan vod[de la Pocutiia la scaunul s[u, la Suceava, fiindu bolnav =i slabu de ani, ca un om ce era]ntr-at`tea r[zboaie =i osteneal[=i neodihn[,]n 47 de ani]n toate p[r\ile s[b[tea cu to\ii =i dup[multe r[zboaie cu noroc ce au f[cut, cu mare laud[au muritu, mar\i, iulie 2 zile.

Fost-au acestu +tefan vod[om nu mare de statu, m`nios =i de grabu v[rs[toriu de s`nge nevinovat; de multe ori la ospé\e omor`ea f[r[ jude\u. Amintrilea era om intreg la fire, neléne=u, =i lucrul s[u ]l =tiia a-l acopieri =i unde nu g`ndiiai, acolo]l aflai. La lucruri de r[zboaie me=ter, unde era nevoie]nsu=i se v`r`ia, ca v[z`ndu-l ai s[i, s[ nu s[ ]nd[r[pteze =i pentru acéia raru r[zboi de nu biruia. +i unde-l biruia al\ii, nu pierdea n[déjdea, c[ =tiindu-s[ c[zut jos, s[ r[dica deasupra biruitorilor. Mai apoi, dup[ moartea lui =i ficiorul s[u, Bogdan vod[, urma lui luas[, de lucruri viteje=ti, cum s[ t`mpl[din pom bun, road[bun[iese.

Iar[pre +tefan vod[l-au]ngropat \ara cu mult[jale =i pl`ngere ]n m[n[stire ]n Putna care, era zidit[ de d`nsul. At`ta jale era, de pl`ngea to\i ca dup[un p[rinte al s[u, c[cuno=tiia to\i c[s-au sc[patu de mult bine =i de mult[ap[r[tur[. Ce dup[moartea lui, p`n[ ast[zi ]i zicu sveti +tefan vod[, nu pentru sufletu, ce este ]n m`na lui Dumnezeu, c[el]nc[au fostu om cu p[cate, ci pentru lucrurile lui céle viteje=ti, carile niminea din domni, nici mai nainte, nici dup[acéia l-au ajunsu.

Fost-au mai nainte de moartea lui +tefan vod[ ]ntr-acela=i anu iarn[grea =i geroas[, c`tu n-au fostu a=a nici odinioar[, =i décii preste var[au fostu ploi gréle =i povoaie de ape =i mult[ ]necare de ap[s-au f[cut.

Au domnitu +tefan vod[47 de ani =i 2 luni =i trei s[pt[m`ni =i au f[cut 44 de m[n[stiri =i]nsu=i \iitoriu preste toat[\ara.

Iar[c`ndu au fost aproape de sf`r=itul s[u, chiemat-au vl[dicii =i to\i sfétnicii s[i, boierii cei mari =i al\i to\i c`\i s-au prilejitu, ar[t`ndu-le cum nu vor putea \inea \ara, cum o au \inut-o el, ci socotindu din to\i mai putérnicu pre turcu =i mai]n\eleptu, au datu]nv[\[tur[s[s[ ]nchine turcilor. +i décii au st[tut la domnie fiiu-s[u, Bogdan vod[cel Grozav =i Orbu.

Povestea =i tocmala altor \[ri, ce suntu pinprejur, cum nu s[cade s[nu poménim, fiindu-ne vecini de aproape. }nt[i, cumu-i |ara Le=asc[

|ara Le=asc[, sau cumu-i zicu pre limba lor Polsca Zemlea, adec[\ara c`mpului ]i zicu, pentru loc tinsu i-au pus nume a=a, ci nu pentru c[ doar[ este c`mpie mult[, c[f[r[c`mpii Da=ovului, c`mpu slobod =i pustiiu]n |ara Le=asc[nu s[afl[, pentru mul\imea de oameni, ce suntu sate pretutinderilea =i t`rguri, ci numai pentru c[-i locu tinsu. Pentru acéia ]i zicu |ara Le=asc[, pentru c[ mai de demultu o au fostu chiem`nd-o a=a dipre numele lui Leh, fiiului lui Elisei, nepotul lui Iavan, carile]nt[i acela au l[cuitu pre acélea locuri.

|ara Le=asc[este \ar[mare dispre miaz[noapte, de s[chiiam[Borusiia =i Pomeria, iar[dispre r[s[ritu Litva =i |ara Mazoviei, dispre amiiaz[zi Rusiia, ce s[hot[ra=te dispre unguri cu Mun\ii Ungure=ti, iar[dispre apus Lusitaniia =i Slijiia =i Moraviia, toate acéstea cnézii, daca le-au supus craii lese=ti suptu ascultarea sa, adec[Mazoviia, Rusia, Prusiia, Litva, au f[cut tot un trup, din m[dul[ri multe, tot o \ar[=i o judecat[au.

+i némi=ii carei le zicu =leaht[, nu a=a de crai ascult[, cum de lége, carele, le-au f[cut ei, de s[judec[la scaunile cet[\ilor, cine=i la \inutul

+tefean cel Mare
Acuarel[dup[“Evangheliarul de la Homor” de E. Bucevschi

s[u. De acolo, cine nu va s[-=i \ie de lége, volnicu-i fie=tecine s[-=i]ndelunge légea la alt scaun mai mare, alése]n doao locuri, la Liublin vara =i la Petricov iarna, unde zic acelor legi tribunal. Acolo, de va avea =i de crai ceva asupreal[, f[r[nici o fric[are voie s[-l trag[la judecat[, unde procuratorii vor r[spunde pentru crai =i de va avea str`mb[tate, afla-va jude\u =i direptate. Nici pre un sleahtici nu-l va putea lega cineva, nici craiul singur, p[n[ nu-l va birui cu légea. Aceia nu dau bir nim[rui, nu ascult[ de altul, nici ]n oaste este datoriu s[ mearg[, f[r[ numai de bun[voie, numai c`ndu va]nc[lica craiul =i cu voia tuturora =i cu plat[.

+i c`ndu le va veni vreo nevoie de undeva, acéia este datoriia lui crai, ca s[ dea =tire la \inuturi, s[ s[ str`ng[la zi, care le va ar[ta. +i dac[s[vor str`nge =i vor sf[tui de lucrul ce le vor da =tire, ei vor alége soli =i vor trimite la s[imu, unde s[vor]mpreuna cu to\i solii \inuturilor, de vor sf[tui de toate nevoile, ei deosebi =i craiul cu sfatul s[u deosebi. Ce vor ispr[vi peste zi, sara s[vor]mpreuna cu sfétnicii ce le zicu sinatori =i ce vor a=eza p[n[a s[s[v`r=i s[imul, c[ st[ s[imul =ase s[pt[m`ni, de alta nu vor sf[tui, numai de ce va fi pricea]ntru d`n=ii, p[n[ la s[v`r=itu. Iar[ ]n zioa cea de apoi, de multe ori s[t`mpl[ de nu vor putea lesne s[ tocmeasc[ zuoa, toat[ zioa, uneori adaog[ =i noaptea, mai apoi pun =i aleg dintre d`n=ii carii vor fi cu sfat mai mare =i ce le va p[rea lor, pre acéia st[.

La oaste nu mergu ei singuri, ci c`ndu tribuie=té oaste, ei slobod la s[im bir, de iau de pre vecinii lor, cu c`t potu s[-=i r[dice treaba mare ca acéia. Numai atuncea c`ndu vor vedea c[tribuié=te, =i]nsu=i craiul va mérge,]ns[numai p[n[la margini, s[-=i apere \ara, iar[denafar[nu suntu datori.

Lé=ii suntu oameni r[zboinici, oameni]nv[\a\i de carte, c[pentru]nv[\[tura =i a c[r\ii =i a vitejii nu li-i préget, nici de trud[, nici de chieltuial[, ce]ncunjur[\[rile de]nva\[, ca s[deprinz[tineré\ile truda =i la b[tr`né\e]n\elepciunea, de care au nevoin\[mai mare.

Lé=ii n-au nevoin\[s[str`ng[ avu\ie, c[ avu\iia =i str`nsura o dau

=i o r[sipescu, lefecii mul\i \in, dup[c`tu le este puterea =i mai mul\i. Nu este la d`n=ii ru=ine a fi datoriu, c[nici unul, nici cei de frunte, nu este s[nu fie datoriu =i la jidovi ocinele le z[loj[scu =i odoar[le lor z[loj[scu la nigu\[tori =i le or`nduiescu altora =i mul\i =i de totu le pierdu, hr[nindu gloate dup[ sine, c[ pre cel ce str`nge]l numescu jidov. St[p`nilor cui sluj[scu, suntu cu credin\[ =i pentru numele lui =i pentru cinstea, capul ]=i pune. Pentru ruda sa =i pentru semin\iia, c`tu de departe, stau cu d`nsul p[n[la moarte.

Au obiceaiu lé=ii, nu ca grecii, dup[sfad[=i dup[price, daca-i vor]mp[ca, nu va \iniia pizm[, ci la nevoia lui ca direptu un frate s[va pune.

Craii nu ceia ce-s mo=néni cr[iescu, ci pre carile]l aleg ei. Nici alt[voie mai mare are, f[r[numai ce suntu boieriile pre m`na lui, cui va vrea s[ le dea, le va da. Nici acéle date nu poate s[ le ia, f[r[ numai de viclenie spre \ar[, de-i va lua ]nt[i capul cu jude\u, p[n[ nu va muri. Pentru acéia pogor`ndu putérea =i luundu din m`na crailor, n-au voie s[ fac[ cui va vrea ]naljosul =i s[ poat[ a\i\a dup[ pofta sa r[ot[\i \[r`i, ci pentru fr`u s[ \in f[lcile lor, c[ ari face multe r[ot[\i. +i pentru acéia r[dic`ndu ei intre sine r[ot[\ile sale, din pu\in au crescut \ara mare =i s[potu ap[ra de to\i vr[jma=ii s[i. +i de la al\ii ce au luat, n-au datu, de la ném\i Prusiia, de la Moscu nu pu\in[\ar[au dob`nditu: Severia =i Cernihovul =i alte \inuturi.

Turcii carii pre la alte \[ri au izb`nditu =i au luatu cet[\i, iar[ la lé=i, de c`te ori s-au ispitit, cu ru=ine s-au]ntorsu. +i la toate lucrurile suntu gata =i cu putérea =i cu gura gata suntu s[s[apere =i Dumnezeu]i ap[r[p[n[acum, de poate zice fie=tecine c[suntu ca o fecioar[neatins[=i nesilit[. Numai t[tarii]i car[ ]n toate zilile de grumazi, c[umbl[la d`n=ii ca la sit[.

Au lé=ii 2 arhiepiscopi =i 11 episcopi =i 3 episcopi la cneadzia Litvei, 4 la livoni, f[r[mitropolitul de Chiev =i al\i episcopi ce-s pre ru=i, de légea greceasc[, 16 voievozii de scaune]n |ara Le=asc[, 5 la Litva, 3 la prusi =i al\ii cine=i pre la scaunile sale =i 61 de ca=taleani, iar[=i boierii de scaun, iar[starostii suntu mai multe.

|ara Le=asc[are ape mari: Visla care tréce pe la Crac[u =i s[pogoar[pre la Var=av =i la Torunea =i la Gdansca d[ ]n Marea Alb[=i =[ici umbl[multe pre d`nsa. este =i San ap[mare, care d[ ]n Visla, iar[dispre Moscu Niprul, iar[ap[mare.

De }mp[r[\iia T[t[rasc[=i de obicéiul lor =i c`t loc coprinde |ara T[t[rasc[

Aicea nu multu vom poméni de t[tari, carei s[afl[c[suntu limb[b[tr`n[ =i din ceput vitéji =i p[n[ ast[zi vedem c[ s-au \inut tot ]n ce au apucatu. Tartariia sau cumu-i zicu unii |ara T[t[rasc[, este ]mp[r[\iie mare, c[ nu numai ceasta ce este la Cr`m, ce]n toate p[r\ile s[l[\é=te =i cu putére mare, de coprinde loc multu, o parte mare de Evropa =i Sarma\iia toat[de la Asia cu S\itiia sau Sireca, ce-i zic acum Cataio. Numele =-au luat \ara de la apa ce-i zic Tartar, care cur[ ]ntr-acélea p[r\i ce-i zic Magog. Iar[l[cuitorii]=i zicu Mongul. St[aceast[\ar[spre miaz[noapte. Dispre r[s[ritu au]mp[r[\iia cea putérnic[a Hinneai, dispre amiaz[zio Indiia cu apa Ganghes, ce-i zice cartea noastr[Fison =i apa Oxus, iar[dispre apus Marea Caspium =i |ara Le=asc[, de acolo s[apropie de Moscu =i dispre apus cu Marea de Ghia\[. V[zduhul ace=tii \[ri este neast`mp[ratu, c[ vara acéle tunete de groaznice suntu, c`t de fric[mul\i mor din oameni =i suntu c[lduri mari =i aciia=i frigu =i ome\i mari =i acélea v`nturi suntu de mari, c`tu de multe ori s[t`mpl[ de oprescu pre om c[l[toriu cu calul =i-l surp[ jos, copacii din r[d[cin[ oboar[ =i multe pagube fac. Iar[ niciodat[ nu ploao, vara foarte pu\in =i c`nd ploao de-abiia jil[vé=te p[m`ntul.

Rodé=te acéia \ar[gr`u, orezu =i de alt[ p`ine, m[tase s[face, imbir, scoar\[dulce, piper, raventu, zahar, mu=catinu, smoal[, pre alocurea =i aur =i argintu scotu, iar[vin pre pu\ine locuri s[face, c[la \ara Cataiia nu s[face. Afl[-s[=i stinci négre de piiatr[de facu foc cu d`nsa, deaca o sap[=i arde]n loc de lémne pentru lipsa lémnelor; de toate dobitoacile s[afl[multe.

Afl[-s[scris]n c[r\ile t[tarilor c[ ]mp[ratul lor hr[né=te 10.000 de iepe albe, numai de mulsu lapte =i \ine 20.000 de v`n[tori, c[zicu c[f[r[de sam[s[afl[pas[ri multe.

}mp[ratu]nt[iu au pus de féliul lor pre unul ce l-au chiematu Hanul, ca s[fie judecata pre d`nsul =i acéstu nume Han s-au chiematu ]n to\i hanii dipre numele acestuia, c`\i au urmatu pre urma lui, cum =i la Eghipet Faraon, apoi Potolomeiu, la R`m Chesar. +i din s[m`n\a lui Hanu, to\i sultanii s-au tras =i au l[\itu]mp[r[\ia aceasta de la |ara Sinarilor p[n[la Ochiianu, p[n[la marea ce-i zicu Caspium. Pre urma lui au st[tut loc hanu, carile au n[scut pre Zain hanu al treilea,]mp[ratu ce-l poreclescu unii Batti, acesta au pr[datu Rusiia, |ara Le=asc[, Slijiia, Moraviia, |ara Ungureasc[. Al patrulea hanu, ficiorul lui Bati, Temir Cutlu, carele]i zicu Tamerlanu =i s[afl[acesta la istorie scris pentru vr[jm[=iia carile toat[Asiia au pr[datu, de au arsu p[n[la Eghipetu. Acesta au biruitu pre Baiazit]mp[ratul turcescu =i l-au prinsu viu =i]n c[tu=i de aur l-au b[gatu =i l-au b[gat]n cu=c[, de l-au purtat prin toat[Asia. Al cincilea din Temir Cutlu, fiiu-s[u cel mai mare Temir \aru au st[tut]mp[ratu, carile zicu c[au pieritu la prusi]n r[zboiu, b[t`ndu-s[cu crijacii. Al =aselea, fiiu-s[u Mahmetu \ar, al =aptelea Ahmetu \ariu, acesta au n[scutu pre +ahmetu, al optulea]mp[ratu. Iar la \ara Cataiului]nt[i au]mp[r[\itu Tinhis, al doilea Cui, al treilea Barhim, al patrulea Alam, al cincilea Mongu, al =aselea Cublai.

T[tarii suntu oameni r[zboinici, suferitori la toate nevoile, nu grij[scu de avu\ie, ci de izb`nd[ =i de foame rabd[ cu s[pt[m`na. +i unde va s[fac[oaste de grabu =i nu-i locu direptu hrana s[s[z[bovasc[=i de o s[pt[m`n[ m[n`nc[, ca s[fie s[tul, s[nu fl[m`nzasc[. R[zboiul nu este a=a tare c`tu-i de groaznicu, pentru n[vala =i g`lceava =i de ar r[bda multu cum li-i n[vala, niminea nu le-ar sta ]nainte; ce din n[val[ mare, pre lesne dau dosul =i din fug[ r[=chir`ndu-s[, de multe ori poftorescu r[zboiul =i cumu-i n[vala cu groaz[a o sprijeni, a=a =i goana cu primejdie a-i goni, c[din fug[s[ ]ntorcu =i izb`ndescu

=i a=a lucrul ce vor s[fac[de grabu s[apuc[, c[unde-i auzi numele, acolo]l =i vezi.

Ace=tea nu l[cuiescu]n case, f[r[numai]n ora=u mare,]n carile de multe féliuri de oameni l[cuiescu, nigu\[torescu, agonisescu =i]n c`mpi dup[ p[=une cu dobitoacile umbl[. }n loc de case poart[ cotigi, ales ]n |ara T[t[rasc[ cea pustie. C[ Tartariia ]n multe s[ ]mparte, c[ \ara cea mic[, carea st[ c[tr[ Evropa, intre Nipru =i intre Don s[ ]nchide =i ]ntr-]nsa Cr`mul este, unde le zicem la Piericopu. Iar[Tartariia cea pustie]n care multe oarde suntu,]nt[i Zagatar, ce este S\itia, intre Emmaum =i Cataio, cu cr[iia Tangut =i alte multe oarde de coprinde cumu-i Zavolha, Cazanul, nohaii, tum[nii, shibénii, hiianii, cosahiianii, astinhaveanii, chirhesarii, baschirdarii, molgomozorii, =i altile multe suntu, carile n-am vrut s[le mai scriem. Ce Zavolha =i Cazanul, Vasilie cneazul Moscului le-au lipitu de]mp[r[\iia lui iar nohaii suntu dincolo de Volga]mprejurul m[rii ce-i zic Caspium =i apa Iaih =i alte locuri ce-s l[cuitori mul\i =i pre multe locuri suntu =i boga\i, de nu s[\in cu prada, ca ace=tiia ce-i vedem noi, ce cu agonisit[. +i ape multe s[afl[=i b[l\i nu numai p[scoase =i cu agonisit[, ci]ntr-unile s[afl[at`ta m[rg[ritariu de multu, de nu este nici de un pre\u. Ci de acéstea a t[tarilor destul am poménitu, ci iar[=i de altile s[ ar[t[m, c[ multe am avea a scrie de d`n=ii, c[de multe ori am p[\it =i nevoie de c[tr[d`n=ii =i nu numai noi, ce toate \[rile c`te-s pinprejurul lor, mai apoi s[nu ne ar[t[mu istorici de lucrurile altor \[ri.

De]mp[r[\iia turcilor =i de]nceputul lor =i de adaosul lor,]n ce chip s-au]nceput =i s-au]nmul\itu =i s-au l[\itu la at`ta m[rire =i cinste =i t[rie

Aicea de vom scrie =i vom poméni de]ncep[tura =i adaosul turcilor =i de]mp[r[\ia lor, nu vom gre=i, c[s[véde c[-i f[r[cale ca s[nu poménim =i s[nu scriem, c[suptu m`na lor =i suptu jugul lor suntem =erbi.

Acestu féliu de oameni ce le zicem noi turci, carii]nt[i din t[lhari =i din oameni pu\ini at`ta s-au l[\itu =i s-au ]nmul\itu, c[ doao p[r\i de p[m`nt coprindu, adec[Asiia =i Africa, s-au tinsu de au apucatu o parte mare =i din a treia, din Evropa, de suntu de Dumnezeu l[sa\i certarea cre=tinilor =i groaz[tuturor vecinilor de prinprejur.

Numile acesta ce zicem noi turcu, s[ ]n\elége om ce este cu viia\[s[lbatic[, iar[jidovii ei]i chiam[togarma, iar[ei]=i zicu busurmani, adec[t[ia\i]mprejur sau buni credincio=i, c[turci s[-i chéme nu sufere, c[-i de ocar[la d`n=ii acesta nume, c[pre limba jidovasc[s[ ]n\elége nemernicu (némérnicu sau pr[d[toriu). Al\ii]=i zicu otomani sau osmanidu, dipre numele]mp[ratului lor cel dint[i, care l-au chiematu Otoman. Iar[ ]ncep[tura]mp[r[\ii lor]ntr-acesta chipu s[afl[s[fie:

Otoman]mp[ratul lor cel dint[i au “fostu t[taru, slujitoriu al hanului celui mare, om]ndr[zne\u =i mai mare de trup dec`t al\ii. Acesta de nevoie au ie=it din |ara T[t[rasc[ =i au ]nceput ]nt[i la Cappadochia a \inea drumul, av`ndu cu sine numai 50 de oameni. +i s-au adaos dup[acéia unul c`te unul, p[n[ s-au ]nglotitu unii din oameni r[i aduna\i, al\ii =i de nevoie, s[ h[l[duiasc[ de moarte, al\ii ]n n[déjde de dob`nd[. +i a=a, dup[adaos ce f[ciia,]nt[i pre ascunsu, iar[daca s-au]nmul\itu,]n vedére s[apuca de prad[=i jefuia. +i décii cu to\ii s-au pornitu de au luat Capadochiia, Pontul, Bitiniia, Pamfilia, |ili\iia, \[ri mari. +i acéstea s-au lucratu]n anul de la zidirea lumii 6808 <1300>. Pre urma acestuia au luatu]mp[r[\iia fiiu-s[u Orhan =i iar =i acesta cu aceIa=i me=ter=ug s-au apucatu ca =i tat[-s[u, numai t[rie =i avére mai mult[au avutu, din zi]n zi ad[og`ndu-s[ =i l[\indu ]mp[r[\iia. C[ cresc`ndu vrajba intre cre=tini, au luat Misia, Licaoniia, Frighia, Caria =i Ni\eia b[tutu-o-au =i au dob`ndit-o. +i au l[\itu ]mp[r[\iia p[n[ la Helespont. C[ pre acéia vréme intras[ vrajba intre Paleolog =i intre Cantacuzino, carii erau capetile |arigradului =i socoti nepriietenul crucii ca s[ s[ arate unii p[r\i cu prietenie =i s[-l chiieme ]ntru ajutoriu, ce s-au =i t`mplat, c[au trecut cu oaste la Evropa =i au de=chis calea =i altora pre urm[la Evropa, s[fac[mult[nevoie. Acesta,

aproape de s[v`r=itul s[u, au f[cut r[zboi cu t[tarii =i au c[zut]n r[zboiul acel f[r[norocu =i au]mp[r[\itu 31 de ani.

Pre urma lui au st[tut]mp[ratu fiiu-s[u, Amurat, om me=ter =i ascunsu la inim[, carile n-au fostu mai jos de c`tu al\ii la vitejie, de a r[dbarea nevoile de ]nv[\[tura vitejii. Acésta acopierindu g`ndul s[u ce vrea s[fac[, v[z`ndu cum s-au pomenitu mai sus vrajba intre greci =i sl[bi\i de r[zboaie ce f[ciia intre ei, n[imindu cu leaf[ vase de la Ghenua =i dup[ ce au dob`nditu Helespontul, au trecut la Tra\iia]n anii 6871 <1363> =i Calipoli la Cr`mu au apucatu, ci apoi =i o parte de mai mare a Tra\ii au luat. Dup[ acéia au supus Misiia, Bosna, Rumele, mai apoi, daca au dob`nditu scaunul Odriiului, de bulgari, de sirbi s-au apucat. Mai apoi au pieritu de o slug[a lui Lazar dispotu ce au fost mai nainte de la inim[iubit lui =i l-au fostu prinsu]n r[zboi. +i i-au r[mas pre urma lui doi ficiori, Suliman =i Baezitu. Ci Baiazitu omor`ndu pe frate-s[u, au apucatu]mp[r[\iia. +i décii s-au apucatu de toat[ ]mp[r[\iia. Era om b[rbatu, de minte ascu\itu =i pohtitoriu de lucruri mari =i]ndr[zne\u la fie ce s[apuca, la trude r[bd[toriu, vrémea cuno=tii\a =i lucrul cum va purta =i st[t[toriu la ce s[apuca, ca s[umple. Décii daca au dob`nditu Tra\iia toat[, =-au]ntorsu inima spre |arigradu. +i]nt[i au socotitu s[s[apuce de Tesaliia, Machidoniia, Fo\ida =i de Atica =i Misiia, ce le zicem acum s`rbii =i ilirii, ce-i chiem[m Bosna, =i tribalii, ce-i poreclim bulgarii. O parte din célea au luatu =i au ucis =i domnul Bulgariei. Mai apoi au]ncunjuratu]n 8 ani |arigradul =i auzindu c[vine oastea ungureasc[=i fran\ozasc[, pre carii]mp[ratul cre=tinescu i-au adus =i i-au chiematu]ntru ajutoriul, tem`ndu-s[ de at`ta oaste, au p[r[situ |arigradul de a-l baterea =i au s`rguitu, de au ie=itu ]naintea acei o=ti la Nicopolea. +i d`ndu r[zboiu, au biruitu Baiazitu =i mul\i domni =i hatmani ai fran\ozilor au pierit. De care lucru cu norocu seme\indu-s[Baiazitu, iar[s-au v`rtejitu la |arigrad =i doi ani st`ndu-i asupr[, de i-au fl[m`nzitu. +i era acei ]nchi=i pieri\i, de n-ar fi venitu Tamerlanu hatmanul t[t[r[scu cu mul\ime de oaste, de au strop=itu toat[ Asia =i cu foc o au p`rjolitu, ora=ile au pr[datu. Décii de frica lui di s`rgu s-au v`rtejit =i la Gala\iia =i Bitiniia de r[zboiu s-au g[titu

=i b[t`ndu-s[ p[n' au ]noptatu, birui Tamerlan hatmanul t[t[r[sc =i Baiazit fu biruit pentru mul\imea t[tar[lor, ci nu era deopotriv[. +i l-au prinsu viu =i ferec`ndu-l]n c[tu=i de aur =i]n cu=c[b[g`ndu-l, l-au trecut ]n Asiia. Ce la Asiia l-au slobozitu =i el de ru=ine cur`ndu au murit, dup[ce au]mp[r[\it 13 ani =i 6 luni.

R[mas-au fii de d`nsul, Calepiin, Moisi, Mahmet =i Mustafa. Ce Calepin de s`rgu au murit, iar[fiiu-s[u Orhan de unchi-s[u Moisi fu omor`tu =i Moisi de frati-s[u Mahmet. Acesta Mahmet, |ara Munteneasc[=i Machidoniia au supus =i \enchiul sau hotarul turcescu p[n[la Marea Ionicum l-au mutat =i scaunul =-au pus la Udriiu. +i dup[ce au \inut]mp[r[\iia 17 ani, au muritu.

Décii al doilea Amurat c[zu la]mp[r[\ie, acésta cu ajutoriul ce avea de la Ghenuva, trec`ndu la Tra\iia, au b[tut pre unchi-s[u Mustafa, =i Thesalonica au f[r[mat, carile era ora=u b[tr`n, tare =i plin de avu\ie =i pre acele vremi Vene\iia o \inea. Décii au supus Chiprul, Epirul, Etolie. Cunosc`ndu déciia c[ de va putea s[ lege priete=ug cu Gheorghie dispotul, domnul s`rbilor, c[lucrurile lui s[vor]nt[ri =i a cre=tinilor vor sl[bi, cu toat[nevoin\a au silit =i au luatu fata lui, s[-i fie]mp[r[teas[. Décii =i cu putérea socru-s[u =i cu a sa s-au apucat de Beligrad =i b[tr`nu cetatea au pierit 7.000 de turci.

Dup[moartea acestuia, st[tu]mp[rat al doilea Mehmet, carile au]ncunjuratu |arigradul cu mult[mul\ime de oaste =i l-au luat]n anii 6961 <1453>,]n luna lui mai,]n treizeci =i una de zile. }n al doilea an dup[aceia s-au dus la Beligrad =i mul\ime de ai s[i acolo pierindu =i el]nc[r[nit, l-au p[r[sit. Déciia bulgarii au luat =i Dalma\iia =i Rastiia au dob`nditu, déciia Trapezontul l-au dob`ndit =i Mitelina cu alte ostroave au luat. Apucat-au =i Evbeiia =i Chefea, ce o \inea ghenuvezii. +i au]mp[r[\it 32 de ani.

Déciia Baiazit al doilea luundu]mp[r[\iia, r[zboiu cu vene\ienii f[cu =i le-au luat Naupactul, Methona, Dirahia =i toat[Dalma\iia au pr[datu =i au murit otr[vit. Acesta Baiazit au luat Chiliia =i Cetatea Alb[de la +tefan vod[cel Bun.

Décii Sélim, fiiu-s[u, c[zu la]mp[r[\ie ; acesta au luat Alcarul ora=u tare la Eghipetu =i dup[ce au omor`t pre soltanul, Alexandriia toat[ cu Eghipetul le-au dog`nditu =i le-au lipit de]mp[r[\ia lor =i Damascul l-au luatu.

Pre urma lui, fiiu-sau Suliman, \iindu]mp[r[\iia, luat-au Beligradul, ap[r[tura nu numai a |[rii Ungure=ti, ci a toat[Cre=tin[tatea, déciia, Rodosul au biruit =i Strigoniia =i Buda =i alte ora=[ale |[rii Ungure=ti. }ncunjurat-au =i Beciul, mai apoi au pieritu la Zighet,]mp[r[\indu 47 de ani. Urmat-au al doilea Selim, carile au legat pacea cu ném\ii =i au luat vine\iienilor Chiprul =i déciia Tunetul =i Gouleta au apucat. +i décii au muritu]n anii 6983 <1475>.

Pre urma lui, Amurat au]mp[r[\it =i dup[d`nsul al treilea Mahmet, carile au omor`tu 18 fra\i =i au luat]mp[r[\iia. Iar[al\i]mp[ra\i carii au urmatu de aceea]nainte, l[s[m de a-i mai scrie, ca s[nu ne ar[t[m istorici de lucruri turce=ti, dec`tu ale noastre. Ce pu\in]nc[de putére =i de obiceiul lor,]n ce chip \in]mp[r[\ia, avem a scrie.

Obicéiu au turcii,]n al patrulea an s[ia a zécea din copii, parte b[rb[teasc[, ca s[s[adaog[pururea slujba]mp[r[\iei. +i la vrémea acéia trimit oameni]mp[r[te=ti la greci, la s`rbi, carii suntu pre hotarul ]mp[r[tescu cre=tini, aleg`nd |ara Moldovei =i |ara Munteneasc[c[ ]n locul acela ce dau ei copii, noi suntem datori s[fim gata de oaste]n toat[vrémea, c`ndu va veni cuv`ntul]mp[ratului =i de bani a le darea pururea. Iar[oamenii cei]mp[r[te=ti umbl[din sat]n sat, déciia cumu-i satul, a=a le arunc[=i copii s[dea dup[putére =i cum s[pot tocmi cu d`n=ii =i cu bani ]nc[ s[ ]mpac[. Mul\i s[ afl[ =i de bun[ voie de mergu, ca s[ ias[ din =erbiie =i mul\i din turci net[ia\i (=i nu spun c[ suntu turci, c[ nu i-ar priimi), ce-i dau ]n locul cre=tinilor c[ trag n[déjde c[ dintru-unii ca aceiia ies la cinste mare, ca s[ dob`ndeasc[boierie. Pre carii apoi pre unii]i duc la |arigrad, pre al\ii la Odriiu =i pre la alte scale de-i dau de-i hr[nescu, pre unii la Brusiia, pre al\ii la caraimani, de s[ ]nva\[la \arin[, acestora le zic agemoglani (sau iamoglani), adec[nevinova\i, coconi.

Iar[daca crescu de =apte ani, déciia cei mai iscusi\i]i bag[la saraiul]mp[r[tescu, p[n[la 500. Acolo =ed p[n[de 20 de ani. Unii]nva\[carte, al\ii la lucruri vitejé=ti, dintr-ace=tia aleg, f[r[ce-s de treaba saraiului, de-i pun ienicéri, carii s[afl[pururea pre l`ng[ curtea ]mp[ratului, p[n[ la 12 mii. Din ienicéri s[ aleg mai de frunte spahiioglani, p[n[ la 3.000, carii mergu dinadireapta ]mp[ratului =i fie=tecarile dentr-]n=ii cu c`te patru sau cu c`te cinci slugi sluj[scu. Déciia din st`nga 3.000 de silihtari, de iar[sluj[scu]n patru sau]n cinci cai, dup[ace=tiia 5.000 de olofani a=ijdirea dinadireapta]mp[ratului =i alte 5.000 din st`nga, carii sunt ale=i din inicéri sau din cre=tini jura\i, carii cu crédin\[ slujb[ au ar[tat begler-beiului sau pa=ii. Dup[ ace=tiia cei de apoi mergu carii s[ chiiam[ caripi\i, ce s[ chiiam[ mai s[raci, carii din toat[ |ara Turceasc[ nu numai turci, ce =i cre=tini str`n=i, de au venit de bun[voie s[slujasc[ ]mp[ratului pentru leafa. Iar]naintea]mp[ratului 200 sau =i mai mul\i mergu, ce s[chiiam[mutaferachi, carii pentru slujba lor cea aleas[i-au scos la cinste =i iau leaf[mare, altul =i un taler de zi, al\ii =i mai pu\in, cumu-i omul =i cumu-i slujba. Dup[ace=tiia mergu treizeci de cauzilieri, carii de=chid calea]mp[ratului =i oprescu n[vala de la]mp[ratul =i iau articéle, céle ce-s de jalbe la]mp[r[\ie. Dup[ace=tiia mai aproape mergu sola\ii, carii poart[arcile pre um[r cu c[m[=i albe p[n[jos, de s[v[du de suptu haine =i]n scofii, p[n[c`te 200 de oaste. +i denainte =i denapoi sunt =i paici p[n[ la 100, ace=tiia to\i nu lipsescu de l`ng[curtea]mp[ratului. Iar[f[r[ace=tiia =i al\ii mul\i de oaste, de mergu f[r[leaf[, cerc`nd s[ poat[ ar[ta slujb[, ca s[ dob`ndeasc[pit[. Iar[la \[rile]mp[r[\iei =i la margine are]mp[ratul alt[oaste de a scoaterea]mpotriva fie=tec[rui vr[jma=u al s[u, c[la margine, unde se hot[r[scu cu cre=tinii, au p[n[ ]n 10 mii de ienicéri, r[sipi\i pre la sate, di s[hr[nescu cu plugul =i cu nigu\[torii, carii nici de un pa=[nu ascult[, f[r[numai de cuv`ntul ]mp[ratului, c`ndu vor ie=i la oaste. Suntu din copii de a zécea, p[n[l[10.000]mpr[=tiia\i pre la t`rguri, de suntu de umplerea locuri, de

vor pieri dintr-ace=tiia undeva la r[zboiu. Este =i alt[curte, ce s[chiiam[spahii, carii suntu suptu begler-bei. Ace=tia au cinste mare, au sate de la]mp[r[\ie]n loc de leaf[=i de ace=tiia nu suntu pu\ini, c[tot locul, c`t \ine ]mp[r[\iia, plinu este de d`n=ii.

Are]mp[ratul intre al\i sfétnici mai ale=i trei sau patru, ce le zicu veziri azemi, carii toate trebile]mp[r[\ii poart[=i de pace =i de oaste =i de p[=ii =i de domnii a le schimba =i a le da, la m`na lor. Unul dintr-]n=ii este mai mare, pre carile st[ toat[ credin\a ]mp[ratului, adec[ veziriul, iar[ lui de i se va t`mpla a mérge la oaste, c[mai mult[grij[este veziriului de oaste dec`t de alte trebi, el pune]n locul s[u neméstnic, carile= acéia putére \ine ce au \inut =i el. Ci de }mp[r[\iia Turceasc[destul am povestit, ci iar[=i de altile s[povestim =i s[ar[t[mu]nainte.

Pentru |ara Ungureasc[de jos =i Ardealul de sus vom s[ar[t[m, fiindu-ne vecini de aproape =i cum au avut =i ei cr[ie mare ca =i lé=ii

Aicea nu vom l[sa =i de Ardeal sau |ara Ungureasc[, cumu-i zicu unii, ca s[nu atingem =i s[nu pomenim de]nceputul lor =i de obicéiul lor, fiindu-ne vecini de aproape =i de multe ori n[zuia domnii \[rii Moldovei, de s[acioa =i s[ajutoriia de la d`n=ii.

Ardealul sau |ara de jos Ungureasc[s[chiam[|ara peste Munte, carea coprinde o parte de Da\iia =i piste munte. Direptu acéia-i zicu |ara peste Munte, c[ci este]ncunjurat[de toate p[r\ile cu mun\i =i cu p[duri, cum ar fi]ngr[dit[. Zicu-i =i \ara de 7 ora=[, din limba nem\asc[, iar[l[cuitorii \[rii]=i zicu ardéleni, carii s[hot[r[scu cu ungurimea dispre apus, sau cumu-i zicu unii Panonia. Iar[dispre miiaz[noapte s[hot[r[scu cu |ara Le=asc[, dispre amiaz[zi cu |ara Munteneasc[, dispre r[s[ritu cu Moldova. |ara Ardealului nu este numai o \ar[ ]ns[=i, ci Ardealul s[chiam[mijlocul \[rii, care multe coprinde]n toate p[r\ile,]n carea st[=i scaunul cr[iei. Iar[pre la marginea ei suntu alte \[ri mai mici, carile toate de dinsa s[\in =i suptu ascultarea ei suntu :]nt[i cumu-i Maramoro=ul, dispre |ara Le=asc[=i |ara S[cuiasc[dispre

Moldova =i |ara Oltului dispre |ara Munteneasc[=i |ara B`rsei, |ara Ha\agului, |ara Aoa=ului =i suntu =i altle horde multe, carile toate ascult[de Cr[iia Ungureasc[=i s[\inu de Ardeal.

}n \ara Ardealului nu l[cuiescu numai unguri, ce =i sasi peste sam[de mul\i =i rom`ni peste tot locul, de mai multu-i \ara l[\it[ de rom`ni dec`tu de unguri. Iar[ ]n |ara Ungureasc[ de jos, unde s[ chiiam[ Unguriia cea Mare (sau cumu-i zicu unii pre limba nem\asc[ Panoniia), acolo numai unguri tr[iescu, iar[ de s[ afl[ =i rom`ni pre alocurea,]nc[lége ungureasc[\in.

Ungurii nu \in tot o lége, ce]n patru sau]n cinci legi suntu]mp[rechia\i, c[unora le zic calvini, altora lotori, altora calando=, ce s[chiiam[pre limba lor lége direapt[, al\ii-i chiiam[ver[= iano=, carii credu]n Ioan Botez[toriul, iar[de Hristos nimica nu s[atingu, al\ii chiiam[sombota=i, carii credu légea jidovasc[, al\ii-i chiiam[papista=i, carii cred p[n[ ]n jum[tate légea gréceasc[, de ace=tiia se afl[la Ardeal, iar[la Unguriia céa Mare foarte prea pu\ini. Ace=tiia au =i icoane]n biséric[=i cruci pre biséric[,]nc[=i pre la casile lor s[afl[cruci. Ace=tia nici la o treab[a biséricii nu poftescu pre aceialal\i unguri, nici-i iubescu. Mai bucuro=i s[marg[la biserica rom`neasc[ dec`tu la capi=tea aceloralal\i unguri.

Rum`nii, c`\i s[afl[l[cuitori la |ara Ungureasc[=i la Ardeal =i la Maramoro=u, de la un loc suntu cu moldovénii =i to\i de la R`m s[trag.

Ieste \ara Ardealului plin[de toat[hrana c`t[ trebuie=te vie\ii omene=ti, c[ p`ine peste sam[rodé=te mult[, de niminea nu o cump[-r[, ci tuturora prisosé=te, vin pretutinderea, nimarui nu lipsé=te, miere mult[=i bun[, de care facu mied, a=a de bun, c`t s[potrivea=te marmaziului.

|ara Ungureasc[mai denainte vréme era foarte mare, de coprindiia o parte mare =i din |ara Turceasc[, c[scaunul cr[iei nu era la Beligradul cestu nou, unde este acum, ci era la Buda, care o \in acum turcii. C[daca au luat turcii Belgradul cel mare, carele era ap[r[tura nu numai

a |[rii Ungure=ti, ci a toat[cre=tin[tatea dispre apus, au dob`nditu déciia =i Buda, carele era scaunul Cr[iei Ungure=ti. Décii =-au mutat scaunul la Beligradul cestu nou, di pre Ardeal, ci de-a pururea f[r[ odihn[, av`ndu r[zboiu ném\ii cu turcii =i fiindu =i ungurii]ntru ajutoriu asupra turcilor =i av`ndu ném\ii priite=ug cu ungurii =i merg`ndu asupra turcilor piste d`n=ii trecea, turcii suindu-s[ la ném\i, prin \ara lor f[cea cale. Ci ungurii v[z`ndu at`ta strop=itur[ =i nevoie \[rii, una dispre turci, alta dispre ném\i, neav`ndu odihn[de o=ti gréle, li s-au sup[ratu =i s-au sf[tuitu cu to\ii, de s-au]nchinatu turcilor =i au luat de la d`n=ii domnu, ca =i]n \[rile noastre. Iar[ném\ii daca au v[zut c[so\iile i-au viclenitu =i s-au]nchinatu la vr[jma=ii lor, au luatu de la unguri jum[tate de |ara Ungureasc[de sus =i o \in p[n[ast[zi.

A=a |ara Ungureasc[cr[ie mare ce era, dintr-un trup in multe m[dul[ri s-au]ntorsu, o parte turcii \in, cu scaunul cr[iei cu Buda, ném\ii alt[parte, Ardealul de-i cu st[p`nu,]nc[este suptu robiia turceasc[.

Ungurii suntu oameni iscoditori =i necredincio=i, vicléni, priite=ugul nu-l \in la loc de nevoie. Prin \ara Ardealului nu poate omul pre lesne s[treac[f[r[c[r\i cr[ie=ti. +i taina a=a o \inu de bine, c[nici de la \[rani cuv`ntu direptu nu vei afla. Judecata sa foarte pe direptate o judec[ =i de nu-\i iube=ti légea ]ntr-un loc, volnicu e=ti s[-\i tragi légea la alt scaun, unde vei iubi. }nc[ =i dispre crai, de ver fi av`ndu ceva asupreal[=i nedireptate, ai voie s[-\i intrebi =i cu craiul, unde s[adun[to\i domnii la scaunul \[rii, de s[sf[tuiescu di trebile \[rii =i de vei avea str`mb[tate, afla-vei direptate. Nici craiul are voie s[piiarz[pre vreun némi=u, f[r[numai de-l va dovedi de viclenie.

De domniia lui Bogdan vod[cel Orbu si Grozav, feciorul lui +tefan vod[celui Bun, v[leato 7012 <1504> iulie

Dup[moartea lui +tefan vod[, cu voia tuturor l[cuitorilor \[rii au st[tut domnu fiiu-s[u Bogdan vod[, pu\in disp[r\itu de firea t[t`ne-s[u, c[de n-au ajunsu anii, iar[lucruri mari apucase.

Bogdan vod[daca st[tu la domnie, g`ndi s[-= ]nt[reasc[ lucrurile ]nt[i cu vecinii =i s[-= arate nume bun. Pe ]nv[\[tura t[t`ne-s[u, a lui +tefan vod[, trimis-au la]mp[r[\iia turcilor pre T[utul logof[tul cel mare, cu slujitori, pedestrime, d[r[bani, de au dus birul, zéce povoar[de bani =i s-au]nchinatu cu toat[\ara la sultan Suleimanu]mp[ratul turcescu. Iar[ ]mp[r[\iia de bucurie mare cu dragoste i-au priimit =i au d[ruit to\i banii T[utului logof[tului celui mare =i i-au adus]n \ar[=i au ziditu pre acei bani o sf`nt[biséric[ ]n satu]n B[line=ti, ce este la \inutul Sucévii =i tr[ie=te p[n[ast[zi.

}ntr-acéia=i vréme trimis-au solii s[i =i la craiul le=escu, intre alte trebi ca s[pofteasc[=i pre sora lui crai, pre Elisafta =i s[-i]ntoarc[Tismeni\a =i Ce=ibis, carile oprise tat[-s[u =i nu le]ntorsése. Ci b[tr`na, mama lui crai, n-au vrut acésta lucru s[-l fac[, c[ci nu era de légea papei. Ci solilor pentru ce le-au ]ntorsu acéle t`rguri, le-au mul\[mitu, iar[de logodn[au]ndelungat]ntr-alt[dat[.

C`ndu au pr[dat Bogdan vod[Pocutiia

Dup[soliia dint[i ce au fost trimis Bogdan vod[la craiul le=escu pentru soru-sa, n-au pierdut n[déjdea, c[oblicindu c[muma fétii =i a lui au muritu, de iznoav[au poftoritu soliia, g`ndindu-s[ c[ dup[ moartea b[tr`nii nu va avea cine s[stea]mpotriv[. Ce craiul]nc[i-au]ndelungatu p[n[alt[dat[, c[vediia c[soru-sa nu vrea s[mearg[dup[d`nsul, c[ au fostu Bogdan vod[ grozav la fa\[ =i orbu de un ochiu. Pentru acéia v[z`ndu Bogdan vod[c[cu bine nu folosi nimica, g`ndi ru=inea sa s[-=i r[scumpere cu s`nge nevinovat =i l[s`ndu inima cea priiteneasc[, de arme s[ apuca =i str`ns[\ara toat[=i au intratu]n |ara Le=asc[, de au luat Pocutiia =i au l[satu oamenii s[i]n Pocutiia, iar[el pr[d`ndu s-au ]nv`rtejit]napoi.

C`ndu au pr[datu lé=ii |ara Moldovii

V[z`ndu lé=ii paguba ce le f[cus[ Bogdan vod[, nu suferir[, ci de grabu str`ns[r[oaste pre bani =i pre oamenii lui Bogdan vod[ce-i

l[sase s[apere Pocutiia,]i]mpinser[ ]napoi. +i]ntru acel r[zboi au pieritu doi fra\i, ficiori de boieri le=[=ti, ficiorii lui Strus. +i décii au intratu oastea le=asc[ ]n |ara Moldovei, de au f[cut mult[pagub[=i pierire =i au pr[datu p[n[la Bot[=ani, prinz`ndu pre o sam[ de boieri de frunte de \ar[. +i pré to\i, ]n m`niia acelor doi fra\i, i-au dat]n Cameni\[de i-au t[iat.[1]

A treia solie, c`ndu au trimis Bogdan vod[la craiul le=[scu.

Dup[aceia a treia oar[, de iznoav[au mai ispitit Bogdanu vod[de au trimis solii s[i]ntr-acesta chip, doar[putea cumva s[-i dea craiul pre soru-sa. Ci craiu au f[g[duitu]ntr-acesta chip, c[s[\ie légea lor =i s[fie plecatu crailor le=e=ti. Ci curundu vréme murindu, Jicmontu craiul pre urm[n-au umplut f[g[duin\a.

C`ndu au pr[dat Radul vod[domnul muntenescu Putna

Pre acéia vréme Radul vod[domnul muntenescu, neav`ndu nici o pricin[asupra lui Bogdan vod[, sculatu-s-au cu toat[putérea sa =i cu Roman Pribeagul, de au intratu]n \ar[=i au pr[datu =i au arsu \inutul Putnii =i pe de céia parte de Sirétiu, de mult[prad[=i pierire au f[cut. +i décii s-au]ntorsu]napoi f[r[de nici o zminteal[.

C`ndu au mersu Bogdan vod[la |ara Munteneasc[asupra Radului vod[

V[leatul 7015 <1506> octomvrie 28, v[z`ndu Bogdan vod[ c`ta pagub[i-au f[cut Radul vod[ ]n \ara sa, nu suferi, ce g`ndi str`mb[tatea sa ca s[o r[scumpere mai cu asupr[, una pentru

[1] Aci Ureche n-a]n\eles izvorul s[u: Bielski spune c[boierii au fost t[ia\i de Kameniecki (hatman), nu la Cameni\a.

sc`rba =i paguba ce-i f[cus[ Radul vod[, alta =i pentru vitejiia ce avea, c[ socotindu ca s[ nu piiae numele cel vitej[scu al t[t`ne-s[u, ca s[nu zic[megiia=ii c[au muritu =i el cu tat[-s[u, sculatu-s-au cu toat[putérea sa =i au tras]ntr-ajutoriu =i pre s[cui =i s-au dus spre |ara Munteneasc[=i au intratu la locul ce s[chiiam[R[teza\ii, la Movila C[iatii, de céia parte de R`mnicu, octovrie 28. +i au =[zut cu oastea de céia parte de R`mnic 10 zile, de au pr[datu =i au arsu de la Milcov p[n[la R`mnic =i ]n jos pre de am`ndoao p[r\ile p[n[la Sirétiu. +i acolo de la Radul vod[l-au timpinat sol, un c[lug[r anume Maximian, ficiorul lui Dispotu]mp[ratul grecescu =i s-au rugat lui Bogdan vod[ca s[fac[pace cu Radul vod[, pentru c[suntu cre=tini =i o semin\ie. Déciia Bogdan vod[, v[z`ndu at`ta rug[minte de la acel c[lug[r, au f[cut pace pentru voia lui =i au trimis cu d`nsul solul s[u la Radul vod[. +i acolo Radul vod[ cu boierii s[i au jurat pre Sf`nta Evanghelie, cum ca s[\ie pacea necl[tit[ ]n véci. +i hotarul pre unde au fostu cel b[tr`nu au l[sat =i s[ ]ntoarc[ Radul vod[ toat[ prada =i arderea, c`t[f[cus[ ]n |ara Moldovei, la \inutul Putnii. +i a=a, s-au]ntorsu Bogdan vod[cu pace]napoi.

Létopise\ul cel le=escu de acéste doao pove=ti, ce au mersu Radul vod[cu Romanu Pribagul de au pr[dat \inutul Putnii =i cum au mersu Bogdan vod[ ]n |ara Rom`neasc[asupra Radului vod[, nimica nu]nsemneaz[, nice s[afl[scris.

De moartea Radului vod[=i de moartea lui David mitropolitul =i de domniia Mihnii vod[

V[leato 7016 <1508> dup[Pa=te, murit-au Radul vod[, domnul muntenescu =i pre urma lui au st[tut la domnie Mihnea vod[, carile au t[iatu boierii. Dup[acéia,]n anii 7017 <1509> aprilie 1, prist[vitu-s-au David mitropolitul.

C`ndu au pr[dat Bogdan vod[ |ara Le=asc[, ajung`nd p[n[la Liov

V[leatul 7017 <1509>, iunie 10, dup[multe solii ce trimisése Bogdan vod[la craiul le=escu pentru soru-sa Elisafta, pre carea de multe ori o cer=us[=i nu-i o didease, v[z`ndu c[ nimica nu poate folosi, socoti c[ are vréme ca s[-=i r[scumpere ru=inea sa dispre craiul le=escu cu s`nge nevinovatu =i de iznoav[au]nceput a str`nge oaste. Ci v[z`ndu craiul ungurescu vrajba ce intrase]ntre d`n=ii =i sim\indu c[ Bogdan vod[ de iznoav[ face oaste asupra lé=ilor, au trimis sol pre +tefan Tele\chi, ca s[-i poat[ ]mp[ca. Ci nimica n-au folositu, c[ Bogdan vod[ g[tindu-s[ =i arm`ndu-s[, au pripit cu oaste de au trecut apa Nistrului, vineri, iunie 29 dni =i au intrat la ru=i, la Podoliia. +i s`mb[t[ au sosit la Cameni\[ =i décii au slobozit oastea s[ prade \ara, d`ndu-le vin[c[n-au lége pentru str`mb[t[\ile ce fac, alta c[ va s[-=i r[scumpere Pocutiia, a treia =i pentru sora lui craiu, Elisafta, ce i-o giuras[ Alixandru craiul. Deci arz`ndu =i pr[d`ndu \ara, au tras la Liovu, de au b[tut t`rgul, de pu\inu nu l-au luatu. +i singur Bogdan vod[cu capul s[u au lovit cu suli\a]n poarta Liovului, care lucru =i ast[zi s[cunoa=te semnul. +i nici lé=ii nu t[g[duiescu de aceasta, ci]nc[ei mai tare m[rturisescu c[au fost adev[rat a=a. +i au pr[datu]mprejur pretitindirilea, =i au arsu Rohatinul ora= mare =i vestit =i mult[avu\ie =i bun[tate dintr-]nsa au luat. Luat-au din Rohatinu =i clopotul cel mare ce este la mitropolie]n Suceava =i mul\i oameni =i boieri au robit =i domnii lor]nc[i-au prinsu =i cu mare izb`nd[ s-au ]ntorsu ]napoi la scaunul-s[u, la Suceava, f[r[ de nice o zminteal[ =i robilor ce-i adusése din |ara Le=asc[ le-au ]mp[r\itu hotar[ ]n \ara sa. +i décii =-au luat doamn[ din \ar[ =i au f[cut pre +tefan vod[ cel T`n[ru.

C`ndu au pr[dat |ara Moldovii, 7017<1509> iulie 15

Dup[ ]zb`nd[ cu noroc ce f[cus[ Bogdan vod[ ]n |ara Le=asc[, iat[-i veni de la Dumnezeu os`nda asupr[, cum gr[ie=te =i prorocul David, psalm 7: ,,Lac s[p[=i-l scurm[=i c[zu]n groapa care au f[cut”, a=a petrecu Bogdan vod[, c[nu era]nc[bine ie=it din |ara Le=asc[, iat[

craiul str`ng`ndu oaste degrab, au silit s[apuce pre Bogdan vod[ ]nc[ ]n \ara sa =i nu au putut de o boal[ce avea. Ci au trimis pre hatmanul s[u, pre Cameni\schii voievodul de Crac[u. Ci p[n[a sosi hatmanul, iar[Bogdan vod[au trecut Nistrul]n ceasta parte =i s-au a=ezat la scaun =i au slobozit o=tile pre acas[, neav`nd nici o =tire de oastea le=asc[. Iar[ Cameni\schii hatmanul v[z`ndu c[nu au apucatu pre Bogdan vod[la margine, au intrat f[r[véste]n \ar[, de au pr[datu Cern[u\ii, Dorohoiul, Bot[=anii, +tef[ne=tii, neav`ndu cine s[-i opreasc[, c[ Bogdan vod[, neav`ndu n[déjde de una ca aceasta, au l[satu oastea pre acas[. Iar[lé=ii au pr[dat cum le-au fostu voia. +i]nc[un Vasco oarecarile de ai no=tri, av`ndu m`nie pre alt Vasco ce i-au fostu luat muierea, s-au]nchinat la lé=i, de i-au purtat pretitindirile, =tiindu c[n-are cine le sta]mpotriv[, de au arsu =i au pr[datu =i pre vr[jma=ul s[u curvariul]nc[l-au prinsu de l-au]n\[pat, iar[craiul lui Vasco pentru acea slujb[i-au dat Hotni\[, un sat ce este suptu Iaroslavu, p[n[la moartea lui. +i daca s-au]ntorsu oastea le=asc[ ]napoi, trimis-au craiul le=[scu Jicmontu la Vladislav craiul ungurescu, ca s[nevoiasc[s[fac[pace cu Bogdan vod[, =tiindu c[Bogdan vod[va vrea s[-=i]ntoarc[mai cu asupr[dipre din=ii. Cum s-au =i t`mplatu, c[ lé=ii ]nc[ bine nu ie=is[ din \ar[, Bogdan vod[ cu oastea ce putus[ o seam[, de str`nsése degrabu, au ajunsu pre oastea le=asc[la trec[toare Nistrului =i d`ndu r[zboiu despre am`ndoao p[r\ile, mult[moarte s-au f[cut =i pre o sam[de boieri vii nev[t[ma\i i-au prinsu, intr`ndu nesocoti\i de oastea le=asc[, adec[ logof[tul =i un homélnicu, c[rora nu le putem afla numile, f[r[ numai al C`rstii, Petrica =afariul, Robrost`mpu. Mai apoi s-au dus lé=ii intregi c[tr[ craiul s[u =i acie= ]ncepur[ a umbla s[ fac[ pace =i au legat pacea ]ntr-acesta chip, ca dispre am`ndoao p[r\ile s[ ]ntoarc[pagubile, nici s[mai fie zarva]ntru d`n=ii.

C`ndu au pr[dat Beti Ghirei sultan cu t[tarii |ara Moldovii, leatul 7018 <1510>

Beti Ghirei sultan, ficiorul hanului, nepotul]mp[ratului, f[r[véste cu mult[mul\ime de t[tari pe trei locuri au intrat]n \ar[, de au pr[dat de la Orheiu p[n[la Dorohoiu =i pre Prut]n sus, de mult[prad[=i

robire de oameni au f[cut =i plean de dobitoace au luat; mai apoi sultanul fiindu s[getat foarte r[u, au murit.

Va leato 7019<1511> fevruarie

Miercuri]n s[pt[m`na alb[au murit Maria doamna lui +tefan vod[, fata Radului vod[, muma lui Bogdan vod[=i cu cinste au o]ngropat-o]n m[n[stire]n Putna. }ntr-acela= an au murit =i T[utul logof[tul.

(AXINTE URICARIUL)

Carile =i m[n[stirea Trestiian[au f[cut, la v[leat 7004, <1496>, precum este scris numele lui pre clopot.

C`ndu au pr[dat Mendi Ghirei hanul cu t[tarii Litva =i Beti Ghirei ficiorul hanului au pr[dat Moldova

V[leato 7021 <1513> avgustu 22 de zile, pre aceasta vréme, Mendi Ghirei hanul au pr[dat Litva, p[n[la Vilna, de mult[pagub[au f[cut =i mul\i robi au luat.

A=ijdirea pre acéia=i vréme, Bet Ghirei ficiorul hanului au intratu la Moldova, de au pr[dat \ara p[n[la Ia=i =i au arsu t`rgul =i \inutul C`rleg[turii =i au ajunsu =i p[n[la Dorohoiu =i p[n[la +tef[ne=ti. Iar[al\ii au pr[dat]n jos la L[pu=na =i la Chighéciu =i de s`rgu vr`ndu s[ias[cu robii,]n Nistru multe suflete au]necatu =i robi =i =i de ai sei. Iar[asupra lor trimiseas[Bogdan vod[pre Corpaciu hatmanul s[u, de i-au lovitu cu o mie de oameni =i nesocotit d`ndu r[zboiu viteja=te, au c[zut de ai no=tri =apte sute, iar[ trei sute au sc[pat. Iar[ t[tarii cu pagub[ mai mult[ de ap[ dec`tu de oaste au avut, s-au]ntorsu la Piericop. Iar[Bogdan vod[ ]ngrozindu-s[de acea pagub[, au trimis la craiul le=[scu soli, de au poftitu ajutor]mpotriva t[tarilor, de vor vrea s[vie de iznoav[, ca s[s[apere, alta pentru ca s[-i sloboaz[solii, s[treac[la Moscu =i de toate i-au f[cut craiul pre voie.

A=ijdirea de ni=te t[tari ce au mai pr[dat de iznoav[|ara Moldovei

Nu mult[vréme trec`ndu, ci ]ntr-acela=i an, de iznoav[ au mai intratu t[tarii cu oaste mare ]n \ar[ =i f[c`ndu mult[pagub[=i prad[. +i f[c`ndu cale, ]ntorc`ndu-s[ ]napoi, Bogdan vod[i-au lovitu cu oaste proasp[t[=i au scos tot pleanul de la d`n=ii.

C`ndu au venit Trif[il[cu oaste ungureasc[asupra lui Bogdan vod[

V[leato 7022 <1514> fevruarie 26,]n al zécile an al domnii lui Bogdan vod[, f[r[véste au intratu]n \ar[un Trif[il[, ce s[f[ciia ficioru de domnu, venindu din |ara Ungureasc[cu ungurii =i iarna, c`ndu era to\i o=ténii pre la casile lor. Ci sim\indu ai no=tri, s-au str`nsu degrab[din c`\i s-au putut =i i-au datu r[zboiu la pod, din jos de Vasluiu, fevruarie 27. +i ]nfr`ng`ndu-l ai no=tri, i-au topitu toat[ oastea lui =i el au pierit, c[ prinz`ndu-l viu, i-au t[iat capul.

Iar[la leatul 7024 <1516> martie 10, au murit Lasl[u craiul ungurescu.

V[leato 7025 <1516> noiemvrie 8, semnu mare s-au ar[tatu pre ceru, c[au str[lucit dispre miiaz[noapte ca un chip de om, de au st[tut mult[vréme =i iar[s-au ascunsu]n v[zduh.

A=ijdirea, curundu dup[aceIa=i semnu,]ntr-acéia= lun[, au fostu cutremur mare de p[m`ntu,]ntr-o luni.

De moartea lui Bogdan vod[cel Grozavu

Bogdan vod[cel Grozavu, ficiorul lui +tefan vod[cel Bun, s-au prist[vitu]n anii 7025 <1517>, aprilie]n zile 18,]n ceasul cel dint[i al nop\ii,]n t`rgu]n Hu=i, nu cu pu\in[laud[pentru lucrurile céle vitej[=ti ce f[ciia, c[nu]n be\ii, nici]n ospé\e petrecea, ci ca un strejar]n toate p[r\ile priveghiia, ca s[nu s[=tirbeasc[\ara ce-i r[m[sése de

la tat[-s[u. +i domnindu 12 ani =i 9 luni =i 3 s[pt[m`ni, multe lucruri bune au f[cut. +i décii cu mare cinste l-am ]ngropat ]n m[n[stire ]n Putna. Iar[ ce va fi lucrat ]nl[untru sau ]n \ar[ la noi, dispre partea judé\ilor =i a dirept[\ii, nu afl[m, ci cunoa=tem c[ unde nu-s pravile, din voia domnilor multe str`mb[t[\i s[faac.

De domniia lui +tefan vod[cel T`n[r, ficiorul lui Bogdan vod[, nepotul lui +tefan vod[cel Bun, 7025 <1517> aprilie

Dupre moartea lui Bogdan vod[, pre urma lui, fiiu-s[u, +tefan vod[, ce-i zic cel T`n[r, s-au a=ezat la domnie.

(AXINTE URICARIUL)

Cum scrie la un létopise\u s`rbescu c-au fostu de 9 ani, c`ndu s-au a=ezat la domnie.

+i fu miruit de mitropolitul Theoctist]n t`rgul Sucévii.

C`ndu au intrat]n \ar[Albu sultanu cu t[tarii =i l-au b[tut +tefan vod[, leatul 7026 <1518> avgust 8

}n al doilea anu a domnii lui +tefan vod[,]n luna lui avgustu, 8 zile, r[dicatu-s-au Albu sultan cu t[tarii de la Piericop, cu mult[oaste t[t[rasc[=i au trecut Nistrul, f[r[véste =i au tras c[tr[Prut, de au ajunsu la locul ce s[chiam[+erbanca. +i déciia s-au apucat a pr[da \ara. Ci norocul cel bun al lui +tefan vod[, s-au prilejitu cu oaste gata]n gura Goroviei =i au dat véste =i \[r`i, de s`rgu s[s[str`ng[. +i dac[ s-au bulucitu, suindu pre Prut ]n sus, au trimis +tefan vod[ pre Petrea C[r[b[\u vornicul =i cu to\i giosénii s[ treac[ Prutul. +i daca au luatu ]nv[\[tur[ =i au trecut Prutul, luundu ajutoriu den Dumnezeu, luni diminea\a, ]n r[v[rsatul zorilor, i-au lovit f[r[ véste, c`ndu ei nici o grij[nu avea =i cu norocul lui +tefan vod[i-au r[zbit =i mul\i din t[tari au pieritu, mul\i]n Prut

s-au]necat =i s-au fostu]nglotindu]n Ciuhru. +i pre mul\i i-au prinsu vii, a=ijdirea =i pre doi m`rzaci mari, anume: Tamizu =i Bicazu. +i c`\i au r[mas, i-au gonitu priste c`mpi, t[indu-i =i s[get`ndu-i, p[n[la Nistru. Acolo fiindu obosi\i caii de fug[mult[, intr`ndu ]n Nistru s-au ]necatu, numai sultanul cu pu\ini au sc[pat, ]ns[ =i el r[nit r[u ]n cap, de s-au ]ntors cu mult[ pagub[ =i pierire =i ru=ine. }nc[ =i aceia c`\i au sc[pat, f[r[arme =i f[r[cai au sc[pat.

Iar[+tefan vod[s-au]ntorsu cu mare laud[=i au dat]nv[\[tur[tuturor boierilor s[s[str`ng[ la H`rl[u, la zioa sf`ntului mucenic Dimitrie =i acolo daca s-au adunat, ospé\e =i bucurie mare au fostu, =i pre to\i vitéjii cei buni i-au d[ruit +tefan vod[. +i décii =-au luat lui= doamn[.

De moartea lui Basarab[vod[domnul muntenescu

V[leato 7030 <1521> septevrie 15 zile prist[vitu-s-au Basarab[vod[, domnul muntenescu =i au apucatu]n locul lui s[domneasc[un turcu, pre nume Mahmetu, ce s[tr[gea din semin\iia lui. Ci pentru légea lui cea]ntunecat[s[osc`rbir[ oamenii de d`nsul =i mul\i dintru d`n=ii s[cerca s[apuce domniia, ales pribégii carii era de p[ziia de mult[vréme una ca aceasta. +i intre multe amestec[turi, au a=ezatu la domnie pre Radu vod[.

V[leato 7031 <1523> martie]n 20 de zile, pribegit-au +arpe-postélnicul, de frica lui +tefan vod[,]n |ara Le=asc[.

C`ndu au pierit Arbure hatmanul cu ficiorii lui

}ntr-acest an,]n luna lui aprilie,]n cetatea H`rl[ului, +tefan vod[ au t[iat pre Arburie hatmanul, pe carile zic s[-l fie aflat ]n viclenie, iar[ lucrul adev[rat nu s[ =tie. Numai at`ta putem cunoa=te c[norocul fie unde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut +tefan vod[pre palmile lui, av`ndu at`ta credin\[=i]n tineré\ile lui +tefan vod[toat[\ara otc`rmuia, unde mul\i vr[jma=i i s-au aflatu, cu multe cuvinte

réle l-au]mbucat]n urechile domnu-s[u. Ci pururea tinerii s[pleac[=i cred cuvintele céle réle (a puhlibuitorilor). +i acea plat[au luat de la d`nsul, ]n loc de dulcea\[ amar, pentru nevoin\a lui cea mare, c[ nici judecatu, nici dovedit au pierit. De care lucru mul\i ]nsp[im`nta\i din l[cuitorii \[rii au]nceput a g`ndi cum vor lua =i ei plat[ca =i Arburie, c[nu mult[vréme dup[acéia,]ntr-acela=i an, au t[iat =i pe ficiorii lui Arburie, pre Toader =i pre Nichita.

C`ndu s-au r[dicatu boierii Moldovei asupra domnu-s[u, +tefan vod[ cel T`n[r, 7032 <1523> septevrie 7 zile

V[z`ndu boierii =i l[cuitorii \[r`i Moldovei moartea lui Arburie hatmanul, mai apoi =i a ficiorilor lui, =tiind ce bine au avut +tefan vod[de la d`n=ii =i mai apoi cu ce plat[le-au pl[tit, cu to\ii s-au]ntristat de vr[jm[=iia lui +tefan vod[, socotind c[=i ei vor lua acea plat[, care au luat =i Arbure, cu to\ii s-au r[dicat asupra lui, septevrie =apte zile. Ci nimica nu au folosit, c[celui fricos =i]nsp[imat, =tiindu-=i moartea de-a pururea]naintea ochilor, nici un loc de odihn[nu-i, nici inima de r[zboi. +i v[z`ndu c[ lui +tefan vod[ i-au venit \ara ]ntru ajutoriu, s-au r[sipitu printr-alte \[ri, l[s`ndu-=i ocinele =i mo=iile. Iar[pre Costea p`rc[labul =i pre Ivanco logof[tul =i pre Sima vistiiernicul =i pre al\ii pre mul\i, i-au prinsu vii =i le-au t[iat capetile ]n t`rgu]n Roman.

De o oaste turceasc[

}ntru aceIa=i an,]ntorc`ndu-s[o sam[de oaste turceasc[de la |ara Le=asc[, din prad[, pre apa Prutului, la Taras[u\i, le-au ie=it +tefan vod[ ]nainte =i din 4 mii de oameni, pu\ini au h[l[duit la locurile sale.

Pentru leg[tura p[cilor ce au tocmit +tefan vod[cu craiul cel lesescu

Pre acéia vréme Jicmontu craiul le=escu au trimis la +tefan vod[soli, poftindu ca s[poat[avea nigu\[torii lor cale de=chis[la turci =i

Bogdan voievod (cel orb), 1504–1517, +tefan voievod (+tef[ni\[)
1517–1527 =i Petru (Rare=) 1527–1538.
Dup[fresca de la biserica Sf. Nicolaie din Dorohoi (sec. al XVI - lea).

s[fie]ntru una asupra t[tarilor. Iar[+tefan vod[a=ijdirea au trimis solii s[i, ca s[-i]nt[reasc[priite=ugul =i s[trimi\[la margine, s[fac[légea celor cu str`mb[t[\i =i s[-i sloboaz[solii s[i, s[treac[la Moscu. Ci de a facerea légea marginii, au f[g[duit, iar[la Moscu s[treac[solii prin \ara lui, nu au suferit, nici au l[sat, pentru nea=ezarea ce avea cu Moscul.

C`ndu au pr[dat +tefan vod[ cel T`n[r, |ara Munteneasc[, p[n[la T`rgu=or, 7034 <1526> fevruarie 5 dni

Seme\indu-s[+tefan vod[pentru v`lhva ce-i mergea cu noroc la r[zboaie, str`ns-au \ara =i cu mare urgie au intrat]n |ara Munteneasc[asupra Radului vod[, fevruarie]n cinci zile, =i au pr[dat \ara p[n[la T`rg=oru =i nic[irea nu i-au cutezatu a-i sta]mpotriv[Radul vod[, ci cu pace au nevoitu de i-au potolit seme\iia =i déciia s-au]ntorsu +tefan vod[ ]napoi, f[r[de nici o zminteal[.

V[leato 7035 <1526> septevrie 20 zile, prist[vitu-s-au P[tru vod[, ficiorul lui Bogdan vod[, fratile lui +tefan vod[cel T`n[r.

De moartea lui +tefan vod[cel T`n[r, 7035 <1527> ghenarie 14

A=ijdirea]ntr-acesta= an, ghenuarie patruspr[zéce zile, prist[vitu-s-au +tefan vod[cel T`n[r, ficiorul lui Bogdan vod[,]n citatea Hotinului =i cu cinste l-au]ngropat]n m[n[stirea]n Putna, carea este zidit[de mo=u-s[u, +tefan vod[cel Bun, =i au domnit 9 ani =i 9 luni.

Scrie la un létopise\ moldovenescu de zice c[pre acesta +tefan vod[l-au otr[vit doamn[sa.

Acestu +tefan vod[ ]ntru tot sim[na cu firea mo=u-s[u, lui +tefan vod[cel Bun, c[la r[zboaie]i mergea cu noroc, c[tot izb`ndiia =i lucrul s[u ]l =tiia purta, m[car[ c[ era t`n[r de zile, amintrilea era om m`nios =i pre lesne v[rsa s`nge.

De domniia lui P[tru vod[Rare=, ficiorul lui +tefan vod[cel Bun, v[leatul 7035 <1527> ghenuarie 20

Dup[moartea lui +tefan vod[cel T`n[r, str`nsu-s-au boierii =i \ara de s-au sf[tuit pre cine vor alége s[puie domnu, c[pre obicéiul \[rii nu s[c[diia altuia domniia, f[r[carile nu vrea fi s[m`n\[ de domnu. +i iscodindu unul de la altul, aflatu-s-au unul de au m[rturisit c[ au ]n\eles din rostul mitropolitului, carile s-au fostu s[v`r=it mai nainte de +tefan vod[=i fiindu +tefan vod[bolnav la Hotin, au l[sat cuv`ntu, ca de s[ va s[v`r=i el, s[nu puie pre altul la domnie, ci pre P[tru M[jariul, ce l-au poreclit Rare=, dipre numele muierii ce au fostu dup[alt b[rbat, t`rgove\ din H`rl[u, de l-au chiemat Rare=. A=a pre P[tru afl`ndu-l =i adeverindu-l c[ este de osul lui +tefan vod[, cu to\ii l-au r[dicatu domnu, ghenuarie 20. Carile apuc`ndu-s[de domnie, niminea de n[déjde nu s-au sc[patu, c[pace =i odihn[era tuturora =i ca un p[storiu bun ci str[juie=te turma sa, a=a]n toate p[r\ile str[juia =i priveghiia =i nevoia ca s[l[\asc[ce au apucat. C[nimica dup[ce au dob`ndit domniia n-au z[bovit, ci de r[zboaie s-au apucat =i la toate]i mergiia cu noroc.

C`ndu au pr[dat P[tru vod[ ]nt`i |ara S[cuiasc[, v[leatul 7036 <1528>

P[tru vod[Rare=]n al doilea an al domniei sale, r[dicat-au oaste mare asupra s[cuilor, la |ara Ungureasc[=i au]mp[r\itu oastea]n doao polcuri, =i pre doao poteci =i-au trecut oastea. +i deaca au intrat la d`n=ii, ]n toate p[r\ile i-au spartu =i i-au r[sipitu =i ora=ile le-au j[fuit =i pe to\i i-au supus =i i-au plecat lui =i cu pace s-au v`rtejit]napoi, la scaunul s[u, la Suceava.

Pre acéle vremi P[tru vod[au urzit m[n[stirea Pobrata =i o au zidit-o p[n[ ]n jum[tate.

Al doilea r[zboiu ce au f[cut P[tru vod[cu s[cuii la |ara Ungureasc[, din sus de Bra=ov, 7036 <1528> iunie

}ntr-acesta= an, dup[ce au pr[dat P[tru vod[|ara S[cuiasc[, trimis-au Iano= craiul ungurescu solii s[i la P[tru vod[, de l-au poftit ca s[-i fie]ntru ajutoriu]mpotriva a o sam[de domni ungure=ti, carii nu vrea ca s[i s[pléce =i-i f[g[dui ora=ul Bistri\a cu tot \inutul dintru acéia \ar[=i]nc[=i alte f[g[duin\e mai multe i-au adeverit c[-i va da, numai de-i va birui =i s[-i pléce supt ascultarea lui. V[z`ndu P[tru vod[pofta lui Iano= craiul, una pentru f[g[duin\a, alta pentru priete=ugul ce avea]mpreun[,]ndat[au g[tit oaste =i au trimis pre Grozea vornicul cel mare =i pre Barbovschii hatmanul, carii era mai credincio=i din boierii s[i =i au]nv[\at o sam[de oaste s[treac[pre drumul Bra=ovului, iar[o sam[pre drumul Sucévii mai pre sus s[intre]n |ara Ungureasc[. Iar[ungurii degrab[de=tept`ndu-s[ ca din somnu, sim\ind c[-i acopere vr[jma=ii, degrabu s-au g[tit de r[zboiu, c[ nu a=a s[-ngrijiia de oastea din sus, cum de cea din jos, auzindu c[ vine asupra lor. +i scul`ndu-s[mul\i domni din Ardeal =i al\ii carii era gata s[moar[pentru mo=iile sale =i multe pu=ci =i arme luund cu sine =i apropiindu-s[din sus de Bra=ovu oaste de oaste =i]nhierb`nta\i, ascu\indu unii spre alal\i armile =i s[ ar[ta groaznici vr[jma=ilor s[i. +i bulucindu-s[ cine= la ai s[i =i g[tindu-s[ sacuii de r[zboiu, iar[ moldovénii ajutoriu =tiind numai de la Dumnezeu =i a=a s-au lovit cu d`n=ii. +i d`nd r[zboiu viteja=te, mare moarte s-au f[cut dispre am`ndoao p[r\ile. Mai apoi, v[z`ndu s[racii dintru at`ta pierire c[pierdur[r[zboiul, l[s`ndu toate armile =i =i pu=cile cu carile avea n[déjde s[-=i amistuiasc[ capetile, au dat dosul a fugi =i mul\i din domni au picat la apa B`rseii. +i dup[r[zboiu, mult[prad[f[c`ndu, s-au ]ntorsu cu izb`nd[la domnu s[u, P[tru vod[.

Iar[cei din sus ce au intrat pre drumul Sucévii, mai pu\in[izb`nd[ au f[cut, pr[d`ndu =i arz`nd =i cu pace s-au ]ntorsu ]napoi. Auzindu Iano=u craiul ce s-au lucrat, mult s-au bucurat =i pre l`ng[f[g[duin\a dint[i, ce-i f[g[duise Bistri\a, =i alte ora=[, i-au mai dat lui P[tru vod[.

}ntru acestu an P[tru vod[trimis-au oamenii s[i ca s[ia acele cet[\i ce-i f[g[duise, ce bistricénii nu suferir[s[ia ei loru= strein mai mare =i]nc[ ]ndemnar[=i alte cet[\i, adec[Bra=ovul =i altele de prinprejur, lep[d`ndu-s[de Iano=u craiul.

C`ndu au pr[dat P[tru vod[al treia oar[|ara S[cu-iasc[

V[z`ndu P[tru vod[ c[ bistricénii nu-l poftescu pre el, nici vor s[ priimasc[ jude\e de la d`nsul,]nc[=i de craiul loru lep[d`ndu-s[, ]nsu=i capul s[u s-au pornit cu toat[ oastea sa, cu mare urgie asupra lor. +i str`ng`ndu-i cu nevoi din toate p[r\ile =i cu foc ]ngrozindu-i, iar[ ei v[z`ndu nevoia lor ce le-au venitu asupra lor, s-au]nchinat =i de la d`nsul mai mare au priimitu. Mai apoi cu multe daruri fu d[ruitu =i cu mare dob`nd[, el =i toat[oastea lui s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

C`ndu au pr[datu P[tru vod[Pocutiia]n |ara Le=asc[, 7037 <1529> avgust

Printr-acéste r[zboaie cu noroc, seme\indu-s[P[tru vod[, g`ndi ca s[ fac[ r[zboiu =i cu lé=ii. +i pentru pricin[, ca s[ nu zic[ c[ este f[r[ cale, trimise soli de pofti ca s[-i ]ntoarc[ mo=iia sa, Pocutiia, care o au fostu v`ndut-o domnilor, mo=ilor s[i. Ce lé=ii nu socotiia c[cere cu cale, ci z[d[ra=te loc de price, nici i-au dat ce au poftit, ci s-au]ntorsu solii f[r[isprav[. V[z`ndu P[tru vod[ c[ cu rug[minte nu poate scoate mo=iia sa, g`ndi cu sabiia s[o ia. De care lucru aprinz`n-du-s[ de m`nie inima lui P[tru vod[de r[zboiu, degrabu str`ng`ndu-= oastea, au intratu]n |ara Le=asc[, de au pr[dat Pocutiia =i au arsu satele =i t`rgurile: Colom[ia, Sneatinul, Tismeni\a, p[n[ la Halici =i pretitindirea prinprejur au pr[datu. Déciia cu mare izb`nd[s-au]ntorsu]napoi, f[r[de nici o zminteal[.

R[zboiul dint[i ce au f[cut P[tru vod[cu lé=ii la Pocutiia

}ntr-acéia auzindu-s[la craiul aceast[prad[ce au pr[dat P[tru vod[, au trimis craiul pre hatmanul s[u, pre Tarnovschii, cu oastea. }ntr-acéia vréme mare semnu s-au ar[tat pre ceriu, carile mult[vréme au st[tut. +i atuncea au trecut lé=ii Nistrul spre Pocutiia =i ca s[scoa\[pre moldovéni, pré carii l[sase P[tru vod[, s[\ie ora=ele, s[fie de ap[rare. +i]n 12 locuri au avut r[zboiu. Ci v[z`ndu ai no=tri mul\imea lé=ilor, au trimis la domnu-s[u, P[tru vod[, s[ le vie ]ntr-ajutoriu, c[ au nevoie de oaste le=asc[. +i fiind supt Obertin oastea le=asc[, de s`rgu au sosit =i P[tru vod[cu oastea sa cea proasp[t[. Atuncea]n\eleg`ndu hatmanul Tarnovschie de P[tru vod[, multu au st[tut ]n g`nduri, ca s[lase tab[ra cu pu=ci cu tot =i el s[fug[. Mai apoi, leg`ndu tab[r[, de ru=ine s-au apucat de r[zboiu (de care lucru de multe ori unde piierde omul n[déjdea, de fric[ mai apoi s[ ]ntoarce ]n vitejie) =i mult[ vréme b[t`ndu-s[, cu mult[moarte dintru am`ndoao p[r\ile, moldovénii mai cu multe rane]ncrunta\i, n-au mai putut suferi, ci le-au datu cale =i s-au]ntorsu]napoi.

Al doilea r[zboiu, c`ndu s-au b[tut moldovenii cu le=ii

Iar[Tarnovschii hatmanul le=[scu, dup[izb`nd[ ce f[cu, au l[satu oastea sa la Pocutiia =i el s-au dus la craiul. Tem`ndu-s[de iznoav[s[nu intre moldovénii s[prade, au socotitu ei s[intre mai nainte s[prade. +i a=a au intratu o sam[de lé=i ca s[prade, den carii pu\ini au h[l[duit, c[prinz`ndu-le de veste moldovénii, au datu asupra lor, de i-au t[iatu =i i-au r[sipit.

Al treilea r[zboiu al moldovenilor cu lé=ii

}ntr-acéia Iano=u craiul ungurescu, v[z`ndu acéste amestec[turi intre lé=i =i intre moldovéni, umbla la mijlocul lor s[-i]mpace, ce nimica n-au folositu, c[nu i-au putut]mp[ca, p[n[nu au mai intrat oastea

le=asc[s[prade, pre carii i-au acopierit oastea moldoveneasc[la Taras[u\i, de nu au sc[pat niminia dintre aceia.

Atuncea de iznoav[Iano=u craiul, umbl`ndu la mijlocul lor, i-au]mp[catu p[n[ ]n 5 luni, mai apoi au mai]ndelungat pacea p[n[s-au umplut anul.

C`ndu au pr[dat lé=ii la Moldova =i moldovénii la lé=i

}ndelung`ndu-s[ pacea din zi ]n zi intre lé=i =i intre moldovéni, nu r[bdar[ oastea le=asc[ ce era la margine l[sat[ de straj[, ci au intrat ]n \ar[ la Moldova, de au pr[datu =i au arsu Cern[u\ii =i alte sate, p[n[ la Bot[=ani, neav`ndu moldovénii nici o grij[, fiindu pacea legat[.

V[z`ndu moldovénii aceast[ c[lc[tur[ de lége =i am[gitur[, nu suferir[, ci cu to\ii s[ g[tir[ s[ intre la Podoliia, s[ prade. +i =-au dat cuv`ntu s[-=i potcovasc[caii, c[au fostu iarn[goal[=i ghe\oas[. +i daca au intratu, au arsu Cernova =i Iaghelni\a =i s-au apucatu de Ciarnocojin\i.

Al patrulea r[zboiu ce au avut moldovénii cu lé=ii

Prinz`ndu de véste lé=ii cum moldovénii au intrat la d`n=ii s[prade, de s`rgu s-au g[tit de r[zboiu =i s-au bulucit =i au ie=it ]naintea moldovénilor la apa Sirétiului. +i d`ndu r[zboiu viteja=te, a=a au str`nsu pre lé=i, c`t niminea de arme nu s[apuca, ci de fug[, s[scape. +i d`ndu ]n Sirétiu, mul\i s-au ]necat, mul\i t[ia\i =i ]mpu=ca\i, de au pierit mai mul\i de 2.000 ]ntr-acel r[zboiu, f[r[ robi\i =i r[ni\i. Pierit-au boieri ale=i dintru d`n=ii: Venglinschii, Pile\chii, iar[pe Vlodec l-au prinsu viu, f[r[al\i mul\i necunoscu\i. +i a=a iar[fu izb`nda la moldovéni.

C`ndu au venit asupra lui P[tru vod[Suleiman]mp[ratul turcescu cu toat[putérea sa =i munténii cu domnu s[u =i sultanul cu t[tarii dimpreun[=i Tarnovschii hatmanul cu oastea le=asc[, v[leato 7046 <1537> septevrie 20

V[z`ndu lé=ii mult[ ne]ng[duin\[ =i mare zarv[ ce este intre domnii Moldovei =i intre cr[iia lor =i =tiindu c[ |ara Moldovei este suptu m`na

turcului, str`nsu-s-au cu to\ii, de s-au sf[tuit s[trimi\[soli la]mp[r[\ie cu jalb[, s[-=i cear[judecat[cu P[tru vod[. +i aléser[de trimiser[sol mare pre Cretcovschii ca=taleanul de Brescu, ca s[spuie]mp[ratului c[, de nu-l va r[dica =i din \ar[=i din domnie,]l vor scoate ei cu oaste, c[nu mai potu suferi r[ot[\ile ce s-au iscat intre d`n=ii. Ci turcul dup[ pu\in[ vréme, ]n\eleg`ndu c[lé=ii s[r[dic[cu t[rie mare asupra lui P[tru vod[=i tem`ndu-s[ ca s[ nu ia \ara, s[ aib[ mai mult[ g`lceav[=i pagub[apoi cu d`n=ii dec`t cu P[tru vod[, de oaste au]nv[\atu s[s[grijasc[=i la t[tari au trimis ca pre o vréme s[intre]n |ara Moldovei, a=ijdirea =i la munténi, s[s[g[teaze de oaste. Zic c[=i din \ar[au mersu jalb[pentru d`nsul pre tain[ la ]mp[r[\ie, de care lucru ]mp[ratul mai v`rtos socoti s[-l scoa\[, ca s[nu s[lipasc[l[cuitorii la alte p[r\i =i s[ ]nchine \ara.

+i toate acéste pre o vréme s-au t`mplatu c`ndu Tarnovschi hatmanul le=escu, cu mare oaste trecus[Nistrul la Hotin =i cetatea]ncepus[a bate]n anii 7074 <1539>, a=tept`ndu =i pre Avgust craiul, carile au venit p[n[ la Liov, nu cu pu\in[ putére. T[tarii de alt[ parte umpluse \ara, de robiia =i ardea, turcii trecea Dun[rea, mai d`ntru]nl[untru boierii =i \ara cunosc`ndu la ce vine lucrul, s[ sf[tuia =i unul de la altul cerea sfat, ce vor face, ca s[ poat[ h[l[dui de at`ta nevoi ce s-au a\`\atu pen \[ri, de s-au str`nsu o gr[mad[de r[ot[\i =i r[sip[asupra \[rilor.

Acéstea toate daca i-au venit la urechile lui P[tru vod[=i mai v`rtos H`rea chielariul i-au spus cum c[=i \ara s[vorové=te s[-l p[r[seasc[, mult[sc`rb[intr[la inima lui, c[ ]nc[tro vrea]ntoarce oastea mai naintea, nu putea cunoa=te, c[lé=ii venise cu t[rie, putérea turcului mare, mul\imea =i iu\imea t[tar[lor neoprit[, ce =i dinl[untru slabi =i plin de vicle=ug. Ce din toate =-au ales cu ai s[u de au sf[tuitu ca s[ajung[la Iano=u craiul ungurescu, s[-i]mpace =i s[ ]ntoarc[oastea asupra t[tarilor, ca de-i va birui, pre turcu pre lesne]l va]mp[ca. Ci sfatul, m[car[c`tu-i de bun, un lucru ce este din voia lui Dumnezeu nu s[poate schimba. M[car[c[Avgustu craiu le=escu l-au]mp[cat

Iano=u craiul =i fu slobod dintr-acolo, iar[oastea t[t[rasc[=i putérea]mp[r[\iei turce=ti ca un puhoiu degrabu ce vine acopieritu-l-au, de i-au c[utat a l[sa tot =i s-au dat spre mun\i, p[r[situ de toat[slujba ce avea.

C`ndu au pribegit P[tru vod[de multe nevoi]n |ara Ungureasc[

V[z`ndu P[tru vod[ c[-l ]mpresoar[ vr[jma=ii s[i de toate p[r\ile =i ai s[i l-au p[r[sit to\i, l[sat-au scaunul =i s-au dat spre mun\i, unde cunosc`ndu c[nici |ara Ungureasc[. +i a=a afl`ndu-= calea deschis[ pin acolo nu s[ va putea amistui, au g`nditu s[treac[la t`rgu, prin Piatr[, au trecut pre l`ng[m[n[stirea Bistri\a =i s[l[s[ca s[poat[ceva odihni, deasupra m[n[stirii]n munte, v[zu unde ca un roiu di pretitinderile]ncunjurar[m[n[stirea, ca s[-l poat[prinde. El cunos-c`ndu acéstea, au ]nc[licat de s`rgu pre cal =i singur au fugit s[h[l[duiasc[,]n 18 zile ale lui septevrie. +i intr`ndu ]n munte, ]ntr-ad`ncu, f[r[drum, f[r[pova\[, au dat la strimtori ca acélea de nu era nici de cal, nici de pedestru, ci i-au c[utat a l[sa calul. +i a=a 6 zile]nv[luindu-s[prin munte, fl[m`ndu =i truditu, au nemerit la un r`u ce cura spre s[cui. +i merg`ndu pre p[r`u]n jos, au datu priste ni=te p[scari, carii daca i-au luat sama, cu dragoste l-au priimit. Iar[P[tru vod[ ]nfrico=indu-s[de d`n=ii, s-au spieriiatu. Iar[ ei cu jur[m`ntu s-au jurat]naintea lui, cumu-i vor fi cu direptate =i nimica s[nu s[team[. Iar[el le-au dat lor 70 de galbeni =i daca au v[zut ei galbenii, cu bucurie l-au priimitu =i l-au dus la otacul lor, de l-au osp[tat cu p`ine =i cu pé=te friptu, osp[\u p[sc[rescu, de ce au avut =i ei. +i daca au ]nserat, l-au ]mbr[cat cu haine proaste de a lor =i cu com[nac ]n cap =i décii l-au scos la Ardeal. +i fiindu oastea ungureasc[ tocmit[ de straj[, la margine, i-au intrebatu pre d`n=ii: ,,Ce oameni sunte\i. ?” Ei au zis: ,,Suntem p[scari”. +i a=a au trecut prin straja ungureasc[=i niminea nu l-au cunoscut.

Décii p[scarii l-au dus la casa unui boierin ungurescu, carile au

fostu av`ndu priite=ug mare cu P[tru vod[, ci pre domnu nu l-au aflatu acas[, numai pre jup`neasa lui =i pre tain[i-au spus ei de P[tru vod[. }n\eleg`ndu de P[tru vod[, cu dragoste l-au priimit la casa sa =i i-au f[cut osp[\u. +i un voinic oarecarele, ce fusése aprod la P[tru vod[, prilejindu-s[ ]ntru acel sat, fiindu sc[patu =i el dintru acéle r[ot[\i,]i spuser[lui de p[scarii ceia ce venise din munte. +i =tiindu el c[P[tru vod[este]n mun\i intrat =i nimica de d`nsul nu s[ =tie =i cuget`ndu]ntru inima sa ca doar[va putea =ti ceva de domnu s[u, au mersu la p[scari, ca s[poat[ ]n\elége ceva, pre un cuv`ntu dintru d`n=ii. +i daca i-au v[zut,]ndat[au cunoscut pre domnu-s[u, P[tru vod[, =i au c[zut de i-au s[rutat picioarile. V[z`ndu P[tru vod[ pre credincioas[ sluga sa, multu s-au bucurat =i s-au m`ng`iatu =i multe cuvinte de tain[ au l[sat c[tr[ d`nsul. +i]mbl`nzindu-i-s[ inima, au adormit pu\inel. Nici z[bav[ mult[ n-au f[cut, c[ p[n[ a odihni P[tru vod[, iar[ acea jup`neas[au g[tit leag[n cu cai =i 12 voinici]ntr-arma\i. +i daca l-au de=teptat, au =[zut]n leag[n, numai cu aprodul =i au mersu pre locuri f[r[drum, p[n[au sosit la casa altui boierin ungurescu, ce =i acela era priieten lui P[tru vod[, carile daca l-au v[zut, cu dragoste l-au priimitu =i l-au osp[tatu. +i]ndat[i-au g[titu leag[nu cu 6 cai, c[loc de a s[z[bovi nu era, c[dind[r[tu dupre urm[prinsése de véste oastea de la straja ungureasc[, cum P[tru vod[au trecut pintre d`n=ii =i nu l-au cunoscut. +i décii s-au pornitu dup[ d`nsul, a-l cerca, ca s[-l poat[ajunge undeva. Ci Dumnezeu, cela ce-i otc`rmuitoriu tuturor celora ce i s[ roag[ cu credin\[, au acopieritu pe P[tru vod[ =i i-au datu cale de=chis[. +i merg`ndu cu nevoin\[, au sosit la Ciceu =i s[mb[t[ ]n r[s[rita soarelui, septevrie 28 de zile, au intratu P[tru vod[ ]n cetatea Ciceului =i au]nchis por\ile. Iar[aceia ce-l goniia dind[r[tu, v[z`ndu c[ au h[l[duit P[tru vod[ denaintea lor, s-au ]ntorsu ]napoi. Acolo mult[ pl`ngere =i t`nguire era de doamn[-sa Elena =i de fii s[i, de Iliia=u =i de +tefan =i de fiic[-sa, Roxanda =i de al\i c[sa=i, pentru mult[ sc`rb[=i nevoie ce le venise asupr[, =tiindu din c`t[ m[rire au c[zut la at`ta pedeaps[. Décii P[tru vod[au intrat]n biseric[, de s-au]nchinat, mul\[mindu lui Dumnezeu c[l-au izb[vitu din m`nule vr[jma=ilor s[i.

Iar[Suleiman]mp[ratul turcescu cu o=tile sale]n urma lui P[tru vod[, la Moldova, mult[prad[=i sc[dére f[c`ndu \[r`i =i c[lc`ndu \ara, au ajunsu p[n[la Suceava.

De domniia lui +tefan vod[ce l-au poreclit L[cust[, 7047 <1538>, septemvrie

Pr[d`ndu =i strop=indu |ara Moldovei, ]mp[ratul Suleiman =i fiindu \ara bejenit[ spre mun\i, str`nsu-s-au vl[dicii =i boierii \[r`i, la sat la Badeu\i, de s-au sf[tuit cu to\ii, ce vor face de acea nevoie ce le venise asupr[. Mai apoi din toate =-au ales sfat ca s[ trimi\[ sol la ]mp[ratul, cu mare rug[minte =i pl`ngere, s[-i ierte. +i a=a au ales dintru d`n=ii pre Trifan Ciolpan, de l-au trimis sol ]n Suceava, la ]mp[ratul, de s[ rugar[ de pace =i-=i cerur[ domnu. De care lucru v[z`ndu]mp[ratul rug[mintea lor, s-au milostivit =i i-au iertat =i au trimis la d`n=ii cu Ciolpanu pre un ceau= mare cu credin\[, de i-au chiematu pre to\i la]mp[ratul]n Suceava. Carii cu mare fric[au mersu =i au c[zut la picioarile]mp[ratului, pre carii i-au iertat]mp[ratul =i cu dragoste i-au priimitu, ca pre ni=te robi ai s[i. Mai apoi le-au pus domnu pre +tefan vod[, ficiorul lui Alixandru vod[=i el s-au]ntorsu]napoi cu mult[dob`nd[ dimpreun[ cu toat[ oastea sa. Décii +tefan vod[ cu vl[dicii =i cu to\i boierii au petrecut pe ]mp[ratul p[n[ la Dun[re =i acolo au ]ntorsu ]mp[ratul tot pleanul =i robii, c`\i s-au aflatu de fa\[=i birul]nc[le-au iertatu. +i décii au trecut Dun[rea, iar[+tefan vod[s-au]ntorsu la scaunul s[u, la Suceava.

De multe nevoi ce au petrecut P[tru vod[la Ardeal de unguri]n cetatea Ciceului, dup[ce au sc[pat =i s-au]nchis acolo

Petrec`ndu P[tru vod[Rare=u la Ardeal,]n cetatea Ciceului, multe pedepse =i nevoi]i veniia asupr[-i de la nepriietenii s[i, c[nu numai de la cei streini, ce =i de la ai s[i avea pedepse, de la carii miluise =i-i boierise la binile lui, de la care nu vrea avea n[déjde s[petreac[nevoie.

C[ ]nt[i Simeon p`rc[labul, carele ]l pusése P[tru vod[ mai denainte vréme tocmitoriu =i socotitoriu =i judecatoriu cet[\ii aceiia, dimpreun[ =i cu vl[dica Anastasie, g`ndind la inima lor r[u asupra domnului s[u, P[tru vod[, s-au sf[tuit dimpreun[, ca s[prinz[pe P[tru vod[=i s[-l ucig[=i capul lui s[-l trimi\[la +tefan vod[, pe carile]l l[sase sultan Suleiman]mp[ratul la scaunul Moldovei, g`ndindu =i cuget`ndu]ntru inimile sale c[vor dob`ndi cinste de la +tefan vod[. Ci Dumnezeu cel direptu, carile =tie inimile tuturor, =tiut-au =i acesta sfat (de care lucru niminea f[r[ voia lui Dumnezeu nimica nu poate face), c[ prinz`ndu de véste P[tru vod[=i]n\eleg`ndu acesta sfatu, c[vor s[-l ucig[, silit-au cu me=ter=ug, de i-au scos din cetate =i i-au gonit P[tru vod[pentru aceasta.

De noroc era P[tru vod[de a p[\irea nevoi dispre vr[jma=ii s[i, c[bine de una nu s[cur[\iia, alta sosiia. C[sc[p`ndu de vr[jma=ii s[i de la Moldova, preste straja ungureasc[ déder[ =i de acolo strecur`ndu-s[pre tain[=i intr`ndu ]n cetatea Ciceului, spre vr[jma=ii s[i nemeri, bine de ace=tea nu s[ m`ntui, iat[sosi f[r[véste de la Iano=u craiul ungurescu oaste, care au]ncunjuratu cetatea de toate p[r\ile. V[z`ndu P[tru vod[ vicle=ugul lor =i nevoia ce i-au venitu asupr[, s-au ]nchinatu lor =i au dat cetatea ungurilor. Carii daca au dob`nditu cetatea pre m`na lor, mult[ pacoste =i pedeaps[ f[ciia lui P[tru vod[, c[ ce era al lui le \iniia toate ei =i nu era volnicu cu nimica, ales de Maelatu, domnul Ardealului, mult[ nevoie avea de d`nsul.

C`ndu au trimis P[tru vod[din Ciceu carte pre ascunsu la Suleiman]mp[ratul turcesc, cu rug[minte s[-l ierte, 7048 <1540>

Petrec`ndu P[tru vod[ ]n cetatea Ciceiului un an =i 6 luni, cu multe nevoi =i pedepse de la unguri =i nu mai putu suferi r[ot[\ile =i nevoile ce petrecea la d`n=ii, au socotit s[s[dezbat[de suptu m`na ungurilor =i s-au sf[tuitu cu doamn[-sa ca s[ trimit[ carte cu mare jalb[ =i pl`ngere la Suleimanu]mp[ratul turcescu, ca s[i s[fac[mil[, s[-l ierte, plec`ndu-=i capul suptu sabiia]mp[ratului =i s[trimi\[c[r\i la Iano=u craiul

ungurescu, ca s[-l sloboaz[din \ar[, s[marg[la]mp[r[\ie, s[slujasc[por\ii]mp[ratului. +i =tiindu carte s`rbasc[ Elena, doamn[-sa, au scris la ]mp[ratul cu mare jalob[ =i pl`ngere, poftindu ca s[s[milostivasc[, s[-i ierte. +i o au pecetluit-o =i o au dat-o la P[tru vod[, iar P[tru vod[o au slobozit-o pre o zebrea din cetate de sus =i au c[zut jos, dinafar[, l`ng[ zidul cet[\ii. +i décii au chiematu pre o slug[ a sa credincioas[, ce era s`rbu =i i-au ar[tat cartea =i i-au zis]n tain[s[o ia =i s[o duc[la m`na ]mp[ratului. El luundu ]nv[\[tur[, s-au dus =i au luat cartea =i o au dus-o ]n |arigrad =i o au tins-o la m`na]mp[ratului. Ci]mp[ratul cetindu cartea =i v[z`ndu at`ta jalb[=i pl`ngere a lui P[tru vod[ (sau cum zic unii, pentru l[comiia turceasc[, c[ turcul bucurosu-i pe fie=tecarele s[-l priimasc[, numai s[ i s[ pléce, =i s[-i dea bani), s-au milostivit ]mp[ratul =i l-au iertat =i cu bucurie l-au priimit, v[z`ndu c[i s[pleac[. +i de s`rgu au ]nv[\atu s[ scrie carte la Iano=u craiul ungurescu, ca s[ sloboadz[ pre P[tru vod[, s[ marg[ la ]mp[r[\ie. +i au trimis sol de olac la Iano=u craiul ungurescu, ca s[ fac[ pre cuv`ntul]mp[ratului, ci craiul n-au b[gat]n sam[, nici l-au slobozitu. Duc`ndu ol[cariul aceast[ solie la ]mp[r[\ie, de iznoav[, p[n[ ]n 6 ori au mai trimis ]mp[ratul la craiul, poftind s[ lase pre P[tru vod[ s[ marg[ la ]mp[r[\ie. Ci ungurii nici ]ntr-un chip n-au vrut s[-l lase, d`ndu-i vin[c[\iind scaunul la Moldova, mult[asupreal[au avut de c[tr[ ]nsul. +i]nc[ad[ogea, de-l f[cea notceago=u, zic`ndu c[ are mo=ii =i ocine cu d`n=ii]mpreun[. Mai apoi, a =aptea oar[au trimis]mp[ratul soli cu hochimuri la craiul, aduc`ndu-i aminte =i de unile =i de altile =i de-abiia l-au slobozit pre zisa]mp[ratului, ca s[fie deplinu. Décii au trimis]mp[ratul hochim la P[tru vod[, ca s[marg[cu-ncredin\are, s[nu s[team[.

C`ndu au purces P[tru vod[din Ciceu la]mp[r[\ie la |arigrad v[leatul 7048 <1540> ghenarie

V[z`ndu P[tru vod[ at`ta adeverin\[de la]mp[ratul, fu bucuros foarte =i inima i s[veseli, cunosc`ndu c[cum s[r[dic[o negur[

]ntunecat[=i s[r[sipé=te, a=a =i el s[cur[\i de sc`rba ce-i z[cea la inim[. +i décii s[ g[ti de cale =i au ie=it din Ciceu, ]n luna lui ghenuarie, ]ntr-o duminec[, l[s`ndu-=i doamna =i coconii =i au purces spre |arigrad, acolo era mult[j[lanie =i pl`ngere la ]mp[r\itul lor. Décii P[tru vod[, daca au trecut Dun[rea, au mul\[mitu Domnului c[ l-au izb[vit den m`inile ungurilor. +i décii s-au dus la |arigrad, de =-au plecat capul suptu talpele]mp[ratului. Pre carile cu mare bucurie l-au priimitu]mp[ratul Suleimanu.

C`ndu au omor`t pre +tefan vod[boierii \[rii, G[ne=tii cu Arbure=tii,]n t`rgu]n Suceava

+tefan vod[domnind la Moldova, nu pu\in[grij[au avut, =tiindu pre vr[jma=ul s[u, pre P[tru vod[viu, carile avusése mai di demult avu\iia sa scoas[la Ciceu =i doamna cu coconii la |ara Ungureasc[, cum s-au pomenit mai sus. Mai apoi oblicind c[=i daca au mersu la]mp[ratul, este la cinste mare, acéstea toate]i era ca o ghia\[la inim[lui +tefan vod[. Mai apoi]n zilele acestui +tefan vod[, fost-au foamete mare =i]n |ara Moldovei =i la unguri, c[au venit l[custe multe, de au m`ncat toat[roada, pentru acéia l-au poreclit de i-au zis L[cust[vod[.

Mai apoi ur`ndu-l curtea toat[, s-au vorovit o sam[ de boieri din curtea lui, anume: G[ne=tii =i Arbure=tii =i la a=ternutul lui, unde odihniia, l-au omor`t]n cetatea Sucévii. }ncep[toriu =i a\`\[toriu acestui lucru au fostu Mihul hatmanul =i Trotu=anul logof[tul, de s-au vorovitu ]ntr-o sar[, ca ni=te lupi gata spre v`nat, ca s[ ]néce oaia cea nezlobiv[, adec[pre +tefan vod[=i d`ndu ]nv[\[tur[ slugilor sale, ca to\i s[ s[ ]ntr-armeaze =i d`ndu-le =i jur[m`ntu, ca s[ le fie cu direptate, s-au pornitu cu to\i. +i ]ntr-un foi=or, sus ]n cetate, unde odihniia la a=ternutul lui, au r[sipit u=a =i ne=tiind +tefan vod[ nimica de aceasta, s-au sculat, fiind numai cu c[mea=a, iar[ ei cu to\ii, ca ni=te lei s[lbatici au n[v[lit asupr[-i =i multe rane f[c`ndu-i, l-au omor`tu =i l-au scos afar[. Aceasta plat[au luat +tefan vod[de la acei ce-i miluise. Mai apoi

de la Dumnezeu cur`ndu, peste pu\in[ vréme, le-au venit =i lor os`nda asupr[, de au luat =i ei plat[pentru moartea lui +tefan vod[. Acestu +tefan vod[ce l-au poreclit L[cust[vod[au domnit doi ani =i trei luni.

De domniia lui Alexandru vod[Cornea

Acei lei s[lbatici =i lupi]ncrunta\i, anume Mihul hatmanul =i Trotu=anul logof[tul, dimpreun[=i cu al\ii carii era, de le prist[niia lor, daca omor`r[pre +tefan vod[, cu to\ii au r[dicat domnu pre Alixandru vod[, ce-i ziciia Cornea, carile fusease atuncea portariu la cetatea Sucévii, iar[mai denainte vréme fusése slug[la Mihul hatmanul. +i daca l-au r[dicatu domnu, i-au pus numele Alexandru vod[.

}ntr-acéia vréme, sultan Suleiman]mp[ratul turcescu, g[tindu-s[s[marg[la Odriiu, au purces cu toat[putérea sa =i daca au sosit la Odriiu,]n\eleg`ndu ]mp[ratul de at`ta amestec[turi ce s[f[cuse]n |ara Moldovei =i nu s[putea a=eza \ara, =tiind pre P[tru vod[c[este]n socotin\[la]mp[r[\ie, atuncea socotind]mp[ratul ce va face, ca s[poat[a=eza \ara, iat[avu vréme =i P[tru vod[, de-=i cer=u la]mp[ratul domnia la mo=iia sa, la Moldova, care i-o f[g[duis[ ]mp[ratul mai denainte vréme,]nc[c`nd venise P[tru vod[la |arigrad din |ara Ungureasc[. +i de aceasta pre voie i-au fostu, c[ ]ndat[i-au dat steag =i domnia la Moldova =i au trimis pre credinciosul s[u, pre Imbrea aga cu ienicéri =i cu mult[oaste turceasc[, ca s[duc[pre P[tru vod[la scaun.

+i luundu ajutoriu de la Dumnezeu,]n zioa de bogoiavlenie, ghenuarie 6, au purces P[tru vod[pre Dristor =i de acolo s-au sculat =i au trecut Dun[rea =i au sosit la Br[ila. Acolo tocmindu-=i oastea ca s[marg[asupra lui Alexandru vod[Cornea, iat[boierii \[r`i Moldovei prinser[ de véste cum domniia este dat[ lui P[tru vod[ =i au venitu la Br[ila. }n\eleg`ndu de aceasta, cu to\ii au p[r[situ pre Alixandru vod[=i l-au l[sat]n Cetatea Noao dimpreun[cu Mihul hatmanul =i cu Trotu=anul logof[tul =i cu P[tra=co =i Crasne=u =i Cozma =i ei cu to\ii s-au dus la Br[ila, de s-au]nchinatu la domnu s[u, P[tru vod[=i s-au

rugat s[-i ierte de gre=ala lor. V[z`ndu P[tru vod[ at`ta rug[minte de la \ar[, i-au iertatu pre to\i =i cu dragoste i-au priimitu =i le-au gr[it lor : ,,Fi\i]n pace =i ierta\i de gre=alile voastre, c`te mii-a\i f[cut oarec`nd”. Iar[ei cu to\ii strigar[: ,,}n mul\i ani s[domne=ti, cu pace”, =i iar[=i ziser[: ,,Bine ai venit la scaunul t[u domnul nostru cel dint[i”.

+i mult[bucurie =i veselie era tuturora, c[to\i]l iubiia ca pre un p[rinte al s[u =i era bucuro=i to\i de venirea lui, c[ci c[li s[sup[rase de amestec[turile ce s[a\`\as[ ]n \ar[=i de r[otatea acelor lei cumpli\i =i f[r[suflet.

De moartea lui Alexandru vod[Cornea

P[tru vod[, dac[=-au tocmitu oastea bine la Br[ila, au purces dimpreun[cu to\i boierii s[i. +i daca au sosit la Gala\i, s-au t[b[r`t la \[rmurile apei. Iar[ Alixandru vod[ prinz`ndu de véste, s-au g[tit degrab[cu oastea, de c`t[ avea =i au ie=it ]naintea lui P[tru vod[ la Gala\i. Ci nimica nu au folosit, c[ p[r[sindu-l ai s[i to\i, au c[zut ]n m`nule vr[jma=ului s[u, lui P[tru vod[=i de s`rgu au ]nv[\at P[tru vod[ de i-au t[iat capul, dimpreun[ cu P[tra=co, carile s[ \inea de d`nsul,]ntr-o miercuri,]n luna lui fevruarie. Acest Alexandru vod[au domnit numai 2 luni =i 3 s[pt[m`ni.

C`nd s-au a=ezat P[tru vod[de a doao domnie la scaunul s[u, 7049 <1541> fevruarie 19 zile

P[tru vod[, daca au t[iatu capul lui Alixandru vod[la Gala\i, cu toat[putérea sa s-au pornit spre scaunul s[u, spre Suceava. Ce c`ndu au sosit la B`rlad, acolo mare osp[\u =i cinste i-au f[cut credinciosul =i cinstit boierinul s[u, Huru vornicul. De acolo purcez`ndu, au venit la t`rgul Romanului =i de acolo cu mult[bucurie n[zuindu, au intrat]n Suceava, fevruarie noaospr[zéce zile, luni dup[sfeti Theodor,]n a doao s[pt[m`n[ ]n postul cel mare, dimpreun[cu Imbrea aga =i au =[zut]n scaun.

C`ndu au pierit Mihul hatmanul =i Trotu=anul logof[tul =i Crasne= =i Cozma

P[tru vod[, daca au sosit la Suceava =i s-au a=ezat la scaunul s[u, acolo au aflatu]n viclenie =i pe Mihul hatmanul =i pre Trotu=anul logof[tul =i pre Crasne= =i pre Cozma, de carii mult[pedeaps[=i nevoie avusese P[tru vod[ ]n domniia dint[i, pre carii, c`ndu au pribegitu P[tru Vod[ din \ar[, i-au fostu ]nchis ]n cetatea Romanului, av`ndu prepus de viclenie, cum s-au =i ar[tatu mai apoi adev[rat c[au fost vicleni. +i décii]ndat[au]nv[\at de i-au prinsu =i cu gréle munci i-au muncitu, mai apoi le-au t[iat =i capetile.

}nv[\[tur[=i certare

Iani socoté=te cum pl[té=te Dumnezeu celora ce fac r[u, ace=tia fiindu lei s[lbateci =i lupi]ncrunta\i multe sup[r[ri au f[cut lui P[tru vod[ ]n domniia dint[i. Mai apoi st`mp[r`ndu-=i m`niia inimilor sale asupra lui +tefan vod[, neav`ndu nici o vin[, cu rea moarte l-au omor`t, cum s-au poménit mai sus la domniia lui +tefan vod[. lat[ dar[ dup[ fapta lor cea rea, cur`nd[vréme le trimis[Dumnezeu os`nd[asupr[, de luar[=i ei plat[cu sabiia, ca =i +tefan vod[.

+i]ntr-acéia=i zi, P[tru vod[au pus pe Petre, ficiorul lui Vartic, hatman =i p`rc[labu de Suceava.

C`nd au venit Elena doamna lui P[tru vod[=i cu fiii s[i din |ara Ungureasc[

}ntru acesta= anu, daca s-au a=ezat al doilea r`nd P[tru vod[ la domnie, trimis-au de =-au adus pre doamn[-sa, pre Elena, =i pre fii s[i pre Iliia=u =i pre +tefan =i pre fiic[-sa, Roxanda, de la Ciceu. +i sosindu la Suceava, mai 25 de zile, le-au ie=it P[tru vod[ ]nainte trei mile. Acolo mult[ bucurie =i veselie era la adunarea lor, c[ pre c`t[jale era c`nd s[desp[r\is[de la Ciceu, de s[dusése P[tru vod[la |arigrad, mai mult[bucurie =i veselie era acum la]mpreunarea lor.

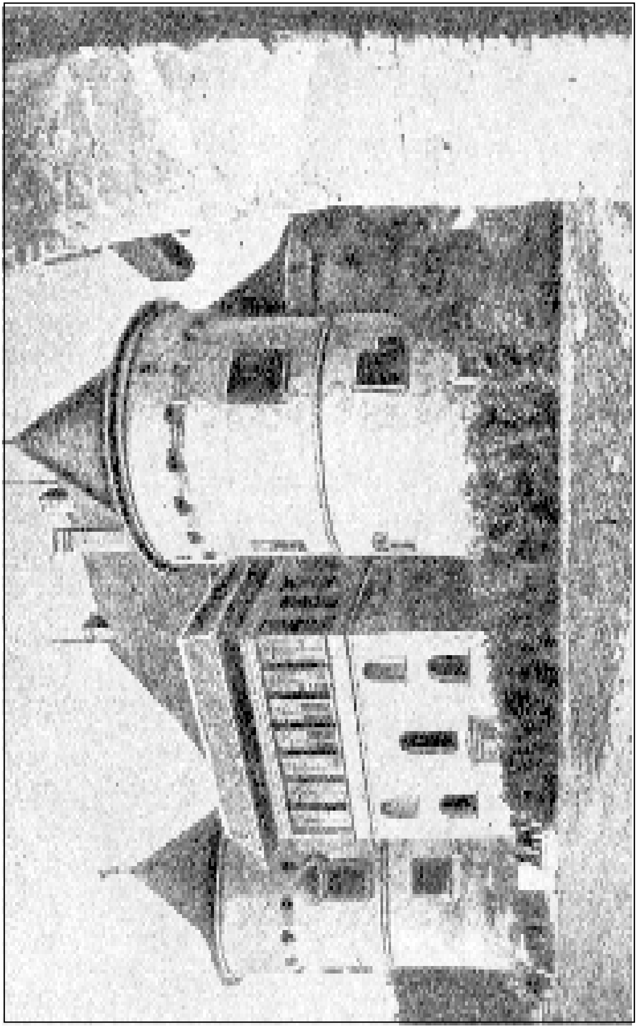
Décii, daca s[a=[zar[cu to\ii la scaun, nu uit[P[tru vod[datoriia sa, cu care mai nainte pre to\i]i]ngr[diia, ci ca un p[stor bun grijiia de oile sale céle pierite, ca s[le afle. Trimis[solii s[i la craiul le=escu, de-=i ceriia robii, ceia ce-i luase Tarnovschii hatmanul cu oaste c`ndu venise la Hotin. Ci nimica nu au folositu, c[nici cu o isprav[nu s-au]ntorsu solii s[i]napoi.

Iar deac[s-au a=edzat P[tru vod[la domnie, nemica de alta nu-i era grij[, numai cu toat[casa sa a petrece]n ospe\e =i]n dezmier-d[ciuni.

Aceste pove=ti ce spun de P[tru vod[Rare= c[au l[sat scaunul =i au pribegit preste mun\i, la |ara Ungureasc[=i de multe nevoi ce au petrecut acolo =i cum s-au dus acolo la |arigrad, mai apoi iar[=i cum au dob`ndit domniia la mo=iia sa, la Moldova, cronicariul le=escu de acéste pove=ti foarte pre scurt scrie, c[ poate fi c[ nu au =tiut di toate. Iar[ létopise\ul cestu moldovenescu de ajunsu =i de=chis, toate pre r`ndu le]nsemneaz[, carile toate, daca le-am luat sama, le-am socotit a fi adev[rate =i le-am tocmit carele= la locurile sale.

C`ndu s-au b[tut P[tru vod[cu Maelat voievodul Ardealului,]n |ara Ungureasc[, cu ungurii, 7049 <1541>

C[lc`nd ungurii priite=ugul ce avea cu P[tru vod[, daca s-au a=ezat al doilea r`nd, venit-au hochim]mp[r[tescu de la sultan Suleiman la P[tru vod[, ca s[marg[asupra ungurilor =i s[prinz[pre Maelat voievodul Ardealului =i i-au trimis]ntr-ajutor pre Cuciuc Bali bei, cu oaste turceasc[, a=ijderea =i pre Radul vod[cu munténii. Vr`ndu P[tru vod[ ca s[ umple voia st[p`nu-s[u]mp[ratului,]n anii 7049 <1541> iunie 8, s-au pornitu cu toat[putérea sa, de au trecut pre Oituzu, la Ardeal, dimpreun[=i Radul vod[cu munténii =i Chiuciuc bei cu turcii =i merg`ndu cu to\i asupra lui Maelat voievodul Ardealului. }nc[n-au ajunsu la F[g[ra=i, acolo i-au timpinat =i Maelat, domnul Ardealului,

Cetatea de Balt[

cu oaste ungureasc[=i d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoao p[r\ile, iulie 20, pierdu Maelat r[zboiul =i pre]nsul]nc[l-au prinsu viu P[tru vod[=i l-au ferecat]n obezi =i décii l-au trimis P[tru vod[la Suleiman]mp[ratul turcescu. Iar P[tru vod[, pr[d`ndu \ara =i arz`ndu =i mult[prad[f[c`ndu, s-au]ntorsu]napoi, f[r[de nici o sminteal[.

C`ndu au pr[dat P[tru vod[a cincea oar[|ara Ungureasc[, 7050 <1541> septevrie]n 12 dni

Dupe ce au prinsu P[tru vod[pre Maelat voievodul Ardealului =i l-au ferecat]n obezi de l-au trimis la]mp[ratul,]n al doilea an de iznoav[au venit carte de la]mp[ratul sultan Suleiman, la P[tru vod[, ca s[marg[s[prade de iznoav[|ara Ungureasc[pentru multe ne]ng[duin\e =i amestec[turi ce s[a\`\a. +i umpl`ndu P[tru vod[zisa]mp[ratului, ca s[fie deplin, alta pentru c[=i el avea sc`rb[ mare spre unguri, pentru multe nevoi ce-i f[cuse, ]nc[ c`ndu era la Ciceu, de nu-=i era volnic cu nimica, mai apoi =i priiete=ugul ce avea]mpreun[ ]l c[lcase, r[dicatu-s-au cu toat[putérea sa =i au trecut la |ara Ungureasc[de au pr[datu =i au arsu p[n[la Cetatea de Balt[. Acolo au =[zut 6 zile =i mult[pagub[f[c`ndu, s-au ]ntorsu pre la Bistri\[, f[r[ de nici o zminteal[ =i trec`ndu muntele au ie=it la C`mpul Lungu =i s-au pogor`t la Bae =i décii cu mare laud[s-au dus la scaunul s[u, la Suceava.

Cronicariul cel le=escu de aceast[prad[ce au f[cut P[tru vod[al cincilea r`ndu la |ara Ungureasc[, nimica nu scrie, c[poate fi c[de au mersu P[tru vod[, nici un r[zboiu cu niminea nu au f[cut, c[nu au fostu niminea ca s[-i stea cineva]mpotriv[, ci au pr[datu \ara =i s-au]ntorsu, pentru acéia n-au]nsémnatu cronicariul cel le=escu. Iar[létopise\ul cestu moldovenescu arat[cu adev[rat cum au mersu =i al cincilea r`ndu P[tru vod[la unguri, de au pr[dat =i au arsu, iar[r[zboiu cu niminea nu au f[cut. Pentru acéia noi n-am l[sat aicea ca s[nu pomenim.

Iar[daca s[ ]ntoarse P[tru vod[de la |ara Ungureasc[,]ntr-acéia laud[au sf`r=it m[n[stirea Pobrata, carea era zidit[ de d`nsul =i o au sfin\it. A=ijderea =i m[n[stirea R`=ca au ]nceput. Din Dobrov[\ul ]nc[ au s[v`r=itu, de la C[priiana m[n[stirea au lucrat,]nc[=i alte lucruri bune multe s[afl[f[cute de d`nsul, cumu-i la mitropoliia de Roman =i la mitropoliia de Suceava =i la m[n[stirea de Bistri\[ =i bisérici de piiatr[ ]n H`rl[u =i]n Bae =i]nc[=i alte lucruri bune multe s[afl[ ]n \ar[de d`nsul f[cute. Cu adev[rat era ficior lui +tefan vod[ celui Bun, c[ ]ntru tot sim[na t[t`ne-s[u, c[la r[zboaie]i mergea cu noroc; c[tot izb`ndiia, lucruri bune f[cea, \ara =i mo=iia sa ca un p[stor bun o socotiia, judecat[pre direptate f[cea.

Almintrilea de stat era om cuvios =i la toate lucrurile]ndr[zne\u =i la cuv`ntu gata, de-l cuno=tea to\i c[este harnic s[domneasc[\ara.

}n luna lui mai,]n 15 zile, au purces Iliia=u vod[, ficiorul lui P[tru vod[, la |arigrad.

C`ndu au murit P[tru vod[vleat 7054 <1545>

P[tru vod[fiindu b[tr`n de zile =i c[z`ndu]n boal[grea, au pl[titu datoriia sa, ce au fostu dator lumii =i s-au s[v`r=it septemvrie 2, vineri, la miiaz[noapte =i cu cinste l-au ]ngropat ]n m[n[stire ]n Pobrat[ ce este f[cut[ de d`nsul, cu mult[jale =i pl`ngere, ca dup[ un p[rinte al s[u, carile n-au fostu mai jos dec`t al\ii, ci au l[\it hotarul \[rii, c[pre s[cui de multe ori i-au arsu =i i-au pr[dat =i luundu-le cet[\ile =i ora=ile supt putérea sa i-au supus. +i at`ta groaz[ le didease c[ la vrémea norocului celui prostu, ce era =i pribeag la d`n=ii =i s[sc[pas[de domnie =i dup[ce s[dusése la turci, l[s`ndu-= doamna sa cu coconii =i avu\iia ]n Ciceu, necum s[ s[ bage s[-i jefuiasc[, ce ]nc[ i-au p[zit =i i-au socotit p[n[ la venirea sa al doilea r`ndu. A=ijdirea =i cu lé=ii de multe ori s-au b[tut =i Pocutiia]nc[le-au fostu luatu.

Mai apoi, dup[at`ta trud[ a sa, cre=tiné=te ]n \ara sa s-au s[v`r=it, dup[ce s-au umplut domniei lui cei dint[i =i acei de apoi 17 de ani.

De domniia lui Iliia= vod[, ficiorul lui P[tru vod[Rare=, carele mai apoi s-au turcit, 7055 <1546> septevrie

Pre urma lui P[tru vod[Rare= cu dragoste r[dicar[boierii cu toat[\ara pre Ilia=u, fiiu-s[u cel mai mare, la domnie, s`mb[t[ septevrie 3, c[ =i firea =i fa\a ]l l[uda s[ fie bl`ndu, milostivu =i a=[z[toriu, g`ndindu-s[ c[ va s[m[na t[t`ne-s[u. Ci n[déjdea pre to\i i-au am[gitu, c[dinafar[s[vedea pom]nflorit, iar[dinl[untru lac]mpu\it. C[av`ndu l`ng[sine sfétnici tineri turci, cu carii zioa petrecea =i s[dezmierda, iar noaptea cu turcoaie curvind, din obicéele cre=tiné=ti s-au dep[rtat. }n védere s[ar[ta cre=tinu, iar[noaptea]n slobozenie mahmeteneasc[s[dideas[. +i at`ta s[ c[lcas[ légea cre=tineasc[, c`t de-l vrea cru\a Dumnezeu mult, pre to\i]i vrea duce din lumin[la]ntunéric. Ci Dumnezeu]n zilele lui at`ta certare l[sase, c[ =i copacii =i pomii =i viile secase de geruri mari. +i ]n domniia lui, s`mb[t[dup[Pa=ti, au t[iat capul lui Vartic hatmanul]n t`rgu]n Hu=i =i l-au dus de l-au]ngropatu]n m[n[stire,]n Pobrata,]n anii 7056 <1548> aprilie 7.

Mai apoi intre multe f[r’delegi ce f[ciia Ilia=u vod[, umpl`ndu-l satana de ]nv[\[tura lui, au l[satu domniia la m`na fr[\ine-s[u, lui +tefan vod[=i a m`ni-sa, ]n anii 7059 <1551> mai 1 =i el s-au dus la ]mp[ratul Suleiman, de au priimitu légea lui Moamethu, lep[d`ndu-s[de Hristos, g`ndindu-s[ c[ va dob`ndi cinste mare de la]mp[ratul. Ci mai apoi r[u s-au]n=elatu, c[dup[ce s-au turcitu, apuc`ndu-l =i ]ndulcindu-l cu bine, l-au pus pa=[ la D`rstor, nume puindu-i Mahmet. Nici]ntr-acea boierie ce-i dedeas[ ]mp[ratul, n-au tr[it mult[vréme =i]ndelungat[, ce dup[doi ani,]mbuc`ndu-l mul\i din nepriietenii lui cu multe cuvinte réle c[tr[ ]mp[ratul, au c[zut la]nchisoare, c[au trimis]mp[ratul de l-au legat =i i-au luat toat[avu\iia. +i décii l-au trimis peste mare la Brusa, de l-au]nchis. Mai apoi de inim[rea, peste scurt[vréme au murit =i r[u =-au dat sufletul s[u]n m`inile diiavolului,]n légea turceasc[. Acest Ilia= vod[au domnit la Moldova 4 ani =i 8 luni =i décii s-au turcit, cum am scris mai sus.

De domniia lui +tefan vod[, ficiorul lui P[tru vod[, fratele lui Iliia=u vod[, 7059 <1551> iunie 15 zile

Dup[ce au p[r[sit Ilia=u vod[=i \ara =i légea, iar[boierii =i l[cuitorii \[rii s[sf[tuir[=i puser[domnu pre +tefan vod[, ficiorul lui P[tru vod[,]n anii 7059 <1551> iunie 15, g`ndindu-s[ c[ de n-au sim[natu lui P[tru vod[ cel dint[i, doar[ va face datoriia =i obicéiul p[rin\ilor acesta. De care lucru =i el s-au apucatu cu os`rdie =i spre to\i bl`ndu =i milostivu =i nevoitor spre lucruri bune, biséricilor s-au ar[tat cu dumnezeire mare, ca s[poat[stinge numele cel r[u al fr[\ine-s[u. +i ca s[nu s[vaz[ceva c[este r[s[rit de la pravoslavie, to\i eriticii din \ara sa vrea, au s[-l]ntoarc[, s[fie la o lége, au s[ias[din \ar[. Pre arméni, pre unii din bun[voie, cu f[g[duin\e umpl`ndu-i, pre al\ii cu sila i-au botezatu =i i-au ]ntorsu spre pravoslavie, mul\i din \ar[ au ie=itu la turci =i la lé=i =i printr-alte \[ri, vr`ndu s[-=i \ie légea sa. Cu aceasta vr`ndu +tefan vod[s[astupe faptele fr[\ine-s[u, de lucruri ce f[ciia, cu nevoin\[siliia. Iar[ce cerea pravoslaviia =i légea cre=tineasc[nu \inea, c[mai apoi nu numai l[comiia =i asupreal[f[ciia, ce =i curvie nespus[era]ntr-]nsul, nu r[bda de muieri cu b[rba\i, nu era fecioarile nebatjocurite, nu jup`nésile boierilor s[i neasuprite. Mai apoi, de-i vrea fi a domni multu, nu vrea putea fi s[nu urmeaze fr[\ine-s[u.

De moartea lui +tefan vod[, ficiorul lui P[tru vod[, fratele lui Ilia= vod[, care au pierit la |u\ora, v leato 7060 <1552> septevrie

Petrec`ndu acéste nevoi réle boierii =i l[cuitorii \[rii dispre domnu s[u, +tefan vod[, n-au mai putut suferi f[r[delegile =i r[ot[\ile lui, ce ]nt[i s-au sf[tuit cu tain[ ce vor face, ca s[ s[ poat[ cur[\i de d`nsul. +i sf[tuindu-s[, aciia=i aflar[sfat ca s[ajung[degrabu la boierii cei pribégi, carii era]n |ara Le=asc[ie=i\i de multe nevoi. Décii, daca au avut =tire =i r[spunsu de la d`n=ii, cum ei vor veni f[r[z[bav[, noaptea

cu to\ii s-au r[dicat la podul de la |u\ora =i au t[iatu a\ile cortului asupra lui +tefan vod[=i cu multe rane p[trunz`ndu-l, au muritu, dup[ce au domnit doi ani =i patru luni.

Certare =i]nv[\[tur[

Mul\i vor s[zic[cum au fostu boierii =i capetile ficléni, de au omor`t pre cel mai mare, c[ pre cel mare Dumnezeu l-au l[sat =i jude\ul s[u cel cerescu pre p[m`ntu i-au datu, cum iubé=te s[vaz[judec[toriu bl`ndu ]n ceriu, a=a s[ s[ arate bl`ndu =i el pre p[m`ntu acelora ai s[i =i cum nu sufere Dumnezeu str`mb[tatea, a=a =i el s[nu fac[altuia. Carele poate s[fie om ca acela, s[-=i vaz[muierea sa silit[=i batjocurit[=i s[sufere, carile nu va suspina v[z`ndu ficioara sa din s`nul s[u, ce o au cru\at-o, s[o ia =i s[-=i r`z[ de d`nsa, carile mai apoi slujitoriu =i boierinu va priimi s[-i ia f[méia spre pofta sa cea nest`mp[rat[ =i nu-i va g`ndi r[u ? Ci vom putea da vin[aceluia ce nu va putea suferi amarul inimii sale, c[nu el, ce Dumnezeu]i seme\é=te pre unii ca aceia, umbl[tori =i cercet[tori de p[cate ca acéla, ci nu ei de la sine, ci Dumnezeu i-au trimis sf`r=enie, ca s[ nu s[ mai adaog[ p[catul. C[ cei buni vedem c[ s-au s[v`r=itu bine =i l[udat, iar[cei r[i r[u s-au s[v`r=itu. (Dup[ cuv`ntul prorocului la Psalom 33, zic`ndu: ,,Moartea p[c[to=ilor este cumplit[“.)

Domniia lui Joldea vod[, carile au domnit 3 zile, v[leatul 7060 <1551> septevrie

Daca uciser[boierii pre +tef[ni\[vod[la |u\ora, cu to\ii s-au sf[tuitu =i au r[dicatu domnu pre Joldea =i i-au datu pre Roxanda s[-i fie doamn[fata lui P[tru vod[, sora lui +tef[ni\[vod[. +i deciia au purces Joldea vod[pre Jijiia]n sus, s[mearg[la Suceava, s[fac[nunt[=i au mersu p[n[la +ipote, ne=tiindu nimica de venirea altui domnu.

}n\eleg`ndu acesta boierii carii fiindu pribégi]n |ara Le=asc[ce s-au lucrat la Moldova, degrabu s-au adunatu cu to\ii de au sf[tuit]n

prip[=i au aflat cum au vréme prin-dem`n[ s[-=i marg[ la mo=ii. +i ]ndat[ au c[zut dup[ Sinévschii voievodul rusescu =i hatmanul coruniei, ca s[ le dea ajutoriu, s[ vie ]n \ar[. Ce voievodul ]n\eleg`ndu-= cu craiul, nimica nu au z[bovit, ci au str`nsu oastea degrab[=i au purces spre \ar[. Ci sf[tuindu-s[boierii pribégi carii era acolo, ca s[nu vie f[r[cap, au r[dicat domnu pre Petrea stolnicul,]n Terebulea =i i-au pus nume Alexandru vod[, pe carile l-au poreclit L[pu=neanul =i l-au ales pribégii dintru sine. +i au intratu]n \ar[cu oaste le=asc[, pre cuv`ntul boierilor celor de \ar[, ce trimisése mai denainte vréme la pribégii ]n |ara Le=asc[, c[ s[ vie f[r[ z[bav[ cu cap, c[ ei vor sili s[ s[ cur[\easc[ de +tefan vod[, cum s-au =i t`mplatu. C[g[tindu-s[pribégii cu oaste le=asc[, s[intre]n \ar[, boierii cei de \ar[aflar[vréme s[s[cur[\asc[de +tefan vod[=i t[indu-i a\ele cortului la |u\ora, l-au omor`t, cum s-au pomenit mai sus.

Décii n-au a=teptat pre cuv`ntul ce trimisése la pribégi, ca s[vie cu cap, ci]ndat[au r[dicatu la domnie pre Joldea, cum s-au zis mai sus, =i au mersu p[n[la +ipote pre Jijiia.

}ntr-acéia vréme intr`ndu =i pribégii cu Alixandru vod[ ]n \ar[ =i de s`rgu oblicindu c[\ara au r[dicat cap pre Joldea la domnie, carile mergea spre Suceava s[fac[nunt[cu Roxanda, de s`rgu au trimis Alexandru vod[ pre Mo\oc vornicul cu o sam[ de oaste ]nainte, ca s[ prinz[ pre Joldea vod[. +i prinz`ndu-i calea la +ipote, neav`ndu el nici o =tire de nic[irea, l-au]mpresurat oastea cea le=asc[=i l-au prinsu viu. Pre carele mai apoi, daca au sosit Alexandru vod[, l-au]nsemnat la nas =i l-au dat la c[lug[rie.

De domniia lui Alexandru vod[L[pu=neanul, c`ndu s-au a=ezat]n scaun la Suceava, v[leato 7060 <1552>

Deaca veni Alixandru vod[L[pu=neanul]n \ar[=i]nsemn[pre Joldea la nas =i-l déde la c[lug[rie, décii luo pre Roxanda, fata lui P[tru vod[, s[-i fie doamn[iui, care era mai nainte s[o ia Joldea. +i

cu dragoste]l priimir[boierii =i merg`ndu pre la H`rl[u, au tras la Suceava =i au =[zut]n scaun. Décii s-au cununat cu Roxanda =i au f[cut nunt[.

}ntr-acela= an fu omor mare =i iarn[grea. Décii daca s[a=ez[Alixandru vod[la domnie, nu grijiia de alta, numai de pace]n toate p[r\ile =i a=ezarea \[rii. Iar[cu doamna sa, Roxanda, au avut doi ficiori, pe Bogdan =i pre P[tru.

De m[n[stirea Slatina =i de P`ng[ra\i

Mai apoi, domnind Alixandru vod[\ara,]ntru lauda lui Dumnezeu au zidit m[n[stirea Slatina, cu mult[chieltuial[=i os`rdie =i o au sfin\it-o Grigorie mitropolitul =i la sfin\enie zic s[ fie fost preo\i cu diiaconi 116. Aceasta s-au lucrat ]n anul 7066 <1557> =i o au sfin\it-o octovrie 14. Mai apoi =i P`ng[ra\ul au f[cut, mai mult de fric[, dec`t de bun[ voie, c[ de multe ori ar[t`ndu-i-s[ ]n vis sf`ntul mucenic Dimitrie, de-l ]ngroziia ca s[-i fac[ biséric[ pre acel loc, s-au apucat cu toat[ os`rdiia =i o au f[cut.

Acéste pove=ti ce suntu scrise mai sus, carile spun de Ilia=u vod[=i de +tef[ni\[vod[=i de Joldea vod[=i de Alixandru vod[, cronicariul cel le=escu tinde povéstea mai de=chis, iar[nu aduce aminte de toate sémnile pre r`ndu c`te s-au f[cut. Iar létopise\ul moldovenescu m[car[c[este scris pre scurt,]ns[arat[toate sémnile pre r`ndu, carile toate le-am tocmit prin povéste, carele= la locurile sale.

C`ndu s-au a=ezat la scaun +tefan craiul ungurescu, ficiorul lui Iano=u craiul

Iar[ ]n al patrulea an a domniei lui Alexandru vod[, trimis-au]mp[ratul Suleimanu hochim la Alixandru vod[=i la P[tru vod[domnul muntenesc, ca s[marg[cu oaste]n |ara Ungureasc[, dupe pohta lor, s[le puie craiu pre +tefan, ficiorul lui Iano= craiului, la scaunul cel de mo=ie al t[t`ne-s[u.

Umpl`nd voia domnii =i zisa mai marelui s[u, dusu-l-au =i l-au a=ezat la domnie, sau cumu-i zic ei, la cr[ie. +i décii s[ plecar[ ungurii a da bir turcului. Iar[ domnii s[ ]ntoarser[ cu toat[ oastea lor, cine=i la locul s[u, aduc`ndu mult jaf =i dob`nd[de la unguri.

Pre acéia vréme fost-au iarn[grea, mare =i friguroas[, de au]nghie\at dobitoace =i heri pin p[duri.

V[leato 7066 <1558> ghenarie 1, prist[vitu-s-au Macarie episcopul de Roman, ziditoriul =i]ncep[toriul m[n[stirii Ri=c[i, carile au fost la scaunul Romanului 27 de ani =i cu cinste l-au]ngropat la m[n[stirea sa, la R`=ca. Pre locul lui fu sfin\it Anastasie, om destoinic a umplea slujba p[storiei sale, carile 14 ani au fostu episcop, mai apoi =i la mitropolie au ajunsu.

De domniia lui Dispot vod[ereticul v[leatul 7069 <1560> noiemvrie 18

Dup[al noaolea an a domnii lui Alixandru vod[L[pu=neanul, s-au ivit Dispot pre porecl[, iar numele i-au fost Heraclu Vasilicu, ce au fost de na=terea sa din ostrovul Samos, carile fiind italian au fostu =tiind multe limbi, fr`ncé=te, latiné=te, grecé=te =i nem\é=te. Acesta fiind nemerit la |ara Le=asc[ =i intre slujitori la r[zboiu umbl`ndu, av`ndu-=i viia\[intre so\ii, s-au]ncle=tat cu o sam[de evangheli\i (c[el]nc[n-au fostu pravoslavnic) =i s-au f[cut ficioru de domnu. +i nu putea aievea s[s[apuce s[vie]n \ar[, c[ci Alixandru vod[vie\uia bine cu lé=ii =i lé=ii avea leg[tura tare cu turcii pentru amistec[turi ca acéstea. Iar[Dispot pre ascunsu cu protivnicii s[i s[g[tiia =i intre cazaci =-au f[cut priieteni. Acéstea]n\eleg`ndu starostei de la margine, au datu =tire la craiul, craiul au trimis c[r\ile sale pretitinderea, de cap]ngrozindu, carile s[va b[ga s[treac[piste]nv[\[tura lui =i pre Dispot s[-l opreasc[la Pomoranu. Ci m[car c[deodat[au alinat lucrul, iar[mai apoi Dispot de iznoav[mai bine s-au g[tit, luund]ntr-ajutoriu pre Albrihtu Laschii =i au intrat]n \ar[cu ném\ii, cu =vezii =i cu =panioli =i cu lé=i =i cu cazaci.

R[zboiul lui Alixandru vod[L[pu=neanul, c`ndu s-au b[tut cu Dispot vod[la Verbie, noiemvrie 18, 7069 <1560>

Alexandru vod[, daca au]n\eles un lucru a=a degrab', cum Dispot vod[f[r[véste au intrat]n \ar[, de-l]mpresur[cu oaste strein[, neav`ndu de ce s[ apuca, ca dintr-un somnu de=tept`ndu-s[, degrabu =i cu pu\ini negata i-au ie=it]nainte la Jijiia. C[\ara pizmuind lui Alixandru vod[, n-au vrut s[saie la oaste. +i]nt`mpin`ndu-s[cu Dispot vod[la Verbie, i-au datu r[zboiu, noiemvrie 18 zile,]n anii 7069 <1560>. Ci cei pu\ini di cei mul\i =i cei negata de cei gata n-au putut suferi, ce au dat dosul. +i Alixandru vod[au fugit]n jos.

}nv[\[tur[=i certare

Zic unii c[=i acolea s[fie fostu r[zboiul cu viclenie, c[cela ce piierde, fie=te c`ndu nu va s[afle vina sa, ci mut[la altul, iar[acéstea de la Dumnezeu suntu tocmite ca nimica s[nu fie st[t[toare pre lume, ci toate de r[sip[=i trec[toare: pre cei de jos]i suie =i pre cei sui\i]l pogoar[, ca s[fie de pild[=i de]nv[\[tur[noao, s[cunoa=tem c[nu avem nimica pre lume, f[r[numai lucruri bune.

C`ndu s-au dus Alexandru vod[L[pu=neanul la |arigrad v[leatu 7069 <1560> noiemvrie

Alixandru vod[, daca s[b[tu cu Dispot =i pierdu r[zboiul, fugi]n jos spre Ia=i =i de acolo]=i luo doamna =i fugi la Hu=i. Acolo s[grijia s[str`ng[ \ara =i s[ ia ajutoriu de la turci, s[ s[ ]ntoarc[ asupra lui Dispot vod[, ci nimica nu au folosit. C[ Dispot vod[ daca s-au b[tut cu Alixandru vod[ la Verbie =i l-au r[zbit pre Alixandru vod[, nu s-au pornitu dup[ d`nsul, ci s-au]ntorsu spre Suceava =i au apucat scaunul =i cetatea Sucévii cu toat[avérea lui Alixandru vod[. Décii pre slujitori]i umplu cu bani, pe boieri cu cuvinte dulci]i]mbl`nziia =i s[f[g[duia

s[le fac[bine mai mult dec`t vor pofti ei. A=a umpl`ndu pre to\i de n[déjde, i s-au]nchinat |ara de Sus toat[=i s-au g[tit de iznoav[asupra lui Alixandru vod[. +i au pogor`t la Ia=i, apoi la Hu=i, ca s[ poat[ apuca pre Alixandru vod[ acolo. Ci Alixandru vod[ auzindu =i v[z`nd c[este golit de tot ajutoriul s[u, s-au pogor`t la Chiliia =i de acolo s-au dus la]mp[r[\ie, ca de acolo s[s[ajutoreasc[.

C`nd au trimis Dispot vod[la]mp[r[\ie pentru steag

Dispot vod[dup[goan[ce au gonit pre Alixandru vod[p[n[la Hu=i, s-au]ntorsu]napoi =i au venit p[n[la Ia=i, unde au poftit vl[dicii, pre Grigorie mitropolitul =i Anastasie episcopul de Romanul =i episcopul Evthimie de R[d[u\i =i to\i boierii \[r`i, de i-au cetit molitva de domnie =i i-au pus nume Ion vod[ Dispot. Décii Dispot vod[ au trimis boieri de \ar[ la |arigrad, la ]mp[r[\ie pentru steag. +i cu bani umpl`ndu gurile vr[jma=ilor =i =-au a=ezat domniia =i i-au trimis =i steag. Iar[daca i-au sosit steagul la Ia=i, décii s-au dus la Suceava, cu mare bucurie. Iar[Alixandru vod[, daca s-au dus la]mp[r[\ie, fu trimis la Iconiia.

C`ndu s-au a=ezat Dispot vod[la scaun la |ara Moldovei

Dispot vod[, daca au dob`ndit domniia =i i-au venit steagul de la ]mp[r[\ie =i s-au a=ezat la scaun, bl`nd s[ar[ta =i tuturor cuvios =i aievea pravoslavnic, iar[la tain[eretic =i avea sfétnici de ai s[i, de o lége cu d`nsul. Mai apoi =-au ivit =i necredin\a lui.

Trimis-au dup[acéia soli la craiul le=esc =i la]mp[ratul nem\escu, d`ndu-le =tire c[ s-au a=ezat la domnie =i pre soli bine i-au priimit =i au fost bucuro=i unuia ca aceluia ce sluj`se =i la curtea]mp[ratului nem\escu =i la corona le=asc[. Mai apoi puse pre \ar[greot[\i mari, biséricile dezbr[ca, arginturile le lua, de f[cea bani =i altile c`te nu au zis \ara c[ va vedea. F[c`ndu acéstea Dispot vod[, iar[Laschii carile venise cu d`nsul, cunosc`ndu c[va veni asupra lor r[u, s-au dus]napoi.

(SIMION DASC{LUL)

Pentru acest Dispot vod[, de unde s-au ijd[r`t =i]n ce chip s-au scos nume de domnie

Pentru domniia acestui Dispot vod[létopise\ul acest moldovenescu foarte pre scurt scrie, c[numai ce arat[cum au venit Dispot din |ara Le=asc[cu oaste le=asc[strein[=i s-au lovit cu Alixandru vod[la Verbie =i au biruit pre Alixandru vod[=i l-au gonit p[n[la Hu=i =i décii s-au]ntorsu la Ia=i, unde i-au citit vl[dicii molitva de domnie =i i-au pus nume Ion vod[. +i arat[c`\i ani au domnit, iar[de lucrurile =i r[zboaiele ce s-au f[cut]n zilele lui, nimica nu]nsemneaz[, nici arat[de ce rud[este.

Iar[r[posatul Uréche vornicul, vr`ndu s[ arate aceast[ povéste a lui Dispot mai de=chis =i mai adev[rat, ]mpreun`ndu izvoadile, au cetit la cronicul le=escu, carile este izvodit de cronicariul Bielschii =i de acolo afl`ndu mai ales de Dispot, au scos aceast[ povéste ce mai sus scrie, c[ este Dispot de la ostrovul Samos de na=terea sa =i cum s-au ]mprietenit cu Laschii =i au venit cu oaste spre Moldova =i au gonit pre Alexandru vod[ =i au apucat scaunul =i décii, toate pre r`ndu, cum spune mai sus. }ns[mai adev[rat nu-l arat[de unde s-au ijd[r`t =i cum =-au scos nume de domnie.

Iar[eu Simion Dascalul, vr`ndu cu adev[rat ca s[pociu dovedi acest lucru mai ales =i mai de=chis pentru Dispot vod[, cetindu izvoadile, am cercat =i cu la cronicul le=escu =i am aflatu izvodul carile este chizmitu mai denainte vréme de Alixandru Gvagnin pre limba latineasc[=i décii dipre acela izvod l-au izvodit Mar\in Pa=covschii, din limb[latineasc[pre limba le=asc[, de acolo =i eu am silit cu nevoin\[de am izvodit dipre acela izvod, pre limba rom`neasc[ aceast[ povéste lui Dispot, de unde s-au ijd[r`t =i]n ce chip =-au scos nume de domnie.

Mar\in Pa=covschii

Pentru acesta Dispot vod[, scrie Mar\in Pa=covschii, cronicariul le=escu, c[oarec`ndu au fost un Dispot oarecarile, l[cuind la Moldova, om de cinste

=i de folos foarte, carile]ntru nimica n-au fostu mai de jos dec`t cei de frunte, av`ndu =i un nepot anume Vasilicu. Acesta Dispot =i cu nepotu-s[u, viind Alixandru vod[la domnie, de frica lui, cu toat[avérea lui au pribegit din \ar[=i au tras spre R`m, unde nu mult[ vréme trec`ndu, au pierit nepotul lui Dispot la un r[zboiu. +i de acolo mut`ndu-s[ Dispot la alt ostrov, =-au cump[rat ocine =i s-au a=ezat. Unde nu dup[ mult[ vréme au murit =i Dispot, r[m`indu-i toat[avu\iia lui pre m`na slugilor sale. +i fiind unul dintre slugi de rud[ grecu, anume Heraclu, carile era de folos =i mai de cinste dec`t to\i =i mai credincios la Dispot dec`t toate slugile, fiindu =i om iste\u la fire =i ascu\it la minte, au chiematu pre to\i tovaro=ii s[i, pre slugile lui Dispot =i le zise: "Fra\ilor, iat[ st[p`nul nostru muri =i avérea lui toat[pre m`inile noastre r[mas[. +i iat[ cumu-i obicéiul la acesta loc, c[ daca moare omul =i nu are ficiori sau alt[ rud[, iau judec[torii r[m[=i\a toat[ a mortului. +i acmu de vor oblici de moartea lui Dispot, vor veni de vor lua toat[ avu\iia st[p`nu-nostru =i noi vom r[m`nea cu nimica. Iar[ de ve\i vrea ca s[ m[ asculta\i pre mine =i s[ face\i precum voiu zice eu, noi f[r[ grij[ vom fi dintr-acolo =i avu\iia st[p`nului nostru noi o vom pojiv[i, numai s[priimi\i un cuv`ntu, s[ m[ m[rturisi\i pre mine c[ suntu nepot lui Dispot =i Dispot au murit =i avu\iia lui pre m`na mea au r[mas. +i s[m[m[rturisi\i la judec[tori, cum nu voiu s[v[pl[tescu simbriile, c[ei nu =tiu c[Vasilicu, nepotul lui Dispot, au murit la r[zboiu. Ci v[z`ndu ei c[ m[ m[rturisi\i c[ suntu nepot lui Dispot =i m[ p`r`\i pentru simbrii, vor créde cu adev[rat c[ sunt nepot lui Dispot =i nu vor lua avu\iia st[p`nu-nostru, ci-m vor zice s[pl[tescu simbriile. Décii vom]mp[r\i toat[avu\iia st[p`nului nostru dimpreun[ =i eu voiu l[sa s[ lua\i voi tot ce va fi, numai s[-mi da\i mie catasti=ile =i zapisile, c`te suntu, toate, =i ceva bani de cheltuial[, c`t v[ ve\i ]ndura, c[ voao nu v[ suntu de nimica acéle h`rtii, nici v[suntu nici de o treab[. +i décii ne vom r[=chira, carile]nc[tro]l va]ndrepta Dumnezeu."

Deci ei cu to\ii priimir[acéste cuvinte =i i s[jurar[cum, nu numai]naintea judec[torilor sau c[tr[al\i oameni, ce =i pintr-alte \[ri]l vor m[rturisi cum este Vasilicu, nepotul lui Dispot. A=a me=ter=uguindu-i]ntr-acesta=i chip Heraclu cu tovaro=ii s[i, au]mp[r\itu avu\iia lui Dispot =i el au apucat

catasti=ile =i zapisile]ntru carile au fostu =i dirésile cele de domnie a lui Vasilic, nepotului s[u, al lui Dispot, carile pierise la r[zboiu. +i au luat =i din bani oarece, ca s[-i fie de cheltuial[. +i]mpreun`ndu-i tovar[=ii numele s[u, i-au zis Heraclu Vasilic, nepotul lui Dispot, luundu numele celuia ce pieris[la r[zboiu.

+i décii r[=chir`ndu-s[to\i]n toate p[r\ile, Dispot au apucat nume de domnie =i au trecut la |ara Nem\asc[. C[ruia daca i-au luat sama chesariul nem\escu, cu dragoste l-au priimitu, daca =-au ar[tat dirésile céle de domnie, l-au crezut cu adev[rat c[este nepot lui Dispot =i era la cinste mare. }ns[lui nu-i era de cinste, ci socotiia cum ar putiia face cumva s[dob`ndeasc[ domniia la mo=iia sa, la Moldova. Carile umbl`ndu pentru domnie, au l[sat ném\ii =i au trecut la lé=i =i slujindu coruniei le=e=ti =i umbl`ndu intre voinici la r[zboaie, s-au ]mprietenit cu Albrihtu Laschii voievodul Siraschii, carile daca i-au luat sama, cu toat[ nevoin\a au silitu ca s[-l duc[ la domnie, adeverindu-s[ Dispot c[ oric`t va cheltui pentru d`nsul, li va ]ntoarce mai cu asupr[ chieltuiala. Acéstea cuvinte ]n\eleg`ndu-le Laschii, s-au]nf`rt[\it cu d`nsul.

C`nd au otr[vit Alexandru vod[pre Dispot

}n\eleg`nd Laschii =i cu Dispot de multe asupreale ce f[ciia Alixandru vod[ boierilor s[i, g`ndir[c[pe lesne s[vor]mprieteni cu o sam[de boieri de \ar[. +i sf[tuindu-s[am`ndoi, au l[sat Dispot ca s[ str`ng[Laschii oaste, iar[el f[c`ndu-s[ om prostu, fiind necunoscut, s-au dus ]n \ara, la Moldova. C[ fiindu om cu minte mare, umbl`ndu cu tain[pre la boieri, pre to\i i-au f[cut priieteni. Mai apoi umbl`ndu cu ]n\elepciune mare, s-au apropiiatu de au gr[it =i cu Roxanda, doamna lui Alixandru vod[, care i-au fost sor[ bun[. Roxanda au spus lui Alixandru vod[ de d`nsul =i s-au rugatu s[aib[socotin\[, nici Alixandru vod[i-au fr`ntu voia, ci l-au priimitu. Mai apoi, dup[mult[vréme, prepuindu-= Alixandru vod[pre Dispot, l-au otr[vit pre ascunsu. Carile daca s-au priceput]ntr-acesta chip otr[vit s-au dat la doftori, de s-au p[zit =i nimica nu i-au fost. Iar Laschii]n |ara Le=asc[, z[lojindu-=i multe sate =i ocine =i luundu bani dupre la al\ii =i str`ngiia oaste. Iar Dispot daca au ie=it de

la doftor,]ndat[au fugit]n |ara Le=asc[=i s-au dus la priietinul s[u, la Laschii =i i-au povestitu de toate c`te petrecuse la Moldova.

C`nd au purces Dispot =i cu Laschii]nt[i spre |ara Moldovei cu oaste

Laschii voievoda Siraschii, daca au str`nsu vreo 4.000 de oameni pre leaf[luundu pre Dispot cu sine, au tras spre hrani\a Moldovei unde sosindu la Nistru =i g[tindu-s[sa intre]n \ar[, au prinsu véste Alixandru vod[, cum Dispot vine cu oaste le=asc[asupra lui =i au sosit la margine. A=a Alixandru vod[degrabu se g[tea=te cu vreo patru zeci de mii =i le-au ie=itu]nainte la Nistru, a=tept`ndu pre Laschii =i pre Dispotu.

C`ndu au venit véste la Alexandru vod[, cum c[au murit Dispot

}n\eleg`ndu Albrihtu Laschii =i cu Dispot cum Alexandru vod[ le-au ie=it ]nainte la margine cu at`ta putére, n-au cutezat s[intre]n \ar[, ci s-au]ntorsu]napoi, cru\`ndu-s[ pre alt[ dat[ =i au r[=chirat oastea toat[ pre la sate, l[s`ndu-le cuv`ntu, c`ndu le va da =tire, s[fie cu to\i gata. Iar[pre Dispot l-au]nchis Laschii]ntr-o tain[a sa, unde niminea nu intra acolo, f[r[numai Laschii =i au scos cuv`ntu la gloate cum Dispot s-au r[zbolit.

+i a=a din zi]n zi, ar[t`ndu-s[ Laschii cu voie rea c[tr[ to\i pentru boala lui Dispot =i umbl`ndu tristu, nu dup[mult[vreme]ntr-una de zile au ie=it Laschii afar[la gloate, ar[t`ndu-s[ posomor`t la fat[=i cu haine négre, ar[t`ndu-s[ jalnicu =i cu voie rea, m[rturisindu c[tr[ to\i cum Dispot au murit. +i au ]nv[\at s[ grijasc[ ce trebuie la pogrebanie =i au poruncitu de au f[cut un sicreiu =i l-au b[gat ]n tain[, unde era Dispot =i au pus ]n sicriiu o piiatr[ mare =i au smolit sicriiul bine, cum ar fi om mortu ]ntr`nsul, zic`ndu c[ au smolit pre Dispot ]ntr-]nsul. +i décii aduc`ndu preo\i mul\i cu toate gloatile sale =i cu mult[jale au f[cut]ngroparea =i au astrucat acel sicriiu.

Decii vr`ndu Laschii ca s[creaz[cu to\ii c[au murit Dispot, au trimis

cuv`ntu =i scrisori ]n toate p[r\ile, d`ndu =tire de moartea lui Dispot. Iar[pre ascunsu cum putea viteja=te s[g[tiia. +i fiindu acolo =i iscoadile lui Alixandru vod[=i v[z`ndu ei cu ochii lor, cum Dispot au murit =i l-au ]ngropat, de s`rgu au alergat la Alixandru vod[, duc`ndu-i véste bun[, cum Dispot au murit =i au v[zut cu ochii s[i unde l-au ]ngropat =i cum este Laschii jalnic pentru moartea lui Dispot. Crez`ndu Alixandru vod[aceste cuvinte cu adev[rat, cum au murit Dispot, cu mare dar au d[ruit pre vestitorul acela =i bucur`ndu-s[ c[ s-au m`ntuit de vr[jma=ul s[u, au slobozit o=tile pre acas[.

C`ndu au mersu al doilea r`ndu Laschii cu Dispot cu oaste spre |ara Moldovei, asupra lui Alixandru vod[=i s-au dat r[zboiu la Verbiia, 7069 <1560> noiemvrie 18

Albrihtu Laschii voievoda Siraschii, sco\`ndu cuv`ntu]n toate laturile cum Dispot au murit =i]n\eleg`ndu cum Alixandru vod[ o=tile sale le-au r[schirat, afl[ vréme prin dem`n[ca s[lovasc[f[r[véste de iznoav[asupra lui Alixandru vod[. +i de s`rgu au trimis la poru=nici, cum mai cur`ndu ca s[s[str`ng[ oastea toat[ launloc. Unde dac-au adunat oastea, s-au aflat de toat[ 12.000 de oameni. +i décii au zis Laschii lui Dispot s[ s[ scoale din mor\i, adec[ s[ ias[ de la tain[ unde era ]nchis. +i de s`rgu merg`ndu spre hrani\a Moldovei, f[r' véste au trecut Nistrul. Unde ]n\eleg`ndu a=a degrabu socotitorii lui Alixandru vod[ce era la margine, de s`rgu au alergatu la domnu s[u, la Alixandru vod[, de i-au dat =tire cum Dispot ]l ]mpresoar[ f[r[ véste =i au intrat ]n \ar[. De care lucru cu adev[ratu =tiind Alixandru vod[ c[ Dispot au murit, n-au crezut, ci au ]nv[\at s[ taie capul aceluia ce au adus aceast[ véste, d`ndu-i vin[c[face spaim[\[rii, c[el =tie bine cum Dispot au murit. }ns[nes[v`r=indu-s[ ol[carii viind unul dup[ altul =i tot o véste spun, cum Dispot sosé=te, ]n\eleg`ndu aceasta Alixandru vod[, de=tept`ndu-s[ ca dintr-un somnu, un lucru a=a degrabu neav`ndu di ce s[apuca, fiind oastea r[=chirat[cine=i pre acas[, au apucat pu=cile cu vreo 1.500 de oameni, ce au putut str`nge degrabu =i au ie=it

]naintea lui Dispot, la Jijiia, la sat la Verbie. +i au tocmit pu=cile]mpotriva podului, ca s[poat[sprijini pre Dispot. Unde f[c`ndu n[val[ mare pedestra=ii lui Laschii, au apucat pu=cile =i le-au ]ntorsu spre oastea lui Alixandru vod[. Unde ]mpresur`ndu pre moldovéni cu focul pu=cilor =i din sinea\e cu gloan\ile ce pica ca ploaia, de multe rane n-au mai putut suferi moldovénii, p[r[sindu pre domnu-s[u, pre Alixandru vod[, au dat dosul a fugi =i au r[mas izb`nda la lé=i.

Iar[Alixandru vod[, v[z`ndu-se golit =i p[r[sit de tot ajutoriul, au fugit ]n jos spre Hu=i =i de acolo s-au dus la turci. Iar Laschii au tras la Suceava =i au a=izatu pre Dispot la scaun. Iar[ el nu dup[ mult[ vréme s-au dus ]napoi, l[s`ndu lui Dispot oaste, joimiri =i ném\i =i unguri, ca s[-i fie de ap[rare, dinc[tro va avea nevoie, iar[lui s[-i]ntoarc[toat[chieltuiala ce au f[cut p[n[l-au a=ezat la domnie.

Pentru izvodul am`nduror cronicarilor le=[=ti =i de tocmeala lor

Pentru acestu Dispot vod[létopise\ul cest moldovenescu foarte pre scurtu scrie, iar[cronicarii cei le=[=ti spun mai de=chis =i de ajunsu, m[car din ceputul lui Dispot nu spun am`ndoi ]ntr-un chip. Iar mai apoi tot s[ tocmescu, c[ cu aceast[ dat[ tot au fostu izb`nda la Dispot vod[, c[au b[tut pre Alixandru vod[=i au apucatu scaunul. Unde daca s-au a=ezat la domnie, multe r[ot[\i f[ciia priste voia \[rii, pre carile mai apoi nu l-au putut suferi boierii =i \ara, v[z`ndu de la d`nsul at`ta pedeaps[ =i str`mb[tate asupra lor, carile de-l vrea cru\a Dumnezeu]ndelungu la domnie, nu vrea putea fi]ntr-altu chip, ca s[nu primeneasc[légea =i s[nu r[sipasc[\ara.

Pentru aceia =i eu, v[z`nd c[ de aicea ]nainte s[ tocmesc scrisorile la povéste am`nduror cronicarilor, am silit de am]mpreunat scrisorile lor launloc; cronicarii aleg carele au scris.

C`ndu s-au sf[tuit Laschii ca s[scoa\[pre Dispot vod[din domnie

De aceast[povéste scrie cronicariul Mar\in Pa=covschii, cum Albrihtu Laschii voievoda Siraschii, daca au a=ezat pre Dispot vod[la domnie cu mult[

a sa chieltuial[, s-au dus]napoi la |ara Le=asc[l[s`ndu cuv`ntu lui Dispot vod[ca s[-i trimi\[tot ce au chieltuit pentru d`nsul, s[-=i r[scumpere satile =i ocinile carile z[lojise pentru Dispot. Ci Dispot daca s-au v[zut a=ezat la domnie, nimica de aceasta nu grijiia, ci numai de a pr[darea =i a face r[ot[\i ]n \ar[, cele-=i f[ciia. A=a ]ntr`ndu sc`rba intre d`n=ii,]n\eleg`ndu Laschii de at`tea asupréle =i str`mb[t[\i ce face |[rii =i lui nu-i pl[té=te chieltuiala g`ndi ca s[-l scoa\[din domnie. De care lucru daca s-au adunat la seim, la Petricov cu Dumitra=co Vi=nove\schii, carile =i acela era om cu putére mare =i sf[tuindu-s[am`ndoi, au tocmit Laschii ca s[-l duc[ la domnie =i s[ scoa\[ pre Dispot. De care lucru ]ncredin\`ndu-s[am`ndoi, nu dup[ mult[ vréme s-au r[dicat Vi=nove\schii cu oaste c[z[ceasc[ =i au venit la Nistru, a=tept`ndu acolo =i pre Laschii, ca s[marg[asupra lui Dispot.

C`nd s-au sf[tuit boierii |[rii Moldovei s[scoa\[pre Dispot vod[din domnie

}ntr-acéia vréme sf[tuindu-s[boierii \[rii dimpreun[cu episcopii, ce vor face cu acel risipitor de lége, c[nu numa c[calc[obicéele \[rii =i face =i jafuri, ce =i légea cu totul r[m[sése de batjocur[. De care lucru cu to\ii, mai cu denadinsul sf[tuindu-s[cu Tom=a hatmanul, ca s[scoat[pre Dispot din domnie =i a=a jurar[pre Tom=a carile era cu inim[mare, ca s[fie el]ncep[toriu acestui lucru.

(SIMION DASC{LUL)

}ntr-acéia vréme]n\eleg`ndu boierii cum Dumitra=co Vi=nove\schii au venit la Nistru cu oaste c[z[ceasc[ =i a=teapt[ pre Laschii, vr`ndu s[vie asupra lui Dispot vod[=i s-au sf[tuit cu to\ii =i au ales ca s[trimi\[la d`nsul, s[-l pohteasc[ s[ vie la domnie =i s[ nu z[boveasc[, nici s[ vie cu oaste multe, c[ pot ei cu \ara s[-i dea domniia f[r[ oaste, nici s[ a=teapte pre Laschii, zic`nd c[de va veni Laschii, va fi slava lui, iar[nu a lui Vi=nove\schii. V[z`ndu acéste cuvinte Vi=nove\schii =i adeverin\a boierilor

de \ar[, au intrebat sfat de Pisatcenschii poru=nicul s[u, cum va face, a=tepta-va =i pre Laschii au ba, c[boierii cei de \ar[ ]l poftescu. Deci Pisatceschii neg`ndindu-s[ de vicle=ug, v[z`ndu at`ta adeverin\[ de la boierii \[rii, i-au zis s[ nu a=tépte pre Laschii, ci s[ marg[ la domnie, deaca ]l poftescu boierii, s[ nu fie lauda lui Laschii, ci a lor. Ascult`ndu acesta sfat Vi=nove\schii s-au g[tit cu vreo 500 de oameni, ca s[vie spre \ar[.

C`ndu au prinsu de véste Dispot vod[c[vine Vi=nove\schii asupra lui

Scrie Bielschii cronicariul le=esc aceasta povéste:

Tom=a hatmanul vr`ndu s[ am[geasc[ pre Dispot vod[, s[-i r[=chire oastea, ca s[ nu aib[ cu ce s[ sprijini dispre vr[jma=ii s[i, ar[t`ndu-s[priietin, au spus lui Dispot vod[, cum Vi=nove\schii s[g[tea=te =i vine asupra lui =i au sosit la Nistru =i au chiematu]ntru ajutoriu =i pre t[tari =i]nc[ad[ogea de zicea c[t[tarii stau gata la margine =i vor s[intre]n \ar[.

(SIMION DASC{LUL)

C`ndu au trimis Dispot vod[la Vi=nove\schii pentru pace

Scrie cronicariul le=escu Mar\in Pa=covschii c[deaca au]n\eles Dispot vod[de venirea lui Vi=nove\schii, =tiindu c[dispre Laschii, de unde-i era toat[n[déjdea, are sc`rb[ mare, pentru ce nu-i ]ntorsése chieltuiala, socoti c[ de acolo nu s[ va putea ajutori, ]n\eleg`ndu c[=i Laschii va s[fie cu Vi=nove\schii asupra lui, ne=tiind nimica de vicle=ugul boierilor s[i, au trimis sol la Dumitra=co Vi=nove\schii pentru pace, giuruindu-i 1.000 de cai =i c`teva mii de boi, numai s[ fac[ pace =i s[ s[ ]ntoarc[ ]napoi. De care lucru intreb`ndu Vi=nove\schii sfat de Pisacenschii poru=nicul s[u, de la carile pentru sfatul lui mai apoi i-au venit toat[r[otatea asupra capului lui, c[vr`nd Vi=nove\schii

s[fac[pace pre cuv`ntul lui Dispot =i s[ s[ ]ntoarc[ ]napoi, iar[ Pisacenschii tot l-au ]ndemnat ca s[ marg[, zic`ndu c[deaca]l pohtesc boierii =i \ara, mai bine s[fie el st[p`n dec`t altul. +i a=a Vi=nove\schii ascult`ndu sfatul lui Pisatcenschii, nu f[cu pace cu solii lui Dispot, ci s-au pornitu spre \ar[, unde mai apoi =i capul =-au pus.

C`ndu au trimis Dispot vod[s[fac[pace cu Laschii

V[z`ndu Dispot vod[ c[ dispre Vi=nove\schii nimica nu folosé=te, au trimis iar[=i la priietinul s[u, la Laschi, cu mult[ rug[minte, ca s[-=i ]ntoarc[ sc`rba dinspre d`nsul =i s[ nu-l lase la nevoia lui, ci s[-i vie ]ntru ajutor, s[-l sprijineasc[ dispre vr[jma=ii s[i =i ce va fi pohta =i chieltuiala lui, =i de ]nt[i =i de apoi, toat[ s[ i-o ]ntoarc[ =i ]nc[ =i alte daruri multe i-au adeverit. Unde v[z`ndu Laschii rug[mintea lui Dispot, fiindu =i Laschii atuncea sosit la Nistru, la marginea \[rii, au chiematu pre to\i poru=nicii s[i =i au cetit cartea lui Dispot]naintea lor a tuturora. De care lucru intreb`nd sfat de d`n=ii: scoate-va pre Dispot din domnie, au sprijini-l-va dispre vr[jma=ii s[i ? }n\eleg`ndu poru=nicii acéstea cuvinte, v[z`nd c[=i Vi=nove\schii nu i-au a=teptatu, precum le era tocmeala, ci au intrat]n \ar[, au sf[tuit pre Laschii s[nu lase pre Dispot la nevoie, de vréme c[mai nainte cu ajutoriul lui l-au a=ezat pre Dispot la domnie, zic`ndu c[de va ie=i Dispot din domnie =i chieltuiala lui Laschii va fi pierit[. Iar[de va fi Dispot la domnie, tot este cu n[déjde c[-i s[va]ntoarce cheltuiala. De care lucru luundu Laschii acesta sfat, au purces ca s[apere pre Dispot vod[. Unde au venit Laschii la \ermurile Sirétiului cu patruspr[zéce mii de oameni.

C`ndu au viclenit Tom=a hatmanul pre domnu-s[u, Dispot vod[=i oastea i-au r[sipit

De aceast[povéste scrie Bielschii cronicariul le=escu.[1]

}ntr-acéia vréme]n\eleg`ndu Tom=a hatmanul cum Vi=nove\schii au intrat]n \ar[, afl[vréme ca s[vicleneasc[pre domnu-s[u, Dispot

[1] Adausul lui Simion Dasc[lul.

vod[, =i mérse de-i spuse de venirea lui Vi=nove\schii, zic`ndu c[ au chiemat =i pre t[tari ]ntr-ajutoriu =i au intratu ]n \ar[. A=a sp[im`n-t`ndu-l cu acéstea cuvinte, au poftit s[-i dea lefecii lui ce avea, c[ era ném\i, unguri, lé=i =i oameni streini, ca s[ ias[ cu d`n=ii]mpotriva t[tarilor, zic`ndu c[ de va putea opri t[tarii, s[ va ]ntoarce de s`rgu]napoi =i pre Vi=nove\schii pre lesne va sprijini, c[p[n[la acéia vréme s[va str`nge =i \ara =i pre lesne s[ vor cur[\i de vr[jma=ii s[i. Crez`ndu Dispot acéstea cuvinte, datu-i-au slujitorii s[i ném\ii, f[r[pedestrime, carii i-au oprit l`ng[sine, pre carii era nedéjdea.

(SIMION DASC{LUL)

C`ndu au pierit ném\ii lui Dispot

Aicea nu s[potrivesc la povéste cronicarii le=e=ti. Cronicariul le=escu Mar\in Pa=covschii scrie c[s-au r[dicat Iano=u craiul ungurescu]ntr-acéia vréme cu c`t[va oaste =i apropiindu-s[ la hrani\a Ardealului suptu mun\i, ]n\eleg`ndu de aceasta boierii moldovene=ti, fiindu vicléni domnu-s[u, avur[prileju ca s[ ]mpu\ineze oastea lui Dispot vod[, ca s[trimi\[oastea dispre hrani\a ungureasc[, s[fie de straj[. +i a=a au trimis Dispot ném\ii s[i, carii era slujitori la d`nsul =i pre o sam[ de moldovéni. +i cu d`n=ii au trimis pre Tom=a hatmanul =i pre Mo\oc vornicul =i al\ii cu d`n=ii, carii av`ndu viclenie ascuns[la inima sa asupra domnului s[u, au]nv[\atu cu tain[pre moldoveni, carii noaptea, daca au adormit ném\ii, i-au]mpresuratu moldovénii =i pre to\i i-au t[iatu, ne av`ndu ei nici o grij[dispre so\iile sale.

}ntr-acéia vréme fiindu Dispot vod[ ]nchis]n cetatea Sucévii de frica lui Vi=nove\schii, c[nici Vi=nove\schii nu era departe, de s`rgu s-au v`rtejit Tom=a cu Mo\oc =i cu moldovénii =i au]ncunjurat cetatea, c[ungurii lui Dispot]nc[-i plecase Tom=a spre sine. Iar[Dispot vod[numai ce r[m[sése cu pedes-tra=i. +i puindu Tom=a straj[pregiur cetate, au ie=it]naintea lui Vi=nove\schii la Sirétiu, cum s[va pomeni mai jos.

Bielschii cronicariul le=escu aceast[povéste ce scrie mai sus pentru moartea acestor ném\i nu o scrie a=a precum o scrie Mar\in Pa=covschii, ce scrie]ntr-alt chip, de s[tocmé=te cu létopise\ul cestu moldovenescu, cum vei vedea, cetindu]nainte [1]

Tom=a hatmanul, daca =-au tocmitu lucrurile sale céle de viclenie dispre domnu-s[u, Dispot vod[,]n\eleg`ndu c[ Vi=nove\schii va s[ intre ]n \ar[, datu-i-au =tire de Vi=nove\schii cum vine, zic`ndu c[au chiemat]ntr-ajutoriu =i pre t[tari, carii au intratu]n \ar[=i au poftitu s[-i dea lefecii lui, ném\ii, ca s[ias[cu d`n=ii ]mpotriva t[tar[lor =i apoi s[ va ]ntoarce ]mpotriva lui Vi=nove\schii. De care lucru ascult`ndu-l Dispot vod[, datu-i-au lefecii s[i, ném\ii, pe carii daca i-au apucat Tom=a la m`na sa, au purces cu oaste ]n jos =i au trecut Prutul pre la Fr[\iléni =i tab[ra =-au pus la sat la S[poténi. +i daca s-au a=ezat acolo, la vréme de mas, Tom=a =i cu al\i ]mpotrivitori ai s[i au sf[tuit ]n ce chip vor putea pleca ném\ii, ca s[ fie ]ntru una cu d`n=ii asupra lui Dispot. Ce =tiind c[ném\ii unde sluj[scu, cu direptate sluj[sc domnu-s[u =i nu pre lesne]i vor pleca, ci aflar[s[trimi\[iscoade pre ascunsu, s[nu =tie ném\ii, s[s[fac[a s[duce]mpotriva t[tarilor, mai apoi]ntorc`ndu-s[, s[ aduc[ véste bun[, cum t[tarii s-au ]ntorsu ]napoi. +i c`ndu fu a doao zi, f[cur[véste c[s-au]ntorsu t[tarii =i pentru bucurie ziser[boierii s[s[veseleasc[to\i =i cinstir[pre ném\i, p[n[ ]i]mb[tar[=i priste noapte]i uciser[pre to\i.

De domniia lui +tefan vod[Tom=ea, 7071 <1563> avgust

Iar[a doao zi diminea\a, dup[sfatul ce sf[tuis[boierii =i uciser[pre acei ném\i ai lui Dispot vod[, cu to\ii r[dicar[domnu pre Tom=a

[1] Numai titlul adaus de Simion Dasc[lul.

hatmanul =i-i puser[nume +tefan vod[. Décii degrabu purcésir[spre Suceava, ca s[ ]ncunjure cetatea, p[n[nu prinde de véste Dispot vod[. +i daca sosir[la cetate, av`ndu =tire cum sose=te =i Vi=nove\schii, puse straj[ pre l`ng[cetate =i]nc[de acéstea Dispot vod[nimica nu =tiia. Tom=a au ie=itu]naintea lui Vi=nove\schii, la podu la Vercicani, pre Sirétiu.

(SIMION DASC{LUL)

Cronicariul Mar\in Pa=covschii

Acolea tocmindu-=i Tom=a oastea sa]n doao polcuri, vr`ndu s[ ]n=ale pre cazaci, au pus un polcu de o parte de pod, altu polcu de alt[ parte de pod, d`ndu-le]nv[\[tur[ ]ntr-acesta chip: daca s[vor]n=ira cazacii la pod, atuncea s[-i lovasc[f[r[véste de doao p[r\i, cum s-au =i t`mplatu. }ns[ mai nainte cu o zi au trimis Tom=a ol[cari ]naintea lui Vi=nove\schii, d`ndu-i véste cu]n=el[ciune cum m`ine diminea\[ vor ie=i boierii to\i ]nainte-i, de i s[ vor ]nchina =i vor mérge cu to\ii asupra lui Dispot. De care lucru ]n\eleg`ndu Vi=nove\schii aceast[véste, cu mare bucurie au purces a doao zi, a=tept`ndu s[-i ias[boierii]nainte, s[i s[ ]nchine. Unde mai apoi, cu mare]n=[l[ciune s-au]n=elat.

Bielschi =i Mar\in Pa=covschii am`ndoi cronicarii le=[=ti scriu[1]

A=tept`nd Tom=a pre Vi=nove\schii cu oaste tocmit[la pod, la Vercicani, iat[au sosit =i Vi=nove\schii cu cazacii s[i. Ci Vi=no-

[1] Numai acest titlu este adaus de Simion Dasc[lul, nu =i textul care urmeaz[. Acest text nu cuprinde nimic din cronica lui Paszkowski folosit[de Simion, care s[nu fie =i]n Bielski. Simion Dasc[lul, care nu cuno=tea pe Bielski, ci =tia numai c[Ureche]l folose=te, a crezut c[pasajul care urmeaz[este din acest din urm[cronicar =i a constatat c[Paszkowski se potrive=te cu el, deci nu a mai ad[ugat nimic. }n realitate textul care urmeaz[nu cuprinde numai informa\ii din cronica lui Bielski, ci acestea sunt]mbinate cu =tiri din *Letopise\ul moldovenesc*, ceea ce Simion Dasc[lul nu a =tiut. }n consecin\[este evident c[acest text apar\ine lui Ureche.

ve\schii nu veniia ca la un r[zboiu, ci ca la o domniie de=art[de st[p`ni, cu pu\ini =i]nc[el fiind bolnav de s[n[tate. +i acopierindu-i negura deodat[, Tom=a cu oastea sa cea tocmit[f[r’ véste i-au lovit, de i-au spart =i i-au r[sipit. +i pe mul\i i-au prinsu vii, unora le-au t[iat urechile =i i-au slobozit, pre al\ii dimpreun[cu domnu s[u, Dumitra=co Vi=nove\schii, i-au trimis la]mp[r[\ie. C[Vi=nove\schii neav`nd n[déjde de o potical[ ca acéia =i fiind negata, lovindu-i Tom=a f[r[ véste, pierdu Vi=nove\schii r[zboiul =i au dat dosul a fugi. +i v[z`ndu c[nu va sc[pa, c[era slabu de boal[, au intrat]ntr-o c[pi\[de f`n, la un sat la Bot[=ani. Viindu un pop[ la f`n, s[-l]ncarce, l-au aflat ascunsu =i l-au dus la Tom=a, de l-au]nchinatu. Mai apoi, precum s-au pomenitu mai sus, l-au trimis la]mp[r[\ie dimpreun[cu cumnatu-s[u, Pisatcenschii, de i-au]nchinat.

De moartea lui Dumitra=co Vi=nove\schii

Aduc`ndu oamenii Tom=ii pe Dumitra=co Vi=nove\schii =i pre cumnatu-s[u Pisatcenschii la ]mp[r[\ie, au dat peste oamenii lui Alixandru vod[, carii veniia s[ ia \ara cu c[r\ile ]mp[ratului. C[ ]mp[ratul auzindu de at`tea amestec[turi ce s[fac]n \ar[=i s[scoal[unul preste altul, nu suferi, ci déde domniia iar[=i lui Alixandru vod[L[pu=neanul, =i scaunul cel dint[i. A=a daca timpinar[duc`ndu pre Dumitra=co =i pe Pisacenschii la |arigrad, ]i luar[ din m`inile oamenilor Tom=ii =i-i trimiser[de i-au]nchinat de la Alexandru vod[, zic`ndu c[ \ara pohté=te pre d`nsul =i]n n[déjdea lui au f[cut slujba]mp[ratului. Iar[ ]mp[ratul pre Vi=nove\schii =i pré Pisacenschii i-au pus]n c`rlige dispre Galata =i acolo au tr[it vii, p[n[ a treia zi, cu multe sud[lmi =i oc[ri spre Mehmet. Mai apoi turcii, ca ]ntr-o pro=c[ s[gita ]ntr-]n=ii, de-i umplea de s[ge\i =i a=a s-au sf`r=it viia\a lor.

C`ndu au mersu +tefan vod[Tom=a asupra domnului s[u, Dispot vod[

+tefan vod[Tom=a, dup[izb`nd[ cu noroc ce au b[tut pre Vi=nove\schii, de iznoav[ s-au ]ntorsu spre Suceava. +i str`ng`ndu \ara, au ]ncunjurat cetatea unde era ]nchis Dispot vod[ =i au apropiiat pu=cile, de o b[tiia. }ntr-acéia mult[ g`lceav[=i hream[t s[auziia dinlontru, c[Dispot prepuind de viclenie pe c[pitanul pedestra=ilor, anume Dervici P[tru, c[s-au ajunsu cu Tom=a =i va s[-i dea cetatea, au scos sabiia =i l-au omor`t. }ntr-acéia slujitorii v[z`ndu n[pastea =i moartea c[pitanului lor, mare zarv[f[cur[=i]nt[i s[ispitiia s[omoar[pre Dispot vod[, apoi s[sf[tuir[c[vor zice c[nu pentru c[pitanul l-au omor`t, ce au viclenit pre domnu-s[u =i s-au l[comit de au luat bani de la Tom=a vod[. +i a=a rupser[sfat ca s[trimi\[s[le jure Tom=a s[fie ei slobozi, iar[ei s[-i de=chiz[cetatea =i s[h[l[duiasc[ei =i de nume de viclenie s[s[cur[\asc[. A=a luundu adeverin\[de la Tom=a, au de=chis cetatea.

De moartea lui Dispot vod[eriticul

Dispot vod[, dac[v[zu c[l-au viclenitu to\i boierii =i l-au p[r[sit to\i slujitorii =i \ara s-au r[dicat asupra lui =i ajutoriu de unde avea n[déjde, de la priietinul s[u, de la Laschii, nu-i vine, a=a v[z`ndu pierirea lui sosit[ la capul s[u, ]mbr[catu domné=te au ie=it afar[ din cetate, mai sus de Suceava, la Aréni, unde era \ara adunat[ =i s[ ]nchin[ Tom=ii. Iar[ Tom=a cu multe cuvinte l-au mustrat, aduc`ndu-i aminte de multe lucruri f[r[delége ce f[ciia, c[nu numai \ara pustiie=te =i biséricile dizbr[ca, ce =i de lége]=i r`dea. Cu acéstea cuvinte mustr`ndu-l Tom=a, l-au lovit cu buzduganul =i décii toat[oastea s-au l[sat la d`nsul, unde acopierindu-l mul\imea, cu multe rane i-au p[trunsu trupul. +i a=a au fost sf`r=itul lui Dispot vod[, dup[ce au domnitu trei ani, noiemvrie. Décii s-au l[sat]n pedestrime, de i-au t[iat =i i-au snopit, unora le-au t[iat urechile =i nasurile.

(SIMION DASC{LUL)

C`ndu au trimis +tefan vod[Tom=a la Laschii voievoda Siraschii s[s[ ]ntoarc[ ]napoi. Mar\in Pa=covschie cronicariul scrie:

}ntr-acéia vréme c`ndu au pierit Dispot vod[la Suceava, iat[sosise =i Albrihtu Laschi voievoda Siraschi la \ermurile Sirétiului, carile veniia]ntru ajutoriu lui Dispot vod[cu 14.000 de oameni, ci nimica nu i-au folosit, c[cumu-= suntu lé=ii de s[g[teaz[princet, p[n[a veni Laschi s[apere pre Dispot vod[, iar[Tom=a au]n=elat pre Dispot vod[, de i-au]mp[r\it oastea =i i-au omor`t ném\ii =i décii au b[tut pre Vi=nove\schi, mai apoi i-au omor`t =i pre Dispot. Décii]n\eleg`ndu Tom=a de venirea lui Laschi, au prinsu pre c[pitanul ném\ilor celor pedestri, de i-au t[iat nasul =i urechile =i l-au dezbr[cat de haine =i l-au trimis la Laschi, s[-i spuie c[au pierit Dispot vod[, iar el de va mai veni, cum au p[\it Vi=nove\schi, a=a va p[\i =i el =i cum au p[\it oamenii lui Dispot, a=a vor p[\i oamenii lui, c[\ara nu este f[r[cap, cumu-i pare lui. Iar de-i este voia s[-i fie oamenii f[r[nas =i f[r[urechi, cumu-i acel neam\u el s[vie. Acéstea toate daca le-au spus neam\ul lui Laschi, au intrebat sfat de poru=nicii s[i, cum va face. Ci poru=nicii i-au zis lui c[, daca au pierit Dispot vod[, pentru carile mergea ei s[-l apere, =i chieltuiala lui Laschi au pierit: “N-avem noi ce c[uta, s[umbl[m pe la Suceava, ci s[ne]ntoarcem]napoi”. }ns[nu-=i putur[afla cale curat[s[s[ ]ntoarc[, pre urm[pre unde venise s[temea de vicle=ug, s[nu le ias[ ]nainte oamenii Tom=ii, s[pa\[mai r[u dec`tu Vi=nove\schii. Pre la Codrul Cozminului s[ temea s[ treac[ de \[rani, ]n\eleg`ndu de d`n=ii, s[ nu s[ciuiasc[ p[durea asupra lor, s[ pa\[ mai r[u dec`t Albert craiu. Mai apoi =-au aflatu cale, s[s[ ]ntoarc[pre urm[, pre unde au venit. Socotir[de vor =i ie=i vr[jma=ii lor]nainte, s[vor ap[ra din siné\e =i s[vor sprijini din arme =i vor h[l[dui. Carii daca s-au]ntorsu]napoi, pre multe lucruri le f[cea \[ranii n[val[cu]mbl[cie =i cu coase. Ci nimica nu le-au stricat, intregi au h[l[duit]n \ara sa, numai unul dintr-]n=ii au pierit. Aceast[dob`nd[au f[cut Laschi de la Dispot vod[, pentru mult bine ce-i f[cuse =i-l a=ezase la domnie.

R[zboiul lui +tefan vod[Tom=a, c`ndu s-au b[tut cu Mircea vod[, domnul muntenescu, la Milcov, v[leatul 7072 <1564>

}ntr-acéia vréme Mircea vod[, domnul muntenescu,]n\eleg`ndu de at`ta amestec[turi ce s[f[cea intre domnii Moldovei, g`ndi ca s[ s[ ispiteasc[ s[ apuce \ara, s[ fie suptu ascultarea sa, socotindu c[ pre lesne o va dob`ndi, pentru]mp[rechiierea ce era intre c[l[ra=i =i intre pedestra=i, alta =i pentru sup[rarea \[rii ce f[cuse Dispot vod[. G`ndi c[ fiindu sl[bit[ de r[ot[\i, nu va avea cine s[-i stea ]mpotriv[, alta c[ =i domniia Tom=iei este nea=ezat[, c[ steag de la ]mp[r[\ie ]nc[ nu-i venise. A=a Mircea vod[ cu toat[ oastea sa s-au pornit asupra Tom=ii. Ci Tom=a prinz`ndu de véste, de s`rgu s-au g[tit =i i-au ie=it ]nainte la Milcov =i d`ndu r[zboiu, au b[tut pre Mircea vod[=i décii s-au]ntorsu la Ie=i.

De aceast[povéste ce au b[tut Tom=a spre Mircea vod[, cronicariul cel le=esc nu scrie, ce-n létopise\ul acestu moldovenescu s[afl[aceast[povéste.

A doa domnie a lui Alixandru vod[L[pu=neanul, carile apoi au t[iat 47 de boieri, 7072 <1564>

}ntr-acéia vréme]n\eleg`ndu sultan Suleiman ]mp[ratul turcescu de at`ta amestec[turi ce s[fac]n |ara Moldovei =i s[scoal[unii spre al\ii, nu suferi, ci déde domniia iar[=i lui Alixandru vod[L[pu=neanul. Iar[+tefan vod[, daca omor] pre Dispot vod[la Suceava =i b[tu pre Mircea vod[la Milcov, s[ ]ntoarse la Ia=i =i g[tind ca s[trimi\[boieri =i oameni de \ar[la]mp[ratul, s[-i ceaie steag, venir[-i ol[carii de-i déde de domniie véste, cum este dat[lui Alixandru vod[=i el au venit la Br[il[=i s[g[té=te ca s[intre]n \ar[. }n\eleg`ndu dé aceasta, +tefan Tom=a vod[s[sf[tui cu boierii s[i ce vor face =i aflar[ca s[trimi\[s[marg[la Alixandru vod[oameni

jura\i de la \ar[, s[-i spuie c[\ara nu-l va, nici-l iubescu =i de acolo s[treac[la]mp[r[\ie =i p[n[nu le va veni r[spunsul, s[nu-l lase pe Alixandru vod[ca s[intre]n \ar[.

Deaca au mersu solii Tom=ii =i i-au spus, zic s[le fie zis Alixandru vod[: ,,De nu m[vor, eu]i voiu pre ei =i de nu m[iubescu, eu]i iubescu pre d`n=ii =i tot voiu mérge, ori cu voie, ori f[r[ voie”. Décii pre soli i-au oprit =i au trimis hochimurile ]mp[ratului la t[tari, de au acopierit \ara ca un roiu, pr[d`ndu =i arz`ndu. De alt[ parte el au intrat cu turcii =i cu oastea ce au avut l`ng[sine. V[z`ndu Tom=a vod[ c[ ]mpotriva acei puteri nu va putea sta, cu sfétnicii s[i, cu Mo\oc vornicul =i Véveri\[ postélnicul =i cu Spanciog sp[tar, au trecut ]n |ara Le=asc[ =i s-au a=ezat la Liov, dup[ ce au domnitu 5 s[pt[m`ni.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[la un létopise\u s`rbescu scrie p[n’ la patru luni c[au fostu domniia lui.

Dup[ce s-au a=ezat Alixandru vod[al doilea r`ndu la scaun =i de moartea lui +tefan vod[Tom=a

Alixandru vod[L[pu=neanul, daca au dob`ndit scaunul s[u la Ia=i =i s-au a=ezat al doilea r`nd la domnie, scos-au ceau=u]mp[r[tescu pre un turc mare, de au trimis cu p`r[ la craiul le=escu, pohtindu pre viclénii s[i, pre Tom=a =i pre so\iile lui. Craiul pentru pacea ce avea cu turcul, a doao =i pentru mult[ p`r[ce-l p[r`ia lé=ii pentru moartea lui Vi=nove\schi =i pentru slu\iia a mul\i ce f[cuse, au trimis pre sluga sa, pre Crasi\schii la Liov, de i-au t[iatu capul Tom=ii =i lui Mo\oc, vornicul =i lui Spanciog sp[tariul =i lui Véveri\[ postélnicul, pre carii i-au ]ngropat afar[ din t`rgu, la m[n[stirea lui sfeti Onofrie. +i a=a au fost sf`r=itul Tom=ei.

C`ndu au omor`t Alixandru vod[47 de boieri

Alexandru vod[daca s-au cur[\it de toat[grij[denafar[=i au adus pre doamna s[Roxanda =i pre fii s[i din |ara Munteneasc[, au vrut s[s[cur[\asc[=i de vr[jma=ii s[i cei din cas[, pre carii prepusése el c[pentru vicle=ugul lor au fost scos din domnie =-au]nv[\atu cu tain[ ]ntr-o zi lefecii s[i, pe carii au avut streini, de i-au supus]n curte cea domneasc[,]n Ia=i. +i i-au chiematu pre obicéiul boierilor la curte, carii f[r nici o grij[=i de primejdie ca acéia neg`ndindu-s[, daca au intrat]n curte, slujitorii, dup[ ]nv[\[tur[ce au avut,]nchis-au poarta =i ca ni=te lupi]ntr-o turm[f[r' de nici un p[stor, au intrat]ntr-]n=ii, de-i snopiia =i-i junghiia, nu numai boierii, ce =i slujitorii. Nici alegea pre cei vinova\i, ci unul ca altul]i puneau suptu sabie, c[dea mul\ime, dipre z[bréle s[riia afar[, de-=i fr`ngiia picioarile. +i au pierit atuncea 47 de boieri, f[r[ alt[ curte, ce nu s-au b[gat ]n sam[. +i a=a dup[ at`ta nedumnezeire,]i p[riia c[=-au r[scump[rat inima.

Nacazanie, adec[ ]nv[\[tur[=i certare celor mari =i puternici

Pre Moldova este acest obicéiu de pier f[r' de num[r, f[r' de judecat[, f[r' de leac de vin[,]ns[= p[ra=te,]ns[=i umple légea =i de acesta noroc Moldova nu scap[, c[mai mul\i suntu de le este drag a v[rsa s`nge nevinovat. Apoi zicu =i dau vina l[cuitorilor c[ suntu vicléni. Dar[ cui nu este ur`t a muri, cine n-ar pofti s[vie\uiasc[? Place-le lor via\a, al\ii]nc[nu o ar lep[da; crezu, mai bine pentru dragostea dec`t de fric[s[-i slujasc[. Iani, de s-ar]nv[\a cei mari de pre ni=te mu=te f[r[minte, cumu-= \in domniia, cum este albina, c[toate-=i ap[r[c[=cioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u. Iar[domnul lor, ce s[chiiam[matca, pre niminea nu vat[m[, ci toate de]nv[\[tura ei ascult[. Mai bine ar fi pentru bl`ndé\e s[-l asculte =i s[-l iubasc[ =i cu dragoste s[-l slujasc[, dec`t de fric[=i de groaz[s[i se pléce. C[cela ce-i este voia s[s[team[at`ta norod di un om, trebuie=te =i el s[ s[ team[ de to\i, c[ tot v[rs[toriul de s`nge de fric[face s[-i ia spaima =i s[s[team[to\i de d`nsul, ci ar putea face cu bl`ndé\e. Ci de acéstea destulu-i.

C`nd au r[sipit Alexandru vod[cet[\ile din |ara Moldovei

Alixandru vod[vr`ndu s[ intre ]n voia turcilor, precum s[ f[g[duis[ ]naintea ]mp[ratului c[ va r[sipi toate cit[\ile din |ara Moldovei, numai s[-i dea domniia, v[z`ndu]mp[ratul at`ta amestec[turi ce s[ f[cea ]n \ar[, g`ndi ca s[sl[beasc[\ara din temelie, s[nu s[afle ap[r[turi =i l[s[cuv`ntu c[ cine va r[sipi cet[\ile din |ara Moldovei, aceluia va da domniia. Deci Alixandru vod[ f[c`ndu pre cuv`ntul ]mp[ratului, umpl`ndu toate cet[\ile de lémne, le-au aprinsu de au arsu =i s-au r[sipit, numai Hotinul l-au l[sat, ca s[-i fie ap[r[tur[dispre lea=i.

}nv[\[tur[=i certare

De acesta lucru cunoa=tem c[nici un bine nu au f[cut \[r`i, c[ vasul cel f[r[ de fund, m[car[ c`t[ap[ai turna]ntr-]nsul, nu-l mai po\i umpléa, a=a =i turcul, de ce dai mai mult, de acéia]\i face mai mult[nevoie, c[el darul]l scrie obicin[, mai apoi de n-ai vrea s[-i dai, numai ce-\i caut[ca s[-i dai.

V[leato 7073 <1564> septevrie 23, Theofan ucenicul lui Macarie, ce era din tineré\e episcop, l-au pus Alixandru vod[mitropolit la Suceava.

7074 <1565> iunie,]ntr-acest an s-au r[dicat din |ara Ungureasc[asupra lui Alixandru vod[un +tefan pe porecl[M`zg[ cu mul\i haiduci de s-au fost f[c`nd os de domnu, str`ng`ndu =i p[stori =i alt[adun[tur[, au intrat]n \ar[smomindu pe oameni, ca s[i se]nchine =i s[-l duc[la domnie. Ci Alixandru vod[daca au]n\eles, au trimis]mpotriva lui slujitorii s[i, carii l-au timpinat mai din sus de Cetate Neam\ului =i d`ndu-i r[zboiu, l-au b[tut =i oamenii i-au r[sipit, iar[pe carii i-au prinsu vii, le-au t[iat nasul =i urechile, iar[el au sc[pat prin mun\i, pedestru.

De moartea lui Suleiman]mp[ratul turcescu, 7075 <1566> septevrie 26

Suleiman]mp[ratul turcescu s-au r[dicat cu mul\ime de oaste =i s-au dus asupra ném\ilor]n anii 7075, iar de la Hristos 1566 =i mult[prad[

au f[cut. Mai apoi fiind acolo apucat de boal[, au murit, dup[ce au]mp[r[\it 44 de ani.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[la hronograful grecescu scrie c[au]mp[r[\it 47 de ani =i este mai de crezut.

+i dup[moartea lui au st[tut]mp[rat fiiu s[u sultan Selim.

De moartea lui Alixandru vod[L[pu=neanul, 7076 <1568>

Alixandru vod[c[zu]n boal[grea =i-=i cunoscu moartea =i chiem[episcopii =i boierii =i toat[curtea, de i-au]nv[\at]naintea mor\ii =i le-au ar[tat mo=an pre fiiu-s[u Bogdan vod[, ca s[-l puie pre urma lui la domnie. Iar el, daca au umplut treispr[zéce ani i pol a domniei sale, =i cei dint[i =i cei de apoi, au r[posat.

Zic unii c[=i moartea lui Alixandru vod[au fost cu]n=[l[ciune, c[el mai nainte de moartea lui, v[z`ndu-s[ ]n boal[ grea ce z[cuse =i neav`ndu n[déjde de a mai firea viu, au l[satu cuv`ntu episcopilor =i boierilor, de-l vor vedea c[ este spre moarte, iar[ ei s[-l c[lug[reasc[. Décii v[z`ndu-l ei le=in`ndu =i mai multu mort dec`t viu, dup[cuv`ntul lui, l-au c[lug[rit =i i-au pus nume de c[lug[rie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit =i s-au v[zut c[lug[r, zic s[ fie zis c[ de s[ va scula, v[ popi =i el pre unii. Mai apoi episcopii =i boierii ]n\eleg`ndu acestu cuv`ntu =i mai cu denadinsul Roxanda, doamn[-sa, tem`ndu-s[de un cuv`ntu ca acesta, carile era de a-l =i créderea, =tiind c`t[groaz[=i moarte f[cus[mai nainte]n boierii s[i, tem`ndu-s[ doamn[-sa s[ nu pa\[ mai r[u dec`tu al\ii, l-au otr[vit =i au murit. +i cu cinste l-au]ngropat]n m[n[stirea sa, Slatina, ce este de d`nsul zidit[.

Acestu Alixandru vod[, zic cum c[au fost sco\`ndu ochii oamenilor =i pre mul\i au slu\it]n domniia lui.

De domniia lui Bogdan vod[ficiorul lui Alixandru vod[L[pu=néanul, 7076 <1568> mart

Dup[moartea lui Alixandru vod[, fiind cocon brudiu Bogdan vod[, de 15 ani, cu to\ii l-au r[dicat domn. Lucrurile \[rii le otc`rmuia mum[-sa, Roxanda, c[era o f[mée destoinic[,]n\eleapt[, cu dumnezeire, milostiv[=i la toate bun[t[\ile plecat[. +i au domnit cu fiiu-s[u dinpreun[, doi ani =i noao luni =i asuprind-o boala, au mersu =i ia pe urma mo=ilor s[i,]n anii 7078 <1570> noiemvrie 12, =i s-au]ngropat]n m[n[stirea Slatinii, unde =i domnu-s[u Alixandru vod[.

C`ndu au clevetit pre Bogdan vod[vr[jma=ii s[i la]mp[r[\ie, de l-au mazilit]mp[ratul

Daca muri Roxanda doamna lui Alixandru vod[=i r[mas[domniia pre fiiu-s[u Bogdan vod[s`ngur, el cumu-= era bl`ndu =i cucérnic a=a tuturora ar[ta direptate, de s[vedea c[nimica nu s-au dip[rtat de obicéiul t[t`ne-s[u. Nici de carte era prost, la c[l[rie sprinten, cu suli\a la halca nu pre lesne vrea avea protivnic, a s[gita din arc tare nu putea fi mai bine. Numai ce era mai di treab[ domnii lipsiia, c[ nu cerca b[tr`nii la sfat, ci de la acei tineri din cas[lua]nv[\[tur[, iubiia glumile =i m[sc[riile =i jocuri copil[re=ti. Mai apoi lipi de sine lé=i de-i era =i de sfat =i de a bate halcao cu suli\a, r[sipind avérea domneasc[. Deprinz`ndu den zi ]n zi a=a, n[pusti trebile \[r`i, c[pre c`t ]l iubiia ]nt[i, pre at`ta]l ur`s[ apoi. Mai pre urm[ acéste lucruri cu hul[ tr[g`ndu-s[la urechile vr[jma=ilor la]mp[r[\ie, nu cum era, ci mai pre sus le ad[ogea. Intr`ndu ]n urechile svétnicilor ]mp[r[te=ti, afl`ndu vréme =i ei s[-=i umple pungile, dat-au =tire]mp[ratului. De care lucru mai cu deadinsul daca au]n\eles]mp[ratul de ni=te cuvinte ca acéstea, au socotit s[-l scoa\[=i au trimis la Rodos, de au adus pre Ion vod[, carile era de minte ascu\it, de cuv`ntu gata =i s[vediia c[-i harnic, nu numai de domnie, ce =i altor \[ri s[fie cap mai mare.

De domniia lui Ion vod[, ce-i zic Armeanul, carile mai apoi turcii l-au rupt cu doao c[mile, 7078 <1570>

Acest Ion vod[unii zic c[au fost ficior de armean, al\ii zic c[au fost ficior unui +tefan vod[.

(AXINTE URICARIUL)

A=a s[afl[el scris la uricile lui.

(SIMION DASC{LUL)

Iar[Mar\in Pa=covschii cronicariul le=escu scrie c[au fost acest Ion vod[din Mazoviia, din |ara Le=asc[.

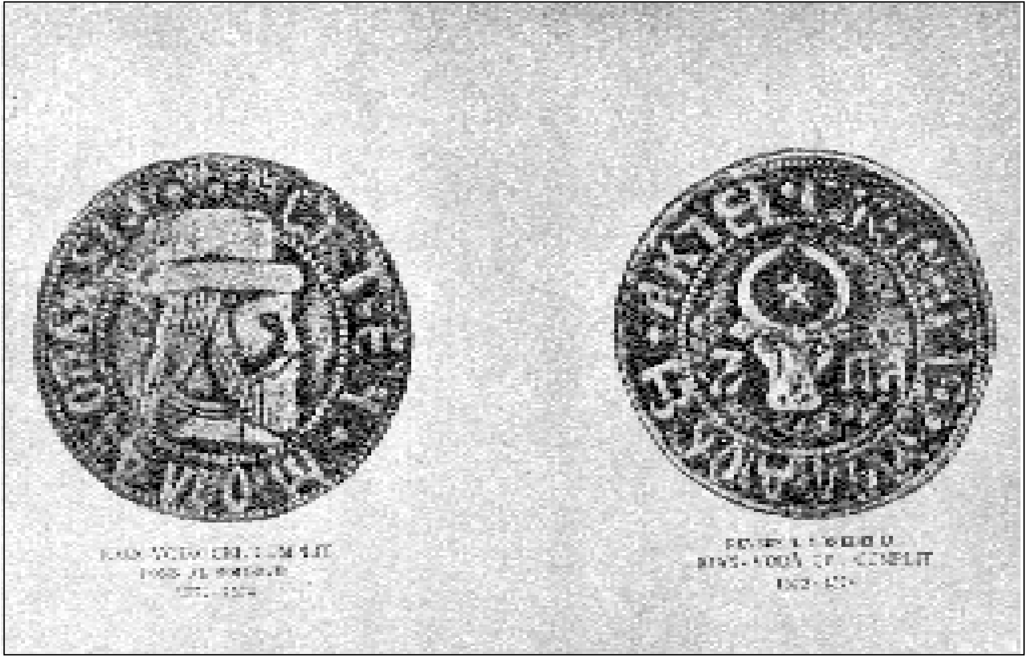
Iar cu adev[rat nu s[=tie, nici-l arat[al cui ficior este. }ntr-acéia vréme, Selim]mp[ratul, ficiorul lui Suleiman]mp[ratul turcescu,]n\eleg`ndu de Bogdan vod[ c[ s-au ]mprietenit cu lé=ii =i va s[-=i m[rite surorile dupre lé=i =i el ]nc[ va s[ ia fat[ de leah, socoti s[ nu s[ cumva lépede dispre d`nsul =i s[s[lipasc[spre acéia parte =i s[ ]nchine \ara, mai apoi s[nu aib[mai mult[g`lceav[cu lé=ii. Ci mai cu deadinsul socoti s[mazileasc[pre Bogdan vod[=i au trimis de au adus pre Ioan vod[de la Rodos =i i-au dat domniia la Moldova.

Carile daca au luat steag de la]mp[r[\ie, au purces spre \ar[cu oaste turceasc[. Iar Bogdan vod[, daca au]n\eles de venirea lui Ion vod[,]ndat[au trimis la boieri]n |ara Le=asc[, pre care =i-i f[cus[priietini, ca s[-i trimi\[oaste, s[nu lase pre vr[jma=ul s[u s[intre]n \ar[. +i de nu vrea fi pripit =i Ioan vod[cu oastea turceasc[=i t[t[rasc[, nu pre lesne s-ar fi a=[zat la domnie, c[p[n[a veni ajutoriul le=escu, Ioan vod[au c[zut cu oaste]n \ar[. Iar Bogdan vod[v[z`ndu c[-l]mpresoar[vr[jma=ul s[u, i-au dat cale =i s-au dus la Hotin.

Iar[Ion vod[pre postul cel mare au venit]n Ia=i =i au =[zut]n scaun]n luna lui martie,]n anii 7080 <1572>. +i ar[t`ndu-s[ groaznic ca s[-i ia spaima to\i, nu de alta s[ apuca, ci de cazne groaznice =i v[rs[ri de s`nge =i t[ie pre Iona=co Zbiera]n zioa de Pa=te =i multe cazne f[ciia.

R[zboiul lui Ion vod[cu Bogdan vod[

Ion vod[=tiind pre Bogdan vod[la Hotin c[nu doarme, ci str`nge oaste ]mpotriva lui, str`ns-au =i el \ara =i oaste turceasc[ ]nc[avea. Iar Bogdan vod[au tras ajutoriu din |ara Lé=asc[, c[mul\i priieteni avea, c[=i cumna\i]=i f[cus[, c[o sor[o dideas[dup[Panevschii, alta o tocmis[dup[Zborovschii =i el]nc[tocmis[s[ia fata lui Tarlo, de nu ar hi schimbatu-s[norocul. +i a=a daca au dob`nditu la vreo 2.000 de lé=i =i Mieli\schii hatmanul venise cu capul s[u, de era oaste pre m`na lui =i Sinavschii voievod rusescu =i al\ii, =-au trimis de au intrat]n \ar[=i s-au l[sat spre Prut. De acolo au trimis de au adus pu=cile de la Hotin =i s-au pogor`t la +tef[ne=ti. Acolo au prinsu de véste c[ =i straja lui Ion vod[ nu este departe =i au trimis o sam[ de d`n=ii]nainte s[vaz[, carii au dat la Prut spre moldovéni. Ei dup[ ]nv[\[tur[ce au avut, r[zboiu n-au dat, ci au trecut Prutul pre de céia parte =i s-au l[sat]n jos, de mergea moldovénii de pe ceasta parte de Prut, lé=ii pe de céia parte. A doao zi =i de har\u s-au ispitit. Ce moldovénii tot s-au dat]napoi spre teméiu, unde era cu turcii launloc str`n=i. +i apropiindu-s[ spre Ia=i, s-au ar[tat oastea toat[ a lui Ion vod[ =i era vréme atuncea joi dup[ Rusalii. V[z`ndu Mieli\schii hatmanul at`ta mul\ime de oaste nainte, s[ f[ciia ]ntr-o zi a cerca vadul la Prut, s[ treac[ spre oastea lui Ion vod[. +i daca au ]nserat, s-au ]ntorsu ]napoi. A doao zi, daca au dat moldovénii c[ lé=ii au dat dos a fugi, s-au l[sat dup[ d`n=ii a-i goni. +i daca i-au ajunsu,]n multe locuri s-au b[tut =i mul\i au pierit de]mbe p[r\ile =i din moldovéni =i din lé=i. Iar[a-i r[sipi nu i-a putut. Mai apoi cu toat[nevoin\a au silit s[-i sparg[=i nu i-au putut, nici la trec[toare, nici la Nistru suptu cetate nimica nu le-au putut strica, c[cetatea fiind pre m`na lor, pre d`n=ii]i r[=chira, iar[pre sine s[ap[ra. Acolo le venise lé=ilor]ntr-ajutor Iazlove\schii hatmanul cu 800 de oameni, ci i-au]nt`mpinat la

Moneda lui Ioan vod[cel Cumplit
N. Iorga, “Portretele domnilor rom`ni”, vol. 1

trec[toare. Ci v[z`ndu c[ nu le-au slujit norocul, s-au l[sat atuncea ca s[ s[ g[teaze mai bine pre alt[ dat[. Ci Bogdan vod[, boln[vind de ochi, de nu g`ndiia de domnie, ci de nevoia sa, s-au tras la Moscu, unde =i moarte i s-au prilejit acolo. Toat[domniia lui Bogdan vod[au fost un an =i trei luni, f[r[c`t au mai domnit =i cu mum[-sa, doamna Roxanda.

(SIMION DASC{LUL)

Aceast[poveste ce scrie mai sus, c[au venit lé=ii cu oaste asupra lui Ion vod[, scrie mai de=chis =i de ajunsu Mar\in Pa=covschii cronicarul le=[scu,]ns[noi n-am vrut s[ ]nsemn[m aicea, iar[cui va tribui s[=tie mai cu adev[rat, acolo sa citeasc[=i va afla.

C`ndu s-au a=ezat Ion vod[la scaun

Ion vod[, dup[izb`nd[ cu noroc ce goni pre vr[jma=ii s[i din \ar[, s[ a=ez[ la domnie, carele dint[i la toate era pre voia \[r`i, iar[mai apoi pre to\i i-au cov`r=it cu vr[jm[=iia lui =i cu mor\i groaznice ce f[ciia. +i vr`ndu s[ia agonisita tuturora, nu cu alt me=te=ug, ci cu v[rsare de s`nge =i din zi ]n zi izvodiia féliuri de munci noao. B[gat-au ]n foc de viu pre vl[dica Gheorghie, de au arsu, d`ndu-i vin[de sodomie, auzind c[are str`nsur[ de avu\ie. Mitropolitul Theofan n-ar fi ie=it intreg de d`nsul, de nu ar fi fugit prin mun\i de groaza lui. Temni\ile pline de c[lug[ri. +i]ngrop[de vii pre Véveri\[=i pre popa Cozma =i pre Molode\u c[lug[rul, iar din boieri =i din cei de cinste sabiia lui nu mai =tiia =i cu toate féliurile de mor\i]i omoriia. +i asta socotiia c[niminea n-au fostu mai destoinic dec`t d`nsul. De lége]=i r`diia, c[ ]n postul cel mare s-au]nsurat =i alte c[lc[turi de lége multe f[ciia.

C`ndu au venit véste lui Ion vod[ c[ l-au mazilit ]mp[ratul =i au dat domniia lui P[tru vod[ Schiopul =i c`nd s-au sf[tuit Ion vod[cu \ara s[s[r[dice asupra turcilor, 7081 <1573>

}ntr-acéle belituri =i mor\i groaznice f[r[dumnezeire ce f[ciia Ion vod[ ]n domniia sa =i nimica nu-=i aducea aminte, cum va veni la cea de apoi, iat[i-au venit véste c[l-au mazilit]mp[ratul =i domniia este dat[lui P[tru vod[+chiiopul. Acestu P[tru vod[era din |ara Munteneasc[, ficior Mircii vod[=i nepot de sor[Mihnii vod[.

Ion vod[, daca s[v[zu]nstreinat de mila st[p`nu-s[u, ]mp[ratului turcescu, g`ndi ca s[\ie \ara cu sabiia =i de s`rgu trimis[la cazaci, de i-au poftitu s[vie cu leaf[ ]ntr-ajutor.

+i str`ng`ndu \ara, c[tr[carei s[ruga cu multe cuvinte bl`nde, ca s[ le poat[ ]ntoarce inimile spre d`nsul =i ar[ta nesa\iul turcescu =i l[comiia lor (c[a lui nu o vedea), zic`ndu c[ turcii toate schimburile le fac pentru m`zda, de-i]ngreuiaz[ca s[-i s[r[ceasc[=i s[-i sl[beasc[. +i le ar[ta cum poate de lesne s[dip[rteaze m`na turcului de pe d`n=ii, de vor vrea =i ei, c[pre lé=i]i are spre sine pleca\i, cazacii s-au f[g[duit c[c`t le va da =tire, vor veni, la carii au trimis, c[rora nu le pot sta ]nainte niciodat[ turcii, ci numai \ara ]i lipsé=te, c[ de s[ vor pleca =i ei s[ fie ]ntru una, nici oaste nu vor trimite, ci vor face \[r`i pre voie. Iar[dispre sine, s[nu-l =tie ca pre un vr[jma=u, ci ca pre un p[rinte s[-l \ie, iar[de au f[cut cuiva =i]naljosul, tot pentru turci au f[cut, s[le intre]n voie =i s[-i umple =i nu i-au putut s[tura. De care lucru, pre c`t l-au cunoscut de r[u, s[-l cunoasc[ mai mult spre folosul lor. A=a Ion vod[ umpl`ndu pre to\i cu n[déjde, cu glas mare strigar[c[l`ng[ d`nsul vor pieri, cum s-au =i t`mplat.

C`ndu s-au g[tit Ion vod[cu oaste s[ias[ ]naintea turcilor

Ion vod[, daca au luat credin\a \[rii, s[g[tiia de r[zboiu =i]n toat[\ara trimis[ ]n grab, s[ias[to\i la oaste. Trimis[=i la Henric

craiul le=[scu, pohtindu-l s[-i dea oaste]ntr-ajutor, ci de acolo nu s-au folosit. Craiul s-au m`ntuit cum c[ cu turcul are leg[tur[ \ara lor, mai mult de 100 de ani =i st[ necl[tit[. Iar[ cazacii, cumu-=i suntu ei gata de a s[ amestecarea la toate, neintreb`ndu, s-au str`nsu 1.200 de oameni =i au venit =i la Ion vod[. Pre carii v[z`ndu-i Ion vod[, nu]ntr-alt chip, ci ca c`nd ar fi v[zut ]ngerul din cer cu véste bun[ =i de izb`nd[pogor`t =i cu multe daruri pe capitile, cine era, i-au d[ruit.

C`ndu au b[tut straja lui Ion vod[pre straja lui P[tru vod[=i a lui Alixandru vod[

Ion vod[daca =-au str`nsu oastea toat[ =i s-au bulucit la un loc to\i, iat[ i-au venit véste cum P[tru vod[ =i cu Alixandru vod[ au intrat ]n \ar[ cu mul\i oameni =i de la |ara Ungureasc[ =i munténii =i turcii. A=a au ales Ion vod[ cap dintre cazaci pre Sfirciovschii cu c`\iva cazaci =i cu o sam[de oaste de \ar[cu Dumbrav[vornicul =i i-au trimis]nainte, de straj[, s[vaz[cu ochii. +i el cu alt[oaste au purces dup[d`n=ii. Iar Sfirciovschi =i cu Dumbrav[vornicul cu acea sam[de oameni au nemerit 400 de oameni, straja lui P[tru vod[=i f[r[véste i-au]ncunjurat =i i-au prinsu pe to\i.

R[zboiul dint[i, c`ndu au b[tut Ion vod[pe P[tru vod[Schiopul

Sfirciovschi =i cu Dumbrav[vornicul, daca au biruit acea straj[=i au prinsu de véste cum P[tru vod[nimica nu =tie de oastea lui Ion vod[,]ndat[au r[pezit oameni de \ar[, s[dea =tire lui Ion vod[, s[s`rguiasc[ s[-i lovasc[ f[r[ véste, c[ are vréme, de-i este voia s[-i bat[. +i i-au dat =tire cum este oaste foarte mult[. }n\eleg`ndu aceasta Ion vod[, cum au putut mai tare au s`rguit. +i daca s-au ]mpreunat to\i, ]mp[r\indu-s[ ]n trei polcuri, i-au lovit c`ndu ei dormiia f[r[grij[. A=a nimini de nimica nu s[putea apuca, fiind dezbr[ca\i =i f[r[cai, c[ci caii le era slobozi la

p[june]n n[déjdea strejii. A=a]mpresur`ndu-i f[r[ véste =i mult[ moarte f[c`nd]ntr-]n=ii, birui Ion vod[. Iar[domnii am`ndoi de-abiia au sc[pat, l[s`nd tot]n tab[r[=i au h[l[duit numai cu trupurile la Br[ila.

C`ndu au pr[dat Ion vod[|ara Munteneasc[=i au pus acolo domnu pre Vintil[vod[

Ion vod[, daca au b[tut pre P[tru vod[+chiopul =i pe Alixandru vod[, s-au l[sat]n goan[dup[d`n=ii =i au slobozit oastea]n prad[, de au j[cuit |ara Munteneasc[mai mult di jum[tate. +i puse domnu]n |ara Munteneasc[pre Vintil[vod[=i el s-au]ntorsu]napoi.

C`nd au arsu t`rgul Br[ila Ion vod[

Daca s-au]ntorsu oastea lui Ion vod[din prad[de la |ara Munteneasc[, apucatu-s-au de Br[ila, de au ars t`rgul cu totul, numai cetatea au r[mas. +i g[tindu-s[ ca s[ bat[ cetatea, s[ o ia, ci nu-i era greu a o lua, de nu-i vrea fi venit véste dind[r[t, cum t[tarii au intrat ]n \ar[. Ci l[s`ndu céle streine, s-au]ntorsu la ale sale, ca s[le apére.

Al doilea r[zboiu, c`ndu au b[tut Ion vod[pre oastea turceasc[=i t[t[rasc[

}n\eleg`ndu Ion vod[ c[ turcii =i t[tarii de iznoav[ s-au r[dicat asupra lui, ]ndat[ au r[pezit, cum mai degrab s[ s[ buluceasc[ oastea di pre unde au fost r[=chirat[, d`ndu-le =tire c[turcii de pre la cet[\i =i t[tarii din Bugeac s[str`nsése. Pre carii daca i-au lovit Ion vod[cu oastea sa =i pre aceia pre lesne i-au spart.

C`ndu au arsu Ion vod[Tighina =i Cetatea Alb[

Ion vod[, v[z`ndu at`ta sup[rare dispre turci, umpl`ndu-s[ de m`nie, cu foc au arsu Tighina =i Cetatea Alb[=i mult[prad[au f[cut

=i mul\i robi =i plean au scos. Décii Ion vod[, cur[\indu-s[de vr[jma=ii s[i, au dat \[r`i pu\inea odihn[, s[ s[ r[sufle. Iar cazacii nu s[ leniia, ci c`mpii Bugeacului pururea cerca =i mult[prad[f[ciia.

Al treilea r[zboiu, c`ndu au b[tut oastea lui Ion vod[pre o sam[de oaste turceasc[

C[lc`ndu cazacii c`mpii Bugeacului =i mult[prad[f[c`ndu, au dat spre o sam[ de oaste turceasc[, ce s[ str`nsése =i mergea s[lovasc[pre Ioan vod[f[r[véste. +i de s`rgu au trimis cazacii la Ion vod[, de au cer=ut s[le trimi\[ajutoriu, ca s[dea r[zboiu acelor turci. +i daca le-au trimis, pre lesne i-au biruit =i i-au r[sipit cu ajutoriul proasp[t. C[p[n[a veni ajutoriul de la Ion vod[, aproape au fostu cazacii s[piarz[r[zboiul de mul\imea turcilor. Ci apoi moldovénii proaspe\i =i odihni\i, d`ndu r[zboiu viteje=te, pre lesne i-au spart.

Al patrulea r`zboiu c`ndu s-au b[tut Ion vod[cu turcii la Cahul, unde i s-au prilejit moarte, =i groaznic[, nu ca altor cre=tini, 7082 <1574>, iunie

Auzind]mp[ratul turcescu, sultan Selim, de seme\iia lui Ion vod[=i c`t[ pagub[ i-au f[cut, au g`ndit ca s[strop=asc[toat[|ara Moldovei =i pre hainul s[u, pre Ion vod[, s[-l prinz[. +i degrabu trimis[ ]n toate p[r\ile, la to\i sangeagii, s[s[g[teaze de oaste =i s[treac[Dun[rea asupra lui Ion vod[. Iar[Ion vod[, daca au]n\eles, cu oastea sa, cu toat[, s-au pornit =i au supus oastea sa suptu Tighina =i au trimis o sam[de oaste cu Ieremiia p`rc[labul de Hotin, ca s[ apere trec[toarea turcilor, s[ nu treac[ Dun[rea. Ci nevoie este a opri cei pu\ini pre cei mul\i =i cei slabi pre acei tari, c[ trec`ndu]nt[i pu=cile cu inicérii =i cu pedestrimea, s[apere vasile, aciia=i =i oastea toat[au sosit. V[z`ndu Ieremiia p`rc[labul c[nu-i poate opri, s-au]ntorsu =i de s`rgu au dat =tire lui Ion vod[. Ci Ion vod[alt[z[bav[n-au f[cut, ci]ndat[au purces spre oastea

turceasca. }ns[ ]nt[i au trimis spre Sfirciovschii cu o sam[de cazaci =i cu 6.000 de oameni de \ar[, s[poat[prinde limb[. +i f[r[z[bav[au dat pre oastea turceasc[, unde nu era mai pu\ini dec`t oastea moldoveneasc[ =i d`ndu-i r[zboiu, au fugit turcii. Nici alt[limb[n-au putut prinde, f[r[numai un turc r[u r[nit, de n-au putut nimica dintr-]nsul s[ ]n\eleag[. Décii s`ngur Ion vod[ cu vro 600 de oameni s-au lipit la balt[, la Cahul, unde era oastea turceasc[ =i s-au suit ]ntr-un piscu de deal, s[ poat[ cunoa=te c`t[sam[de oaste va fi de cea turceasc[, ci nimica n-au cunoscut, c[oastea era pre v[i, de nu s[vedea, numai str[jile]n patru locuri au v[zut. +i décii s-au]ntorsu Ion vod[la tab[r[.

+i acolo o sam[de boieri cei mari, anume vornicul Murgul cel mare =i Bil[i vornicul cel mare =i Sl[vil[hatmanul, v[z`ndu at`ta putére de oastea turceasc[ce venise cu P[tru vod[, tem`ndu-s[ca s[nu caz[ ]n preajma vr[jma=ului s[u, au p[r[sit pre Ion vod[=i au fugit la turci, de s-au]nchinat lui P[tru vod[.

C`ndu s-au lovit ostile

Décii Ion vod[au]mp[r\it oastea sa]n 30 de polcuri =i la tot polcul au dat c`te o pu=c[, era =i 80 de pu=ci hu=ni\e. Iar[ toat[ oastea lui era 30.000, f[r[ prostime =i adun[tur[ ce era pre l`ng[Ion vod[. La]nceputul r[zboiului zic c[o sam[de moldovéni s[s[fie]nchinat la turci =i turcii i-au pus]n frunte, de s-au oprit focul]ntr-]n=ii, de au pierit cu totul. Décii cazacii cu focul, moldovénii cu fu=turile arunca turcii, de nu s[=tiia ce vor face. V[z`ndu turcii pre moldovéni c[ vor s[ moar[, dec`t s[nu biruiasc[, cu multe me=ter=uguri au nevoit s[-i am[geasc[pre moldovéni, s[-i duc[asupra pu=cilor. Ci v[z`ndu moldovénii me=ter=ugurile lor, nu-i goniia mult, ce numai p[n[ da dos, c[ vediia c[ fuga lor este cu ]n=[l[ciune, c[ de mul\imea lor tot locul acopieris[. Décii l[s`ndu turcii partea dispre cazaci, cu toat[putérea s-au]ntorsu spre moldovéni =i pu=cile toate le sloboziia]ntr-]n=ii. Ci moldovénii a=a sta, cum s-ar fi g[tit s[moar[au s[izb`ndeasc[.

+i mult[moarte s-au f[cut intre am`ndoao p[r\ile, c[ nu era loc a c[lca pre p[m`ntu, ci pre trupuri de om. A=a mai apoi s[b[tiia de aproape, c`t =i m`inile le obosis[=i armile sc[pa. Acela praf s[f[cus[, c`t nu sa cuno=tiia care de care-i este, de s[nea\e =i di tr[snetul pu=cilor nu s[ auziia dispre am`ndoao p[r\ile, nici pu=ca=ii nu mai =tiia]n cine dau.

Décii Ion vod[au]ndireptat pre ai s[i dinapoia pu=cilor, s[s[odihneasc[pu\inel =i turcii a=ijderea. A=a st`ndu =i privind unii la al\ii, au dat o ploaie mare, de li s-au muiat praful. Ci nu au fost moldovénilor nici o ]ndem`n[, c[pu=cile li s-au muiat, de unde avea ajutor mare s-au sc[pat. Ci de-a m`n[ le-au c[utat a s[ bate =i nu putea s[ sprijineasc[ de mul\imea turcilor. Mai apoi oastea t[t[rasc[ proasp[t[ i-au lovit de le-au c[utat a da dos =i t[tarii a-i goni =i a-i arunca. Numai pedéstrimea =i oastea cea di str`nsur[au r[mas =i 300 de cazaci. Ce fiind =i turcii osteni\i, nu n[v[liia.

A=a sc[p`ndu-s[ de oastea cea c[l[r[=asc[, Ion vod[ =-au dat glas cu cazacii, s[ s[ pédéstreasc[ to\i, c[ pedestrimea moldoveneasc[, ce era aduna\i ]n dob`nd[dec`t pre leaf[, era aproape de 20.000 de oameni. +i n[v[lind cu d`n=ii]nsu=i Ion vod[, au luat pu=ci u=oar[de la turci =i leg`ndu tab[ra, s-au dus ]napoi =i s-au tras ]napoi, la un sat, la Ro=cani, de s-au ]ngropat, unde mare nevoie avea de ap[. I-ar turcii, daca s-au str`nsu cu to\ii, cu cei de la goan[, i-au]ncunjurat, mai nainte de apusul soarelui =i toat[noaptea i-au str[juit, s[nu ias[dintr-acela loc. Daca s-au f[cut zio[, cu toate pu=cile au]nceput a bate]ntr-]n=ii, ci nimica nu le strica, c[s[ ]ngropas[bine]n =an\uri, unde trei zile s-au ap[rat.

V[z`ndu Ion vod[ c[ fl[m`nzescu =i mor de séte =i praful]nc[ ]l]mpu\inas[, s[fug[s[scape, loc nu era, doar[s[zboare, c[coprinsése turcii tot locul, g`ndi ca doar[ cu bl`nde\e =i cu jur[m`ntu f[c`ndu cu turcii, doar[s[va scoate de la moarte. }ncepu a trimite la d`n=ii c[ s[ va ]nchina, de vor trimite un om ca acela ca s[-i jure lui, de ce va pohti el, c[-i va face pre voie. Turcii bucuro=i fur[ la una ca acéia, dec`t arme =i cu s`nge, mai bine cu ]n=[l[ciune s[-l dob`ndeasc[. A=a décii trimiser[la Ion vod[, de-i jurar[pre pofta lui, ca s[-l duc[viu la

]mp[ratul, pre cazaci s[-i lase neatin=i, s[s[duc[de unde au venit, iar[de acéialalt[adun[tur[s[-i sl[boaz[volnici, s[s[duc[la casile lor, c[nu va fi paguba lui, ce a]mp[ratului, c[ci suntu robi]mp[r[te=ti.

De moartea lui Ion vod[

V[z`ndu Ion vod[ tocmala =i f[g[duin\a mare =i jur[m`ntul tare de la turci c[-i vor face pre voie de toate c`te scrie mai sus, cum au pohtit el, s-au g[titu s[ mearg[ la pa=a, ]n tab[ra turceasc[ =i au ]mp[r\it tot al s[u ce au avut intre cazaci =i di c[tr[ to\i s-au luat iert[ciune =i ]nsu= al treilea la tab[ra turceasc[ au mersu. Acolo, daca l-au dob`nditu, cu mult[m`nie l-au mustrat =i l-au dat de viu, de l-au legat de coadile a doao c[mile =i l-au slobozit prin tab[r[di l-au f[r[mat (atuncea zic s[fie zis Ion vod[: “Caut[c[eu multe féliuri de mor\i groaznice am f[cut, iar[aceasta moarte n-am =tiut s[o fiu f[cut”). Mai apoi s-au l[sat la céialalt[spuz[, de i-au snopit =i i-au sf[r[mat. V[z`ndu cazacii spre ce st[ lucrul =i viia\a lor, au silit s[ intre iar[ ]n =an\uri, ci n-au putut, c[ci coprinsése turcii. Ci v[z`ndu a=a, au intrat]n tab[r[=i]n gr[mada turceasc[, t[indu =i obor`ndu, de au pierit p[n[ ]ntr-unul. A=a au fostu sf`r=itul lui Ion vod[. Acest Ion vod[au domnit trei ani.

De prada t[tarilor

Iar[daca au pierit Ion vod[, t[tarii s-au l[sat]n prad[piste toat[\ara, de au robit, de n-au fost niciodat[mai mare pustietate]n \ar[dec`t atuncea, c[pre to\i i-au coprinsu f[r’ grij[pre la casile lor, unde p[n[ast[zi intre Prut =i intre Nistru au r[mas pustiitate, de nu s-au mai disc[licat oameni.

De domniia lui P[tru vod[Schiopul, ficiorul Mircii vod[, 7082 <1574> iunie 25 dni

Turcii deaca =-au dostoit inimile sale =i omor`r[pre Ion vod[, déder[domniia lui P[tru vod[, pre carile l-au poreclit +chiopul =i ei s-au]ntorsu

]napoi. Iar[P[tru vod[ ]ndat[au trimis pre Bil[i vornicul de prinse scaunul Sucévii =i déde véste de pace =i de domnu t`n[r =i scoas[b[j[niile pre acas[. Iar[P[tru vod[ ]n luna lui iunie 25 de zile au =[zut]n scaun =i pre to\i i-a tras c[tr[sine.

V[leato 7083 <1575> dichemvrie 18, Selim]mp[ratul turcescu au murit, carile au]mp[r[\it 8 ani =i 6 luni =i au fostu b[utor de vin, iar[stra=nic la r[zboaie. +i pre urma lui st[tu]mp[rat sultan Amurat.

(AXINTE URICARIUL)

Iar[ ]n anii 7084 <1576> sultan Amurat trimis-au multe]ntunérice de o=ti turce=ti, de au trecut marea =i s-au o=tit asupra Vavilonului, care este la r[s[rit =i v`rtoase r[zboaie au f[cut cu haldei, ce s[ numescu acum caz`lba=i =i mult[vréme s-au luptat cu d`n=ii =i nimica nu au ispr[vit =i mul\i turci f[r[sam[au pierit.

V[leato 7085<1577> aprilie 15 r[posat-au Alixandru vod[domnul muntenescu, fratile lui P[tru vod[+chiopul =i l-au astrucat]n m[n[stirea Ostrovul aproape de Bucure=ti, ce este zidit[de d`nsul, carile au domnit 9 ani =i o lun[=i au r[mas domniia Mihnii vod[, fiiu-s[u.

}ntr-acesta an s-au ar[tat]n v[zduh stea cu coad[sau cumu-i zic unii cometha, noiembrie.

De Ivan Potcoav[, ce l-au poreclit =i Cre\ul, care =-au pusu nume de domnie Ion vod[, v[leato 7085 <1577>

Pre acéia vréme, fiind]n al patrulea an a domnii lui P[tru vod[, oarecare un Ivan Potcoav[pe porecl[, pentru c[au fostu rump`nd potcoavele, iar[ unii i-au zis Cre\ul, ce s-au fostu f[c`nd frate lui Ion vod[, r[spunz`ndu-s[ de mo=ie =i de na=terea sa de la Mazoviia, de unde =i Ion vod[ era[1], acestu Potcoav[ =-au scos nume de domnie. +i intre cazaci av`ndu cuno=tin\[, pre mul\i au m[glit l`ng[ sine. +i vr`ndu s[vie spre \ar[, au vrut cu me=ter=ug s[aib[slobozenie =i de la cei mai mari =i f[c`ndu scrisori cu multe pece\i de la boieri =i curténii din |ara Moldovei, au doar[s[fie

[1] *de unde =i Ion vod[era*, adausul lui Simion Dasc[lul.

fostu =i cu voia unora, cum zic unii, c[s-au dus Cre\ul Potcoav[cu c[r\ile la voievoda Chievschii, ce era pre acéle vremi cneazul Costantin =i la starostea de Bar, de le-au ar[tat cumu-l pohtescu boierii =i \ara s[-=i marg[la mo=iia sa, la Moldova. +i f[g[dui mult s[le dea, numai s[-i fie]ntru ajutoriu. Ce starostile de Bar oaste au zis c[nu i s[cade s[-i dea f[r[=tirea craiului =i mai cu deadinsul =i pentru a=[zarea p[cilor. Iar craiului s-au f[g[duit c[-i va da =tire, ca s[ia]nv[\[tur[.

C`ndu au purces]nt[i Cre\ul Potcoav[cu oaste c[z[ceasc[spre |ara Moldovei

}ntr-acéia vréme sf[tuindu-s[Potcoav[Cre\ul cu starostea de Bar, iat[=i un Copi\chii oarecarile, fiind atuncea nemerit la Bar, carile venise de cur`nd de la c`mp,]n\eleg`ndu de Potcoav[, s-au adunat =i vorovind cu d`nsul, cu mult[giuruin\[l-au umplut Cre\ul, de-l va duce la domnie, la scaunul Moldovei. Décii Copi\chi av`ndu mare cuno=tin\[ intre cazaci, s-au dus la d`n=ii, pre unii cu f[g[duin\e umpl`ndu-i, pre al\ii cu bani ung`ndu-le ochii, din ce au avut =i el, din agonisita sa, i-au plecat =i au mai lipit l`ng[ sine pre un moldovan ce-l chema Ceap[, ce s[ ]nsuras[ intre cazaci. +i cu nevoin\a lor s-au str`ns 330 de cazaci =i au pus hatman pre d`n=ii pre +ah =i au intrat ]n \ar[. A=a oblicind P[tru vod[, au str`nsu \ara =i s-au g[tit de d`n=ii =i luund pu=cile, au ie=it s[mearg[ ]mpotriva lor. Auzind cazacii de aceasta, au apucat ce au putut de la margine =i s-au]ntorsu]napoi, cru\indu-s[pe alt[dat[, s[s[g[téasc[mai bine.

C`ndu au mersu ponoslu de la P[tru vod[ la craiul le=escu pentru zarva ce face Potcoav[ Cre\ul cu cazacii =i c`ndu au mersu Cre\ul al doilea r`ndu l[|ara Moldovei cu oaste c[z[ceasc[=i au apucat scaunul

Av`ndu P[tru vod[ greu de Cre\ul =i de cazacii ce era cu d`nsul, ca s[nu intre iar[=i de iznoav[ ]n \ar[, s[prade, trimis-au c[r\i la

ca=talanul de Halici, carile era s[marg[sol la]mp[r[\ie, s[lége pace, deci au dat =tire cum cazacii s-au r[dicat =i vor s[puie pre Cre\ul la domnie, de care lucru, de nu-l vor prinde =i de nu vor face pace cu d`nsul =i de nu s[ vor certa ceia ce sunt cu d`nsul, pacea cu]mp[r[\iia nu va putea s[stea. Acéstea toate au scris ca=talanul la craiul.

}n\eleg`ndu craiul le=[scu de Potcoav[ Cre\ul, cum s-au r[dicat cu cazacii =i face zarve =i va s[ scoa\[ pre P[tru vod[ din domnie, ]ndat[ au scris la hatmanul =i la o sam[ de boieri, la margine, sa puie nevoin\[ ca s[-l dob`ndeasc[=i pre d`nsul =i pre cazaci. Hatmanul, daca i-au venit c[r\ile cr[ie=ti, au trimis trei roate de...[1] Bobole\schii, ca s[-l afle la Nemirov, c[ acolea se \inea mai nainte. Acolo daca au venit, l-au aflat, ci Cre\ul au prinsu de véste, au ie=it din t`rgu cu 50 de cazaci pedestri cu siné\e =i au venit la un vad, unde au intrat]n ap[p[n[ ]n p`ntecile calului =i au pus cazacii denainte. Iar Bobole\schi, daca au sosit la vad dup[ el, v[z`ndu pre Cre\ul c[este gata a s[baterea =i la loc str`mtu, nu s-au apucat de r[zboi, ci s-au ]ntorsu ]napoi =i aciia= Cre\ul dup[ d`nsul]n t`rgu. Bobole\schi la curte, iar Cre\ul ]n t`rgu la gazd[. Décii Bobole\schi au chiemat pre mai marile t`rgului =i i-au zis s[ prinz[ pre Cre\ul =i s[ i-l dea. Iar mai marile t`rgului s-au lep[dat de d`nsul =i au zis c[: ,,Eu nu-l voiu prinde, nici \i-l ap[r, ci de-\i trebuie=te, tu \i-l prinde". V[z`ndu omul hatmanului c[nu folosé=te nimica, dusu-s-au =i au spus hatmanului. }n\eleg`ndu acéstea toate, hatmanul le-au trimis la urechile craiului, cum n-au vrut s[-l dea oamenii voievodului de Braslav. Ci craiul au trimis cu ponoslu la voievodul, ca s[i-l prinz[=i s[i-l trimi\[. Ci p[n[a mérge comornicul cr[iescu cu c[r\ile, Cre\ul cu mai mul\i oameni, mai bine s-au g[tit =i au intrat]n \ar[pre la Soroca. Acolo cumu-=i-i r`ndul oamenilor, daca l-au vestit de domnu t`n[r, mul\i i s-au]nchinat.

[1] Loc alb]n manuscris.

R[zboiul lui P[tru vod[, c`ndu s-au b[tut cu Potcoav[Cre\ul, carile venise cu cazacii

Auzindu P[tru vod[cum Ivan Potcoav[ce-i zic Cre\ul au intrat]n \ar[pre la Soroca cu oaste c[z[ceasc[, de s`rgu s-au g[tit =i au ie=it cu oaste ]mpotriva lui. Luat-au =i pu=cile cu sine =i s-au g[tit de r[zboi =i au pus be=lii dup[ pu=ci, d`ndu-le]nv[\[tur[, c[dup[ce vor slobozi pu=cile, s[s[r[paz[ ]n cazaci. Ci cazacii cumu-= sunt]nv[\a\i la r[zboiu, c`ndu au slobozit be=lii pu=cile, ei au c[zut cu to\ii la p[m`ntu, de i-au cov`r=it focul. Turcii g`ndindu-s[cum c[sunt uci=i to\i de pu=ci, s-au l[sat de d`n=ii, a=a c[zacii au slobozit ]ntr-]n=ii focul =i mult[ pagub[ au f[cut ]n oastea lui P[tru vod[. +i aciia=i oastei lui P[tru vod[ au dat dosul =i izb`nda au r[mas la cazaci. Décii cazacii s-au dus cu domnul s[u, Cre\ul, la Ia=i, =i au apucat scaunul, noiemvrie 23 de zile, iar P[tru vod[s-au dus]n |ara Munteneasc[.

R[zboiul al doilea, c`ndu s-au b[tut P[tru vod[cu Cre\ul la Docolina

P[tru vod[daca l-au b[tut Cre\ul cu cazacii, s-au dus]n |ara Munteneasc[=i au dat =tire la]mp[r[\ie, cum s-au r[dicat cazacii asupra lui =i l-au scos din scaun. }n\eleg`ndu de aceasta ]mp[ratul, de s`rgu au trimis hochimurile sale la dobrogéni =i la bugegéni =i la munténi, s[marg[cu Patru vod[asupra Cre\ului. Décii P[tru vod[de s`rgu grijindu-s[de oaste, venitu-i-au]ntr-ajutoriu =i moldovénii gioséni. A=a décii P[tru vod[cu ajutoriul]mp[ratului =i cu a sa oaste ce au avut, s-au pornit spre Ia=i asupra Cre\ului.

Auzind Potcoav[Cre\ul de venirea lui P[tru vod[, s-au g[tit de r[zboiu =i au ie=it]nainte-i cu oastea c[z[ceasc[la Docolina. Fost-au =i oaste de \ar[cu cazacii, c[mul\i s[ ]nchinase. +i tocmindu-s[de r[zboiu, au pus cazacii]nt[i pre moldovéni]n frunte, mai apoi hatmanul +ah cel c[z[cescu nu i-au l[sat, tem`ndu-s[s[nu-i vicle-

neasc[moldovénii, au pus pre cazacii s[i]n frunte =i n-au vrut pe niminea s[las[la har\u. +i apropiindu-s[oastea lui P[tru vod[, v[z`ndu cazacii pre turci c[ aduc nainte cirezi de vaci, ca s[ st`mpere armele]n dobitoace, n-au vrut cazacii s[s[geate de departe, ce odat[au slobozitu focul =i]n oameni =i]n dobitoace. Ci dobitoacile mai mult[z[h[ial[f[ciia turcilor dec`t cazacilor, c[ de tr[snite fugiia ]napoi. Si d`ndu r[zboiu viteja=te, dup[mult[nevoin\[a cazacilor, iat[al doilea r`ndu pierdu r[zboiul P[tru vod[ =i iar[=i r[mas[ izb`nda la cazaci.

C`nd s-au]ntorsu Cré\ul]n |ara Le=asc[=i au p[r[sit scaunul =i de moartea lui

Potcoav[Cre\ul, carile]=i pusése nume de domnie Ion vod[, dup[r[zboiu cu noroc =i de izb`nd[ ce au f[cut la Docolina, de au b[tut pre oastea lui P[tru vod[, s-au ]ntorsu la Ia=i. Deciia v[z`ndu c[nu s[va putea a=eza la domnie, c[=i din |ara Ungureasc[s[pogor`se lui P[tru vod[oaste]ntru ajutoriu, au p[r[sit scaunul =i \ara =i cu ai s[i, cu to\ii s-au]ntorsu]napoi pre la Soroca spre |ara Le=asc[.

De acolo nu-=i putea afla cale pre voia sa, c[pre c`mpu era ome\i mari, pre la Nemirov s[ temea de hatmanul =i de voievoda Braslavschii, c[-l cerca s[-l prinz[. Mai apoi dac[ au intrat ]n |ara Le=asc[, au chiemat voievodul pre +ah =i i-au zis: ,,Voi a\i f[cut un lucru mare ]mpotriva lui crai =i a \[r`i, s[strica\i pacea cu turcul. Pentru acéia s[aduce\i pre Cre\ul =i s[mérge\i cu d`nsul la hatmanul. El ]l va trimite la craiul =i voi v[ ve\i cur[\i de acéa vin[. +i Cre\ul ]nc[ va h[l[dui, v[z`ndu-l craiul a=a de folos." Acéste cuvinte daca au spus cazacii Cre\ului, el fu bucuros, g`ndindu-s[ c[ de va mérge la craiul, ]l va ajutori spre domnie. Décii s-au dus cu d`n=ii la hatmanul, hatmanul l-au trimis la craiul, craiul l-au dat la]nchisoare =i peste pu\in[vréme i-au t[iat capul.

C`ndu s-au a=ezat al doilea r`ndu P[tru vod[Schiopul la scaun, 7086 <1578> ghenarie 1 dni

}n\eleg`ndu P[tru vod[ c[ Cre\ul au p[r[sit scaunul =i \ara =i au trecut ]n |ara Le=asc[, au venit la Ia=i =i s[ a=ez[ la scaun al doilea r`ndu.

Pre acéia vréme P[tru vod[déde mitropoliia lui Theofan mitropolitul, carile la Ion vod[o l[sase =i fugise prin mun\i, de frica lui.

De un Alixandru vod[, fratile Cre\ului, carele au apucat scaunul la Ia=i =i au domnit o lun[

P[tru vod[dac[s-au a=ezat la domnie al doilea r`nd, nu dup[mult[vréme, ci]ntru aceIa=i an, fevruarie 9 zile, 7086 <1578>, iar[=i au venit Alixandru, fratile Cre\ului, cu oaste c[z[ceasc[asupra lui P[tru vod[. Ci P[tru vod[=tiind poticala ce p[\is[mai nainte cu cazacii, nu s-au apucat de r[zboiu, ci i-au dat cale dint[i. Iar[Alixandru au intrat]n Ia=i =i au =[zut]n scaun, fevruarie 9, iar P[tru vod[de s`rgu au str`nsu oastea turceasc[=i munteneasc[=i ungureasc[, au]ncunjurat pre Alixandru]n curte]n Ia=i =i au b[tut prejur curte, din c`=legi p[n[ la miiaze p[résemi. Iar[ noaptea martie 12 zile, Alixandru =i cu cazacii au ie=it ]n curte, c[ n-au mai putut suferi, c[ =i iarba =i bucatile li s[ ]mpu\inase, =i g`ndindu c[vor sc[pa, au fugit spre codru. Ce prinz`ndu de véste oastea lui P[tru vod[, s-au pornit dup[ d`n=ii =i la iezerul Ciurbe=tilor i-au ajunsu =i pre to\i i-au surpat acolo. +i pre Alixandru]nc[i-au prinsu, viu dimpreun[cu boierii lui. Acestu Alixandru vod[au \inut scaunul numai o lun[.

De ni=te domni=ori ce venis[iar cu cazaci

De noroc era P[tru vod[cu cazacii, cum s[t`mpl[ pururea omului de n-are odihn[, c[ bine de unii nu s[ m`ntuia, al\ii veniia asupra lui. C[ ]ntr-acela= an, dup[ce s-au a=ezat al doilea r`ndu =i al treilea r`ndu la domnie, tot la anii 7086 <1578> iulie 27, ni=te cazaci cu un domni=or au venit la Nistru =i =-au pus to\i capetile.

A=ijdirea, cur`ndu dup[ace=ti cazaci, la anii 7087 <1578> octovrie 12 zile, un Costantin iar cu cazaci veniia]n \ar[=i s-au topit to\i]n Nistru.

}ntr-ace=ti ani au zidit P[tru vod[m[n[stirea Galata]n vale =i nu dup[mult[vréme s-au r[sipit, care loc =i p[n[ast[zi s[cunoa=te.

}ntru acesta=i anu, 7087 <1578>,]n luna lui octovrie 2, c`nd Costantin cu cazacii trecea Nistrul, iar[Zborovschi cu oaste c[z[ceasc[au lovit Da=ovul, de l-au arsu =i l-au pr[dat =i, multe turcoaie au robit =i mult plean au luat. Mai apoi s-au]ntorsu]napoi, f[r[de nici o zminteal[.

C`ndu au mazilit]mp[ratul pre P[tru vod[Schiopul, v[leatul 7088 <1579> dechevrie 2

Acest P[tru vod[ce-i zic +chiopul, dup[ce au domnit 5 ani, l-au mazilit]mp[ratul Amurat =i au trimis pre un turc mare, de l-au luat din scaun =i l-au trimis la Halep, la paz[. Iar domniia o au dat-o Iancului vod[.

De domniia lui Iancul vod[, ce-i zic Sasul, 7088 <1580>, fevruar 17, vineri

Daca au mazilit]mp[ratul pre P[tru vod[+chiopul, dat-au domniia Iancului vod[, carile au fost de na=terea sa sas, de lége luteran. Pravoslaviia nu iubiia. Décii deaca au venit]n \ar[=i au =ezut]n scaun, fevruarie 17 zile, dup[acéia toat[nedumnezeirea =i ereticiia sa =-au ar[tat, c[l[comie de avu\ie nespus[avea, pentru care pre mul\i au omor`t. Mai apoi de l[comie mare ce avea, trimis[s[ia a zécea din boi]n toat[\ara.

De un domni=or ce-i zic Ion vod[Lungul, 7089 <1581>

Iancul vod[, fiind plin de l[comie, izvodi obicin[care n-au mai fostu niciodat[, de au trimis]n toat[\ara s[ia a zécea din boi, care obiceai nu l-au putut suferi \ara, ci s-au r[dicat l[pu=nénii, de s-au sf[tuit ca s[s[dezbat[de suptu m`na Iancului vod[. +i bulucindu-s[, au r[dicat dintre d`n=ii domnu pre Lungul =i i-au pus nume Ion vod[=i décii au purces spre Prut]n sus.

Iar[Iancul vod[prinz`ndu véste c[ l[pu=nénii s-au r[dicat asupra lui, degrabu au trimis pre Bucium vornicul cel mare =i pre Brut postélnicul cu oaste ]mpotriva lor. +i timpin`ndu-s[o=tile la Bolota, s-au lovit de fa\[=i d`ndu r[zboi viteja=te dispre am`ndoao p[r\ile, pierdur[l[pu=nénii r[zboiul =i domni=orul]nc[s[ ]nnic[ ]n Prut.

Aceast[povéste ce scrie mai sus, c[s-au r[dicat l[pu=nénii asupra Iancului vod[, cronicariul cel lesescu nimica nu scrie, iar létopise\ul nostru cel moldovenesc can pre scurt o semneaz[=i aceasta.

C`ndu au pribegit boierii Moldovei prin \[ri streine de nevoia Iancului vod[.

Multe lucruri spurcate =i nedumnezeie=ti f[cea Iancul vod[ ]n domniia sa, c[de r[ot[\ile lui toat[\ara =i boierii s[o\[r`ia, c[ legea cre=tineasc[ nu o iubiia, la avu\ie lacom =i pr[d[toriu, \ara cu d[rile o ]ngreuia =i era om curvariu preste sam[, c[ nu numai afar[, ce nice de curtea sa nu s[ feriia, c[ jup`nesile boierilor de la masa doamnii sale le scotea, di le f[ciia sil[. Acéstea toate neput`ndu suferi boierii, mai v`rtos Movile=tii, vl[dica Gheorghie, Erimiia vornicul, carile mai apoi au fostu =i domnu =i frati-s[u Simion p[harnicul, Balica hatmanul, s-au sf[tuit pre tain[ca s[pribegeasc[. Carii]nt[i =-au f[cut prileju cu voia lui, ca s[marg[s[sfin\easc[m[n[stirea Sucevi\ii =i apoi cu to\ii au trecut la |ara Le=asc[, al\ii la turci, al\ii la munténi, al\i printr-alte p[r\i.

Merg`ndu décii jalb[la]mp[r[\ie de r[sipa \[rii, i-au luat domniia =i au dat-o lui P[tru vod[+chiopul.

C`nd au pribegit Iancul vod[=i de moartea lui, 7091 <1583>

}n\eleg`ndu Iancul vod[ c[ l-au mazilit ]mp[ratul =i domniia o au dat-o iar[=i lui P[tru vod[ +chiopul, cunosc`ndu la ce va veni mai apoi lucrul, g`ndi c[ de va mérge la turci, va avea p`r[mult[=i mai

apoi s[nu care cumva s[=i piar[, ci s-au sf[tuit s[treac[ ]n |ara Ungureasc[prin |ara Le=asc[c[peste mun\i, pin \ar[, nu era putin\[ca s[treac[, c[s[temea de \[rani. +i a=a au ie=it din \ar[=i trec`ndu pre la Pocu\ia, i-au \inut calea Iazlove\schi =i l-au dus la Liov cu toat[avu\iia lui. +i]ndat[au trimis la craiul, de i-au dat =tire. Craiul au scris la Sinavschii hatmanul =i la Herbortu starostea de Liov, s[-i ia tot cr[iescu =i lui s[-i taie capul. +i]ndat[au trimis craiul pe podscarbul lui, s[-i ia toat[avérea Iancului vod[, numai ficiorilor =i doamnii sale s[le lase o parte, s[le fie de hran[. +i dup[ ]nv[\[tura craiului a=a au f[cut =i i-au t[iat capul Iancului vod[.

Scrie létopise\ul cest moldovenescu c[moartea Iancului vod[au fostu cu]nv[\[tura]mp[ratului turcescu, de i-au t[iat capul. +i au domnit Iancul vod[trei ani =i =apte luni. Acestu Iancul vod[zic cum c[au fostu umbl`ndu vara cu sanie de os. A=a au petrecut Iancul vod[\énchiul s[u, viia\a sa.

A doao domnie a lui P[tru vod[+chiopul, 7092 <1583> octovrie 17

Dup[ce au mazilit]mp[ratul pre Iancul vod[, dat-au domniia iar[=i lui P[tru vod[+chiopul, pre carile a=tept`ndu-l to\i, iat[ au venit al doilea r`ndu]n \ar[=i au =ezut]n scaun, octovrie 17. Auzindu déciia pribégii carii era fugi\i pintr-alte \[ri de nevoia Iancului vod[, cu dragoste s-au]ntorsu la domnu s[u, P[tru vod[. Pre carii i-au miluit iar[cu boieriile lor.

De ni=te cazaci ce veniia s[apuce scaunul Moldovei, v[leat 7092 <1583> octovrie 27

De noroc era P[tru vod[cu cazacii, c[ ]n domniia dint[i nu mai avea odihn[de d`n=ii, acum la a doao domnie, bine nu s[ a=ezase la scaun, iat[ cazacii veniia s[ apuce scaunul, ]ntr-aceast[ lun[ octovrie 27 de zile. Ci P[tru vod[ prinz`ndu de véste, le-au ie=it]nainte la Prut, la sat

la Munteni, cu c`\i oameni au putut avea ]ntr-acea dat[ =i acolo i-au ]ncunjurat, fiindu cazacii la str`mtoare mare, c[utatu-le-au a s[ ]nchina. Din carei au ales P[tru vod[o sam[, carii i-au p[rut oameni de treab[, de i-au oprit s[-i slujasc[, iar pre al\ii cu jur[m`ntu i-au slobozit.

De ni=te cazaci ce au pr[dat ni=te sate din sus de Tighina

Nu mult[vréme dup[acéia au mai lovit cazacii din sus de Tighina, pre decindea de Nistru, ni=te sate ce s[disc[licase pre hotarul le=escu, turci ciutaci, moldovéni foarte mul\i, carii ie=is[din \ar[de r[ul nevoilor Iancului vod[=i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii =i prad[=i robii =i cu dob`nd[s-au]ntorsu pre la casile lor.

C`nd au zidit P[tru vod[Galata din deal

}ntr-acesta= an, daca s-au a=ezat P[tru vod[la domnie, nu vru s[lase]n de=ert pomana sa, carea o zidis[ ]nt[i, m[n[stirea Galata din vale, care apoi s[r[sipis[, ci cu toat[nevoin\a au silit =i cu toat[os`rdiia au zidit Galata]n deal, carea tr[ie=te =i p[n[ast[zi.

C`nd cu pr[dat cazacii Tighina =i o au arsu, 7092 <1584> avgust 7 zile

}ntru acesta= an, avgust 7 zile, str`nsu-s-au cazacii =i f[r[ véste au lovit la Tighina, de o au arsu =i o au pr[dat-o =i au robit pre cei tineri, féte, copii, iar pre al\ii, p[n[ la unul i-au t[iatu =i mult[ dob`nd[au luat cu sine, neav`ndu cine s[-i opreasc[sau s[-i goneasc[, ci cu pace s-au]ntorsu]napoi.

De o sécit[mare ce au fostu]n zilile acestui P[tru vod[, de au pierit toat[roada, v[leato 7093 <1585>

Domnindu P[tru vod[|ara Moldovei, mare sécit[s-au t`mplatu]n \ar[, de au secat toate izvoar[le, v[ile, b[l\ile =i unde mai nainte prindea

pé=te, acolo ara =i piatr[prin multe locuri au c[zut, copacii au secat de sécit[, dobitoacile n-au fostu av`ndu ce pa=te vara, ci le-au fostu d[r[m`nd frunz[. +i at`ta prafu au fostu, c`ndu s[scorniia v`ntu, c`t s-au fostu str`n-g`ndu troieni la garduri =i la gropi de pulbere ca de omet. Iar dispre toamn[deaca s-au pornitu ploi, au apucat de au crescut mohoar[=i cu acélea =-au fostu oprind s[r[cimea foametea, c[-i coprinsése pretitinderea foametea.

C`nd s-au]mpreunat P[tru vod[cu Mihnea vod[, domnul muntenescu, leat 7094 <1586> avgust 15

}mpreunatu-s-au P[tru vod[cu nepotu-s[u, Mihnea vod[, domnul muntenescu, ficiorul lui Alixandru vod[, la satu la Bogd[ne=ti pre Prut, avgust 15 zile, am`ndoi cu curte mult[=i cu gloate mari =i s-au osp[tat]mpreun[cu mare cinste.

R[zboiul P`rvului p`rc[labului de Soroca, c`nd s-au b[tut cu cazacii la Pierieslav,]n zilile lui P[tru vod[, 7095 <1587>, ghenar 8

R[dicatu-s-au o sam[de cazaci ca ni=te lupi ce suntu]nv[\a\i de-a pururea la prad[, de au intrat]n \ar[=i au pr[dat =i multe bucate au luat de la \inutul Sorocii. Iar[P`rvul p`rc[labul Sorocii s-au]ndemnat cu h`nsarii =i cu al\ii, carii au vrut de bun[ voie =i i-au ajunsu la Pierieslavu. Acolo cazacii vr`nd s[nu dea dob`nda, moldovénii s[ scoa\[ al s[u, tare r[zboiu s-au f[cut ]ntr-]n=ii =i ]n doao zile b[t`ndu-s[, de-abiia au spartu pre cazaci. Mai apoi daca i-au biruit, pre to\i i-au omor`t, f[r[numai unul zic s[fie sc[pat; o sam[vii i-au prins =i i-au trimis la P[tru vod[, pre carii i-au trimis la]mp[r[\ie.

C`nd au f[cut nunt[P[tru vod[, de au]nsurat pre nepotu-s[u, Vladul vod[, 7095<1587> iunie 10

}ntr-acesta= an,]n luna lui iunie, P[tru vod[f[cu nunt[nepotului s[u, Vladul vod[, ficiorul lui Milo= vod[, de au luat fata Mircii vod[=i

au chiematu la nunt[pre Mihnea vod[, domnul muntenescu. Nunt[domneasc[au f[cut cu mult[chieltuial[=i jocuri =i mul\i din vecini au venitu, de le-au]nfrumuse\at masa. Aceast[veselie au fostu]n Tecuciu.

De ni=te cazaci ce au pr[dat Da=ovul, iunii

Pre acéia vréme tot]n anul 7095 <1587>, f[r[véste au lovit cazacii Da=ovul, de l-au arsu =i pre mul\i au t[iatu =i pr[d`ndu dobitoace =i avére mult[luundu =i robindu ce le-au pl[cut, s-au]ntorsu intregi]napoi, f[r[nici o zminteal[.

R[zboiul lui P[tru vod[, c`nd s-au b[tut la |u\ora cu ni=te c[zaci ce venise cu un domni=or, ce-i zicea Ivan, 7096 <1587> noiemvrie 23

Nu dup[mult[vréme, ci f[r[z[bav[ ]ntr-acesta=i an, toamna, au venit cazacii]n \ar[cu un domni=or, ce i-au fostu zic`ndu Ivan vod[, c[rora le-au ie=it ]nainte P[tru vod[ cu oaste din sus de |u\ora, noiemvrie 23. +i d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoao p[r\ile, mul\i au picat =i ]n 26 de zile birui P[tru vod[ pre cazaci =i-i sili de i-au dat pre cine au avut mai mare, carile au luat plat[ dup[ vina sa. Iar[ ceialal\i s[ ascundea prin p[duri =i carii pre unde putiia =i moldovénii ]i goniia. Mai apoi cazacii fug`ndu prin p[duri, carii unde au putut sc[pa, ap[r`ndu-s[p[n[la apa Cerimu=ului, de s-au tras]n \ara lor, pu\ini intregi, ci mai to\i r[ni\i =i pedestri\i.

C`ndu au l[sat domniia =i scaunul de bun[voie P[tru vod[Schiopul =i s-au dus]n |ara Nem\asc[

Domnind P[tru vod[|ara Moldovii ca un domn vrédnic, cum s[cade, cu di toate podoabile c`te tribuiesc unui domnu de cinste, c[ boierilor le era p[rinte, pre carii la cinste mare-i \inea =i din sfatul lor nu ie=iia. |[r`i era ap[r[toriu, spre s[raci milostivu, pre c[lug[ri =i pre m[n[stiri]nt[riia =i-i miluia, cu vecinii de prinprejur vie\uia bine,

de avea de la to\i nume bun =i dragoste, de nu era a zice cum nu este harnic de domnie. Judecata cu bl`ndé\e =i f[r[f[\[riie o f[ciia.

Mai apoi v[z`ndu nevoia \[r`i, c[turcii pre obicéiul lor cel spurcat =i neast`mp[ratu de l[comie, trimiser[ de cerea bani, s[ le dea mai mult dec`t era adetul \[r`i, f[cu sfat cu boierii, ce vor face, cum vor putea r[dica =i alte d[ri, carile n-au mai fostu. C[ nu-i de aceasta, c[ doar[ nu va putea pl[ti aceast[ dat[ \ara, ci este c[ s[ face obicéi, carile nu va mai ie=i =i aceasta vor lua =i altile vor izvodi, cum s-au =i t`mplat. +i =-au ales sfat ace=tii nevoi, ca s[s[ ]nceap[de la altul, iar[nu de la d`nsul. +i décii s[g[ti s[s[duc[din \ar[, m[car[c[boierii cu to\ii ap[ra s[nu s[duc[din \ar[, ci s[dea acea nevoie, c[al\ii vor da =i \ara tot nu va h[l[dui. Ci P[tru vod[nici]ntr-un chip nu vru s[s[apuce de acea dare =i s[ia blestemul \[rii asupra sa. Ci]=i tocmi lucrul]nainte =i la scaun l[s[boieri s[p[zeasc[scaunul, p[n[le va veni alt domnu de la]mp[r[\ie.

Iar[el umpl`ndu domniei sale 7 ani =i jum[tate, s-au r[dicatu cu fruntea boierilor, c[ boierii s[ temur[ a r[m`nea, s[nu pa\[ca mai nainte cu Iancul vod[, intre carii au fostu Stroiciu logof[tul cel mare, Ieremiia Movila vornicul =i frati-s[u Simion p[harnicul, carii mai apoi am`ndoi au c[zut la domnie =i fratile lor Toader sp[tariul =i Andrei hatmanul =i al\ii mul\i, carii nu s[ ]ndura de d`nsul. +i au trecut pin |ara Le=asc[,]n |ara Nem\asc[=i acolo s-au a=ezat. Unde spun c[c`nd au fost d`ndu bani de chieltuiala bucatilor, au fostu pl`ng`ndu =i au fost z`c`ndu: ,,Acestea suntu lacr[mile s[racilor”. De acolo boierii s-au]ntorsu]n |ara Le=asc[cu to\ii =i s-au a=[zat acolo, la t`rgu la Podhae\ =i pre aiurea.

+i a=a P[tru vod[putem s[-i zicem cel Milostivu, c[binile s[u au lip[dat pentru \ar[, care ca acesta nu s-au mai aflat. Era domnu bl`ndu, ca o matc[ f[r[ ac, la judecat[ dreptu, nebe\iv, necurvar, nelacom, ner[sipitoriu, putém s[-i zicem c[ toate pre izvod le-au \inut, ca s[ nu s[ zminteasc[. Acestu P[tru vod[ au domnit ]ntru am`ndoao domniile doispr[zéce ani =i jum[tate.

De domnia lui Aron vod[cel Cumplit, care mult[greotate au adus \[r`i, 7099 <1591>

Dup[ce p[r[si P[tru vod[domniia =i \ara,]n\eleg`ndu turcii c[ \ara este de=art[ de domnu, cercar[ pre cine vor trimite ]n locul lui P[tru vod[. Ci norocul cel bun al \[r`i s[schimb[, c[dup[noroc bun, iat[veni =l r[u, ca cum ar fi de la Dumnezeu]nsemnat, dup[vréme bun[=i senin, s[vie vréme rea =i turburat[, dup[domnie lin[=i bl`nd[, s[ vie cumplit[ =i amar[. Aflar[ turcii pre Aron vod[, c[ruia i-au dat \ara cu mult[ datorie, c[ fiind om f[r[ suflet =i umbl`ndu =i al\ii pentru domnie, pre to\i i-au umplut cu bani, luundu bani cu cam[t[de la turci. A=a dup[mult[datorie =i chieltuial[ce]mpresuras[\ara, =-au scos domniia la Moldova =i au venit]n \ar[, de au =[zut la scaun]n anii 7099 <1591>.

A=a, dup[ce s-au a=ezat la domnie Aron vod[, nu-i era grij[de alt[, numai afar[de a pr[darea =i dinl[untru, nu s[s[tura de curvie, de jocuri, de cimpoia=i, carii]i \inea de m[sc[rii. A=ijderea dabilile cu carile]ngreuias[\ara, nu umbla numai d[bilarii singuri, ce =i turci trimitea de umbla cu d[bilarii, de nu-=i era \[ranii volnici cu nimic, muierile nu era ale lor, fétile le ru=ina, ce vrea s[fac[f[cea. D[bilariul pentru un potronic de-l vrea p`r] la d`nsul, nu-l judeca, ci acolo trimitea de-l pierdea. Pe boieri pentru avu\ie]i omora, jup`nésile le siliia =i domnind, nu alta, ci ciudése =i minuni f[cea.

Acéstea =i altile mai multe f[ciia =i s[v[zu c[este tuturora nev[zut =i ur`t, ci g`ndi ca s[nu s[ ]ncreaz[\[rii =i lefeciilor de \ar[, ci trase pre leaf[unguri c[l[re\i =i pedestra=i =i f[cu pedestra=ilor od[i]n curte, ca s[fie pururea l`ng[ d`nsul. Mai apoi v[z`ndu c[ de datornici nu s[ va putea m`ntui, izvodi ca s[ia de tot omul c`te un bou. +i a=a trimis[ ]n toat[ \ara cu turci, de str`ngea =i la carile nu s[afla bou, lua ai cui era]n satu, de la al\ii]i lua to\i, c`\i avea, pentru cei ce nu avea boi, c[mul\i de r[ot[\i =i de dabile multe, boi nici de hran[n-avea.

R[zboiul lui Aron vod[, c`ndu s-au b[tut la R[ut cu un domni=or, Bogdan vod[ ]i zicea, la anii 7100 <1592> =i c`nd au pierit Bucium vornicul =i B`rl[deanul logof[tul =i Paos vornicul

}ntr-acéste r[ot[\i =i belituri ce f[ciia Aron vod[, de nevoie mare nemaiput`ndu suferi \ara, s-au r[dicat orheienii =i sorocénii cu un domni=or ce-i zic Iona=co, pre carile ]l alesése dintru d`n=ii cap =i-i puser[nume Bogdan vod[. Ce Aron vod[deaca au]n\eles de aceasta, au dat =tire al\ii \[ri s[s[str`ng[ =i el f[r[ z[bav[ au ie=it cu curtea =i cu lefecii s[i. }ns[ mai nainte, p[n[ a nu ie=i din curte, au t[iat pre Bucium vornicul cel mare =i pre B`rl[deanul logof[tul =i pre Paos vornicul, d`ndu-le vin[cum c[ar fi cu =tirea lor.

Décii au purces]mpotriva vr[jma=ilor s[i. +i merg`ndu, pus-au pe Uréche logof[t mare. +i décii s-au t`mpinat o=tile la R[ut =i d`ndu r[zboiu viteja=te dispre am`ndoao p[r\ile, izb`ndi Aron vod[=i b[tu pre to\i =i pre domni=oru]nc[l-au prinsu, ci i-au t[iat nasul =i l-au c[lug[rit. Décii, deaca au spart Aron vod[pre viclénii s[i, nici un loc nu au l[sat s[nu fie plin de vr[jm[=iia lui, c[nu pierdea numai pre carii au fostu]ntru r[zboiul acela, ce =i semin\iile lor, =i vinova\i =i nevinova\i.

De maziliia lui Aron vod[

G[tindu-s[Aron vod[s[fac[mai mari vr[jm[=ii dec`t aceasta, iat[ i-au venit de la |arigradu c[l[ra=i cu c[r\i, de i-au datu =tire cum l-au mazilit ]mp[r[\iia, c[ ]mp[ratul turcescu =i sfatul, auzindu de at`ta r[otate ce f[cea, cu mor\i =i cu jafuri f[r' de m[sur[, l-au mazilit. Déciia s[mira Aron vod[, cum va face s[nu prinz[oastea de véste =i \ara de mazilie, ca s[nu-l omoar[, c[mul\i era carii vrea fi bucuro=i s[auz[una ca acéia, c[le pierise p[rin\ii, altora fra\ii, altora ficiorii, al\ii s[r[cis[de multele r[ot[\i. Ci pre tain[au]nv[\at pre c[l[ra=i

s[nu scoa\[cuv`ntu pre afar[ =i au trimis la Ia=i la doamn[-sa, s[ s[ ]ncarce =i s[ purceaz[ ]n jos. Iar[ pre boieri i-au ]nv[\at de au chiemat gloatile =i le-au mul\[mit de slujb[ ce au f[cut =i le-au zis s[ marg[ cine=i pre acas[, g`ndindu c[doar[s[vor duce =i el s[ia drumul spre |arigrad.

A doao zi, p[r`ndu-i cum s[vor fi dus curténii, au]nc[licatu =i au purces spre Ia=i, =i ce-i p[ruse c[s[vor fi dus, ca s[sileasc[=i el mai tare, s[nu obliceasc[cineva, iat[gloatile mergea pre de toate p[r\ile. Atuncea au chiemat boierii, de le-au zis: ,,Crezu, eu am slobozit oastea, s[s[duc[cine=i pre la casile lor. Dar[cine-i oprea=te ?” Datu-i-au a]n\elége cum o sam[s-au dus, iar[c[rora le este calea spre Ia=i =i spre munte, aceasta li-i calea. A=a]mpreun[au mersu p[n[ ]n sar[, p[n[ce au]nserat. Décii noaptea, toat[noaptea, au silit =i nimica z[bav[n-au f[cut la Ia=i, ci au silit spre |arigrad. Unde merg`nd, l-au timpinat capigii]mp[r[te=ti, viind ca s[-l ia din scaun =i s[-l duc[la]mp[r[\ie.

Daca]n\eleaser[to\i de maziliia lui Aron vod[, nu]ntr-alt chip, ci cum dup[mult[furtun[=i vréme rea, daca v[d oamenii senin =i lini=te, s[bucur[to\i, a=a toat[\ara s[bucuras[.

A doa domnie a lui Aron vod[cel Cumplit

Dup[ce au mazilit]mp[ratul pre Aron vod[, Dumnezeu]nc[nu-=i umplus[certarea sa deplin, c[Aron vod[ ]nc[nu au fostu ajunsu la |arigrad, domniia iar[i-o au dat-o =i scaunul \[rii, c[datornicii lui, turcii, cu to\ii au mersu la veziriul, de au strigat pentru d`nsul =i de nevoia datornicilor, iar[i-au]ntorsu domniia.

C`ndu au trimis Aron vod[ ]nainte la scaun pre Oprea arma=ul s[prinz[pre o sam[de boieri

Aron vod[, dup[obiceaiul s[u cel r[u =i daca]n\eleas[c[i-au dat domniia de iznoav[, cumu-=i era vr[jma=u =i cumplitu, nu s[apuc[de alta, ci iar[=i g`ndi ca ce n-au putut umplea cu r[u]n domniia

dint[i, s[s[v`r=asc[ cu a doao domnie. Dupre cale au r[pezit pre credinciosul s[u, pre Oprea arma=ul cel mare cu c[r\i, ca s[ coprinz[ scaunul, =i cu catastif, ca pre to\i, pre c`\i au vrut el s[-i piiarz[, ca s[-i prinz[=i s[-i \ie la]nchisoare, p[n[va veni =i el la scaun.

Oprea arma=ul, dup[ ]nv[\[tura lui Aron vod[, de olac au venit =i seara au intrat]n Ia=i, nici aiurea au mersu]n gazd[, ci la od[ile doroban\ilor celor ungure=ti]n curte au mersu. +i noaptea au venit la gazda lui Uréche logof[tul, pre carile]l l[sase Aron vod[s[p[zasc[scaunul =i i-au ar[tat porunca domnu-s[u. Iar el degrabu, auzind de numile lui Aron vod[, cum au dob`ndit iar[=i domniia, vr`ndu s[h[l[duiasc[de d`nsul, au dat r[spunsul Oprei, zic`nd : ,,Acesta lucru cu bucurie priimescu =i suntu gata s[sluj[scu. Ci numai s[fie cu tain[, ca s[nu =tie niminea. Bine c[ai venit: p[n[vom oblici pre to\i, pre c`\i scrie catastiful, s[-i prindem, carii unde vor fi, s[nu cumva smintim, s[obliceasc[, s[fug[.” +i a=a Oprea s-au am[git cu acesta sfat =i s-au a=ezat iar[la d[r[bani,]ntr-acea zi =i]ntr-acea noapte.

C`nd au pribegit Uréchie logof[tul cel mare

}n\eleg`nd Uréche logof[tul de venirea lui Aron vod[ =i de porunca ce-i trimisése pre Oprea arma=ul, nu cutez[ s[-l a=tépte ]n \ar[, =tiind c`t[groaz[=i c`te r[ut[\i f[cuse mai nainte]n domniia dent[i =i acum a dooa oar[mai de mari cazne va s[s[apuce.

Ci deaca s-au a=[zatu Oprea la od[ile dorobanilor, afl`ndu Uréche logof[tul vréme =i cale de=chis[ de a s[ d[p[rtarea =i de a ie=irea den \ar[, ]nv[\at-au pre gazda sa, cine va intreba a dooa zi de d`nsul, s[spuie c[s-au dus acas[la C`rlig[tur[. +i a=a, noaptea, toat[ noaptea =i zioa, toat[ zioa, fug`ndu, au ie=it pre la Soroca]n |ara Le=asc[. A dooa zi seara, Oprea arma=ul, deaca s-au dusu la gazda lui Uréche s[s[sf[tuisc[=i nu l-au aflatu, cunosc`nd c[ l-au am[git ]ntr-acesta chip, ]ndat[ au chiemat pre al\ii cari s-au t`mplat acolea =i au repezitu cu c[r\i]n toate p[r\ile, s[cuprinz[marginea. Iar deaca au aflatu c[

logof[tul au trecut Nistrul =i s-au d[p[rtatu, n-au mai avutu ce face, ci s-au a=[zat, de au \inut scaunul p[n' la venirea lui Aron vod[. Iar Uréche deaca au trecut Nistrul, s-au dusu]ndat[unde era =i alal\i boieri pribegi str`n=i, de a=tepta sf`r=itul lucrului.

(SIMION DASC{LUL)

De domnia lui P[tru vod[Cazaculŭ vleato 7101 <1593>

Scrie létopise\ul cestu moldovenescu c[ ]nc[p[n[n-au fost sosit Aron vod[la scaun, iar P[tru Cazacul s-au r[dicat den |ara Le=asc[, cu pu\inei pribégi,]n\eleg`nd c[ scaunul este de=[rtu =i s`rguind s[apuce scaunul, au intratu]n \ar[=i au apucat scaunul la Ia=i =i au domnit 2 luni. Déciia au sosit =i Aron vod[=i au prinsu pre P[tru Cazacul =i l-au trimisu la]mp[r[\ie. Iar[cronicariul cel le=[scu de aceast[povéste ce spune c[au venitu P[tru vod[Cazacul, de au apucat scaunul, nimica nu scrie.

C`nd s-au a=ezat Aronu Vod[ al doilea r`nd la scaun, v leato 7101 <1593> mese\a...

Aron vod[deaca s-au a=[zatu la scaun al doilea r`ndu

(AXINTE URICARIUL)

au pusu pe Oprea arma=ul logof[t mare =i pre Varticu vornic mare de |ara de Giosu =i pe Ghiorghie vornic mare de |ara de Sus, pe Zota postélnic mare =i pe Alexe stolnicu mare =i pre Iane C[lug[rul vistérnic mare =i pre Coci comis mare

=i cumu-= era vr[jma=u, nu de altele s[apuc[, ci iar de asupreale a face \[r`i =i de dabile mari. +i ]nt`i, cu voia lui, turcii str`ngea dabilele cu d[bilarii. Mai apoi nu-i putea opri =i sil[ mare pretiutindirile f[cea: lua slujitorii de \ar[ cu sila, de le r`niia la cai, bucatele f[r[pre\u =i f[r' de bani le lua.

Déciia, cunosc`nd Aron vod[ c[ nu va fi p[n[ ]n sf`r=it bine, c[\ara sc`r=ca, pribégii sta ]ntina\i, g`ndi dup[toat[r[utatea ce f[cuse, s[s[cur[\easc[=i s[arate \[r`i c[ nu este den voia lui ce s-au lucratu, ci este din sila turcilor =i socoti s[ s[ agiung[ cu Mihai vod[, carele domniia pre acéia vréme |ara Munteneasc[, ca s[ s[ dezbat[ de supt m`na turciloru.

}ns[ ]nt[i socoti c[, dup[at`tea r[ut[\i ce f[cuse, s[ s[ apuce s[ fac[ =i vreun lucru bun, ca s[ nu-i vie cu os`nd[. +i s-au apucatu]n anii 7102 <1593—1594>, de au f[cutu m[n[stire]n \arina Ia=iloru, carea s[chiam[Aron vod[, pre numele domnului, unde este hramul svetii Nicolae.

C`ndu au venitu Lobod[ cu oaste c[z[ceasca =i au gonitu pre Aronu vod[ denø scaunu =i au arsu t`rgulu Ia=ii v leato 7103 <1594>... [1]

---

[1] Data exact[a n[v[lirii cazacilor este decémbrie 1593 (la 1 ianuarie 1594, Aron vod[protesteaz[ ]mpotriva acestei n[v[liri — N. Iorga, *Acte =i fragmente,* 1, p. 134), deci cronica lui Ureche se termin[cu anul 1593, cu excép\ia unei singure informa\ii privitoare la alian\a lui Aron vod[cu Mihai Viteazul, care se raport[Ia anul 1594.

Restul lipse=te]n toate manuscrisele.

GLOSAR

A*ciia=* — de asemenea.
adet — obicei.
adunat[(limb[~) — compus[.
agemoglani, iamoglani — copii de cas[cre=tini la Poarta otoman[, \instrui\i pentru a intra]n r`ndurile armatei turce=ti.
ai — ani.
ajoturi, a ~ — a ajuta.
alege, a ~(sfat) — a hot[r].
*aleg`nd* — except`nd.
ales — mai ales.
ales[toriu — hotarnic.
amestec[tur[— intrig[, tulburare.
amistiu, a s[~ — a se ascunde.
*am`n[* — ]n m`n[.
ap[ra, a ~ — a se opune.
ap[r[tur[— ap[rare.
arc tare — arbalet[.
articéle — jalbe.
ascu\i, a s[~ — a p`ndi.
astruca, a ~ — a]ngropa.
astupa, a ~ — a =terge amintirea.
asupr[, mai cu ~ — cu dob`nd[(fig.).

B*[j[nii* — fugari.
bate, a ~ — a ataca (o cetate).
begler-bei — pa=[cu trei tuiuri.
beleag — tab[r[de adunare =i de regrupare a oastei.
belitur[— jaf.
be=lii — osta=i turci.
bogdani — moldoveni (turce=te).
bogoiavlenie — boboteaz[.
brudiu — t`n[r, necopt.
buluci, a s[~ — a se aduna]n ordine de oaste.
busurmani — mahomedani.

C*[li* — plural de la cale.
can — cam,
cap, de ~ (]ngrozind) — amenin\`nd cu moartea.
cap de price — motiv de ceart[.
capete — c[petenii.
capete (de lege)— articole.
capigiu — demnitar turc]ns[rcinat cu mazilirea domnului sau cu inaugurarea noii domnii.
capiste — templu.
caripi\i — o=teni turci.
c[rtulari — c[rturar.
cas[— familie.
c[sa=i — oameni de cas[ai domnului ; rude.
c[uta, a ~ — a fi nevoit.

cauzilieri — solda\i turci din garda sultanului.
cer=i, a ~ — a cere.
certa, a ~ — a pedepsi.
certare — pedeaps[.
cetvertoc — joi (slav).
cevlui, a ~ — a tonsura; ritual catolic: a t[ia p[rul din cre=tetul capului unui seminarist pentru a se ar[ta intrarea sa]n tagma bisericeasc[sau c[lug[reasc[.
chelar — c[m[ra=.
chivernisal[(a \[rii) — c`rmuire.
chizmi, a ~ — a alc[tui, a redacta.
cine= — fiecare.
ciudés[— lucru minunat, de necrezut.
ciudotvore — f[c[tor de minuni (slav).
c`ndai — poate.
*c`rma* — c`rmuire; (*de toat[c`rma* — c`rmuire puternic[)
comornic — c[m[ra=.
concenie — sf`r=it (slav).
corona, corun[— \ara coroanei (polone).
cov`r=i, a ~ — a trece deasupra.
credin\[, a lua ~ — jur[m`nt.
crijeci, crizeci — cavaleri teutoni, crucia\i.
cuhne — buc[t[rie.
cumplit — r[ut[cios.
cur[\i, a s[~ — a sc[pa.

***D**abil[* — dare.
dajde — tribut (turcilor).
d[r[bani — v. dorobani.
derege, a ~ — a sluji.
desc[leca, a ~ — a]ntemeia, a se a=eza.
dezbate, a s[~ — a se elibera.
dezmierda, a sa ~ — a petrece.
dezmierd[ciune — petrecere.
dirése — privilegii scrise.
disp[r\it (de fire) — deosebit.
dni — zile (slav).
*dob`nd[* — izb`nd[, biruin\[, prad[de r[zboi.
dob`ndi, a ~ — a prinde, a cuceri.
domni=or — pretendent la tron.
dorobani — mercenari pede=tri la oastea Moldovei.
dostoi, a ~ — a]ndestula, a s[tura.
drege, a ~ — a sluji.
dvorba — slujb[.
dvorbitoriu — cel ce sluje=te.
dulcea\[— bl`nde\e.
du=egubin[— amend[pentru crim[.

***E**pitrop legii* — capul bisericii.
ereu, iereu — preot.

***F**erin\a* — ap[rarea.
ficlean — tr[d[tor.
flam`nziciune — foamete.
folos, de ~ — vrednic.
fu=turi — l[nci.

***G**ardinal* — cardinal.
g`lceav[— b[t[lie.
gloate (de o=teni) — oaste de \ar[, pedestrime recrutat[din \[r[nime.
globnic — cel care]ncasa pl[\ile de gloab[(amend[).
gol, la ~ — loc deschis.

golit — p[r[sit.
gospodstvo — domnie (slav).
griji, a s[~ — a se]ngriji.
grozav — ur`t.
groznic — amenin\[tor.

***H**ain* — tr[d[tor,
h[l[dui, a ~ — a sc[pa, a se m`ntui.
halca — joc cu lancea.
har — duel, lupt[individual[.
hier — stem[, herb.
h`nsari — o=teni liberi,
hochim — porunc[a sultanului.
horde — \inuturi deosebite.
hotar[— mo=ii.
hotnog — suta=, c[pitan.
hrani\[— grani\[.
humienic, gumelnic — clucer de arie.
hu=ni\[— bombard[,
hval[— trufie.

***I**erb[rie* — depozit de praf de pu=c[.
ijd[ri, a ~ — a-=i trage originea.
imbir — condiment, plant[originar[din India, cu r[d[cin[aromatic[.
iznoav[, de ~ — din nou.
izvod — copie, origine.
izvodi, a ~ — a traduce,
izvodi, a ~ — a face]nceput (a izvodit a da dajde).

***}**mbl[ciu* — unealt[pentru treierat.
]mbuca, a ~ — a p`r].
]mp[rechiiere — vrajb[.
]mp[r\it (subst.) — desp[r\ire.
]mpinge, a ~ — a alunga.
]mple, a ~ — a]mplini.
]mpotrivitor — cel deopotriv[.
]mpresura, a ~ — a ataca.
]mpreuna, a s[~ — a se]nt`lni.
]naljosul — umilire, pagub[.
]nc[l[ra, a s[~ — a]nc[leca.
]nchide, a ~ — a cuprinde.
]ncle=ta, a s[~ — a]nso\i.
]ncruntat —]ns`ngerat, r[nit.
]nd[r[pta, a ~ — a da]nd[r[t.
]ndelunga, a ~ — a am`na, a prelungi.
]ndirepta a ~ — a da]napoi.
]ndreptare — porunc[, privilegiu, a=ez[m`nt domnesc.
]neca, a ~ — a omor].
]nf`rt[\i, a s[~ — a se]nfr[\i.
]ngloti, a s[~ — a se]nmul\i, a forma gloat[.
]ngrozi, a ~ — a amenin\a.
]nsp[imat —]nsp[im`ntat.
]ntorsu —]napoiere.
]ntreba, a-=i ~ — a se judeca.
]ntunérice (de o=ti) — mul\ime.
]n\ina, a ~ (copaci) — a cresta copacii de la r[d[cin[, l[s`ndu-i]n picioare gata s[se pr[bu=easc[.
]nv[lui, a s[~ — a r[t[ci.
]nv[\[tur[— porunc[.

***J**oimiri* — lefegii, solda\i poloni]n leaf[.
jude\e — c[petenii, dreg[tori.

***L**[sa, a s[~* de d`n=ii — a se repezi la ei.
leag[n (cu cai) — caret[.

leg[tur[, a c[dea la ~ — a fi prins]n r[zboi.
limb[— popor, neam.
limb[, a prinde ~ — a lua prin=i pentru informa\ie.
litie — litanie, rug[ciune.
lotori — luterani.
lucruri — lucr[ri, activitate.

***M**ainte* — mai]nainte.
marmaziu — vin.
mas — popas.
m[sc[ri, masc[rii — petreceri, chefuri.
mazili, a ~ — a scoate din domnie.
merg[toriu — cel ce merge.
mése\a — lun[(slav).
me=ter=ug — =iretenie, art[militar[.
me=ter=uguri, a ~ — a]n=ela.
mirodenie — miros.
m`gl[— gr[mad[, movil[.
m`zd[— mit[.
mo=an — mo=tenitor.
mo=ie, de ~ — de mo=tenire.
mo=neni — mo=tenitori.
mucenie — mucenicie.
mul\[mit[— r[splat[.
munc[— chin.
mu=catin — vin.
mutaferachi — c[l[re\i turci.

***N**[dejde* (neav`nd ~) — nea=tept`ndu-se la.
naméstnic — loc\iitor.
n[pusti, a ~ (trebile \[rii) — a neglija.
n[s`lnic — puternic, s[lbatic.
Nascutul — Cr[ciunul.
n[val[— asalt.
n[vrapi — o=teni turci.
necl[tit — neclintit.
ne]ng[duin\[— tulburare, lupt[.
nemérnic — vagabond.
néme= — nobil ungur.
néme=i, a ~ — a]nnobila.
nes[mnat — nescris.
nev[zut — ur`t.
nevoie, iaste ~ — anevoie.
nevoin\[— zel.
nevoitor — care se s`rguie=te.
nezlobiv — nevinovat.
notceago=u — nobil]n Ungaria.

***O**bicin[* — obicei.
ob`r=i, a ~ — a termina.
oblici, a ~ — a afla.
obroc — tain]n natur[.
obor], a ~ — a dobori.
ocin[— mo=ie ereditar[.
ocol, ocoale (de care)— tab[r[.
od[i — caz[rmi.
olac, de ~ — repede.
ol[cariu — curier.
opcop — =an\uri.
olat— provincie.
olofani — o=teni turci dintre ieniceri.
osc`rbi, a s[~ — a se sup[ra, a se s[tura.
o=ti, a s[~ — a porni r[zboi.
otac — s[la= de pescari.
*otc`rmui, a ~* — a c`rmui.
o\[r`tur[— conflict, ceart[.

P*aici* — solda\i din garda sultanului sau a domnului.
p[r[si, a s[~ — a renun\a.
p[scoase (b[l\i) — cu pe=te.
pedeaps[— r[utate, pacoste.
pedestri, a s[~ — a desc[leca.
pit[— hran[.
plean — prad[, prin=i.
plecat — supus, vasal.
poclon — dar.
podan — supus, =erb polon.
podcomori — c[m[ra=i (polon).
podobii — calit[\i.
podscarb ~ — vistiernic polon.
pofti, a ~ — a cere.
poftori, a ~ — a repeta.
pogrebanie —]nmorm`ntare.
pohodnic — cal de parad[.
pohval[— laud[, slav[.
pojiv[i, a ~ — a lua]n folosin\[.
pol — jum[tate (slav).
polata ~ — palatul.
polcu — ceata militar[.
pomana — pomenire.
pom[zuit — uns (la domnie).
ponoslu — p`r[.
popri=te — mil[, m[sur[de lungime.
poru=nic — c[petenie militar[polon[, locotenent.
poteci — trec[tori]n mun\i.
potical[— p[\anie,]nfr`ngere.
potronic — moned[mic[de argint.
povar[(de bani) — sum[de bani de aur.
povodnic — v. pohodnic.
pravoslaviia — ortodoxia.
predoslovie — introducere.
prepune, a-=i ~ — a fi b[nuitor.
prepus — b[nuial[,]ndoial[.
pretitinderile — pretutindeni.
price — ceart[, conflict.
pricindu-s[— lupt`ndu-se.
prileji, a s[~ — a se]nt`mpla.
primeni, a ~ (legea) — a schimba.
*prin dem`n[* — la ]ndem`n[.
prist[ni, a ~ — a ceda, a fi de o p[rere.
prist[nire — cedare.
prist[vi, a s[~ — a muri.
procuratori (]n Polonia) — magistra\i.
pro=c[— \int[.
protivnic — du=man.
puhlibuitor — p`r`=, clevetitor.
pune, a ~ (capul) — a muri.
purt[toriul — c`rmuitorul, conduc[torul.
pu=c[— tun.

R*[s[ri, a ~ de la* — a pierde, a fi desp[r\it, lep[dat.
risipitor (de lege) — c[lc[tor.
r[spl[ti, a-=i ~ — a se r[zbuna.
r[sufla, a s[~ — a trece.
ravent — condiment, plant[originar[din Tibet.
r[zboli, a s[~ — a se]mboln[vi.
roat[— unitate militar[.
roco=i, a s[~ — a se r[scula.
rost — gur[.
rupe, a ~ (sfat) — a lua hot[r`re.

S*[ciui, a ~* (p[durea) — a t[ia.
s[im (*=i seim*) — dieta polonez[.
*samod`rje\* — autocrat, singur st[p`nitor.

sangeac — steag otoman.
*s[v`r=i, a* ~ — a sf`r=i.
s[v`r=i, a s[~ — a muri.
scal[— port.
sc[lile — v[mile.
sc[pa, a s[~ de — a pierde.
scaun de judecat[— instan\[, sediu.
schimo=i, a s[~ (numele) — a altera.
sc`rb[— sup[rare.
*sc`r=ca* — scr`=nea.
scurma, a ~ — a sc[pa,
semna, a ~ — a]nsemna.
semnat —]nsemnat, scris.
sfad[— lupt[, r[zboi.
sfeti — sf`nt (slav).
sili, a ~ — a se gr[bi.
silihtari — o=teni turci.
simbriie — r[splat[ ]n bani.
sinea\e — pu=ti.
s`rgu, de ~ — repede.
s`rgui, a ~ — a se gr[bi.
sl[bit (de ajutor) — lipsit.
slujitor — o=tean.
sminiti, a ~ — a gre=i, a fi]n pagub[, v. =i a zminti.
smoli, a ~ — a unge cu smoal[,
smomi, a ~ — a momi.
socoti, a ~ (\ara) — a c`rmui.
socotin\[—]ngrijire,]ntre\inere.
socotitoriu — comandant, guvernator.
sola\i — o=teni turci, arca=i.
so\ie —aliat, tovar[=.
spahii — feudali turci, cavaleri=ti.
spahiioglani — osta=i turci din garda sultanului.
spat[— spad[.
sprijini, a ~ — a ap[ra, a sus\ine, a se]mpotrivi.
st[t[tor — statornic.
steag (de oaste) — unitate militar[.
ste\ie — provizie de oaste.
strejar — care st[de straj[.
strica, a ~ (\ara) — a pr[da,
str`nsur[— agonisit[, avere.
supune, a ~ — a ascunde.
sveti — v. sfeti.
svezi —suedezi.

+*afar* — rang boieresc polonez; cel care avea grij[de ve=mintele regelui.
=[ici — b[rci.
=erb — rob.
=igubin[— du=egubin[, amend[pentru omor.
=leaht[— nobilime polon[.
=lehtici — nobil polon.

T*ain[* — loc ascuns.
temeiu — tab[r[principal[a o=tii.
*t`mpina, a* ~ — a ]nt`mpina.
tinde, a ~ — a]ntinde.
tinsu (loc) —]ntins, =es.
*t`mpla, a s[* ~ — a se ]nt`mpla.
tocmal[—]n\elegere, tratat.
tocmeala, tocmeli — a=ez[minte.
tocmi, a ~ (oastea)— a pune]n ordine.
tocmi, a se ~ — a fi de acord, a se potrivi.
tocmitoriu — comandant, guvernator.
togarma — numele evreiesc al turcilor.
tr[i, a ~ (biserica) — a fi]n fiin\[.

|*arin[* (a Ia=ilor) — mo=ie, teritoriu.
énchiu — sf`r=it, margine.
iitoriu — st[p`nitor, guvernator.
\`*nc[* — c[\ea.

***U**mple, a* ~ — a]mplini.
unde — de aci, de unde, prin urmare.
uric — act de privilegiu.
urzi, a ~ — a]ncepe o lucrare.

***V**[leat* —]n anul.
vecineasc[(adj.) — din vecini.
vezir azem — marele vizir.
vicleni, a ~ — a tr[da.
viteaz — cavaler feudal.
vilhv[— curaj, faim[.
virteji, a s[~ — a se]ntoarce.
voinic — o=tean, soldat.
volnic — liber.
volniciia — libertate, independen\[.
vorovi, a ~ — a vorbi.
vtorago— al doilea (slav).

***Z**[h[ial[* — tulburare,
zarv[— r[zboi.
zavistie — tulburare, conflict, invidie.
zminteal[— gre=eal[, accident, v. =i sminteal[.
zminti, a ~ — a gre=i.
zvori, a.~ — a sluji.

REFERIN|E CRITICE

Laud os`rdiia r[posatului Ureche-vornicul, care au f[cut de dragostea \[r`i letopise\ul s[u]ns[acela de la Drago= Vod[, de disc[licatul cel dint[i cu rom`ni, adec[ cu r`mleni, nimica nu pomene=te, numai ameli\[la un loc, cum c[au mai fostu \ara o dat[disc[licat[=i s-au pustiit de t[tari. Ori c[nu n-au avut c[r\i, ori c[i-au fostu destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de d`nsul =i at`ta, c`tu poate s[ zic[ fie=tecine c[ numai lui de aceast[ \ar[ i-au fostu mil[, s[ nu r[m`ie]ntru]ntunericul ne=tiin\ei, c[celelalte ce mai suntu scrise ad[os[turi de un Simion Dasc[l =i al doilea, un Misail C[lug[rul, nu letopise\e, ce oc[ri suntu.

Miron COSTIN, *De neamul moldovenilor*, 1685–1691. Reprodus din *Opere*, vol. II, Editura pentru Literatur[, Bucure=ti, 1965, p. 11.

}ns[a s[=ti =i aceasta trebuie, mi s[pare, c[nu numai unii den ne=tiu\ii greci zic, cum c[rum`nii nu pogoar[den osta=ii =i bunii romani, den carii s-au zis de multe ori c[au l[sat Traian aici, ci din r[i =i ho\i, carii iar romanii i-au trimis]ntr-acéste p[r\i de loc, ce =i al\ii aceasta o b[nuiesc. C[iat[citesc létopise\ul moldovenesc, carele fiind eu]nc[ ]n Moldova, l-am g[sit la Ioni\[Racovi\[, carele era comis mare, om de cinste =i de socotin\[, care létopise\, zic, c[iaste f[cut de un Uréche vornicul, om]nv[\at s[véde c[au fost =i om tocmit de c`te s[par c[au scris el.

Acel dar[létopise\ luundu-l (carele am pus de l-au =i prepus =i l-am adus aici ca s[se afle =i]n \ar[) =i citindu-l g[sesc —]ns[nu =tiu de cine scris, de

Uréche, carea nu crez, cum =i unul ce l-au prepus — acel létopise\ m[rturisé=te, c[nu iaste zis[aceasta de Uréche vornicul, au de cine, c[zice c[dintr-o hronic[ungureasc[au aflat de ijderenia moldovenilor. [...]

Acéste basne =i ca acéstea]ntr-acel moldovenesc létopise\ am v[zut =i am cetit de pogor`rea =i ijderenia, adec[te cum ar fi fost dintr-acei t`lhari =i furi ce au fost adus Lasl[u-craiu, acela ce zice, iproci. Ci nu =tiu cu ce]ndr[zneal[=i cu ce neru=inare, acela ce va fi scris]nt`i o va fi f[cut! C[ de o va fi luat din *Hronica ungureasc[*, care eu ]nc[ nu am v[zat, nici de la altul am auzit una ca acéia, iar[ poate-fi pentru ca pururea =i nevindeca\i =i ungurii au st[tut vr[jma=i =i pizma=i rum`nilor, =i at`ta c`t de ar fi putut, ar li supus pe to\i supt jugul lor, cum =i pe mai multa parte den c`\i s[ afl[ acum ln Ardeal i-au supus =i i-au f[cut [i]obagi cum le zic ei. S[vai c[ ]n Ardeal sunt =i al\i némi=i rum`ni mul\i =i Maramur[=ul tot. Iar[afar[dintr-acéia, mare parte =i din boierimea lor]nc[sunt =i s[trag den rum`ni, ce numai st[p`nirea acei \[r] =i ast[zi fiind calvin[=i ei slujind la curte s-au calvinit, =i a=a tot unguri s[chiam[: schimb`ndu-=i credin\a =-au schimbat =i numele de rum`ni.

Ci dar[acela ungur, au ce va fi fost, nu =tiu, de au b[smuit =i au visat ca acélea a zice, s[véde c[de pu\in[=tiin\[=i socoteal[au fost. Pentru c[de au fost =i vr[jma=, acelui neam de a-l face tot de t`lhari =i de furi, nesim\itoriu au fost, mimic [din ceia ce-i putea sosi =i veni pe urm[ chibzuind, adec[te c[ vor r`de to\i =i vor oc[r] r[utatea =i ne=tiin\a lui, b[be=ti basne =i nes[rate vorbe la cei dupe urm[oameni l[s`nd ]n povéste, c[ruia multe sunt a i s[ zice ]mpotriv[ =i a-i dovedi minciunile. Ci ca s[ nu fiu prea lung ]n vorba acestor b[lm[jitori, cu at`ta fie=tecare g`nditoriu =i cu minte poate cunoa=te =i s[poate domiri, cum acéia ce au zis n-au fost, nici au putut fi, mi s[pare.

}nt`i c[ acel ]mp[rat al R`mului, la care zice c[au mers Lasl[u-craiu de au cer=ut oaste ca s[scoa\[pe t[tari =i i-au dat acel fel de oameni, c`nd s[ fie fost, nu-l dovedé=te, nice ]mp[rat ca acela, carele nici un t`lhariu, nici un fur, nici un om r[u]n toat[ ]mp[r[\ia lui s[nu s[omoar[=i s[nu s[pedepseasc[, nu s[cité=te nic[iri, nici s-au auzit, nici s[aude, nice poate fi, pentru c[ ]ntr-alt chip nimeni]ntr-acea \ar[n-ar fi tr[it =i nici o lége, sau vreun obiceaiu n-ar fi fost, care lucru iaste]mpotriva firii =i a tuturor limbilor.

A dooa dar, c`t[sum[de ai au]mp[r[\it acel]mp[rat, ce au fost a=a blestemat, nu bun, c[ce bunii =i direp\ii au legi puse =i nemi=cate le \in, ca s[poat[sta politica =i so\iirea omeneasc[, ca nici cei tari =i mari s[nu asupreasc[=i s[calce pe cei mai slabi =i mai mici, nici cei mici s[nu n[p[stuiasc[=i s[oc[rasc[pe cei mai mari, nici unul de la altul s[r[peasc[=i s[ia f[r[de tocmeal[=i f[r[de lege. Acum dar[zic, c`t[ sum[ de ai au st[tut acel ]mp[rat, a=a ca s[ se str`ng[at`ta t`lh[rime de mult[, c`t s[se fac[oaste ca acéia mai f[r[num[r, de s[scoa\[=i s[goneasc[mul\ime nespus[de t[tari, dupe acéste locuri ce le cuprinsése atuncea.

A treia dar[, pot t`lharii =i furii =i carii asémenea lor sunt s[ \ie =i s[ a=aze domnii =i st[p`niri, carii cu sutele de ai s[stea =i s[se p[zeasc[? =i mai v`rtos to\i, neales nici unul, tot t`lhari =i oameni r[i fiind, a c[rora min\ile =i g`ndul tot la r[piri =i la c`=tiguri le sunt, ce st[p`nire pot tocmi ? Semnu dar[ iaste, dupe zisa aceluia, c[ din r[otate =i din netocmeal[ s[ \ine =i st[ lumea, nu dintracélea s[ stric[ =i s[ piiarde. Cum =i scripturile, =i toat[ fiin\a, =i singure sim\irile aceasta adevereaz[ =i cunoa=te, cum c[ din neor`nduial[, den nedreptate =i din r[otate s[stric[=i s[mut[ ]mp[r[\iile =i toate. Unde dar[=i alte mai multe sunt a-i dovedi, cum zi=i =i a-i ar[ta ne=tiin\a acelui carele m[car[va fi fost =i zis acéia.

+i den t[tarii ce el zise, numai c[din Ardeal =i din Moldova p[n[la Cr`m i-au gonit, unde s[ afl[ =i acum, s[ poate adeveri, c[ f[r[ de lucru au gr[it; cum =i mai nainte vom vedea de acei t[tari de unde sunt =i cum au venit =i la Cr`m, unde =i p[n[ast[zi =[d, ci dar[s[-l l[s[m la g`nd, cum paremia de arapi iaste. Iar[cine va vrea altul, creaz[, c[ce a créde adev[rul sau minciuna]n volniciia omencasc[iaste.

}ns[=i moldovénii de poftesc acéia ale aceluia povestite, s[\ie =i s[creaz[, cum dintr-aceia ei pogoar[, volnici vor fi =i neamul =i ijdereniia lor de la acei t`lhari =i furi de vor vrea s[-l m[rturiseasc[, ]nc[ ]n voie le va fi, doar[ zic`nd c[au =i ceva=i cale de a mai créde =i a=a, de vréme ce]ncep[turii pogor`rii lor can de-acolo ]ncep a-i da cap, zic`nd adec[te c[ni=te p[stori den Maramure= umbl`nd cu dobitoacele lor pen mun\i, au dat peste o fiar[, ce-i zic ei buor,

pre carea gonind-o o au trecut mun\ii =i a=a ie=ind]n Moldova, au v[zut \ar[frumoas[=i de hran[, iproci. Apoi s-au]ntors la ai lor =i spuindu-le de acel loc, s-au adunat mai mul\i p[stori =i de al\ii, =i au venit de au desc[lecat acolo =i ca acéstea multe povestesc, carele pute\i vedea]n létopise\ele lor, mai ales ce zic ei de d`n=ii, m[car[c[-mi par c[multe nu-s adev[rate. C[ci iat[=i aici]mpotriv[=i gr[ie=te cel ce au scris acel létopise\ (]ns[nu zic de Uréche), c[mai sus zicea c[Lasl[u-craiu au scos pe t[tari dintr-]nsa =i apoi o au l[cuit ei, iproci, acum zice c[o au g[sit pustie pastorii Maramur[=ului =i a=a den ei]nt`i s-au desc[lecat, iproci.

}ns[ce iaste acélea nu mai cerc, ci numai daca din p[stori]=i fac moldovénii]ncep[tura, poate le zice ne=tine m[car[=i glumind (iar nu cu adev[r), c[can dintr-acéia sunt. Dirept c[p[storii necuv`nt[toarelor dobitoace, de nu to\i sunt furi, iar[gazde de furi tot sunt, iproci.

Iar[noi]ntr-alt chip de ai no=tri =i de to\i c`\i sunt rumani, \inem =i crédem, adeverindu-ne den mai ale=ii =i mai adeveri\ii b[tr`ni istorici =i de al\ii mai]ncoace, c[valahii, cum le zic ei, iar[noi, rom`nii, suntem adev[ra\i romani =i ale=i romani]n credin\[=i]n b[rb[\ie, den carii Ulpie Traian i-au a=ezat aici]n urma lui Decheval, dupre ce de tot l-au supus =i l-au pierdut; =i apoi =i [lalt tot =ireagul]mp[ra\ilor a=a i-au \inut =i i-au l[sat a=eza\i aici =i dintr-acelora r[m[=i\[s[trag p[n[ast[zi rum`nii ace=tia.

}ns[rum`nii ]n\eleg nu numai ce=tea da aici, ce =i den Ardeal, carii ]nc[ =i mai neao=i sunt, =i moldovénii, =i to\i c`\i =i]ntr-alt[parte s[afl[=i au aceast[limb[, m[car[fie =i ceva=i mai osebit[ ]n ni=te cuvinte din amestecarea altor limbl, cum s-au zis mai sus, iar[tot unii sunt. Ce dar[pe ace=tea, cum zic, tot rom`ni ]i \inem, c[ to\i ace=tia dintr-o f`nt`n[ au izvor`t =i cur[.

Stolnicul Constantin CANTACUZINO, *Istoria |arii Rom`ne=ti,* cca 1678—1716. Reprodus din *Cronicari munteni, vol.* 1, Bucure=ti, Editura Minerva, 1984, p. 45-50.

Nu s[afl[letopise\e scris[de p[m`nteni vechi. Ce de la o vreme, de la desc[lecatul lui Drago= Vod[, t`rziu s-au apucat Urechi vornicul de au scris

istoriile a doi istorici le=e=ti. +i l-au scris p[n[la domriia lui Aron Vod[.

Apoi au mai f[cut dup[Ureche vornicul =i un Simion dasc[l, =i un Misail c[lug[rul, =i un Evstratie logof[tul, =i iar l-au scris, c`t au scris Ureche vornicul, p[n[ la Aron Vod[. Numai ace=tie, poate-fi, au fost oameni ne]nv[\a\i, de n-au citit bine la istorii, c[ au def[imat pre moldoveni, scriind c[ sunt din t`lhari. Pentru aceasta dar[nimene din scrisorile lor, nici cele ce ar fi fost adev[rate, audzite sau v[dzute a lor, nu le pot oamenii crede.

Ion NECULCE, *Predoslovie* la *O sam[de cuvinte*, cca 1733—1745. Reprodus dln *Letopise\ul |[rii Moldovei* =i *O sam[de cuvinte*, Editura de Stat pentru Literatur[=i Art[, Bucure=ti, 1955, p. 103.

Cel mai vechi cronicar cunoscut al Moldovei este vornicul Grigori Urechi; zicem cunoscut, pentru c[ ]nsu=i el m[rturise=te c[ ]naintea sa au fost al\i cronicari carii s-au ocupat cu istoria \[rii, l[s`nd deos[bite izvoade de cronice. Unele din aceste, =i cele mai antice, erau scrise latine=te =i slavone=te; vedem pre Urechi ades pomenind de *Letopisetul cel latinesc* sau *slavonesc*. Altele erau scrise =i ]n limba rom`neasc[, care, =i]naine de a se declara de Vasilie vv. limb[a statului prin izgonirea acei slavone, tot se]ntrebuin\a]n scrierile literare =i private. Unul din aceste letopisi\e, =i cel mai cunoscut, este acel pomenit de Urechi]n *Predoslovia* sa =i care se sf`r=ea cu domnia lui Petru Rare=.

Numele acestor vechi cronicari =i chiar scrierile lor n-au ajuns p`n[ la noi; cel pu\in nu ne sunt ]nc[ cunoscute. De chiar Grigori Urechi =tim foarte pu\in; at`ta ne-au venit c[era fiu a marelui logof[t Nistor Urechi, care cu so\ia sa Mitrofana au zidit,]n anul 1604, m[n[stirea Secul, unde ei =i sunt]ngropa\i. Anul nici a na=terii, nici a mor\ii sale nu-l cunoa=tem, =i]n tot cursul letopise\ului s[u nu-l vedem pomenindu-se, dovad[ori c[singur s-au ferit de o personal[men\ionare, ori c[, dedat cu totul studiilor =i scrierii cronicii sale, el s-a \inut departe de]nt`mpl[rile =i trebile politice. Statornica sa petrecere era la satul Prigorenii, aproape de T`rgul Frumos, unde este =i o parte de mo=ie, care =i]n documente =i p`n[ast[zi se cheam[Rediul lui

Urechi, Prigorenii prin]ncuscrire au trecut apoi c[tr[familia Neculceasc[; =i a=a aceast[mo=ie au fost menit[s[slujeasc[de reziden\ie la doi din cei mai mari cronicari ai Moldovei.

Urechi au luat izvoarele letopise\ului s[u]n cronicile anterioare a \[rii,]n predaniile b[tr`nilor,]n hrisoavele domnilor =i]ndeos[bi]n cronicarii le=e=ti, a c[ror limb[, precum =i acea latineasc[, le cuno=tea. De aceasta nu trebuie s[ne mir[m. }naintea venirei domnilor \arigr[deni, limbile latin[, slavon[=i polon[erau tot a=a de familiare boierilor, =i tot ce era]nsemnat]n societatea rom`n[, precum mai pre urm[se f[cur[acea elin[,]n timpul fanario\ilor, =i ast[zi acea francez[. [...]

Cronica lui Urechi au slujit de urzeal[tuturor cronicarilor urm[tori. Mai]nt`i ea au slujit la compila\iile lui Evstratie Logof[tul, Simeon Dasc[lul =i Misail C[lug[rul. Lucrarea acestor s-au m[rginit]n copierea letopise\ului lui Urechi cu oare=care adaosuri =i noti\ii geografice a \[rilor megie=ite cu Moldova.

Mihail KOG{LNICEANU, *Noti\ie biografic[a cronicarilor Moldaviei,* –]n *Letopise\ul |[rii Moldovei, tom I*, Ia=i, 1852. Reprodus din *Opere*, vol.II, Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1976, p. 454–456.

Nu dator[m influen\ei apusene numai primele t[lm[ciri =i tip[rituri rom`ne=ti =i, deci, ]ns[=i forma\ia limbii noastre, literare, ci-i dator[m chiar =i crea\iunea istoriografiei na\ionale =i a adev[ratei literaturi rom`ne. Contactul cultural al Moldovei cu Polonia, petrecerea fiilor de boieri]n Polonia sau a boierilor]n=i=i, m`na\i de bejenie, au avut ]nr`urire incalculabil[asupra limbii, culturii =i chiar con=tiin\ei na\ionale. Apari\ia lui Grigore Ureche =i a compilatorului s[u Simion Dasc[lul, a lui Miron =i Niculae Costin, a lui Ion Neculce =i, mai apoi, a lui Dimitrie Cantemir, unii purta\i pe la =colile Poloniei, mai to\i cunosc[tori ai limbii latine, con=tien\i =i m`ndri de originea lor roman[, unii erudi\i, iar al\ii de un]nsemnat talent literar, a f[cut din Moldova veacului al XVII-lea =i]nceputul veacului al XVIII-lea, sub influen\a culturii apusene, filtrat[prin catolica Polonie,

adev[ratul punct de plecare nu numai al unei culturi superioare, ci =i al difuziunii limbii rom`ne=ti ]n bezna ortodoxismului slavon =i grecesc. C[ci influen\a polon[ nu s-a m[rginit s[ contribuie la crearea unei istoriografii, na\ionale ci a fost =i un principiu de r[sp`ndire a limbii rom`ne]n organismul vie\ii de stat.

Eugen LOVINESCU, *Istoria civiliza\iei rom`ne moderne*, 1924.

Boierii no=tri tr[iau o parte din timpul lor dincolo de hotarele \[rii. }nc[din secolul al XV-lea]nt`lnim, ]n Gali\ia, ]n afar[ de studen\i din ora=ele str[ine, =i oameni de \ar[, al c[ror nume ]l cunoa=tem; ei ]nv[\au, de pild[, la Stavropighia din Liov, m[n[stire de c[rturari legat[ direct de Patriarhia constantinopolitan[. De c`te ori fra\ii de la Stavropighie aveau vreo nevoie, banii ie=eau =i din vistieria Moldovei. Mai t`rziu, c`nd pribegi din Moldova au trecut nu numai]n Ardeal, ci =i]n Polonia, acolo =i-au f[cut]nv[\[tura. Toat[=coala lor a fost =coal[polon[; ei au fost, deci, studen\i]n limba latin[, cari =tiau =i slavone=te, c[ci nu se puteau face boieri f[r[s[=tie aceast[limb[. +i unul dintre boierii ace=tia pribegi umbla\i prin =coli polone, Grigore Ureche, s-a apucat s[scrie istoria \[rii lui. A f[cut-o de la d`nsul: a sim\it Grigore Ureche, pentru c[ ]nv[\ase ]n =coli din Apus, nevoia de a ]nf[\i=a ]n rom`ne=te,]ntrebuin\`nd =i izvoare polone, redactate]n limba latin[, trecutul \[rii Moldovei? Sau Vasile Lupu, care]n toate domeniile a]ndemnat, este acela care i-a cerut]nv[\[tului boier s[dea istoria Moldovei ?

}n tot cazul, istoria Moldovei a lui Grigore Ureche este f[r[ ]ndoial[o crea\iune a lui,]n sensul c[pentru prima dat[se introduce critica istoric[, pentru prima dat[judecata omeneasc[este]ntrebuin\at[pentru a se afla unde este adev[rul din acele izvoare multiple care se]ntrebuin\eaz[deodat[. Mai t`rziu s-au adaus =i umpluturi care au f[cut pe C. Giurescu s[ cread[ c[ nu mai avem a face cu textul lui Ureche, ci numai cu o refacere t`rzie a unui Simion Dasc[lul. P[rere care-mi pare =i acuma absolut gre=it[, c[ci Simion Dasc[lul era un "profesor”, un "om de catedr[”, care nu cuno=tea

via\a politic[, iar cronica lui Ureche este nu numai o lucrare plin[de erudi\ie, de spirit critic, ci,]n acela=i timp, =i o carte de om politic, cartea cuiva care =tia cum se c`rmuie=te \ara, ]n spirit boieresc. }ntr-un studiu recent al d-lui Panaitescu, s-a ar[tat c`t de puternic se afirm[acest spirit. De pild[atuncea c`nd vorbe=te de]ncoronarea iui +tefan cel Mare, el arat[cum se adun[\ara toat[; \ara]l proclam[pe +tefan; puterea lui este, prin urmare, ob\inut[nu de la singur[biruin\a lui, ci,]nainte de toate, de la voin\a \[rii, adec[a boierilor cu mitropolitul]n frunte. Aceasta este o declara\ie oligarhic[boiereasc[ ]n sens polon, adec[ ]n sensul intereselor clasei c[reia-i apar\inea Ureche.

Dar,]n afar[de valoarea politic[a cronicei lui Grigore Ureche, ea mai are o valoare]n ce prive=te stilul. Ureche este un om de stil latin, un om de strict stil latin. Nu are dec`t s[deschid[cineva orice pagin[din cronica lui pentru ca s[simt[imediat modelul care i-a stat]n fa\[. El nu se]ncurc[ ]n am[nunte; expunerea lui este totdeauna sigur[=i dreapt[: se vede disciplina admirabil[ ]n care Ureche-=i f[cuse]nv[\[tura. Astfel,]n descrierea luptei de la Baia — pentru a lua un exemplu — pe l`ng[ c[ se simte m`ndria na\ional[a boierului care nu sufere preten\iile craiului Mateia=, pe l`ng[ c[ se recunoa=te hot[r`rea osta=ului, dar]n fraza aceea lung[, dup[ce cade r[spunsul lui +tefan cel Mare; "nu au primit” =i apoi se ridic[steagurile =i lucesc]n soare armele de lupt[ ]mpotriva str[inului, se distinge stilul eroic, fraza latin[lung[, cu buc[\ile intercalate, fr[m`ntarea aceea de stil care vine dintr-o lung[experien\[secular[a scrisului]ntr-una din marile literaturi ale lumii. Aici nu mai este]ns[ilarea lui Gheorghe +tefan, cu schimb[rile sintactice de fiecare moment, ci este ceva care leag[logic toate elementele frazei, g[sind]n gramatic[tot ce trebuie pentru a pune]mpreun[=i a confunda multiplele elemente dintr-un singur bloc de structur[latin[. Se va vedea pe urm[ce]nseamn[, pentru a doua jum[tate a secolului al XVII-lea, o alt[disciplin[de stil, italian[de o parte, polon[de alta, c`nd se vor studia Cantacuzino Stolnicul =i Miron Costin, personalit[\i care ]=i permit toate capriciile, pe c`nd aici, potrivit

cu spiritul Rena=terii, originalitatea lui Ureche se supune unei discipline ne]nvinse, unor norme inflexibile de guvernare a stilului, =i potrivit cu normele acestea]ntrebuin\eaz[cu o]ngrijit[cump[nire toate mijloacele retoricei latine.

+i de aceea la el =i bucuria descoperirii originilor latine, m`ndria cu care se proclam[ ]nalta noastr[descenden\[.

Nicolae IORGA, *Istoria literaturii rom`ne=ti. Introducere sintetic[*. Editura Literaturiei Pavel Suru, Bucure=ti, 1929.

}n secolul al XVII-lea, cronicarii moldoveni au cunoscut umanismul]n =colile iezuite din Polonia. Dar la ei nu se poate vorbi de o con=tient[concep\ie umanist[.[...] Concep\ia despre om =i raporturile lui cu universul n-are nimic din umanism, la cronicari. }nc[lega\i de spiritul teologic al vremii, forma\i la morala cre=tin[a ortodoxismului na\ional, cronicarii moldoveni nu exprim[duhul Rena=terii. Grigore Ureche =i Miron Costin, educa\i]n =colile de cultur[latin[din Polonia, n-au putut lua contact direct cu adev[ratul umanism. Prin intermediul iezui\ilor, ei au cunoscut literatura latin[, virtu\ile militare =i civice ale romanilor =i au]nv[\at arta scrisului de la marii lor istorici. C`nd,]n toate istoriile noastre literare, se pomene=te de influen\a umanismului polon asupra cronicarilor moldoveni, nu trebuie s[d[m acestui fapt o]nsemn[tate complet[. Cronicarii sunt prea lega\i de ortodoxismul etic =i politic al timpului, spre a accepta no\iunea integral[a umanismului. Forma\ia lor spiritual[nu dep[=e=te linia tradi\ional[a atitudinii morale ortodoxe, oric`te elemente de umanism =i-ar fi ]nsu=it ]n =colile iezuite. Ideea latinit[\ii noastre, agitat[ at`t de m`ndru, ]n scrierile lor, este un simplu orgoliu etnic, nu o valoare spiritual[. Ei au ]nv[\at de la istoricii latini s[ utilizeze o relativ[ erudi\ie, o argumentare logic[ =i arta nota\iunii sobre =i a portretului. M[ g`ndesc mai ales la Grigore Ureche, ce mi se pare mai ad`nc influen\at de istoricii romani. Modul lui de a pune pe primul plan elementul eroic al istoriei]l apropie de Titu-Liviu, povestirea lui sobr[, cu atitudine deta=at[, aminte=te

nara\iunea istoricilor latini, iar incontestabila art[de portretist v[de=te rodul frecvent[rii istoriografilor romani. [...] Exist[o apreciabil[varietate, o art[concentrat[=i un relief de caracterizare at`t de viguros, ]n unele din portretele de domnitori, din cronica lui, ]nc`t putem afirma cu siguran\[c[Ureche a cunoscut subtilit[\ile retoricei latine =i le-a folosit cu inteligen\[artistic[. Este de-ajuns s[ne referim la celebrul portret al lui +tefan cel Mare, dat ca exemplu de concizie =i preciziune de nuan\e,]n toate istoriile literare. Modelul clasic al acestui portret este, cu siguran\[, vestitul portret al lui Hannibal, f[cut de Titu-Liviu. }n c`teva linii simple, Ureche a prins efigia lui +tefan, dup[cum istoricul roman a gravat figura marelui pun.

Identific[rile pot fi continuate. [...]

Ceea ce voim s[scoatem acum]n eviden\[este ceva mai general — =i anume c[umanismul practicat de cronicarii moldoveni nu este o concep\ie etic[asupra omului =i a vie\ii, ci o asimilare de procedee estetice, de canoane retorice. }n cazul lui Ureche, demonstra\ia noastr[este, credem, valabil[, r[m`n`nd a fi ad`ncit[=i completat[printr-un amplu studiu comparativ. Cei care s-au ocupat mai mult de cronicari au fost mai ales istoricii; pe ei i-a interesat, cum era =i firesc, adev[rul =i critica izvoarelor folosite de istoriografii moldoveni; l[muri\i pe acest plan, cronicarii au c[zut prad[filologilor, care le-au explicat lexicul =i sintaxa, urm[rind fizionomia limbii rom`ne la cei dint`i scriitori na\ionali. Studiul cronicarilor nu trebuie limitat aci. Dac[f[r[o bun[orientare istoric[=i filologic[nu pot fi just aprecia\i, f[r[un comentariu estetic (oric`t de modest pot ei sugera) cronicarii nu-=i vor justifica valoarea scriitoriceasc[. Istoria noastr[ literar[, f[cut[ aproape numai de istorici =i filologi, nu va ajunge o disciplin[ serioas[ =i complet[ dec`t]ntr-o faz[de evolu\ie modernizat[, c`nd erudi\ia se va alia cu sim\ul literar =i intui\ia critic[a valorilor.

Pompiliu CONSTANTINESCU, *Umanism erudit =i estetic*,]n “Vremea”, VII, 1934, nr. 352, 353, 354.

Adev[rata istoriografie moldovean[ ]ncepe cu Grigore Ureche, fiu al unui Nestor Ureche, boier refugiat o vreme]n Polonia (prilej pentru Grigore de a]nv[\a]n =colile le=e=ti). Sp[tar sub Alexandru Ilia=, mare sp[tar =i apoi vornic al |[rii de Jos sub Vasile Lupu, nu mai era]n via\[la 3 mai 1647, c`nd i se]mp[r\ea averea.

Cum Ureche n-a scris cronica vremurilor sale (letopise\ul lui merge abia p`n[ la 1594, la a doua domnie a lui Aron-vod[), nu putem c[uta la el percep\ia lumii ]n care se mi=ca. Slujindu-se de izvoade s[race, el e un cronicar ]n ]n\elesul larg al cuv`ntului,]n felul boierului ce-=i]nseamn[pe scoar\a unui ceaslov ivirea unei comete =i a c[lug[rului compilator, cu toate c[ ]n Polonia a trebuit neap[rat s[cunoasc[mi=carea umanist[=i c[, intelectual vorbind, el e un om cu]nv[\[tur[de izvor occidental =i]n marginile clasei lui un spirit cu vederi]naintate. Fundamental r[m`ne totu=i boier bun cu dragoste de \ar[. Tot ce se poate a=tepta de la un astfel de scriitor este mireasma automatismulul, harul cuv`ntului, care la Ureche sunt tari ca aloia. Dar g[se=ti la el]n\elepciune =i acea desfacere de lucruri]n duhul Bibliei, dup[care este r[splat[=i pedeaps[. Are sensul obiectivit[\ii =i nu folose=te =tirile care nu "se tocmesc”, precum b[nuie=te conceptul de tradi\ie, de vreme ce socote=te c[o na\ie f[r[istorie s-ar asem[na “fier[lor =i dobitoacelor celor mute =i f[r[minte”. Este evolu\ionist]n istorie,]n sensul biologic, admi\`nd c[orice na\ie (azi am zice civiliza\ie) are o "]ncep[tur[”, un “adaos” =i o "sc[dere”. Bine]n\eles, e providen\ialist. }i descoperim chiar idei politice. "Tocmala” =i "obiceiele \[rii” nu i se par bine a=ezate. Domnul judec[f[r[legi =i dup[capul lui =i ”unde nu-s pravile, din voia domnilor, multe str`mb[t[\i se fac”. Puterile ]n stat sunt amestecate: "}n Moldova este acest obiceiu de pier f[r’ de num[r, f[r’ de judecat[, f[r’ de leac de vin[, ]ns[= p`ra=te,]ns[=i umple legea”. Violen\a]n c`rmuire o socote=te o gre=al[: "Crezu, mai bine pentru dragostea dec`t de fric[s[-i slujeasc[”. Natura e mai]n\eleapt[, dup[el, dec`t omul, c[ci ni=te g`ng[nii f[r[minte ne]nva\[cum se \ine domnia: "cum este albina, c[toate-=i ap[r[c[scioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u. Iar[

domnul lor, ce s[chiiam[matca, pre niminea nu vat[m[”. Iat[ni=te idei foarte cumin\i: \ar[cre=tin[, cu]ntocmire de legi, ferit[de bunul-plac al voievodului, care trebuie s[-=i tempereze trufia prin]nv[\[tura providen\ialei istorii.

}n ultim[analiz[toat[mierea cronicii lui Ureche se reduce la cuv`nt, la acel dar fonetic de a sugera faptele prin fo=nitura =i aroma graiului. La drept vorbind, nici nu trebuie s[vorbim de Ureche, ci de limba literar[de dialect moldav care apare dintr-o dat[. }n locul retoricei compara\ii, mi=un[metafora bine pitit[. Cronicarii se cade s[fie "fierbin\i” pentru trecut, ca s[scape (imagini de alterare) “lucruri vechi =i de demult de s-au r[suflat at`ta vréme de ani”. Graiul nostru “dm multe limbi” este f[cut (fascicol fabulos de organe animale). Obiceiele \[rii (v[zute ca un strat geologic]n r[cire) “nu-s legate”. Turcii “ca o negur[, toat[lumea acoperea”. “Ce s[va fi lucratu”]n zilele unor domni nu se =tie (a=adar domnia este zid[rie, lucrare). }ntre cele dou[biserici a stat (apari\ie himeric[) “uriciune”. Iuga “au desc[lecat ora=e pren \ar[“, “au ales sate =i le-au f[cut ocoale” (scene de c[l[rire cu opriri, de]mp[r\eal[=i de t`rl[). Vl[dicilor “le-au pus scaunele de =ed dendreapta domnului,]naintea tuturor svétnicilor” (icoan[bizantin[). Clucerul mare este ispravnic “pre unt =i pre miere =i pre colacii, adec[pocloanele ce vin de la ora=[“, medelnicerul taie ,fripturile ce s[aduc]n mas[“ (tablouri olandeze de osp[\uri). |ara e “mi=c[toare =i nea=ezat[“. +tefan a luat Radulul (viziune de tab[r[) “toat[avu\ia lui =i toate ve=mintile lui cele scumpe =i visteriile =i toate steagurile lui...” =i “pre fiica sa Voichi\a”. Moldovenii au “picat” “c`t au n[lbit poiana” (tablou floral). “.+i fu [gest acut de dezgust] sc`rb[mare a toat[\eara.” A fost odat[“iarn[grea =i geroas[“ =i var[cu “ploi gréle =i povoaie de ape =i mult[ ]necare dc ap[s-au f[cut” (cuvintele au ap[s[re de plumb =i lichidit[\i). La anul 1588 “fost-au iarn[grea, mare =i friguroas[, de au]nghe\at dobitoace =i heri pin p[duri”. }n vremea lui Petru +chiopul a fost secet[“=i unde mai nainte prindea pe=te, acolo ara”. “Copacii au secat de secet[, dobitoacele n-au fostu av`ndu ce pa=te vara, ci le-au fostu d[r[m`nd frunz[. +i at`ta prafu au fostu c`ndu s[

st`rnea v`ntu, c`tu s-au fostu str`ng`ndu troieni la garduri =i la gropi de pulbere ca de om[t. Iar dispre toamn[ deaca s-au pornitu ploi, au apucat de au crescut mohoar[ =i cu acelea =-au fostu oprind s[r[cimea foamea.” Sub Aron Tiranul “\eara sc`r=ca”. “Dup[al noaolea an al domnii lui Alixandru-vod[L[pu=neanu s-au ivit Dispot” (ca o comet[, ca un semn ceresc) “carile fiind italian au fostu =tiind multe limbi” (minune). Pe Despot, Tom=a]l lovi cu buzduganul “=i decii toat[oastea s-au l[sat la d`nsul... acoperindu-l mul\imea” (imagini de gloat[). Acestea nu sunt propriu-zis figuri, ci no\iuni ]n clipa aceea c`nd se desfac din concrete, c`nd ideile nu =i-au pierdut pieile. Adauge-se harul de a g]ndi prin sim\uri, de a limita prin sunete fo=nitoare, hor[itoare, clinchetitoare lovirea,]nv[lm[=irea, vechimea chiar a faptelor. Frazele cad ca ni=te brocarturi grele sau]n felii ca mierea. Vorbirea cronicarului e dulce =i crunt[, cuminte =i plin[de ascu\i=uri ironice. lnven\ie epic[Ureche nu are =i s[povesteasc[propriu-zis nu =tie. Dar limba ridic[pe spa\ii mici scene epice, repezi ca ni=te nouri ce se desfac. Iat[tabloul]n negru =i ro=u, ca scenele de r[zboi ale lui Paolo Uccello, al luptei de la Podul-}nalt: “...i-au coprinsu pre turci negura, de nu s[vedea unul cu altul. +i +tefan-vod[tocmis[pu\ini oameni preste lunca B`rladului, ca s[-i am[geasc[ cu buciune =i cu tr`mbi\e, d`ndu semnu de r[zboiu. Atuncea oastea turceasc[ ]ntorc`ndu-se la glasul buciunelor =i]mpiedic`ndu-i =i apa =i lunca =i negura acoperindu-lu-i, t[indu lunca =i sf[r[m`ndu.” Iat[o simpl[gravur[: Bogdan-vod[“au lovit cu suli\a]n poarta Liovului”. Lupta oamenilor Iui Ioan Armeanul e o]nv[lm[=eal[g`f`it[, asudat[: “Nu era loc a c[lca pre p[m`ntu, ci pre trupuri de om. A=a mai apoi s[ b[tiia de aproape, c`t =i m`inile le obosis[ =i armile-i sc[pa. Acela praf s[ f[cus[, c`t nu s[cuno=tiia care de care este, de s[nea\e =i de tr[snetul pu=cilor nu s[auziia dispre am`ndoao p[r\ile”.

Adev[ratul dar al lui Ureche este]ns[portretul moral. Aci el creeaz[, sintetizeaz[, fiindc[izvoadele nu-i d[deau nici un model. Omul e privit sub o]nsu=ire capital[sau un vi\iu sub care se a=eaz[faptele lui memorabile,]ntr-o caden\[tipic[. +tefan e un sanguinar leonin :

"Fost-au acestu +tefan vod[om nu mare de statu, m`nios =l de grabu v[rs[toriu de s`nge nevinovat; de multe ori la ospé\e omor`ea f[r[ jude\u. Amintrilea era om ]ntreg la fire, nelene=u, =i lucrul s[u ]l =tiia a-l acoperi =i unde nu g`ndiiai, acolo]l aflai. La lucruri de r[zboaie me=ter, unde era nevoie]nsu=i se v`r`ia, ca v[z`ndu-l ai s[i s[nu s[ ]nd[r[pteaze =i pentru acéia, raru r[zboiu de nu biruia. +i unde-l biruia al\ii, nu pierdea n[déjdea, c[=tiindu-s[c[zut jos, s[r[dica deasupra biruitorilor."

Bogdan-vod[e o ar[tare din gravurile lui Callot: "c[au fostu grozav la fa\[=i orbu de un ochiu". +tef[ni\[e o copie juvenil[a mo=ului. Rare= e omul politic cump[tat =i iscusit: "|ara =i mo=ia sa ca un p[stor bun o socotiia, judecat[pre direptate f[cea. Almintrilea de sfat era om cuvios =i la toate lucrurile]ndr[zne\u, =i la cuv`ntu gata, de-l cuno=tea to\i c[ este harnic s[ domneasc[ \ara." Ilia=-vod[ "dinafar[ s[ vedea pom ]nflorit, iar[ dinl[untru lac ]mpu\it", av`nd sfetnici tineri turci "cu carii zioa petrecea =i s[dezmierda, iar noaptea cu turcoaice curvind". Bogdan L[pu=neanu e un copil f[r[minte: "Numai ce era mai di treab[domnii lipsiia, c[nu cerca b[tr`nii la sfat, ci de la acei tineri din cas[ lua ]nv[\[tur[, iubiia glumile =i m[sc[riile =i jocuri copil[re=ti". Iancul Sasul e un eretic bizar (umbla vara cu sanie de os) =i neru=inat: "era om curvariu preste sam[, c[ nu numai afar[, ce nice de curtea sa nu s[ feriia, c[ giup`nesile boierilor de la masa doamnii sale le scotea, di le f[ciia sil[". Petru +chiopul era un om de treab[: "cum s[cade, cu di toate podoabile c`te trebuiesc unui domnu de cinste, c[ boierilor le era p[rinte; pre carii la cinste mare-i \inea =i din sfatul lor nu ie=iia. |[r`i era ap[r[toriu, spre s[raci milostivu, pre c[lug[ri =i pre m[n[stiri]nt[riia =i-i miluia, cu vecini de prinprejur vie\uia bine". Aron-vod[este un dement primejdios: "nu se s[tura de curvie, de jocuri, de cimpoia=i, carii]i \inea de m[sc[rii... Pe boieri pentru avu\ie]i omora; jup`nesile lor le siliia =i domnind, nu alta, ci ciudése =i minuni f[cea."

Ureche n-a avut r[gaz dec`t s[preface[izvoadele. Dac[ar fi dus cronica

p`n[la vremea lui Vasile Lupu, prin domniile Movile=tilor, a lui Graziani =i a celorlal\i pe cari]i va descrie Miron Costin, cu toat[experien\a vie\ii =i cu acea vecinic[scrutare moral[, abia atunci cronica ar fi fost extraordinar[.

George C{LINESCU, *Cronicarii moldoveni*,]n *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[ ]n prezent*, Funda\ia Reg[l[pentru Literatra =i Art[, Bucure=ti 1941, p. 20–22. Text reprodus dup[edi\ia a doua, rev[zut[, Editura Minerva, Bucure=ti, 1982, p. 14–16.

Cronica lui Grigore Ureche deschide pentru literatura noastr[veche, alc[tuit[din texte religioase, din legende apocrife, din romane populare =i din cronografe, o er[nou[; dar acest]nceput al unui nou gen literar, singurul]n care s-a afirmat originalitatea neamului nostru]n veacurile trecute, constituie]nc[ast[zi o problem[complicat[.

Cronica lui Ureche]n forma ei primitiv[, a=a cum a]ncercat Kog[lniceanu s[ne-o dea]n colec\ia sa de *Letopise\e*, nu exist[. Nu numai c[s-a pierdut originalul cronicii, dar nu avem nici m[car o copie direct[dup[ea. Toate manuscrisele care au ajuns p`n[ la noi ]nf[\i=eaz[ textul lui Ureche ]ntre\esut cu interpol[rile ad[ugate ulterior de Eustratie Logof[tul, de Simion Dasc[lul =i de Misail C[lug[rul. Dup[ p[rerea r[posatului Giurescu, aceste adause ale lui Simion Dasc[lul sunt a=a de numeroase =i a=a fel ]mbinate ]n urzeala lui Ureche, ]nc`t ar fi peste putin\[s[se delimiteze precis ceea ce constituie fondul primitiv al cronicarului boier de ceea ce este transpus de Simion Dasc[lul =i de ceilal\i. [...]

}mpletind =tirile aflate]n izvoarele interne cu informa\iile pe care le g[sea]n Bielski =i]n cosmografia nedescopierit[ ]nc[, Ureche =i-a scris cronica p`n[ la a doua domnie a lui Aron-vod[ (1595). Ultimul capitol din cronica r[mas[ neterminat[ expune ]mprejur[rile pribegiei lui Nestor Ureche, ]nainte de sosirea la Ia=i a lui Aron-vod[, cu at`tea am[nunte dramatice =i]n acela=i timp precise,]nc`t nu ]ncape ]ndoial[ c[ scriitorul lor le cunoa=te din amintirile b[tr`nului boier.

Cronica lui Grigore Ureche, scris[se pare]ntre 1642, data c`nd el

ajunge vornic mare, cum semneaz[predoslovia, =i 1647, data mor\ii, a intrat]ns[de timpuriu]n m`n[ lui Simion Dasc[lul. }n ce ]mprejur[ri nu =tim. C`mpul este aci deschis ipotezelor.

Am spus mai sus c[Ureche a murit f[r[s[vad[sf`r=itul domniei lui Vasile Lupu. Se poate ca pu\in timp ]naintea mor\ii, s[ fi ]mprumutat cronica neterminat[ ]nc[ lui Eustratie Logof[tul, care era al treilea logof[t ]n divanul lui Vasile Lupu =i cu care cronicarul era ]n str`nse leg[turi de prietenie — "frate =i prieten”, cum]l nume=te,]mpreun[cu al\i boieri din divan,]ntr-un document[1] din 1641. Eustratie Logof[tul a ad[ogat =i el c`teva =tiri =i apoi cronica a fost ]ncredin\at[ lui Simion Dasc[lul, ca s-o transcrie; Simion Dasc[lul a copiat-o, a amplificat-o =i apoi, nu se =tie cum, originalul lui Ureche a disp[rut[2]. A disp[rut de timpuriu, f[r[ s[ lase nici o urm[, fiindc[ nici Miron Costin, care scrie la c`teva decenii dup[Ureche, nu are la]ndem`n[ dec`t tot compila\ia interpolatorului. }n 1670,

[1] Ghib[nescu, *Surete =i izvoade,* III, p. 310. E o m[rturle din martie 1641 prin care Gr. Ureche atest[c[a v[zut c`nd Lupul din H`rl[u, cu so\ia Simiiana =i copiii v`nd ocina =i mo=ia lor cu hele=teu, pe apa Crivdei,]n hotarul satului Fete=ti, “fratelui =i prietenului nostru, lul pan Eustratie biv logof[t”.

[2] Ulterior,]atr-o copie interpolat[de Simion Dasc[lul, a mai ad[ogat]nterpol[ri =i a mai f[cut c`teva schimb[ri =i Misail C[lug[rul. Aceast[ versiune cu interpol[rile lui Misail C[lug[rul se p[streaz[ ]n patru manascrise din Biblioteca Academiei Rom`ne, (cf. C. C. Giurescu,]n *Convorbiri literare,* LIII, 1921, p. 326 =i]n introdacerea la Grigore Ureche vornicul =i Simion Dasc[lul; *Letoplsc\ul | [rii Moldovei,* ed. II, “Scrisul rom`nesc”, p. LV-LVIII). Succesiunea interpolatorilor credem dar c[este aceasta: Eustratie Logof[tal, Simion Dasc[lul, Misail C[lug[rul. Ea cancord[=i cu ceea ce afl[m de la Miron Costin — care intrase]n Moldova la vreo patru-cinci ani dup[moartea lui Gr. Ureche — ln *De neamul* moldovenilor, d]n ce \ar[au ie=it str[mo=ii lor (ed. Giurescu): “Iar[cum am]n\eles de c`\iva boieri =i mai ales din Neculai Buhu= ce au fost logof[t mare, pre acest Simeon Dasc[lul, lstratie Logof[tul l-au f[tat cu basnele lui =i Misail C[lug[rul de la Simeon au n[scut, cela fiu, cest[lalt nepot” (p. 5). Neculai Buhu= moare]n 1667. Sau “De ar fi acmu lstratie Logof[tul =i fiiu-s[u un Simion Dascal =] nepotu-s[u un M]sail C[lug[rul, cam s-ar apuca de aceast[poveste cu basnele lor cele ce au scris...” Miron Costin nu v[zuse]ns[letopise\ul lai Eustratie Logof[tul: ...”c[mi se pare, bine nu =tiu, c[n-am v[zut letopise\ul lui Istratie...”

c`nd stolnicul Constantin Cantacazino ]nso\e=te la Ia=i pe so\ia =i fiica lui Br`ncoveanu la c[s[toria acesteia cu Gheorghe Duca, domnul Moldovei, el dob`nde=te o copie de pe cronica lui Ureche de la marele comis Ion Racovi\[, dar acest izvod este tot compila\ia lui Simion Dasc[lul.

Simion Dasc[lul a utilizat,]n interpol[rile sale, izvoare diferite de acelea pe care le-a folosit Grigore Ureche. El a avut la]ndem`n[ o versiune a letopise\elor moldovene=ti deosebit[ de aceea pe care a ]ntrebuin\at-o Ureche. Izvoadele lui Simion Dasc[lul cuprindeau, ]ntrele altele, =i cronica lui Eftimie =l mergeau p`n[la domnia lui Vasile Lupu, dup[cum m[rturise=te el]nsu=i. Din aceste letopise\e interne, Dasc[lul a luat unele =tiri, pe care le-a ad[ugat]n textul lui Ureche st`ngaci, ne]ndem`natic, d`nd na=tere la contraziceri.

Dintre izvoarele polone, Simion Dasc[lul nu a cunoscut pe Ioachim Bielski. De=i]l citeaz[ ]ntr-un loc]n expunerea lui Ureche, totu=i, din faptele pe care pretinde c[le ia din istoriograful polon, se vede bine c[nu l-a cunoscut, c[ci aceste fapte nu se g[sesc la el. Simion Dasc[lul a avut la]ndem`n[pentru compila\ia sa numai opera lui Alexandru Guagnini, *Sarmatiae Europae Descriptio*,]n traducerea polon[a lui Pazskowski. Din aceast[oper[a luat toate acele am[nunte pline de colorit privitoare la domnia lui Despot: falsificarea genealogiei,]mprietenirea lui Despot cu Laski,]ncercarea lui L[pu=neanu de a-l otr[vi, fuga lui Despot]n Polonia, prefacerea c[e mort, simulacrul de]nmorm`ntare, r[sturnarea lui L[pu=neanu tocmai c`nd credea c[a sc[pat de Despot, domnia acestuia, r[scoala lui Tom=a.

Simion Dasc[lul a mai introdus]n cronica lui Grigore Ureche un capitol despre originea rom`nilor din t`lharii de la R`m, asupra c[ruia vom reveni]ndat[.

Crescut[astfel cu interpol[rile lui Simion Dasc[lul, cronica lui Ureche s-a r[sp`ndit]n o mul\ime de copii manuscrise.

}n cronic[, a=a cum ne-o ofer[edi\ia regretatului Giurescu — cea mai bun[,]ntruc`t este singura care respect[tradi\ia unui text =i ne d[ ]n

acela=i timp variantele din celelalte manuscrise, necesare pentru a urm[ri istoricul textului — se observ[destul de clar dou[firi, dou[mentalit[\i, dou[personalit[\i cu totul deosebite.

O prim[personalitate se caracterizeaz[printr-o cald[dragoste de \ar[, printr-un deosebit sim\ de demnitate, printr-un spirit de m[sur[=i claritate =i printr-un fin discern[m`nt critic. A doua personalitate se caracterizeaz[ printr-o r`vn[de a se face cunoscut[cu orice pre\, printr-o tendin\[constant[de “a tinde pove=tile mai larg”, cu riscul de a c[dea]n proxitate =i incoeren\[chiar, printr-o total[lips[de m[sur[=i de sim\ critic.

Coexisten\a acestor dou[personalit[\i at`t de diferite]n cuprinsul aceleia=i cronici se relev[de la primele pagini.

Grigore Ureche este,]n ceea ce prive=te persoana lui, de o discre\ie plin[de demnitate; nic[ieri]n cuprinsul cronicii nu vorbe=te despre sine, nici chiar atunci c`nd ar fi ]ndrept[\it, c`nd te-ai a=tepta, c`nd ai dori-o chiar. Pretutindeni el se identific[ cu faptele povestite =l nic[ieri nu iese la iveal[, nici chiar atunci c`nd f[pta=ii sunt persoane care i-au stat aproape de suflet, cum se]nt`mpl[ cu tat[l s[u Nestor, de care nu vorbe=te dec`t o singur[dat[. }ncolo nic[ieri nu vorbe=te despre sine =i ai s[i.

Simion Dasc[lul apare continuu]n cuprinsul povestirii, mai ales c`nd este vorba s[-=i asigure paternitatea adauselor sale:

"Acestea cerc`nd cu nevoin\[vornicul Ureche scrie de zice... Dup[aceia =i eu... Simion Dascal, apucatu-m-am =i eu pre urma a tuturora a scrie aceste pove=ti...”

"Ce aceast[poveste a lui Lasl[u craiu, ce spune c[au gonit pre ace=ti t[tari, nu o au scos Ureche vornicul din letopise\ul cel latinesc, ci eu, Simion Dasc[lul, o am izvodit din letopise\ul cel unguresc...”

“Ce aceast[poveste nu se afl[ ]nsemnat[de Ureche vornicul, iar eu n-am vrut s[las nici aceasta s[nu pomenesc.”

Ureche este un spirit critic. El are despre istorie o concep\ie pragmatic[; ea trebuie s[dea norme de]nv[\[tur[“feciorilor =i nepo\ilor, despre cele

rele s[se fereasc[... iar[de pe cele bune s[urmeze =i s[ ]nve\e =i s[se]nderepteze”. Dar cine are despre istorie o asemenea concep\ie]=i d[bine seama c[primele condi\ii pe care trebuie s[le]ndeplineasc[sunt: deplina obiectivitate]n restabilirea adev[rului. Grigore Ureche]=i d[seama de aceasta =i de aceea el confrunt[continuu izvoarele p[m`ntene cu cele str[ine, pentru ca, din noianul =tirilor contradictorii, s[poat[culege gr[untele de adev[r pe care-l cuprind. Ureche o spune destul de limpede: "nu numai letopise\ul nostru, ce =i c[r\i str[ine am cercat, ca s[putem afla adev[rul, ca s[nu m[aflu scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dereptate”.

Simion Dasc[lul este, dimpotriv[, o fire imaginativ[. El e st[p`nit mereu de preocuparea de a "tinde pove=tile” c`t mai pe larg,]mpletind, f[r[discern[m`nt critic, fapte istorice consemnate ]n cronici cu materialul legendar care circula ]n masele populare din vremea sa =i care intrase ]n bun[ parte ]n izvoadele p[m`ntene.

}ntre istorie =i folclor el nu face nici o demarca\ie. Ba ceva mai mult: modific[datele pe care le g[se=te]n izvoarele sale, interverte=te, ca o total[lips[de sim\ critic, ordinea evenimentelor, schimb[unele pasaje =i adaug[de la sine lucruri care nu se g[sesc]n izvodul s[u. A=a face, de pild[, la domnia lui Despot, unde adaug[la textul lui Paszkowski c[Despot “s-a mutat la alt ostrov de la Roma”. Mai departe, Guagnini aminte=te de un nepot al lui Despot, cel al c[rui nume l-a uzurpat o slug[, viitorul domn al Moldovei. Simion Dasc[lul se opre=te asupra detaliului mor\ii nepotului]n r[zboi =i face din aceast[ ]mprejurare punctul de plecare pentru falsificarea genealogiei lui Despot-vod[.

Ureche este apoi st[p`nit de un suflu de patriotism, care, cu toat[ discre\ia, vibreaz[ totu=i ]n paginile cronicii sale. El scrie ]mpins de curiozitatea de a "afla cap =i ]ncep[tur[ mo=ilor, de unde au izvor`t]n aceast[\ar[=i s-au]nmul\it”. El, care v[zuse]nflorirea istoric[a Poloniei, \inea “s[nu se]nece anii cei trecu\i =i s[ne asem[n[m fiarelor =i dobitoacelor mute”. Vorbe=te,]n aceste simple cuvinte ale b[tr`nului

cronicar, ceva din sufletul neamului]ntreg, care]n acele vremuri turburi, ajunsese s[-=i l[mureasc[fiin\a sa etnic[deosebit[. De=i "cerca cu nevoin\[" =i “c[r\i str[ine”, ca s[poat[afla adev[rul, totu=i el]nl[tur[din cronica sa =tirile din izvorul polon care i se p[reau exagerate =i care,]n acela=i timp, jigneau m`ndria lui de moldovean. De pild[, scena]n care Ioachim Bielski ne poveste=te cum +tefan cel Mare,]ncol\it de turci =i nevoit s[cear[ajutorul regelui polon, prime=te s[-i recunoasc[suzeranitatea, s[depun[ ]n cortul regal steagul Moldovei la picioarele regelui polon =i s[ ]ngenunche]naintea lui, prest`ndu-i omagiul de credin\[,]n timp ce cortul se desf[cea pentru ca o=tirea adunat[ ]n C`mpia Colomeei s[vad[umilirea marelui erou moldovean, este]nl[turat[de Ureche =i redus[la at`ta: +tefan-vod[a venit la Colomeea =i "toate ce au avut mai de treab[au vorbit =i apoi l-au osp[tat pe +tefan Vod[”.

Mai]nainte, la 1471, cronicarul polon spunea c[+tefan a trimis 28 de steaguri regelui polon. Ureche explic[r[spicat: “au trimis =i lui craiu din dob`nda sa, nu pentru c[doar au fost datoriu s[-i trimi\[, cum zic unii, c[au fost supus le=ilor, ce pentru ca s[-l aib[prieten la nevoie =i la treab[ca aceea, de-i va veni asupr[”.

Suflul sentimentului patriotic se vede la Ureche =i]n lumina de cald[duio=ie pe care o proiecteaz[peste figura domnilor ap[r[tori de \ar[=i d[t[tori de legi =i datini. Sunt adev[rate portrete mici, lucrate cu art[ ]n medalion, ca bun[oar[:

“Bogdan Vod[cel Grozav, feciorul lui +tefan Vod[cel Bun (Mare), s-au prist[vit]n ceasul dint`iu al nop\il, ]n t`rg]n Hu=i, nu cu pu\in[laud[pentra lucruri viteje=ti ce f[cea, c[nu]n be\ii, nici]n ospe\e petrecea, ci ca *un strejar]n toate p[r\ile priveghia,* ca s[nu se =tirbeasc[\ara, ce-i r[m[sese de la tat[-s[u”.

Sau portretul lui Petru-vod[Rare=; “Ca un p[stor bun ce str[juie=te turma sa, a=a]n toate p[r\ile *str[juia* =i priveghia =i nevoia s[l[\easc[ce au apucat, c[nimica dap[ce s-au a=ezat la domnie n-au z[bovit, ci 90 r[zboae s-au apacat, =i la toate-i mergea ca noroc”.

Sau,]n sf]r=it, portretal doamnei Raxanda: “Femeie destoinic[,]n\eleapt[, ca dumnezeire, milostiv[=i la toate bun[t[\ile plecat[“; =i mai ales al lui +tefan cel Mare, de care ne vom ocupa pe larg mai jos.

}n contrast cu ace=ti mari]nainta=i, el =tie s[ ]ncondeieze =i pe domnii r[i, stric[tori de lege =i de datini, d[r`m[tori de \ar[. Iat[, de pild[, pe Ilia=-vod[, flul Iui Petru Rare=, pe care “firea =i fa\a ]l l[uda s[ fie bl`nd, milostiv =i a=ezatoriu, g`ndindu-se c[ va sem[na tat`ne-s[u, ci n[dejdea pre to\i i-au am[git, c[dinafar[se vedea pom]nflorit, iar dinl[untru lac]mpu\it, c[av`nd l`ng[sine sfetnici tineri turci, cu care ziua petrecea =i se desmierda, iar noaptea cu turcoaice curvind, din obiceele cre=tinesti s-au dep[rtat;]n vedere se ar[ta cre=tin, iar noaptea]n slobozie mahmeteasc[se dedese”.

Sau chiar portretul lui Bogdan L[pu=neanu, fiul doamnei Ruxanda, pe care ni-l]nf[\i=eaz[cu contrastele lui: “Cumu-=i era blind =i cucernic, a=a tuturora ar[ta direptate, de se vedea c[nimica nu s-au dep[rtat de obiceiul tat`ne-s[u. Nici de carte era prost. La c[l[rie sprinten, cu suli\a la halca nu pre lesne avea protivnic, a s[geta din arc tare nu putea fi mai bine. *Numai ce* era mai de treab[ domnie] *lipsia*, c[ nu cerca b[tr`nii la sfat, ci de la cei tineri din cas[lua sfat =i]nv[\[tur[. Iubia s[auz[glume =i m[sc[rii =i jocuri copil[re=ti. Mai apoi lipi de sine le=i, de-i era =i de sfat =i de a batere halca cu suli\a, r[sipind avu\ia cea domneasc[.”

Zbucne=te]n aceste ultime portrete durerea unui mare patriot din divanul Moldovei, care vedea cum se risipe=te \ara l[sat[de +tefan cel Mare =i Sf`nt: “sc[derea care se vede c[au *venit*]n zilele noastre”.

}n adausele lui Simion Dasc[lul, demnitatea sentimentului na\ional este amor\it[. R`vna de a "tinde pove=tile mai pe larg” este la el a=a de puternic[, ]nc`t]l orbe=te =i]l face sa admit[=i s[ ]ncorporeze p`n[ =i o legend[ ungureasc[, fals[, tenden\ioas[, despre descenden\a noastr[ din t`lharii sco=i din temni\ele Romei.

Aceste dou[temperamente at`t de diferite pe care le ]ntrez[rim ]n corpul compila\iei se r[sfr`ng — cum de altfel este =i firesc — =i]n structura stilistic[a cronicii.

Stilul lui Simion Dasc[lul este de multe ori]ntortocheat, plin de repeti\ii, neclar. Iat[, de exemplu, o prob[din *Predoslovie* chiar:

“*Dup[aceia* =i eu care sunt]ntre cei p[c[to=i Simion Dasc[l, apucatu-m-am =i eu *pre urma a tuturora* a scrie aceste pove=ti, ce]ntr-`nse spune cursul anilor =i via\a domnilor, *v[z`nd =i cunosc`nd* c[ scriitorii cei mai de demult, care au fost ]nsemn`nd aceste lucruri ce au trecut, s-au s[v`r=it, =i pre urma lor al\ii nu vor s[ se apuce, *v[z`nd* noi aceasta, c[se p[r[se=te aceast[ ]nsemnare, socotit-am ca s[nu l[s[m acest lucru nes[v`r=it <s[> nu se ]nsemneze ]nainte, carele mai nainte de al\ii au fost ]nceput pre r`nd]nsemnat p`n[la domnia lui Vasilie Vod[, ca s[nu ne zic[cronicarii altor limbi c-am murit =i noi cu scriitorii cei din ceput, sau c[doar[suntem ne]nv[\at...”

}n acest exemplu — a= putea cita]ntreaga predoslovie — se vede bine fraza lung[, greoaie,]ntunecat[,]nc[rcat[de incidentale, plin[de repeti\ii, ca o urzeal[ ]n care firele neor`nduite bine ]ncep s[ se ]nc`lceasc[.

Stilul lui Grigore Ureche se caracterizeaz[, dimpotriv[, printr-o concizie =i precizie]ntr-adev[r clasice; este un stil lapidar; pare c[e s[pat]n piatr[, ca o pisanie de biseric[. Citez ca exemplu — fiindc[predoslovia este prea cunoscut[din liceu — portretul lui +tefan cel Mare :

"Fost-au acest +tefan Vod[om nu mare de stat, m`nios =l de grab a v[rsa s`nge nevinovat; de multe ori la ospe\e omora f[r[giude\. Amintrelea era om]ntreg la fire, nelene=, =i lucru s[u]l =tia a-l acoperi, =i unde nu g`ndeai, acolo ]l aflai. La lucruri de r[zboaie me=ter, unde era nevoie ]nsu=i se v`ra, ca v[z`ndu-l ai s[i s[nu]nd[r[pteze, =i pentru aceia rar r[sboiu de nu biruia, =i unde-l biruia al\ii, nu pierdea n[dejdea, c[=tiindu-se c[zut jos, se r[dica deasupra biruitorilor...

Iar[pre +tefan Vod[I-au]ngropat \ara cu mult[jale =i pl`ngere ]n m`n[stire]n Putna, care era de d`nsul zidit[. At`ta jale era, de pl]ngea to\i ca dup[un p[rinte al s[u, c[cuno=tea to\i c[s-au sc[pat de mult bine =i de mult[ap[r[tur[. Ce dup[moartea lui p`n[ ast[zi ]i zic Sf`ntul +tefan Vod[, nu pentru suflet, ce este]n m`na lui Dumnezeu, c[el]nc[au fost

om cu p[cate, ci pentru lucrurile lui cele viteje=ti, carele nime din domni, nici mai nainte, nici dup[acela, l-au ajuns.”

Este cel mal clasic portret din literatura noastr[veche. Nu lipse=te nimic din ceea ce trebuie pentru a ne evoca dinaintea ochilor portretul, mai ales sufletesc, al marelui voievod; =i totu=i nici un cuv`nt de prisos. Nimic nu se poate ad[uga =i nimic nu se poate suprima f[r[ a-i distruge farmecul literar. De remarcat ]n acela=i timp cu c`t[obiectivitate Grigore Ureche, care avea un adev[rat cult pentru +tefan cel Mare, recunoa=te, al[turi de marile calit[\i ale domnului, =i defectele; al[turi de p[r\ile de lumin[, =i cele de umbr[(“m`nios, degrab a v[rsa s`nge nevinovat... la ospe\e omora f[r[giude\”). Dar aci st[marele lui me=te=ug de artist]n ale scrisului c[, dup[o scurt[tr[s[tur[fizic[,]n=ir[repede defectele, pentru a a=eza apoi calit[\ile]ntr-o grada\ie ascendent[care culmineaz[ ]n apoteoz[(“...Sf`ntul +tefan Vod[, nu pentru suflet, ce este ]n m`na lui Dumnezeu... ci pentru lucrurile lui cele viteje=ti, carele nime din domni, nici mai nainte, nici dup[aceia, l-au ajuns”).

De=i Stilul lui Ureche este de o precizie lapidar[, totu=i limba cronicii nu este lipsit[de un pitoresc al ei particular. Aci îns[nu se mai pot face distinc\ii nete]ntre Ureche =i Simion Dasc[lul, fiindcã]n unele p[r\i am`ndoi au transcris aproape verbal izvoare interne, care nu ne mai stau ast[zi la îndem`n[, iar, de alt[parte, limba lor e crea\ia colectivit[\ii moldovene=ti de la jum[tatea veacului al XVII-lea, abia modelat[de c[rturari. L[s[m la o parte aspectul ei fonetic =i morfologic — nu pentru c[, fiind de esen\[filologic,]i socotim neinteresant din punctul de vedere al formãrii limbii literare (dimpotrivã, ne-ar interesa sã =tim =i în ce mãsur[limba textelor coresiene a ml[diat scrisul marilor cronicari moldoveni) — dar pentru c[nu namai originalul lui Ureche s-a pierdut, ci =i din prelucrarea lui Simion Dasc[lul nu avem dec`t cópii t`rzii, care nu ne dau]n aceast[privin\[, cu precizia de care avem nevoie, textul autentic.

L[s`nd deci la o parte aceast[latur[a ei, limba primei cronici moldovene=ti — creat[de un popor de bo]eri =i de \[rani a c[ror via\[se

]mpletea intim cu a naturii — nu se ridicase]nc[p`n[la concepte abstracte. Dar este o limb[plin[de vigoare, care p[streaz[fr[gezimea naiv[a imaginilor sugestive formate]n plin contact cu via\a satului, ca de pild[: “|ara Ardealului]nconjurat[cu mun\i =i cu p[duri cum ar fi *]ngradit[”;* “}n vremea lui Petru Vod[Schiopul au fost seceta mare =i unde prindea mai *]nainte pe=te, acolo ara plugul*”; “au *desc[lecat ora=e*]n \ar[“; “le-au *]mp[r\it hotare*]n \ara sa”; sau din priveli=tea fr[m`nt[rilor naturii: “cum se ridic[ o *negur[ ]ntunecat[ =i se r[sipe=te* a=a =i Petru Rare= se cur[\e=te de sc`rba ce-i z[cea la inim[“; “p[g`nii, care ]n toate p[r\ile *fulgerau =i tr[sneau* cu armele lor”; “o=tile s-au v`rtejit”; ori luate din via\a p[storeasc[: *“ca ni=te lupi gata spre v`nat ca sa ]nece oaia neslobiv[”;* sau Petru Rare= “ca un p[storiu bun *grijia de oile sale”;* sau, ]n sf`r=it, imagini din via\a stupilor de albine: “Turcii ca un roiu de albine]nconjoar[m`n[stirea”, “Petru +chiopu bl`nd ca o matc[f[r[ac”; “de s-ar]nv[\a cei mari... cumu-i albina, c[toate-=i ap[r[c[=cioara *=i hrana lor cu acele =i cu veninul* s[u, iar[domnul lor, ce s[cheam[matca, pre nimenea nu vat[m[, ci toate de]nv[\[tura ei ascult[“; sau amintind interioare duioase de familie: “ales un om ca acela — hatmanul Arbore — *ce au crescut +ftefan Vod[pre palmele lui”.*

Asemenea imagini =i multe altele, evoc`nd aspecte de via\[plug[reasc[, de p[storit, de albin[rit, de interioare de via\[patriarhal[, de lupt[ ]ntre puterile naturii, stilizate]n structura limbii, o]nfloreaz[cu un colorit dulce, ca alti\ele discrete de pe \es[turile \[r[ne=ti.

Dintre adausurile f[cute]n cronica lui Ureche, unul a provocat o adev[rat[furtun[de indignare]n Moldova secolului a] XVIII-lea. Este capitolul privitor la “ijderenia moldovenilor, de unde sunt ei de au venit pre aceste locuri”. Capitolul ar fi fost tradus, dup[cum pretinde autorul]nsu=i, dintr-un letopise\ unguresc, p`n[ acum nedescopierit. Se ]ncepe cu: “scrie letopise\ul cel unguresc” =i sf`r=e=te cu: “Ce aceast[poveste a lui Lasl[u craiu, ce spune c[au gonit pre ace=ti t[tari, nu o au scos Ureche vornicul din letopise\ul cel latinesc, ci eu, Simion Dasc[lul, o am izvodit

din letopise\ul cel unguresc, care poveste o am socotit pre semne ce arat[c[poate fi adev[rat[.” [...]

Interpolarea are c]teva tr[s[turi caracteristice care o apropie de legenda p[strat[ ]ntr-o versiune a vechilor anale moldovene=ti, copiat[ ]n Rusia =i cuprins[ ]n colec\ia de cronici ruse=ti cunoscut[sub numele de *Voskresenskaja létopisi* (vezi p. 56: invazia t[tarilor, ajutorul cerut de regele ungur Vladislav de la R`m; trimiterea unui ajutor alc[tuit din r`mlenii ortodoc=i;]nfr`ngerea t[tarilor =i colonizarea r`mlenilor ortodoc=i]n p[r\ile Cri=anei =i ale Maramure=ului). }n acea legend[ ]ns[lipse=te nota infamant[a t`lharilor din temni\ele Romei. Prin aceast[not[infamant[=i prin alte am[nunte, interpolarea lui Simion Dasc[lul se apropie de legenda pe care a cules-o, chiar pe vremea lui Vasile Lupu, din mediul ciang[ilor din Moldova, franciscanul Marcus Bandinus, trimis de scaunal apostolic s[cerceteze parohiile catolice din Moldova.[1]

Personalitatea acestui ciudat adnotator nu ne este cunoscut[. }n afar[de o noti\[scurt[, asupra c[reia vom reveni]ndat[, p[strat[de un copist aproape contemporan, nici unul din scriitorii no=tri vechi nu ne d[l[muriri despre el, =i nici]n documentele vremii, c`te au ajuns p`n[la noi, nu e pomenit.

Din adnot[rile sale se poate deduce c[venea de peste mun\i, din regiunile]n care era cunoscut[limba ungar[. }n legenda asupra c[reia ne-am oprit adineaori, el m[rturise=te c[“eu, Simion Dasc[lul, o am izvodit din *letopise\ul cel unguresc*”. De=i un letopise\ unguresc cu astfel de elemente nu s-a descopierit p`n[ acum, totu=i faptul c[ legenda e scoas[ dintr-o cronic[ ungureasc[ pare a-i confirma nu numai caracterul ei tenden\ios (rom`nii se trag din t`lhari), ci =i etimologiile cu caracter unguresc. Povestind, de exemplu, “ijderenia moldovenilor”, dup[ ce arat[ c[ Lasl[u a alungat cu ajutor primit de la R`m (Roma) pe t[tari, p`n[i-a trecut apa Siretului, continu[textual :

---

[1] V. A. Ureche, Codex Bandinus, *Analele Ac`d. Rom.*, =. *II, t. XIII, Mem. s. ist.*, 1893-1894, p. 130, 307.

“Acolo Lasl[u craiu, st`nd ]n \[rmarile apei, au strigat ungure=te: *seretem, seretem,* ce se zice rom`ne=te: place-ml, place-mi. Mai apoi dac[s-au desc[lecat \ara, dup[cuv`ntul craiului, ce au zis *seretem*, au pus numele apei Siretul.”

}n acela=i timp, interpolatorul se v[de=te a fi =i un bun cunosc[tor al obiceiurilor ungure=ti. Povestind, mai departe, cum Lasl[u craiul,]ntorc]ndu-se biruitor din r[zboiul cu t[tarii, in ziua de l[satul secului, a cerut voie de la vl[dicii s[i s[-l lase trei zile s[se veseleasc[cu doamn[-sa =i cu boierii adaug[: “=i a=a l-au blagoslovit de au l[sat sec mar\i cu toat[curtea sa, *care obiceiu se \ine la legea lor =i p`n[ ast[zi, de las[ sec mar\i ]n s[pt[m`na postului celui mare dint`iu*”.

Dac[,]n sf`r=it, mai \inem seam[ =i de faptul c[ interpolatorul era familiarizat =i cu obiceiurile ungure=ti din Maramure= foarte vechi, atestate ]n decretele Sf. +tefan (... “care semn tr[ie=te =i p`n[ast[zi la Maramure=, de se cehluiesc pregiur cap...”), atunci poate c[nu suntem departe de adev[r c`nd presupunem c[ acest rom`n ardelean era din p[r\ile Maramure=ului. Maramure=ul, care ne-a dat,]n secolul al XVI-lea,]nceputurile literaturii, ne-a trimis =i mai t`rziu c[rturari. Chiar ]n vremea lui Vasile Lupu =i a lui Grigore Ureche, tr[ia la curtpa boierului P[tra=cu Ciogolea din Calafende=ti (sudul Bucovinei), ca dascal de copii, un asemenea c[rturar maramure=ean, care ne-a lasat un frumos centom hrisostomic, cu prilejul ]nmorm`nt[rii jup`nesei Sofronia, so\ia nefericitului boier.

Printre c[rturarii care treceau]n Moldova se va fi aflat probabil =i acest dasc[l Simion. Dintr-o noti\[pe care ne-a p[strat-o un copist aproape contemporan, se pare]ns[c[el nu se bucura de prea mult[stim[ ]ntre boierii rnoldoveni, c[ci iat[ce ne spune noti\a :

“Acest Simeon Dasc[l, ce el se nume=te aici, mai mult se vede c[au amestecat =i au turburat istoria dec`t au lucrat ceva=i pentru Ureche vornicul, carele au scris acestea, a vesti c[ e domn ]nv[\at =i ]n\elept, iar acesta =i ne=tiut =i slab la minte, precum =i Todora=cu Cantacuzin vel vist, ]n Moldova =i al\ii, bine cunosc`nd pe acela, mi-au m[rturisit c[de mult[ne=tiin\[=i de minte pu\in[era acel om, precum iar el iese =i aici c[<ce>

au fost se arat[=i pe l`ng[altele face =i aceasta, c[ale altora le face ale lui, adec[ce au scris Ureche el zice c[au scris.”

Interpolarea lui Simion Dasc[lul privitoare la ob`r=ia rom`nilor din t`lharii Romei a st`rnit o profund[indignare]ntre c[rturarii moldoveni din a doua jum[tate a secolului al XVII-lea.

Nicolae CARTOJAN, *Grigore Ureche,*]n *Istoria literaturii rom`ne vechi,* vol. II, Funda\ia Regal[pentru Literatur[=i Art[, Bucure=ti, 1942, p. 144–153.

Un studiu lingvistic asupra letopise\nlui lui Ureche este]ngreunat de anumite]mprejur[ri speciale: nu avem an manuscris autograf al cronicii, nici m[car o copie care s[nu fi trecut prin filiera mai multor copi=ti succesivi, care sunt adesea =i interpolatori =i compilatori. Manuscrlsele cele mai bune ale cronicii sunt copii de la lnceputul secolulai al XVIII-lea, c`teva decenii dup[ scrierea cronicii. }n cazul special al cronicii lui Ureche, cele mai bune manuscrise, cele folosite de to\i editorii pentru edi\iile lor, pentru c[ sunt singurele complete =i copiate ]ngrijit, se datoresc unor copi=ti munteni. Cele c`teva manuscrise moldovene=ti ale cronicii lui Ureche sunt lacunare =i copiate dup[un arhetip neglijent redat de un scrib f[r[mult[=tiin\[de carte. Ca atare ele nu pot folosi ca baz[a unei edi\ii. Totu=i studiul limbii lui Ureche nu este ca neputin\[. Mai]nt`i cei doi copi=ti munteni care au copiat manuscrisul datorit lui Axinte Uricarul din Moldova, gr[m[tic]nv[\at =i con=tiincios, sunt =i ei scriitori de manuscrise foarte con=tiincio=i, care =i-au permis foarte mici schimb[ri]n text. Fonetica este cea care a avut ceva mai mult de suferit; a fost eliminat]n cele mai multe cazuri: dz moldovenesc, gi pentru j; s-au p[strat]ns[,]n genere, forme nediftongate ca: sar[, s[marg[. Lexicul moldovenesc a fost p[strat de to\i copi=tii, cu foarte rare excep\ii, =i formeaz[o mare boga\ie pentru studiul limbii.

Din tezaurul culturii latine, cu care a intrat]n contact]n =colile din Polonia, Ureche a p[strat foarte pu\in]n cronica sa. Fraza de construc\ie latin[, care apare]ntr-o form[moderat[ ]n *De neamul moldovenilor* a lui

Miron Costin =i mai acut[ ]n *Istoria ieroglific[* a lui Dimitrie Cantemir, nu se]nt`lne=te la Ureche. Din textul letopise\ului s[u abia se pot culege c`\iva termeni latini cu evident caracter savant: *ocheanu, gardinalii (cardinalii), cometha, eretic, corona.* Mai accentuat[este influen\a limbii slavone, limb[folosit[pe vremea cronicarului]n biseric[=i]n c[r\ile religioase. Sunt]n letopise\ cuvinte =i chiar expresii]ntregi]n slavone=te: *nacazanie silnim* (]nv[\[tura celor puternici), *tij, i pol* (=i jum[tate), *mesi\a, dni*. Cuvintele de origine slav[care deriv[din limba bisericii =i nu din Iimba poporului sunt destul de frecvente: *hvala, a poftori, otc`rmuia, ciudese, j[rt[vnic, pom[zuit*. Cu toate acestea Ureche nu este legat nici de limba studiilor sale clasice =i nici de limba bisericii. Caracteristic[ ]i este tendin\a de a se dezb[ra de limba greoaie a c[r\ilor religioase =i de a crea un stil narativ istoric av`nd la baz[limba vorbit[de popor. Fa\[de limba traducerilor din c[r\ile biserice=ti =i chiar fa\[de limba mitropolitului Varlaam care,]n *Cazanii*, se dovede=te]nc[supus[regulilor frazeologiei slavone, limba lui Ureche reprezint[un mare pas]nainte spre]nchegarea limbii literare rom`ne=ti. Lexicul predominant moldovenesc =i topica frazei, care poate =i uneori st`ngace — s[nu uit[m c[Ureche nu avea]n urma lui o tradi\ie literar[rom`neasc[ — dar niciodat[ retoric[ sau afectat[ ca a c[r\ilor biserice=ti, dovedesc sfor\area cronicarului de a da ideilor sale o expresie c`t mai apropiat[de limba poporului: “+i de acolo multe luund =i lipindu de ale noastre, potrivindu vremea =i anii, de au scris acest letopise\, c[rile de pre la multe locuri de nu s[v[fi =i nemerit, g`ndescu c[ cela ce va fi ]n\eleptu nu va vinui, c[ de nu poate de multe ori omul s[ spuie a=a pre cale tot pre r`ndu, cela ce vede cu ochii s[i =i multe sminte=te, de au spune mai mult, au mai pu\in, dar[lucruri vechi =i de demult, de s-au r[suflat at`ta vreme de ani? Ci eu, pe cum am aflat, a=a am ar[tat.”

Observa\iile de mai sus ne duc c[tre concluzia c[, oric`t ar fi fost de cult, Ureche r[m`ne legat de ob`r=ia sa moldoveneasc[=i popular[, de care boierii,]n privin\a culturii, nu se desf[cuser[pe vremea aceea.

Fraza lui Ureche este construit[, ea are un anume ritm ob\inut]n genere prin mijloace simple, ca de exemplu repetarea unor substantive sau adjective cu acela=i sens, care, pe de o parte]nt[resc ideea =i pe de alta dau ritm frazei: “s-au sc[p[tu de mult bine =i de mult[ap[r[tur[”, “iarn[grea =i geroas[”, “chizmindu =i]nsemn`nd =i pre scurtu scriind”, “au aflat cap =i ]ncep[tur[”, “iar[= de s`rgu scade =i se]mpu\ineaz[”, ”mai pe largu =i de agiunsu scriu”. De asemenea sunt de remarcat antitezele: “r[s[ritul este]ncep[tor, apusul va s[s[ ]nal\e”, “cela ce ceart[nedireptatea =i]nal\[direptatea”. A=adar]nt`iul cronicar al Moldovei a fost un scriitor popular, dar un scriitor cu stil studiat. Ureche nu poveste=te sec faptele, ]n=ir`ndu-le pe ani ca un analist, ci le ilustreaz[, le]nvie prin compara\ii, unele simple, f[r[mult[originalitate: “ca un leu ce nu-l poate]mbl`nzi niminea” (+tefan c`nd porne=te la r[zboi), altele dovedind c[acest cronicar din secolul al XVII-lea vedea ideile abstracte]n imagini, ca un artist: cre=terea =i dec[derea Moldovei sunt ca un puhoi de ape de prim[var[— “cum se t`mpla de s`rgu de adaoge povoiul apei =i iar[=i de s`rgu scade =i s[ ]mpu\ineaz[, a=a s-au adaos =i Moldova... de s-au de s`rgu l[\it =i f[r[z[bav[au]ndireptatu. |[ranii cuprind calea o=tirii polone]n Codrii Cozminului: "...coprinsese ca cu o mreaj[calea”. Teama de du=manul s[u, pentru +tefan L[cust[, era “...ca o ghia\[la inima lui +tefan vod[”, iar[=i o]mprejurare abstract[explicat[cu o figur[concret[. [...]

Istoricii medievali, acei care erau litera\i =i nu anali=ti, folosesc adesea dialogul — de=i, fiind vorba de persoane din trecut, sunt obliga\i s[redacteze el cuvintele personalelor lor — ceea ce le d[dea putin\[s[caracterizeze anumite figuri istorice prin propriile lor cuvinte]n stil direct. Petru Rare= fugar]nt`lne=te ni=te oameni simpli ]n mun\i, trece cu ei prin straja ungureasc[. Straja ]ntreab[: “Ce oameni sunte\i ?” Ei au zis: “Suntem pescari”. C`nd Petru Rare= se]ntoarce]n Moldova,]n a doua domnie, =i boierii care-l p[r[siser[se roag[de iertare, Petru le spune: “Fi\i]n pace =i ierta\i de gre=alele voastre, c`te mii-a\i f[cut oarec`nd...” Iar[ei cu to\ii strigar[: “]n mul\i ani s[domne=ti, ca pace”, =i iar[=i ziser[: “Bine ai venit

la scaunul t[u, domnul nostru cel dint`i”. Dialogul subliniaz[ josnicia boierilor vicleni care se schimb[ dup[ putere, lingu=ind pe domnul care fusese tr[dat de d`n=ii. +i cuvintele]n vorbire direct[ale lui Alexandru L[pu=neanu: “De nu m[vor, eu]i voiu pre ei =i de nu m[iubescu, eu]i iubescu pre d`n=ii =i tot voiu merge, ori cu voie, ori f[r[ voie”, sunt cuvintele tiranului, c[ruia pu\in ]i pas[ de voia poporului asuprit; cinismul lui re]ese mai limpede din cuvintele ce i se atribuie, dec`t dac[ar fi stigmatizat de cronicar.

De observat c[ ]ns[=i introducerea]n povestire a dialogului =i a vorbirii directe este un procedeu de literat =i nu de istoric.

C`teodat[ Ureche, pentru a sublinia un pasaj, se adreseaz[ direct cititorului, atr[g`ndu-i aten\ia. Vorbind de +tefan cel Mare, de faima sa, care atrage la d`nsul pe prieteni =i pe cei slabi, Ureche se ]ndreapt[ spre cititor =i-i spune: “Iani socote=te c[ suptu un copaciu bun c`\i s[ad[postesc sau c`t[ laud[ ]=i adaoge, nu numai purt[toriul, ce =i \ara.” Sau vorbind de c`rmuirea oamenilor din Moldova feudal[, care este mai prejos de a albinelor: “Iani, de s-ar]nv[\a cei mari de pre ni=te mu=te f[r[minte cumu-= \in domniia, cum este albina, c[toate-=i ap[r[c[scioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u.”

Unele imagini de evocare a Moldovei eroice]n lupta pentru libertate]mpotriva turcilor r[m`n ]n literatura noastr[ printre cele mai de pre\ pagini ale vechii literaturi rom`ne. Despre Valea Alb[, unde mul\imea turceasc[a cotropit oastea Moldovei lui +tefan, Ureche spune: “+i at`ta de ai no=tri au pierit, c`t au]n[lbit poiana de trupurile de a celor pieri\i, p`n[au fostu r[zboiul.” Ureche n-a tr[it vremile luptei de la Valea Alb[, a =tiut]ns[ ]ntr-o singur[fraz[s[evoce acea mare tragedie a \[rii lui]n lupta]mpotriva robiei.

C`nd +tefan bate pe turci la Podul }nalt, cronicarul spune cu m`ndrie: “...pre to\i i-au t[iatu, unde apoi m`gle de cei mor\i au str`nsu.” C`nd Mateia= Corvin se ]ndreapt[ spre Baia. schimbarea drumului s[u este explicat[ printr-o imagine plastic[: “ ...socotind ca s[ nu r[m`ie vreun

unghiu nepip[it de d`nsul”. Nici o u=oar[ironie nu lipse=te uneori din paginile lui Ureche; la Codrii Cozminului anumi\i moldoveni nu urm[resc pe du=mani, ci se dedau la pr[darea carelor p[r[site. Cronicarul nu-=i arat[indignarea, ci se mul\ume=te cu o ironie: “Ci =i acei pu\ini ce ie=is[din codru n-ar fi sc[patu, de nu s-ar fi]ncurcatu ai no=tri]n carele cr[ie=ti =i tn carele altor boieri, de le-au datu vreme, de au ie=it.”

Unele cuget[ri, care nu sunt obi=nuitele cuget[ri inspirate din c[r\ile bisericii — a=a de frecvente la scriitorii vechi — ci constat[ri asupra firii omene=ti, se]nt`lnesc sub pana acestui cronicar moldovean: “de multe ori unde pierde omul n[dejdea, de fric[mai apoi s[ ]ntoarce]n vitejie”; un proverb popular]i serve=te pentru a caracteriza pe Ilia= Rare= turcitul: “dinafar[s[vedea pom]nflorit, iar[dinl[untru lac]mpu\it”.

}n sf`r=it, portretele lui Ureche v[desc pagini de adev[rat[ m[iestrie literar[ a scriitorului. Portretul lui +tefan cel Mare este e o pagin[ clasic[ a literaturii noastre; “Fost-au acestu +tefan vod[ om nu mare de statu, m`nios =i de grabu v[rs[toriu de s`nge nevinovat; de multe ori la ospe\e omor`ea f[r[jude\u. Amintrilea era om]ntreg la fire, nelene=u =i lucrul s[u]l =tia a-l acoperi =i unde nu g`ndiiai, acolo ]l aflai. La lucruri de r[zboaie me=ter, unde era nevoie ]nsu=i s[ v`r`ia, ca v[z`ndu-l ai s[i, s[nu s[ ]nd[r[pteaze =i pentru aceia raru r[zboiu de nu biruia. +i unde-l biruia al\ii, nu pierdea n[dejdea, c[=tiindu-s[c[zut jos, s[r[dica deasupra biruitorilor”.

De observat c[aceste portrete nu sunt reproducerea textului unui contemporan al lui +tefan sau al epocii descrise]n letopise\. Cronicarul]ntruchipeaz[personajele letopise\ului s[u dup[datele desprinse din m[rturiile scrise ale vremii =i, ceea ce este mai interesant, din tradi\ia popular[, folosind faima lor transmis[din genera\ie]n genera\ie.

Nu numai portretul lui +tefan cel Mare]mpodobe=te paginile acestei cronici, ci =i altele, mai de pu\in[popularitate. Iat[portretul lui Bogdan cel T`n[r L[pu=neanu: “Nici de carte era prost, la c[l[rie sprinten, cu suli\a la halca nu pre lesne avea potrivnic, a s[gita din arc tare nu putea fi

mai bine. Numai ce era mai di treab[domnii lipsiia, c[nu cerca b[tr`nii la sfat”. Sau al lui Petru +chiopul: “...domn vrednic, cum s[ cade, cu de toate podoabile c`te trebuiesc unui domnu de cinste, c[boierilor le era p[rinte, pre carii la cinste mare-i \inea =i din sfatul lor nu ie=iia. |[rii era ap[r[toriu, spre s[raci milostivu, pre c[lug[ri =i pre m[n[stiri]nt[riia =i-i miluia, cu vecinii de prinprejur vie\uia bine, de avea de la to\i nume bun =i dragoste...”

Aceste portrete nu sunt conven\ionale, potrivite cu orice model; ele reies din aprecierea cronicarului, din analiza firii =i a faptelor fiec[rui domn al Moldovei, reu=ind ca]ntr-un stil concis, lapidar s[exprime tr[s[turile caracteristice ale personalit[\ii fiec[rui voievod.

Nu este de mirare c[numero=i scriitori rom`ni s-au inspirat din episoadele letopise\ului lui Ureche, afl`nd]n r`ndurile cronicii izvor de inspira\ie pentru nuvele, poeme, piese de teatru. Din cronica lui Ureche =i-a luat Costache Negruzzi subiectul pentru idei din cele patru tablouri (afar[de al treilea: *Capul lui Mo\oc vrem*) ale nuvelei istorice Alexandru L[pu=neanu.

Poemul lui Vasile Alecsandri, *Dumbrava Ro=ie*, porne=te de la legenda din cronica lui Ureche asupra dumbr[vii care ar fi fost arat[de c[tre prin=ii poloni]njuga\i la plug, iar drama *Despot Vod[* a aceluia=i scriitor, de=i mai liber[ ]n urmarea izvorului s[u dec`t nuvela lui Negruzzi, deriv[ ]n chip firesc din capitolele lui Ureche =i din adaosele lui Simion Dasc[lul dup[cronica polon[a lui Paszkowski, Printre sursele de inspira\ie ale lui Barbu Delavrancea pentru trilogia istoric[: *Apus de soare, Viforul* =i *Luceaf[rul* se num[r[=i cronica lui Ureche. Delavrancea introduce]ns[ ]n actul ultim al piesei *Apus de soare* nara\iunea medicului vene\ian Ieronim de Cessena, transmis[prin Leonard de Massari, episod care nu se reg[se=te]n letopise\ul lui Ureche. }n special ultima pies[a trilogiei, *Luceaf[rul*, urmeaz[foarte de aproape povestirea pribegiei lui Petru Rare=]n mun\i =i]n Transilvania dup[relatarea at`t de colorat[ din cronica lui Ureche, care la r`ndul s[u reproduce o nara\iune slavon[contemporan[.

Cronica lui Ureche nu este deci numai un izvor pentru istorici, ci o oper[literar[, un izvor de bogat[inspira\ie pentru scriitorii rom`ni, aceasta

datorit[nu numai faptelor pe care le consemneaz[, dar =i felului]n care sunt evocate.

P. P. PANAITESCU, *Introducere* la edi\ia Grigore Ureche, *Letopise\ul T[rii Moldovei*, Editura de Stat pentru Literatr[=i Art[, Bucure=ti, 1955, p. 27-31.

Ca oper[literar[, cronica scris[aproximativ o jum[tate de secol mai t`rziu dup[ trecerea ultimelor evenimente consemnate, ]ncepe printr-o expunere s[rac[, dar se ]nsufle\e=te pe m[sur[ ce ]nainteaz[ ]n timp, ajung`nd]n ultima parte dramatic[. De=i Ureche nu e un retor, =i nu pare a avea inven\ie epic[, nici imagina\ie plastic[, el =tie s[scoat[maximum de efect din raportarea nud[a =tirilor, aproape f[r[comentar.

Letopise\ul debuteaz[cu legenda]ntemeierii Moldovei, extras[din vechile anale p[m`ntene, scrise la curtea lui +tefan cel Mare. Povestirea, simpl[, izbute=te s[ realizeze ]n c`teva linii un panou sugestiv. [...]

}nt`iul domnitor, Drago=, a stat]n scaun numai doi ani =i a murit, semn de “nea=ezare”, deduce cronicarul, pentru urma=i. Demonstra\ia e f[cut[prin simpla]n=irare a acestora, ca]ntr-un pomelnic, sau cum sunt enumerate]n Biblie semin\iile. [...]

Mai mult de 46 de ani (dup[socoteala cronicarului) din istoria Moldovei, izvoarele fiind cu totul insuficiente, sunt expedia\i]n acest mod. Chiar domnia lui Alexandru cel B[tr`n este expus[, din acelea=i motive, sumar, d`ndu-ni-se doar c`teva am[nunte asupra aducerii moa=-telor lui Ioan cel Nou la Suceava =i asupra sinodului de la Floren\a (1432), la care Moldova ar fi fost reprezentat[prin Grigore |amblac. Lupta moldovenilor cu cavalerii teutoni la Marienburg (1422) este zugr[vit[cu mai mult[mi=care. [...]

Domnia lui +tefan se bucur[de cel mai mare spa\iu]n cronic[=i sunt vizibile sfor\[rile lui Grigore Ureche de-a o]nf[\i=a cu alte mijloace dec`t cele obi=nuite.

Monarhia absolut[, cu concentrarea autorit[\ii]n m`inile domnitorului, nu mai convenea ]n secolul cronicarului, dar lupta pentru neat`rnarea

\[rii era]nc[necesar[=i se cuvenea subliniat[ ]n vremea lui +tefan cel Mare. +tim c[Ureche acorda istoriei un sens educativ. Tocmai figuri de eroi ca aceea a lui +tefan puteau fi date ca exemple demne de urmat, =i aceast[grij[pare s[fi st[p`nit pe cronicar. Dec`t insist`nd asupra eroismului lui +tefan, el atribuie domnitorului inten\ii pe care nu le-a avut. Intervenind =i atitudinea sa boiereasc[, ostil[autorit[\ii centrale, Ureche consider[c[+tefan “nu cerca s[a=aze \ara”, ci era “om r[zboinic” de dragul de a face r[zboaie, chiar lacom de a cuprinde "ce nu era al lui”. +tefan avea inima aprins[“de lucrurile viteje=ti” =i c`nd nu purta lupte i se p[rea c[ “are mult[ sc[dere”. A=adar, ]n concep\ia cronicarului, +tefan umbla dup[ glorie “ca un leu ce nu-l poate ]mbl`nzi nimenea”, fiind prototipul viteazului, ca Ahile, =i nu ceea ce a fost]n realitate: un ap[r[tor al independen\ei Moldovei. Aceast[viziune “eroic[”, influen\at[de Rena=tere, reprezint[un mod individualist de a privi istoria, prin personalit[\i sau “oameni mari”, l[s`nd]n umbr[masele.

Se amestec[totdeodat[explica\ii de ordin teologic, supersti\ios, caracteristice istoriei de tip feudal. Astfel,]n r[zboiul de la R`mnic cu |[p[lu=i, a umblat deasupra, c[lare =i ]ntrarmat, sf`ntul mucenic Procopie, “fiindu]ntr-ajutoriu lui +tefan vod[=i d`ndu v`lhv[o=tii lui”. De asemenea,]n lupta cu polonii din Codrii Cozminului, s-a ar[tat “c[lare =i]ntrarmatu ca un viteazu” sf`ntul mucenic Dimitrie.

Victoria de la Podul }nalt a fost o fericit[coinciden\[ ]ntre voia lui Dumnezeu =i aceea a oamenilor. Turcii au fost cuprin=i de o negur[“de nu s[vedea unul cu altul”. +tefan i-a atras cu “buciune =i tr`mbi\i” ]n lunca B`rladului, unde “pre to\i i-au t[iatu”, de au adunat apoi gr[mezi de le=uri, “m`gle de cei mor\i”.

Lupta din Codrii Cozminului s-a dat tot cu concurs divin =i cu ingeniozitatea domnitorului, care a avut grij[ ]n prealabil s[cresteze arborii la r[d[cin[, l[s`ndu-i]n picioare pentru a-i pr[bu=i la timp asupra du=manului. [...]

Privite]n total, paginile despre +tefan cel Mare, de=i con\in unele scene

epice, sunt nesatisf[c[toare fa\[de ce =tim ast[zi, lui Ureche]i revine totu=i meritul de a fi fost primul biograf al marelui domnitor. C[tre sf`r=it, curiozitatea noastr[ e recompensat[ printr-un portret moral clasic, un scurt panegiric =i c`teva imagini meteorologice, figurate apocaliptic, ca pentru a poten\a pierderea ireparabil[suferit[de cre=tin[tate prin moartea ap[r[torului ei. [...]

De la +tefan cel Mare]nainte, izvoarele]nmul\indu-se, povestirea este mai animat[=i cronicarul mai]ndr[zne\ ]n caracteriz[ri, mai am[nun\it]n descrieri =i mal larg]n nara\ie, oferind reflec\ii, portrete, tablouri, schi\e de nuvele. Despre fiul lui +tefan, Bogdan, ne spune c[era “grozav la fa\[=i orbu de un ochi”, ambi\ios incoercibil. Refuz`ndu-i-se m`na principesei Elisafta, sora lui Alexandru Iagellon, a lovit singur cu suli\a]n poarta Liovului =i a luat clopotul mitropoliei din Rohatin. Bogdan]n ospe\e nu petrecea, “ci ca un strejar]n toate p[r\ile priveghiia, ca s[nu =tirbeasc[\ara ce-i r[m[sese de la tat[-s[u”. +tefan cel T`n[r (+tef[ni\[) mo=tenise impulsivitatea tat[lui s[u, “era om m`nios =i pre lesne v[rsa s`nge”. A t[iat pe Arbure hatmanul “pe carile zic s[-l fie aflat]n viclenie, iar[lucrul adev[rat nu s[=tie”. Din contra, Petru Rare=, “ca un p[storiu bun ci str[juie=te turma sa, a=a]n toate p[r\ile str[juia =i priveghiia =i nevoia ca s[l[\asc[ce au apucat”.

Pentru domnia lui Petru Rare=, cronica lui Ureche e mai bogat[dec`t cea oficial[, a lui Macarie, =i cum =tirile nu se afl[ nici ]n Bielski, se presupune c[ provin din letopise\ul moldovenesc al lui Eustratie Drago=, care el ]nsu=i va fi avut la ]ndem`n[o rela\iune intern[contemporan[mai]ntins[, nedescopierit[p`n[ acum. Aici se povesteau ]n special peripe\iile pribegiei lui Petru ]n Ardeal, cum a trecut mun\ii travestit cu com[nac pe cap, cum a fost osp[tat de ni=te pescari, cum a dormit la casa unui nobil, cum jup`neasa acestuia i-a preg[tit un leag[n cu cai =i o gard[de 12 voinici]narma\i, cum alt boiarin ungur i-a dat un leag[n cu 6 cai, cum domni\a Elena, so\ia lui Petru, a scris apoi din Ciceu carte sultanului, slobozit[pe z[brea =i dus[la |arigrad, cum,]n fine, sultanul a trimis =ase soli la Iano= crai ca s[dea drumul lui Petru.

Delavrancea,]n *Apus de soare*, *Viforul* =i *Luceaf[rul*, a zugr[vit pe +tefan cel Mare, +tef[ni\[-vod[=i Petru Rare= lu`nd ca punct de plecare cronica lui Grigore Ureche. [...]

Evenimentele =i figurile de domnitori care se succed au atras pe scriitorii de mai t`rziu =i meritul lui Ureche este de a fi oferit ]n cronic[ schi\ele mai tuturor operelor literare ce se puteau imagina. Nuvela *Alexandru L[pu=-neanul* de Constantin Negruzzi este ]n linii mari schi\at[ de letopise\. }nt`mpinat de solii lui Tom=a, L[pu=neanul roste=te cuvintele memorabile: “De nu m[vor, eu]i voi pre ei =i de nu m[iubescu, eu]i iubescu pre d`n=ii =i tot voi mearge, ori cu voie, ori f[r[voie”.

Scena m[celului celor 47 de boieri este ea]ns[=i o pagin[de nuvel[:

“Alixandru-vod[daca s-au cur[\it de toat[grija denafar[=i au adus pre doamna sa Ruxanda =i pre fii s[i din |ara Munteneasc[, au vrut s[s[cur[\easc[=i de vr[jma=ii s[i cei din cas[, pre carii prepusease el c[pentru vicle=ugul lor au fost scos din domnie =-au]nv[\atu cu tain[ ]ntr-o zi lefecii s[i, pe carii au avut streini, de i-au supus]n curtea cea domneasc[,]n Ia=i. +i i-au chiematu pre obiceaiul boierilor la curte, carii f[r[nici o grij[=i de primejdie ca aceaia neg`ndindu-s[, daca au intrat]n curte, slujitorii, dup[ ]nv[\[tur[ce au avut,]nchis-au poarta =i ca ni=te lupi]ntr-o turm[f[r-de nici un p[stor au intrat]ntr-]n=ii, de-i snopiia =i-i junghiia, nu numai boierii, ce =i slujitorii. Nici alegea pre cei vinova\i, ci unul cu altul]i punea suptu sabie, c[dea mul\ime, dipre z[breale s[riia afar[, de-=i fr`ngiia picioarele. +i au pierit atuncea 47 de boieri, f[r[alt[curte, ce nu s-au b[gat]n sam[.”

De re\inut am[nuntul c[un pretendent, +tefan M`zg[, venise s[ia domnia]nso\it de haiduci, “p[stori =i alt[adun[tur[”.

Excelent[pagin[de nuvel[este =i epilogul cu moartea lui L[pu=neanu:

“Zic unii c[=i moartea lui Alixandru-vod[au fost cu]n=[l[ciune, c[el mai nainte de moartea lui, v[z`ndu-s[ ]n boal[ grea ce z[cuse =i neav`ndu n[dejde de a mai firea viu, au l[sat cuv`ntu episcopilor =i boierilor, de-l vor vedea c[ este pre moarte, iar[ ei s[-l c[lug[reasc[. Deacii v[z`ndu-l ei le=in`ndu =i mai mult mort dec`t viu, dup[cuv`ntul lui, l-au c[lug[rit =[

i-au pus nume de c[lug[rie Pahomie. Mai apoi, daca s-au trezit =i s-au v[zut c[lug[r, zic s[fie zis c[de s[va scula, va popi =i el pre unii. Mai apoi episcopii =i boierii]n\eleg`ndu acesta cuv`ntu =i mai cu denadinsul Roxanda, doamn[-sa, tem`ndu-s[ de un cuv`ntu ca acesta, carile era de a-l =i creaderea, =tiind c`t[ groaz[ =i moarte f[cus[ mai nainte ]n boierii s[i, tem`ndu-s[doamn[-sa s[nu pa\[mai r[u dec`tu al\ii, l-au otr[vit =i au murit."

Figura lui Despot-vod[, intrat[ ]n drama istoric[a lui V. Alecsandri, apare individualizat[ ]nt`i]n cronica lui Ureche. Domnia aventuroas[a lui "Heraclu Vasilicu" a fost prevestit[de un semn:

"Pre aceaia vreme (]n 1558) fost-au iarn[grea, mare =i friguroas[, de au]nghie\at dobitoace =i heri prin p[duri."

Despot "s-au]ncle=tat cu o sam[de evangheli\i (c[el]nc[n-au fost pravoslavnic) =i s-au f[cut ficioru de domnu". Ajuns domnitor, lingu=ea pe boieri, momindu-i "cu cuvinte dulci... s[le fac[bine mai mult dec`t vor pofti ei". A umplut cu bani gurile vr[jma=ilor, p`n[s-a consolidat, iar dup[aceea, "puse pre \ar[greot[\i mari, bisearicile dezbr[ca, arginturile le lua, de f[cea bani =i altile c`te nu au zis \ara c[va vedea".

Simion Dasc[lul adaug[cum c[oastea lui Laski, venit[ ]n sprijinul domnitorului, a fost gonit[dup[uciderea lui de \[rani cu "]mbl[cie =i cu coase".

De altfel, Ureche]nsu=i noteaz[c[Mircea Ciobanul voia s[cuprind[Moldova tocmai profit`nd de "]mp[rechierea ce era ]ntre c[l[ra=i =i ]ntre pedestra=i", adic[ de conflictul dintre boieri =i \[rani. Conflictul s-a accentuat ]n timpul domniei lui Ion-vod[ Armeanul. Ureche e mai obiectiv cu acesta dec`t Azarie, recunoa=te c[era "de minte ascu\it, de cuv`ntu gata =i... harnic, nu numai de domnie ce =i altor \[ri s[fie cap mai mare", totu=i nu-i iart[exac\iunile, "beliturile", "f[r[dumnezeire" ce a f[cut, mor\ile groaznice date]ndeosebi c[lug[rilor =i boierilor. De aceea, Ureche, conform concep\iei sale, crede c[dezmembrarea trupului lui Ion-vod[cu dou[c[mile,]n b[t[lia de la Cahul, a fost o pedeaps[venit[de sus.

Lupta]ntre moldoveni =i turci este viu zugr[vit[, cu mare admira\ie pentru vitejia moldovenilor:

"Ci moldoveanii a=a sta, cum s-ar fi g[tit s[moar[au s[izb`ndeasc[. +i mult[ moarte s-au f[cut ]ntre am`ndoao p[r\ile, c[nu era loc a c[lca pre p[m`ntu, ci pre trupuri de om. A=a mai apoi s[ b[tiia de aproape, c`t =i m`inile le obosis[ =i armele sc[pa. Acela praf s[ f[cus[, c`t nu s[cuno=tiia care de care-i este, de s[nea\e =i di tr[snetul pu=cilor nu s[auziia dispre am`ndoao p[r\ile , nici pu=ca=ii nu mai =tia]n cine dau."

Domnitorul, v[z`nd c[ nu are pe unde fugi, dec`t dac[ar zbura, s-a predat, iar cazacii s-au luptat mai departe, "de au pierit p`n[ ]ntr-unul".

Figura lui Ion-vod[Armeanul a fost reconsiderat[ ]n spirit democratic]nt`ia oar[de B. P. Hasdeu,]n cunoscuta sa monografie *Ion-vad[cel Cumplit* (1865).

Ajutorul cazacilor a fost de folos =i lui Ivan Potcoav[, poreclit a=a "pentru c[au fost rump`nd potcoavele", de=i al\ii]i ziceau Cre\ul, originar din Mazovia, prezumat frate al lui Ion-vod[, care era fiul lui +tefan (+tef[ni\[). Lupta lui Ivan Potcoav[cu Petru +chiopul la Docolina a intrat]n *+oimii* =i *Nicoara Potcoav[* de Mihail Sadoveanu. Ureche o descrie ca pe lupta lui Por cu Alexandru cel Mare :

"+i apropiindu-s[oastea lui P[tru-vod[, v[z`ndu cazacii pre turci c[ aduc nainte cirezi de vaci, ca s[ st`mpere armele]n dobitoace, n-au vrut cazacii s[s[geate de departe, ce odat[au slobozitu focul =i]n oameni =i]n dobitoace. Ci dobitoacele mai mult[z[h[ial[f[ciia turcilor dec`t cazacilor, c[ de tr[snite fugiia ]napoi. +i d`ndu r[zboiu viteje=te, dup[mult[nevoin\[a cazacilor, iat[al doilea r`ndu pierdu r[zboiul P[tru-vod[ =i iar[=i r[mas[ izb`nda la cazaci." [...]

Grigore Ureche n-a avut r[gazul s[duc[letopise\ul p`n[la zi. Cu scrutarea moral[de care era capabil, ar fi l[sat f[r[ ]ndoial[memorii de o valoare literar[cu mult deasupra celei a cronicii r[mase de la el.

Cele mai bune manuscrise ale lui Ureche sunt de la]nceputul secolului al XVIII-lea =i se datoresc unor copi=ti munteni. }n aceste condi\ii studiul

limbii =i stilului cronicarului este dificil, pentru c[trebuie reconstituit, opera\ie totdeauna arbitrar[. Stilul individual se poate cel mult presupune, calit[\ile lui principale fiind proprietatea =i conciziunea, calit[\i ce caracterizeaz[opera istoricului latin Tacit.

Alexandru PIRU, *Grigore Ureche*,]n *Literatura rom`n[veche*, Editura pentru Literatur[, Bucure=ti, 1961, p. 114-134.

}nainte de a putea afirma ceva despre sistemul asocia\iilor — vorbim de cele inten\ionate —, este necesar s[ ]n\elegem c[rui tip imaginativ apar\ine scriitorul, prospect`nd, pe c`t se poate, zonele atinse de]nchipuirea lui,]n special acelea, f[r[de =tire atinse, pe c`nd se str[duia s[reproduc[onest evenimente.

Imagina\ia sa, constr`ns[ s[ se ]nfr`neze mereu, resim\indu-se de pe urma izbirii numeroaselor praguri =i a multiplelor]ngr[diri specifice domeniului exact al istoriografiei, ni se dezv[luie pu\in =i poate fi pre\uit[aproximativ.

Adunate, imaginile pres[rate ici-colo, la mari distan\e ln text, sub chipul modest al compara\iei (figur[inten\ionat[), \`=nind,]n schimb, la tot pasul, dintre forma\iunile bizare ale limbii timpului, alc[tuiesc, cu sprijinul firesc =i compensatoriu al imagina\iei noastre de cititori, o lume s[rac[de icoane primitive. Imaginile par, toate, inspirate de contactul cu un mediu auster, f[r[preten\ii, toate poart[amprenta unei ambian\e rom`ne=ti rudimentare.

Absen\a tradi\iei literare =i,]n general, a celei spirituale, condi\ia de deschiz[tor de drum fac imposibil[identificarea vreunei]nclina\ii spre abstract. Imagina\ia cronicarului nu poate sc[pa de sub impresia persistent[a lucrurilor din jur, de ambian\a concret[a gospod[riei, a faptelor zilnice, nu-=i poate slobozi aripile din str`nsoarea limitativ[ a universului ortodox. Nimic nu probeaz[, sub acest aspect, faima de c[rturar a autorului, =i cu at`t mai pu\in a unui c[rturar — cum s-a zis adesea cu exaltare — umanist, c[ci mult mai conving[tor ar fi fost, din acest punct de vedere, un univers

asociativ subtil =i livresc, dec`t s[r[c[cioasele =i dezolant de puerilele observa\ii relative la originile poporului =i ale limbii rom`ne, ori cele copiate, foarte probabil, dintr-un atlas geografic, referitoare la Ardeal, la Polonia =i la Turcia. Este poate umanist cronicarul numai c`t ]l atinge aripa g`ndirii ortodoxe. }n fond, el r[m`ne un barbar]nzestrat cu spirit justi\iar.

C`teva direc\ii r[m`n prioritare =i asociativitatea cronicarului se exerseaz[parc[mereu pe anumite f[ga=e. Le ilustr[m mai jos cu c`teva exemple, r[m`n`nd s[ verific[m, cu o alt[ ocazie, ]ntr-un studiu care s[ angajeze cea mai interesant[ problem[ a cronicii — starea metaforic[ a cuvintelor — dac[ =i cu c`t se diversific[universul imagistic al autorului,]n cazul]n care exploat[m virtu\ile, pentru noi poetice, ale limbajului s[u obi=nuit. Mai]nainte,]ns[, s[observ[m c[felul cum sunt descrise =i povestite unele fapte istorice, relatarea lor adic[tr[deaz[un anumit contact uman, prin]ns[=i alegerea cuvintelor, prin recuren\a unora din ele, printr-un anumit unghi particular de abordare a evenimentelor.

Cavalerii lui Matei Corvin, lovi\i prin surprindere, “]n toate p[r\ile r[t[ciia”, ca ni=te viet[\i gola=e, c[zute din cuib, “de-i v`na \[ranii ]n z[voaie...”. Dac[ oamenii s[i erau, cum se bag[ de seam[, v`na\i (nu “prin=i”),]nsu=i craiul “r[nit de s[geat[foarte r[u”, h[l[duind pe poteci spre Ardeal, e asimilat de autor,]n involuntar[viziune, cu fiara atins[, t`r`ndu-se, beteag[, printre gona=i.

Urm[rirea unui corp de oaste]n retragere treze=te, de la sine, imaginea unei goane v`n[tore=ti. Ureche se afl[ sub domina\ia acestei viziuni — un veritabil etimon imagistic —, care ]l preface pe +tefan, pe c`mpul obi=nuit al relat[rii, c`nd un cititor priceput al jocului ]n=el[tor de urme l[sate de v`nat (“sim\indu déciia +tefan vod[c[craiul n-au luat urma pre unde venise, ci spre codru,]ndat[au trimis...”), c`nd]ntr-un soi de fiar[, primejdioas[sub apatia ei p[relnic[(“Mai apoi socotir[s[nu cumva z[d[rasc[pre +tefan vod[, s[Ie fie a strica pacea...”).

}n acela=i fel, un domn abil (Despot Vod[) pare —]n expresia comun[,

deloc inten\ionat[a cronicarului — un]mbl`nzitor de bestii nelini=tite: “pre boiari cu cuvinte dulci ]i ]nbl`nzia...”.

V`n[toarea cu =oimi este sugerat[ de expedierea ]n prad[ a unor p`lcuri de cavalerie turc[: “a=a au slobozit n[vrapii s[i de au pr[dat toat[|ara”.

Vultur de st`nc[, pribegitul P[tru Rare= ]=i vegheaz[ de sus urm[ritorii, “l[s`ndu-s[ca s[poat[ceva odihni deasupra m[n[stirii,]n munte...”.

Turcul]=i epuizeaz[victima]n felul ursului (“c[vr[jma=ul lor =i a toat[cre=tin[tatea, turcul le st[ ]n spate...”), =i are gesturi de pescar (“=i asupra volniciei tuturor]ntinde mrejile sale ca s[-i cuprinz[”). Alteori, hultan, el atac[ ]n picaj: “Mal apoi s-au l[satu la ceilalt[spuz[de i-au snopit =i i-au sf[r`matu”. De aceea, vigilen\i ca viet[\ile du=m[nite ale p[durii, “domnii Moldovei pururea s[aib[urechi deschise despre turcu...”.

Toate aceste exemplific[ri, la care,]n mare parte, am apelat =i]n alte capitole, sunt adunate aici cu inten\ia ca, prin num[rul lor mare, s[fac[s[se deconspire impulsurile dominante, reperele stabile ale imagina\iei cronicarului.

Exprimarea,]n aceste fragmente, este nefigurat[, din punctul de vedere al epocii, =i figurat[f[r[inten\ie, din punctul nostru de vedere.

Imagini v`n[tore=ti apar, ]ns[, =i cu inten\ie, prin cele c`teva compara\ii ale autorului, confirm`nd prec[derea ]nclina\iei lui plastice. Plutind ]n aerul ei aparent conven\ional, compara\ia “ca un leu gata spre v`nat” poate fi luat[totu=i]n seam[. Fiind pricinuit[de temperatura sufleteasc[a lui +tefan, este plauzibil[=i pertinent[. Pe l`ng[ aceasta, observat[ ]n ad`ncime, compara\ia evoc[ ]ncordarea de felin[ ]n atac, for\a ei plastic[apar\in`nd nu imaginii statice a leului, ci atitudinii de arcuire, febril[ de dinaintea saltului. Ar merita ca imaginea s[ fie adus[ aproape de altele referitoare la +tefan (de exemplu cele care fac din el o fiar[ ce nu trebuie z[d[r`t[),]ntr-un efort de precizare =i revizuire a portretului marelui domnitor, prin consemnarea impresiei l[sate de el urma=ilor.

O a doua compara\ie animalier[(“}nchis-au poarta =i ca ni=te lupi]ntr-o turm[f[r[nici un p[storiu, au intratu]ntr-]n=ii, de-i snopiia =i-i giunghia...), este ast[zi integral conven\ional[. Nu tot a=a era pe vremea lui Ureche,

c`nd imaginile nu se iveau ca auxiliare expresive ori purt`nd inten\ia unor efecte pur estetice, ci sub imperiul emo\iei, exact ca]n folclor; episodul m[cel[ririi boierilor este narat cu groaz[alunecat[ ]n oroare =i nedumerire.

Compara\ia tr[deaz[o zon[imaginativ[adiacent[— c`mpul vizual domestic. Compara\ia v`n[toreasc[ ]nf[\i=eaz[,]n cronic[, faza de exces imagistic, pentru c[, de regul[, aici efortul expresiv =i imagina\ia asociativ[nu sunt cu nimic diferite de ale povestitorului popular, adic[poart[mereu,]ntr-un chip sau altul, amprenta rusticit[\ii.

Se afl[la Ureche destule modeste compara\ii — ne vine greu s[le socotim ca atare — care divulg[structura psihic[=i universul accesibil cronicarului. Iat[compara\ia ap[rut[prin simplificarea carna\iei unei parabole: “Iani socote=te c[supt un copaci bun, c`\i s[ mistuiescu, sau c`t[laud[ ]=i adaoge nu numai purt[toriul, ce =i \ara, c`nd n[v[liia la d`nsul =i la \ar[=i domnii cei striini, ca s[-i duc[la domnie...”.

C`teva evoc[implicit obiceiuri, ocupa\ii domestice, punctele de sprijin ale imagina\iei cronicarului]n sfera cotidianului: “mult[oaste le=asc[au pierit, unii de o=teni, al\ii de \[rani, ce le cuprinsese ca cu o mreaj[calea...”.

“Derept aceia]i zic |ara peste munte, c[ci iaste]ncungiurat[de toate p[r\ile cu mun\i =i cu p[duri, cum ar fi]ngr[dit[”.

Altele decurg din cutele sufletului colectiv, din spiritualitatea rural[ ]nchis[ ]n cicluri, supus[, milenar, riturilor, dominat[de ideea patriarhal[a familiei: “Ce moldovenii a=a sta cum s-ar fi g[tit s[moar[”, “c[boiarilor le era p[rinte, pre carii la cinste mare]i \inea”. [...]

Este, oare, funciarmente popular[sintaxa narativ[a lui Ureche ori se afl[ea sub pecetea retoricii umanismului t`rziu, contactat,]n tinere\e,]n Polonia? Chestiunea, pus[ ]n termeni disjunctivi, ni se pare irezolvabil[, mai ales]n faza actual[de cunoa=tere a limbii literare, a ceea ce limiteaz[popularul de cult]n epoc[. }n locul solu\iilor tran=ante, s[facem opera\ia]n\eleapt[=i incomparabil util[de a inventaria tipurile de fraze narative.

Trebuie spus de la]nceput c[numeroase, foarte numeroase fragmente din cronic[recomand[o sintax[evoluat[; maturitatea ei se distinge]n

flexibilitate,]n putin\a adapt[rii la caden\ele materiei =i]n libertatea solu\iilor topice. +i]n primul r`nd]n adaptabilitate, c[ci este reconfortant s[sim\i =i apoi s[stabile=ti diferen\e]ntre fraza ideologic[=i cea narativ[dup[cum evoluezi]n text de la comentariu la obi=nuita expunere de evenimente. Prea pu\in din simplitatea frust[, utilitarist[a parataxei populare, foarte departe de somptuoasa desf[=urare a frazei costiniene.

Reiterarea copulativului *=i* al epicii populare, iar,]n variant[scris[, obositoarea reluare a aceluia=i]n proza neculcian[nu exist[ ]n prima cronic[a \[rii, unde dominant[e eficien\a =i caracteristic[e uluitoarea limpezime a expunerii. +i nu este, aici, ticul verbal al povestirii, reminiscen\[a stereotipiei persuasive a basmelor. Pentru c[nu este diseminat]n tot locul, apari\ia lui repetat[ ]ntr-un pasaj posed[un poten\ial psihologic, oblig[s[-l lu[m sub observa\ie stilistic[.

}n general, *si*,]n coordonare, aflat la]nceput la nivelul complex al frazei, cobor`nd, apoi, progresiv =i din ce]n ce mai rapid, la verigi sintactice inferioare, suport[o interpretare intensiv-cumulativ[. Pierderile catastrofale]i suscit[cu regularitate stranie o astfel de construc\ie cronicarului. Trebuie s[revenim la trei exemple remarcabile, fructificate de noi pe alte laturi:

"Iar +tefan vod[, miercuri 24 de zile a ace=tii luni, au dob`ndit cetatea D`mbovi\a =i au intrat]ntr-]nsa =i au luat pe doamna Radului vod[=i pe fiic[-sa Voichi\a au luat-o =ie doamn[=i toat[avu\ia lui =i visteriile =i ve=mintele lui cele scumpe =i toate steagurile lui”;

"Au luat +tefan vod[cetatea Teleaj[nului =i au t[iat capetele p`rc[labilor =i muierile lor le-au robit =i mul\i \igani au luat =i cetatea o au arsu”;

"+i mul\i den boiarii cei mari au picat, =i vitejii cei buni au pierit, =i fu sc`rb[ mare a toat[ \ara =i tuturor domnilor =l crailor de penpregiur, deaca auzir[ c[ au c[zut moldovenii supt m`na p[g`nilor.”

Intensitatea rezultat[se afl[la acela=i nivel,]ns[exist[nuan\e:]n primele dou[exemple, enumerarea se face cu spaim[cresc`nd[, ]n al doilea, cu str`ngere de inim[p`n[la]n[bu=ire.

Dac[nu poate intra]n discu\ie asimilarea simplicit[\ii =i stereotipiei

sintactice populare cu tiparul sintactic al cronicii, ne r[m`ne s[constat[m ce grad de rafinament atinge]n frazare autorul. Un am[nunt ne]nsemnat de redactare, =i anume o turnur[particular[ ]n formularea unui pasaj, ne-a fost suficient pentru a abandona imaginea unui practicant al expunerii oarbe iresponsabile. A nu-\i uita, neonora\i,]ntr-un cotlon al frazei, determinan\ii, a constr`nge fraza s[ finalizeze, recurg`nd, pentru aceasta, la *un repetitio* discursiv ca =i cum relatarea rarefiat[prin dictare ar fi cerut-o, sunt m[rturii suficiente pentru atestarea unui anumit grad de vigilen\[compozi\ional[=i sintactic[a cronicarului :

"Ci *p`n-a s[ str`nge* oastea lui +tefan vod[=i p`n-a-i veni agiutoriu, c[ =i Lasl[u, craiul ungurescu, fratele lui Albertu, ]nc[ i-au trimis 12 000 de oameni de oaste =i cu d`n=ii pre Birtoc, voievodul Ardealului, ce era cuscru lui +tefan vod[, =i de la Radul vod[ ]nc[i-au venit agiutoriu oaste munteneasc[. Ci *p`n[ a s[ str`nge* oastea toat[launloc, Albertu crai au purcesu cu oastea de la Co\mani =i au lovit la +ipin\i."

Prob`nd, ]nt`i, existen\a unui anumit scrupul sintactic, suntem slobozi s[extindem, din aproape]n aproape, investiga\ia. Odat[demonstrat[varietatea]n registrul frazelor narative, ea s-ar constitui ca argument al conceperii lucide a =irului sintactic. Astfel, exemple de concentrare narativ[sprijinit[pe puterea de contragere a gerunziilor, pe scuturarea determin[rilor superflue se afl[ ]n multe locuri. [...]

Sintaxa cronicarului poate fi explicat[, mai cur`nd, prin fenomenele obi=nuite de autostereotipare ]n procesul redact[rii, de adeziune la tipare comode, ]n fine, admitem chiar c[ prin anume infiltra\ii de subcon=tient ale stilului istoriografic latin, dec`t prin cuno=tin\ele sale retorice asimilate =i aplicate consecvent. Dac[exist[, totu=i, un anume control al sintaxei, turnurile retorice ale frazelor sunt]n=el[toare, ele sunt egale cu hazardul sau pot fi motivate, c`nd intervine repeti\ia, pur =i simplu, printr-o penurie sinonimic[: "+i cu vrerea lui Dumnezeu pierdur[ le=ii r[zboiul =i fu izb`nda lui +tefan vod[=i *mult[* oaste le=asc[au pierit =i pre *mul\i* i-au prinsu]n robie. +i *mult[* cazn[f[cea moldovenii...".

Mult mai profitabil[,]n sensul determin[rii unei tipologii sintactice, ar fi interpretarea psihologic[a topicii =i a caracteristicilor fraz[rii. O asemenea interpretare \ine seama de conjunctura momentului, de psihologia redact[rii. De exemplu, credem c[se poate stabili un fel de *regul[a primului impuls.* Cercetat[cu ochi profesionist, topica micilor segmente sintactice (care, la scar[, reproduce pe cea a marilor unit[\i) pare a fi determinat[de forma particular[de exprimare a majorit[\ii povestitorilor =i,]n general, a tuturor celor care, formul`nd iute =i direct, renun\`nd a-=i mai supune textul unui control riguros, nu opereaz[, constant, retu=uri, nu verific[totdeauna adresele determin[rii, pe scurt, *nu elaboreaz[.*

Se revel[,]n diverse jocuri ale redact[rii r[mase, la primul jet, consecin\ele topice ale unei puternice tendin\e de grupare din fug[a cuvintelor]n propozi\ii, dup[importan\a no\iunilor con\inute,]ntr-o str[duin\[l[untric[(necon=tientizat[) de a transmite rapid =i eficient esen\ialul.

Cuvintele purt[toare ale informa\iei cheie (nu neap[rat importante =i sub raport gramatical) =i, pentru c[apar\in unei opere istorice, purt[toare a =tirii, sunt]mpinse de un resort imanent in prima pozi\ie. Str[mut[ri de cuvinte se produc constant]n virtutea acestui "principiu” ordonator intern: “A=ijderea =i *muntenilor* nu numai *nevoie* =i *groaz[* le f[cea, ce =i *domnii* le schimba =i, *pre cine vrea ei*, primiia. *Pre ardeleni* nu-l l[sa s[s[odihneasc[, ci *pururea* le f[cea nevoie, =i *cet[\i* c`teva, le luase”.

Topica aceasta]ntoars[, a=ez`nd la vedere avu\ia semantic[, este cu adev[rat topica obi=nuit[; cea indicat[ca obiectiv[, ast[zi,]n gramatici, intervenind prin excep\ie la el, constituie,]n chip paradoxal, o abatere expresiv[.

Obi=nuit[s[alunece]n acest tipar specific, fraza poate s[ajung[la obscurit[\i de felul: "]n |ara Le=asc[de multe ori au intrat =i mult[prad[=i izb`nd[ au f[cut (n. n., moldovenii), *den c`mpi t[tar`i i-au scos*”; ceea ce ]n transpozi\ie modern[ ]nseamn[ "i-au scos pe t[tari din c`mpii”.

Alteori,]n acela=i fel, se nimeresc ambiguit[\i sugestive: “de au sl[bit *caii* turcilor *cei ginga=i*”, "Iar giudecata *celor* cu str`mb[t[\i *de la margine*, s[s[fac[de]mbe p[r\ile”.

Odat[pornite, construc\ii care se cereau continuate,]n accep\ia noastr[,]ntr-un singur fel,]=i abandoneaz[traiectul obi=nuit pentru a continua pe calea lateral[, deschis[de cuv`ntul esen\ial, primul venit]n minte]n clipa de dinaintea formul[rii: “Deciia +tefan vod[g[tindu-se de mai mari lucruri s[fac[, nu cerca s[a=aze \ara.”

Parantezele]l fur[uneori pe Ureche, dar ele nu au caracterul organizat, metodic, de edificiu supraetajat al profesionistului]ntru digresiune Costin, ci sunt preciz[ri spontane, contrast`nd cu lapidaritatea restului, ivite din dorin\a de a spune pe ner[suflate c`t mai mult =i]ncadrate, de aceea, st`ngaci:

“A=a pierz`nd pu=cele, l[s`nd steagurile, *carile toate le-au adunat +tefan vod[*, =i ei, cine cum au putut,]n toate p[r\ile s-au r[=chirat”;

“+tefan vod[, l[s`nd inema cea neprieteneasc[ =i ]ntorc`ndu-se c[tr[datoriia cea cre=tineasc[, s-au]np[cat cu craiul le=[scu =i mare leg[tur[au f[cut, *nu c[doar[s-au temut de puterea lor, care s[ispitise =i r[zboiu f[cuse =i cu turcii, de at`tea ori i-au =i biruit, =i cu al\i megiia=i de penpregiur av`nd sfad[, niciodat[nu s-au plecat*, ci pentru s[cunoasc[toat[cre=tin[-tatea c[n-au fost despre d`nsul ]ncep[tura, c[ n-au r[dicat el armele asupra lui craiu, ce craiul f[r[ cale =i f[r[ =tire au venit asupra lui, *unde =i acolo s-au ]ntorsu cu ru=ine*, mai apoi ca s[ arate c[ mai mult poate s[ strice el lui craiu, dec`t craiul lui +tefan vod[, au intrat de i-au arsu t`rgurile =i i-au robit podarii”.

Atras uneori]n curs[de c`te un cuv`nt care, odat[scris, aduce cu =i de la sine lan\ul s[u de determin[ri, cronicarul, zorit ca totdeauna c`nd nareaz[ s[-=i ispr[veasc[ mesajul, ]=i urmeaz[, f[r[ ezit[ri, noul st[p`n, f[r[s[ ]ncerce s[converteasc[structura acceptat[la cea p[r[sit[sau invers, oper`nd doar mici ajust[ri. Rezult[,]n consecin\[,]n cazul rar, fraze acceptabile (1), iar]n cazul tipic, construc\ii =ubrede, cu echilibru precar,

anacolutice,]n privin\a c[rora, spre a le da de cap, trebuie s[ai]n vedere sensul global al informa\iei (2):

1) “Mai apoi v[z`nd Mateia= crai *volniciia* lui +tefan vod[ c[ nu o poate supune, str`ng`nd mult[oaste a sa...”;

(2) “Déciia trec`nd craiul spre \ara sa, pre multe locuri i-au lovit ai no=tri, ales pre craiu, c[ mazurii, ]ntorc`ndu-s[s[dea r[zboiu =i s[apere pre craiu =i pre cei sc[pa\i dentr-acel pojar, au dat asupra lui Boldur, vornicul cel mare, pre carele]l trimisese +tefan vod[ ]mprotiva acei o=ti le=[=ti ce veniia]ntr-ajutoriu craiului, =i mare moarte au f[cut]ntr-]n=ii”. Except`nd formulistica introducerilor din unele pasaje, recuren\a unor construc\ii narative tipice =i conservarea normelor minime ale limbii rom`ne, putem vorbi de o topic[imprevizibil[, neasemuit de modern[. Spiritul cititorului nu se poate odihni pe itinerarii at`t de accidentate; de unde =i senza\ia de obstacol pe care o ai]n fa\a cuvintelor din cronic[, personalitatea intrinsec[a acestora.

Topica spontan[a frazei narative a autorului implic[o mare libertate, de la care se poate]nv[\a. Componen\ii,]n str`nse raporturi de determinare, ai unei fraze se v[d adesea izola\i de mari alunec[ri sintactice — propozi\ii sau p[r\i de propozi\ie: "...de multe ori s[ *l[uda Mateia= crai* c[ c`te r[zboaie face +tefan vod[cu puterea lui le face =i de subt ascultarea lui *face izb`nd[* =i *vr`nd* de ce se f[liia *ca s[arate* c[-i adev[rat, au trimis...”.

Disloc[rile nu sunt accidentale]n cronic[:

"=i socotea toate *semnele* c`te s[f[cuse *rele c[au fost* lor de ar[tare...”;

“*c[va fi* sf`r=itul lor *r[u =i amaru*”;

+i au]nv[\at cu tain[ ]ntr-o zi *lefeciii* cari i-au avutu *striini* de i-au supusu]n curtea...” ;

Inversiunile, de asemenea. Iat[una suav[: “V[z`nd P[tru vod[pre *credincioas[* sluga sa, *mult* s-au bucurat”.

Repetat[pe parcursul frazei, inversiunea o]nvioreaz[ritmic, c[ci cuvintele, aduse — peste altele —]n fa\[,]=i atrag =i accentul de aten\ie:

"*acolo* au mersu +tefan vod[=i *plini* s-au]ntorsu pre la casele sale”.

}n capitolele de istorie propriu-zis[,]n care dominant[este transmisia eficient[a =tirilor, redactarea, care este]n jet, se face]n func\ie de un soi de analizator instantaneu al importan\ei fiec[rui cuv`nt]n finalizarea mesajului; acesta din urm[se poate modifica,]n jocul psihic al asocia\iilor, chiar pe parcurs, cu redistribuirea de rigoare a c[r[mizilor construc\iei, de unde rezult[o topic[pentru noi imprevizibil[, care este, de fapt, o topic[spontan[. Ea este u=or de confundat cu topica latin[liber[.

Topica spontan[reprezint[=i ea o surs[de suspens epic.

Eugen NEGRICI, *Nara\iunea]n cronicile lui Grigorie Ureche =i Miron Costin*, Editura Minerva, Bucure=ti, 1972, p. 109-113, 139-141, 143-147.

Dat fiind c[Simion Dasc[lul]=i declin[numele la anumite interpol[ri mai mari, M. Kog[lniceanu, atunci c`nd a publicat cronica lui Ureche,]n 1852, a separat toate ad[ugirile pe care el le socotea ca fiind ale lui Simion Dasc[lul,]ntr-un apendice al letopise\elor. Textul propriu-zis al cronicii a fost atribuit de editor lui Grigore Ureche. M. Kog[lniceanu reia,]n fond, teza mai veche a cronicarilor rom`ni din genera\iile imediat urm[toare aceleia a lui Ureche.

Mai t`rziu ]ns[, pe m[sur[ ce s-au descopierit noi manuscrise =i pe m[sur[ ce ele au ]nceput s[ fie studiate, cronica a fost atribuit[ ]nt`i lui Nestor Ureche, tat[l cronicarului (de c[tre B. P. Hasdeu, Aron Densusianu), apoi din nou lui Gr. Ureche (de c[tre +tefan Or[=anu, I. Bogdan, N. Iorga, P. P. Panaitescu etc.).

Spre deosebire de predecesorii s[i, Constantin Giurescu consider[ca autor principal pe Simion Dasc[lul. Un amendament aduce acestei teze Constantin C. Giurescu, dup[apari\ia lucr[rii lui P. P. Panaitescu, *Influen\a polon[ ]n opera =i personalitatea cronicarilor Grigore Ureche =i Miron Costin* (Buc., 1925). Constantin C. Giurescu consider[c[letopise\ul]n chestiune are doi autori: Grigore Ureche =i Simion Dasc[lul, sub numele c[rora istoriograful modern chiar public[textul]n cele trei edi\ii]ngrijite de d`nsul.

}n ciuda argumentelor lui Constantin C. Giurescu, teza mai veche, dup[care autor ar fi numai Gr. Ureche, continu[s[fie sus\inut[de un num[r mare de speciali=ti (P. P. Panaitesccu, I. C. Chi\imia etc.). Discu\iile cu privire la problema paternit[\ii cronicii au fost redeschise]n timpul din urm[(1960), cu prilejul apari\iei edi\iei a doua a cronicii lui Ureche (1958) sub]ngrijirea lui P. P. Panaitescu. Constantin C. Giurescu]=i reafirm[punctul de vedere mai vechi. Recent]ns[,]ntemeindu-se pe studiul aprofundat al izvoarelor externe ale cronicii lui Ureche, I. C. Chi\imia a adus dovezi de net[g[duit]n favoarea paternit[\ii lui Gr. Ureche asupra cronicii. [...]

Dac[analiz[m]ns[con\inutul declara\iilor personale ale lui Simion Dasc[lul, caracterul interpol[rilor sigure datorate lui =i natura izvoarelor indiscutabile folosite de el, vom constata c[problema determin[rii unor cazuri de limit[, adic[a unor pasaje care pot fi atribuite,]n egal[m[sur[, lui Simion Dasc[lul =i lui Grigore Ureche, nu e cazul s[se mai pun[.

}n toate declara\iile pe care le face la persoana]nt`i singular, Simion Dasc[lul se dovede=te arogant, l[ud[ros, superficial, un om care vrea s[ par[ mai mult dec`t este. Aproape de fiecare dat[se scoate]n eviden\[ ]n opozi\ie cu Grigore Ureche. De exemplu, referindu-se la documentarea cronicii, afirm[c[Grigore Ureche scrie “mai mult din c[r\ile streinilor, dec`t din “izvoadele noastre”, pe c`nd el, Simion Dasc[lul, se bazeaz[pe un num[r mai mare de izvoare =i va relata "toate pre r`nd”. Grigore Ureche afirmase c[ "letopise\ul moldovenesc”, pe care-l folose=te ca izvor, merge p`n[la domnia lui Petru +chiopul, pe c`nd el, Simion Dasc[lul, a aflat un “izvod de-nceput” p`n[la domnia lui Vasile Lupu =.a.m.d.

Interpol[rile sigure ale lui Simion Dasc[lul, mai ales cele marcate de el ca atare, sau dubleaz[unele capitole ale textului ini\ial, sau con\in relat[ri cu totul nesemnificative. Astfel, dup[ce Grigore Ureche arat[c[“de la R`m ne tragem” =i vorbe=te, de r[sipirea \[r`ei dint`iu”, Simion Dasc[lul adaug[ dou[ capitole succesive: “De ijder[niia moldovenilor...” =i "De desc[lecarea Maramure=ului”. Aici, ]ntemeindu-se pe un izvor str[in (“unguresc”, zice autorul interpol[rii), neidentificat p`n[acum, =i confun-

d`nd epoci istorice destul de distan\ate, Simion Dasc[lul sus\ine c[ rom`nii sunt descenden\ii t`lharilor trimi=i de ]mp[ratul Romei (care anume, nu se precizeaz[) lui Lasl[u, craiul maghiar, ]n campania acestuia ]mpotriva t[tarilor, t`lhari care s-au stabilit apoi]n Maramure=. }ntr-un alt capitol, plasat tot]n preambulul letopise\ului ("O poveste den predoslovia letopise\ului cestui moldovenescu, ce]ntr-]nsa spune c[iaste f[cut[\ara den doao limbi, de rum`ni =i de rusi...”), Simion Dasc[lul expune o povestire despre Ia\co pris[carul, interesant[ca document de literatur[artistic[, dar fantezist[sub raportul informa\iei istorice. Capitolul privitor la domnia lui Despot vod[con\ine de asemenea o declara\ie a lui Simion Dasc[lul despre interven\ia sa in cursul acestui capitol. Interven\ia s-ar]ntemeia, dup[spusele lui Simion Dasc[lul, pe versiunea polonez[a cronicii lui Al. Guagnini datorit[lui M. Paszkowski. Analiz`nd textul cronicii]n lumina izvoarelor poloneze, I. C. Chi\imia arat[c[, =i de data aceasta, avem a face cu un truc al lui Simion Dasc[lul: "consider[m c[Ureche l-a cunoscut pe Gwagnin =i foarte probabil Simion Dasc[lul nu l-a cunoscut,]nsu=indu-=i comentariile lui Gr. Ureche”. Interven\ia lui Simion Dasc[lul s-ar putea reduce aici la]ncurcarea expunerii =i la introducerea unor afirma\ii necontrolate.

Dac[analiz[m caracterul acestor interpola\ii mai ample, datorite]n mod sigur lui Simion Dasc[lul, observ[m c[acesta este lipsit de spirit critic, e de rea-credin\[=i mistific[adev[rul istoric. Este foarte probabil ca povestea "de ijderenia moldovenilor” s[plece de la unele evenimente din istoria Ungariei, care]ns[, prin tradi\ia oral[=i prin amplific[ri ulterioare, s[fi ajuns la r[st[lm[ciri grosolane ca aceea din interpolarea lui Simion Dasc[lul. Pe de alt[parte, este cu totul improbabil ca Simion Dasc[lul s[fi cunoscut un letopise\ intern mai dezvoltat dec`t “letopise\ul moldovenesc” folosit de Grigore Ureche, ]n sensul c[ mergea p`n[la domnia lui Vasile Lupu. Este aproape imposibil c[acest letopise\, dac[a existat, s[nu fi fost cunoscut =i s[nu fi fost citat de Ureche. Relev[m aci =i faptul c[pentru perioada 1587—1594,]n relatarea c[reia Grigore Ureche folose=te

tradi\ia oral[, nu se]nt`lne=te nici o interpolare sigur[a lui Simion Dasc[lul.

Un ultim argument ni-l furnizeaz[Miron Costin, care, men\ion`nd c[ pentru perioada p`n[la domnia lui Aron vod[exist[letopise\ul lui Grigore Ureche, declar[ ]n mod categoric: "iar[de la Aron vod[scris nu s[afl[, nice de altul, nici de Ureche vornicul" motiv`nd aceast[ lips[, imediat ]n continuare, astfel: "ori c[ l-au ]mpiedicat datoriia omeneasc[, moartea, carea multe lucruri taie =i s[ s[ ob`r=asc[nu las[, ori c[izvoadele lui s-au r[s[pitu, ce va hi mai scris =i de la Aron vod[ ]ncoace”. Re\inem, din aceste declara\ii, c[la data c`nd s-a apucat Miron Costin s[-=i scrie cronica, ]n Moldova, versiunea cunoscut[ public a cronicii lui Grigore Ureche ajungea p`n[la a doua domnie a lui Aron vod[, Miron Costin pune]ns[=i ipoteza]ntreruperii expunerii lui Ureche prin moartea autorului, dar =i posibilitatea existen\ei unei continu[ri a cronicii, continuare care, prin risipirea manuscrisului, s-a pierdut.

Dac[acest letopise\ "p`n[ la domniia lui Vasilie vod[” nu este o n[scocire a lui Simion Dasc[lul, pornit[ din orgoliu, atunci trebuie s[ admitem ipotez[ mai nou[ a lui I. C. Chi\imia =i mult mai verosimil[ c[ "]nsu=i originalul lui Ureche mergea p`n[la domnia lui Vasile Lupu”, dar ”m`na copistului a ]nlemnit ]nainte de a termina copierea”. Copistul — e vorba de Simion Dasc[lul — a ajuns cu copia la titlul capitolului consacrat lui Lobod[, ]n felul acesta, afirma\ia din prefa\a lui Simion Dasc[lul c[ Ureche mergea cu expunerea p`n[la Petru +chiopul, iar continuarea p`n[la domnia lui Vasile Lupu]i apar\ine lui, lui Simion Dasc[lul, constituie o alt[inducere]n eroare a uzurpatorului paternit[\ii lui Ureche asupra cronicii.

Documentarea pe care o folose=te Simion Dasc[lul este, deci, discutabil[. Pe de o parte, pentru domnia lui Despot vod[, nu e sigur c[Simion Dasc[lul consult[cronica lui Guagnini, dar e foarte probabil ca lui s[i se datoreze anumite interven\ii care contrazic sau]ncurc[versiunea lui Grigore Ureche. Pe de alt[parte, Simion Dasc[lul face referiri la izvoare imaginare, n[scocite de el (letopise\ul unguresc), ca s[pozeze]n c[rturar doct, bine documentat. Toate celelalte ad[ugiri care au fost atribuite sau pot fi atribuite

lui Simion Dasc[lul sunt de propor\ii foarte reduse, sunt absolut nesemnificative, lipsite de importan\[=i nu presupun o documentare special[. E posibil deci ca autorul acestor interven\ii s[nici nu fie Simion Dasc[lul. Dac[ne limit[m]ns[numai la interpol[rile sigure, s[r[cia document[rii]n contradic\ie cu declara\iile emfatice ale interpolatorului =i lipsa de spirit critic a lui Simion Dasc[lul sunt evidente. [...]

Corobor`nd declara\iile personale ale lui Simion Dasc[lul, care]nso\esc interpol[rile sale principale, cu analiza critic[a interpol[rilor respective, rezult[c[,]n fond, interven\iile lui Simion Dasc[lul se reduc numai la texte confuze, care "amestec[” =i "turbur[” istoria, dup[expresia adnotatorului anonim, =i c[de alte interven\ii el nu a fost capabil.

Nu este exclus]ns[ca]ntre arogan\a =i caracterul de uzurpator al lui Simion Dasc[lul, pe de o parte, =i faptul c[la scurt timp dup[moartea lui Grigore Ureche a disp[rut orice urm[a versiunii originale a cronicii acestuia, s[existe o str`ns[ leg[tur[.  E posibil ca Simion Dasc[lul s[ fi intrat ]n posesia  manuscrisului cronicii imediat dup[ moartea lui Ureche, ]n orice caz ]nainte ca manuscrisul s[ fi putut fi copiat =i difuzat ]n afara familiei cronicarului. Pun`ndu-=i]n aplicare planul s[u ascuns, Simion Dasc[lul s-a]narmat cu c`teva informa\ii  suplimentare =i a ]nceput s[ transcrie textul, complet`ndu-l acolo unde considera el c[e necesar sau unde dispunea de material]n plus. Presupunem c[, odat[terminat[opera\ia, Simion Dasc[lul a avut grij[s[distrug[originalul. }n orice caz, el a pus]n circula\ie numai versiunea interpolat[. Simion Dasc[lul, a=a lipsit de inteligen\[cum era, =i-a dat seama c[, dac[un contemporan al s[u ar fi confruntat versiunea original[a cronicii cu cea interpolat[, el, Simion Dasc[lul, s-ar fi compromis definitiv.

Dup[toate probabilit[\ile, Simion Dasc[lul a realizat aceast[versiune a sa]ntre 1654 — 1660.

Se crede c[Simion Dasc[lul, interpolatorul cronicii lui Ureche, este unul =i acela=i cu Simion "dasc[lul” (sau secretarul) boierului Gavril

Costache, care era mare sp[tar =i cumnat al lui Miron Costin. Acest Simion "dasc[lul” apare]ntr-un act de cump[rare scris la Ia=i,]n 1669, al[turi de Constantin Cantemir, viitorul domn, =i Velicico Costin. Dac[identificarea corespunde realit[\ii, trebuie s[admitem c[Simion Dasc[lul era cunoscut]n familia Costine=tilor =i]n aceea a Cantemire=tilor. }n aceast[ipotez[, noi suntem]nclina\i s[presupunem c[evaluarea interven\iilor lui Simion Dasc[lul de c[tre Costine=ti ar putea avea la baz[=i elemente greu de precizat]n prezent, f[r[documente scrise.

Autograful versiunii lui Simion Dasc[lul =i primele r`nduri de copii dup[versiunea lui nu se mai p[streaz[ast[zi.

Liviu ONU, *Tradi\ia manuscris[=i problemele edit[rii cronicii lui Grigore Ureche*,]n *Critica textual[=i editarea literaturii rom`ne vechi*, Editura Minerva, Bucure=ti, 1973, p. 151-152, 154-158, 160-161.

Orice istorie viitoare a literaturii noastre (dac[l[s[m la o parte pe acelea de uz instructiv didactic) va trebui s[\in[seama de reforma unghiului de vedere realizat[de G. C[linescu. R[m`ne istoricului literar de m`ine s[g[seasc[=i metoda (a lui G. C[linescu este tot aceea tradi\ional[) de a trata literatura dinspre prezent spre trecut, r[sturn`nd =i efectiv cronologia. A ]ncepe o istorie cu Grigore Ureche =i a o sf`r=i cu prozatorii actuali implic[o inocent[ipocrizie: c[ci noi citim pe Grigore Ureche dup[ce am citit pe prozatorii actuali. Memoria noastr[cultural[ ]nc[rcat[de patru secole de literatur[nu mai poate vedea]n Grigore Ureche pe cronicarul naiv pur =i simplu =i,]n cronica lui, banalele interpol[ri ale unui Simion Dasc[lul. "Interpol[rile” sunt de fapt cu mult mai multe =i de alt[natur[: citit ast[zi, Grigore Ureche se]ncarc[de toat[semnifica\ia culturii ce desparte veacul al XVII-lea de al nostru, peste letopise\ul lui a=tern`ndu-se straturi succesive de proze, romane =i istorii. Chiar de-am voi, nu-l mai putem citi cu un ochi nealterat.

Nicolae MANOLESCU, *Locul lui C[linescu*, în *Teme, 2*, Edutra Cartea Rom`neasc[, Bucure=ti, 1975, p. 107-108.

Originalitatea cronicii lui Ureche, noutatea ei fa\[de izvoarele care-i stau la baz[e dat[ ]n primul r`nd de limba]n care este scris[, limba na\ional[vorbit[ ]n acel moment de poporul a c[rui istorie se cerea fixat[ ]n memoria colectivit[\ii etnice. }ntr-o ordine mai clar[=i mai concret[a lucrurilor, aceast[originalitate const[ ]n coroborarea =i *interpretarea* informa\iilor de care se putea dispune atunci, cu tendin\a permanent[de a strecura observa\ia moral[. Moralizarea —]n]n\elesul major al cuv`ntului — se face din unghiul de privire al umanistului cu respect pentru adev[r: “ca s[ nu m[ aflu scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dereptate”. Dar =i din acela al iubitorului de \ar[ =i de neam: “Laud os`rdia r[posatului Ureche vornicul, carele au f[cut de dragostea \[rii letopise\ul... c`t poate s[ zic[ fiecine c[ numai lui de aceast[ \ar[ i-au fost mil[, s[ nu r[m`ie]ntru]ntunerecul ne=tiin\ii...”[1] Abstrac\ie f[c`nd, un moment, de arta ]n sine a primului prozator rom`n, frumuse\ea cronicii mai st[=i]n \inuta ei etic[ ]nalt[, de aristocratic[demnitate spiritual[,]n m[sura cu care patriotismul se exprim[strict]ntre marginile adev[rului. Literatura rom`n[ din secolele urm[toare, prevestit[ ]n caracteristicile ei fundamentale de cronica lui Ureche, nu va abunda totu=i ]n opere care s[ ]ntreac[ cu mult probitatea etic[ a primilor no=tri istoriografi. Abia ]n dou[ locuri din cronic[ se g[se=te nimerit a se t[cea: c`nd nu se men\ioneaz[, dup[Bielski, jur[m`ntul omagial al lui +tefan cel Mare fa\[ de regele Cazimir al IV-lea Jagello, ]n 1468, la Colomeea (pentru c[, pe drept cuv`nt, cronicarul socote=te c[la mijloc era un tratat de alian\[de la egal la egal, impus de]mprejur[ri, numai formal un act de vasalitate din partea domnului moldovean =i faptul c[ ]n campania din vara =i toamna anului 1497]mpotriva invaziei polone condus[de Ioan Albert, +tefan ar fi avut]n ajutor dou[mici corpuri de oaste str[ine, cum informa acela=i izvor le=esc.

Acestea fiind zise, moralizarea confer[cronicii un anume stil, o \inut[, caracteristice, cum am avut deja prilejul s[observ[m]n c`teva r`nduri. Nici una din faptele relatate nu r[m`ne f[r[comentariul participativ al

---

[1] Miron Costin, *Opere*, p. 242.

scriitorului, altfel spus, judecata de valoare. Acest lucru nu vine]n sensul =tirbirii valorii estetice a operei, ca la moderni,]nt`i pentru c[ scriitorul nu poate fi suspectat de rea-credin\[, =i ]n al doilea r`nd, din pricin[c[dep[rtarea]n timp a estompat complet omul individual,]n favoarea unui prototip]n care ne recunoa=tem. Astfel, noi]n=ine suntem tenta\i a face o observa\ie ca aceasta, afl`nd c[ ]ntemeietorul Moldovei a domnit numai doi ani :

“Pre acesta semnu dint[ia=i dat[ce s[arat[domniia, f[r[trai, s[putea cunoa=te c[nu va fi a=ezarea bun[ ]ntre domniia Moldovei, ce cum fu pre scurtu via\a domnului dint[i, a=a =i domnii ce vor fi]nainte adesea s[vor schimba =i]ntre domnia Moldovei mult[nea=ezare va fi”.

Pasajul mai este apoi gr[itor =i din punctul de vedere al scriitorului reac\ion`nd ]n felul s[u specific fa\[ de desele schimb[ri de domnie la care asista ]n vremea lui. Voind a moraliza cu orice pre\, deoarece cartea nu avea alt scop dec`t a fi un “izvod” care “s[r[m`ie feciorilor =i nepo\ilor, s[ le fie de ]nv[\[tur[“, cronicarul face gestul b[tr`nesc al opririi]n loc, pentru ceea ce el nume=te “nacazanie”, “]nv[\[tur[“ sau “certare”. Evident, acum, dup[trecerea timpului at`t de ]ndelungat, aceste “cert[ri” =i-au pierdut orice utilitate practic[ imediat[. Ele s-au ]nc[rcat ]ns[ de farmecul vechimii, introduse fiind prin c`te un: “Iani socote=te...”. “Aicea s[socotim...”, “Nacazanie silnim, adec[certarea celor puternici...” etc., suger`nd cl[tinarea din cap care ]nso\e=te dojana mai bl`nd[ori mai aspr[, totdeauna sus\inut[de fapte. Acum fraza curge]n volute impecabile, ca de la amvon, mai atr[g[toare chiar dec`t ]n *Cazania* contemporanului mitropolit Varlaam, constr`ngerile omileticei nefiind]n acest caz obligatorii. [...]

Invocarea voin\ei divine, care hot[r[=te de mai]nainte mersul lucrurilor, nu este neap[rat f[cut[ ]n spirit pedant cre=tin, ca la scriitorii religio=i, ori ca]n *}nv[\[turile lui Neagoe*, ci]n termenii mai obi=nui\i]n limba ob=tii, unde providen\a se confund[cu fatalitatea ciobanului din *Miori\a* =i din at`tea alte]mprejur[ri ale vie\ii de toate zilele. A=a se comenteaz[lupta

dintre Despot vod[=i Alexandru L[pu=neanu, care avusese loc la Verbia,]n 18 noiembrie 1561. Stilul cazaniilor vine numai s[=lefuiasc[fraza unde este vorba de soarta cea schimb[toare:

“Zic unii c[=i acolea s[fie fostu r[zboiul cu viclenie, c[cela ce pierde, fie=te c`ndu nu vai s[afle vina sa, ci mut[la altul, iar[acestea de la Dumnezeu sunt tocmite ca nimica s[nu fie st[t[toare pre lume, ci toate de r[sip[=i trec[toare: pre cei de jos]i suie =i pre cei sui\i]i pogoar[, ca s[fie de pild[=i de]nv[\[tur[noao, s[cunoa=tem c[nu avem nimica pre lume, f[r[numai lucruri bune”.

Cum se vede, mai ales din citatul produs imediat mai sus, conciziunea =i tendin\a moralizatoare duc la formul[rile apodictice, la maxime, o alt[tr[s[tur[a stilului lui Grigore Ureche =i a stilului cronic[resc]n genere. Iat[o serie de asemenea maxime,]mprumutate sau f[cute ad-hoc; “C[mai bine iaste a s[ap[ra de turci de dup[p[retile altuia dec`t de dup[al s[u”, ziceau le=ii, pl[nuind]nsc[unarea lui Alex[ndrel (1449, martie-octombrie; 1452—1454), vasalul lor,]n locul lui Bogdan al II-lea, tat[l lui +tefan cel Mare. “Celui fricos =i]nsp[imat, =tiindu-=i moartea de-a pururea]naintea ochilor, nici un loc de odihn[nu-i, nici inima de r[zboiu”, se spune despre boierii care au]ncercat un complot]mpotriva lui +tef[ni\[(1517—1527), nepotul lui +tefan cel Mare. “Ci sfatul, m[car[c`tu-i de bun, un lucru ce iaste din voia lui Dumnezeu nu s[ poate schimba”, este g`ndul fatalist]n leg[tur[cu inutilitatea consiliilor pe care Petru Rare= le auzea din gura boierilor de divan,]n 1538, c`nd este nevoit s[p[r[seasc[tronul =i s[fug[peste mun\i. “C[turcul bucurosu-i pe fie=te carele s[-l priimeasc[, numai s[i s[plece =i s[-i dea bani”, e reflec\ia prilejuit[de]mprejurarea c[acela=i Rare= a trebuit s[mituiasc[pe mai marii turcilor. [...]

}n sf`r=it, verva retoric[ a moralistului atinge punctul ei de v`rf]n *Nacazanie, adec[ ]nv[\[tur[=i certare celor mari =i puternici*, care urmeaz[imediat paragrafului unde se poveste=te omor`rea celor 47 de boieri de c[tre Alexandru vod[ L[pu=neanul. }ncep`nd prin a denun\a obiceiul local de a omor] f[r[judecat[=i a v[rsa s`nge nevinovat, pentru c[ cei ce p`r[sc

sunt tot cei care “umplu legea”, =i continu`nd cu ]ntreb[rile retorice de rigoare: “Dar[ cui nu-i iaste ur`t a muri ? Cine n-ar pofti s[vie\uiasc[? Plece-le lor via\[? Al\ii]nc[nu o ar lep[da. Crezu mai bine pentru dragoste dec`t de fric[ s[-i slujeasc[“. Cronicarul revine des la ticul s[u preferat, de b[tr`n amator de parabole =i apologuri :

“Iani, de s-ar]nv[\a cei mari de pre ni=te mu=te f[r[minte, cumu-= \`n domniia cum iaste albina, c[toate-= ap[r[c[=cioara =i hrana lor cu acile =i cu veninul s[u. Iar[domnul lor, ce s[chiam[matca, pre niminea nu vat[m[, ci toate de]nv[\[tura ei ascult[.”

}n pasajul de mai sus e con\inut chiar nucleul concep\iilor politice =i sociale ale marelui boier Ureche, care ar fi voit ca domnul s[conduc[\ara dup[sfatul boierilor. Ele vor fi]nsu=ite aproape]ntru totul de Costin =i de Neculce. Deocamdat[, observ[m me=te=ugul scriitorului de a se face]n\eles]n chipul cel mai plastic cu putin\[, prin compararea statului cu stupul de albine, anticipare spontan[a teoriei fiziocra\ilor din secolul imediat urm[tor, s-ar zice,]n frunte cu medicul =i economistul francez François, Quesnay, teorie]mp[rt[=it[, cum prea bine se =tie, de Eminescu.

Urmeaz[apoi,]n chipul cel mai firesc, o serie de considera\iuni ie=ite parc[din pana lui Machiavelli, care atr[gea aten\ia principilor de modul cum trebuie \inut seama de psihologia supu=ilor. Tonul discursului tinde spre maxima peremptorie, cu neputin\[de contrazis,]ntr-un fel de crescendo verbal. [...]

Se]n\elege,]ntr-o asemenea carte =i la timpul c`nd ea a fost scris[nu poate fi vorba de ni=te reguli de compozi\ie aplicate ca atare, chiar dac[autorul nu este complet str[in de a=a ceva. Simplu detot, el]=i propune respectarea strict[a cronologiei domniilor \[rii Moldovei, *t[ind* lucrarea sa exact la mijloc, dup[domnia lui +tefan cel Mare, spre a face loc descrierilor neamurilor =i \[rilor de prin prejur, fiindc[a=a “se cade”.]ns[de ar fi fost numai at`t, Ureche n-ar fi dep[=it cu nimic stadiul hronografelor de tipul celor slavone=ti, ori ca acela al lui Mihail Moxa. Scriind o cronic[independent[,]n sensul c[nu i-a fost comandat[,

impus[, de vreun patron, cum se]nt`mplase cu letopise\ele lui Macarie, Eftimie =i Azarie, cum e cazul, ]n bun[ m[sur[, cu cronicile muntene=ti, cea a Cantacuzinilor =i cea a B[lenilor, el ]n\elege s[ interpreteze *liber* faptele, astfel ]nc`t limba]n care scrie *cristalizeaz[*]n chipul cel mai firesc, conferind operei o structur[, o coeren\[organic[, asemeni unui fenomen al naturii.

De ar fi s[apreciem lucrul din punct de vedere strict cantitativ, statistic-numeric numai, vom observa propor\ia just[a acord[rii num[rului de pagini cuvenit importan\ei fiec[rei domnii]n parte, excep\ie f[c`nd paragrafele interpolate,]ndeosebi cele referitoare la domnia lui Iacob Eraclid Despotul, datorate lui Simion Dasc[lul. Astfel, lui +tefan cel Mare i se acord[, cum e =i firesc, num[rul cel mai mare de pagini, 30 dup[edi\ia cu care lucr[m, lui Bogdan Orbul, 8, lui +tef[ni\[, 4, lui Petru Rare=, 12, fiilor acestuia, Ilia= =i +tefan, numai c`te una, lui L[pu=neanu, 6, lui Ion vod[Armeanul, 10 etc. Totul este rezultatul unui bun-sim\ care-l]mbie pe scriitor la aceste aprecieri convenabile.

De tot interesul este s[b[g[m de seam[cum, din c`nd ]n cind, =i anume atunci c`nd i se pare c[s-a extins prea mult]ntr-un domeniu ce s-ar fi cuvenit atins numai]n treac[t,]=i ia seama prin c`te un “Ci de acestea destulu-i, ci la ale noastre s[ne]ntoarcem”, fraz[cu care se]ncheie considera\iile]n leg[tur[cu conciliul de la Floren\a. Sau:

“Ci de acestea a t[tarilor destul am pomenitu, ci iar[=i de altile s[ar[t[m, c[multe am avea a scrie de d`n=ii, c[ de multe ori am p[\i =i nevoie de c[tr[ d`n=ii =i nu numai noi, ce toate \[rile, c`te-s prin prejurul lor, mai apoi s[nu ne ar[t[m istoriei de lucrurile altor \[ri”.

A=adar, bunul-sim\, mai exact spus, sim\ul propor\iilor =i al coeren\ei, al necesit[\ii p[str[rii]n subiect]l fac pe scriitor s[nu se]ntind[dispropor\ionat asupra unor chestiuni str[ine. M[rturisirea ca atare a “temerii” devierii de la subiect \ine]ns[de tendin\a spre oralitate a stilului. Nu altfel trebuie interpretate asemenea *gesturi,* de fapt semne de segmen-

tare compozi\ional[, la Creang[. Liber =i independent,]n chipul cel mai natural, Ureche poveste=te istoria \[rii sale, dup[cum liber de orice constr`ngeri, ]n chipul cel mai firesc, Creang[ poveste=te istoria copil[riei lui. Deosebirea dintre cele dou[ opere e numai de subiect, esen\a, semnifica\ia lor, literar-estetic[, m[car ]n mare, r[m`ne aceea=i. Iat[-l pe Creang[lu`ndu-=i seam[ c[ s-ar putea dep[rta de subiect, ]ntr-un moment c`nd i se]ntimpl[s[se l[\easc[totu=i prea mult vorbind de importan\a]mprejurimilor Humule=tilor, cu m[n[stirile =i locurile de pelerinaj ale vl[dicilor, ale fe\elor boiere=ti de mare vaz[, chiar ale domnitorilor. [...]

Cum s-a observat, “nacazaniile”, “]nv[\[turile” sau “cert[rile” care urmeaz[cu regularitate capitolelor mai importante sunt ele]nse=i un element de *reglare* a compozi\iei, moraliz[ri b[tr`ne=ti =i popasuri retorice ivite sub condei din necesitatea organic[ a cre[rii unui ritm c`t mai variat =i armonios al expunerii, nemonoton, oglind[a mi=c[rii spiritului autorului. Le vom]nt`lni la aproape to\i cronicarii, deseori]n forme mult mai pu\in sobre, prin compara\ie cu Ureche, f[cute din mustr[ri vehemente =i din invoc[ri profetice, adev[rate ieremiade, unele puse]n scen[cu me=te=ug, cum ar fi cazul la Neculce, de o pild[.

Dar fiindc[veni vorba de oglindirea mi=c[rii sufletului scriitorului]n volutele operei, v[zut[ ]n desf[=urarea ei compozi\ional[, mai bine zis, de mi=carea sufletului colectiv]n prima carte]n care limba rom`n[ se realizeaz[ ]n scris, datori suntem a observa un alt element de coeren\[, cu at`t mai interesant, cu c`t el se manifest[ absolut spontan, izvor`t fiind din mentalitatea epocii. E vorba de men\ionarea de c[tre cronicar, la intervale anume, a *semnelor premonitorii*, care anun\[sau]nso\esc evenimente istorice importante, cum ar fi cutremurele de p[m`nt, ivirea unei comete ori vreun alt fenomen astronomic, apari\ia fantomei c`te unui sf`nt,]n vis sau aievea, mai ales men\ionarea fenomenelor meteorologice ie=ite din comun, cum ar fi iernile grele =i geroase, ploile potopitoare,

verile secetoase, c`nd mor vitele =i pier fiarele din codri. Am ar[tat mai ]nainte cum, ]ntre altele, men\ionarea unor semne, “iarn[ grea =i geroas[“, ori “ploi grele =i povoaie de ape”, \ine de ceea ce prin conven\ie ne-am permis s[ numim *rama* portretului lui +tefan cel Mare, cronicarul ]n\eleg`nd s[sublinieze importan\a evenimentului mor\ii voievodului prin ar[tarea particip[rii providen\ei. C[ci, el, Ureche, asemeni tuturor contemporanilor s[i, este un providen\ialist]n g`ndire =i]n sim\ire. Noi modernii g[sim]ntr-o asemenea pagin[numai prilej de contemplare a ceea ce s-ar numi *corespondenţe* ale condi\iei umane]n cosmos. }n opera lui Shakespeare — dar nu la vremea compunerii ei, ci]n epoca romantismului =i a neoromantismului care se nume=te simbolism — s-a f[cut descoperirea “atmosferiz[rii” prin semnele r[u sau bine prevestitoare care acompaniaz[via\a =i faptele omului, a=a cum]n epopeile clasice planul supranatural al desf[=ur[rii ac\iunii comenteaz[, merg`nd paralel, planul real al ]nt`mpl[rilor omene=ti, ori ca]n tablourile lui El Greco, unde de fiecare dat[registrul de jos, terestru, are o replic[deasupra, supranatural[. Nu altfel se explic[,]n fond, prezen\a naturii, la romantici =i la simboli=ti, ca fundal =i acompaniament al vie\ii omului, exemplul cel mai concludent fiind at`t de ne=tiut =i neb[nuit de mul\i *modernul* Sadoveanu, scriitor de esen\[popular[-tradi\ional[, rapsod, ivit]ns[ ]n plin[epoc[simbolist[.

Astfel,]ntre primul =i cel de al doilea r[zboi al lui +tefan cel Mare cu Radu cel Frumos, se face]nsemnarea foarte laconic[a unui cutremur :

“}ntr-acela= an [6979 = 1471, n. n.], avgust 29 fu cutremur mare de p[m`ntu peste toat[ \ara, ]n vremea ce au =ezut domnul la mas[, la pr`nzu”.

(De notat faptul c[Ureche se abate]ntr-o m[sur[de la izvorul slavon, *localiz`nd* evenimentul, leg`ndu-l de realit[\ile istoriei Moldovei. C[ci]n *Letopise\ul anonim* se vorbe=te de un cutremur care s-a]nt`mplat]n toat[lumea, f[cut s[coincid[cu =ederea la mas[a... \arului[1].

[1]Sadoveanu cite=te atent cronica lui Ureche =i, ad[og`nd impresii personale directe de la un cutremur din 1934 (vezi Profira Sadoveanu,]n Note, vol. 13, Opere, p. 1033),

Propozi\ia imedit urm[toare din cronic[informeaz[, parc[f[r[nici o leg[tur[cu cea de mai]nainte, cum c[, “V[leato 6980, au adus +tefan vod[pre Maria de Mangop, de au luat lui= doamn[“. Iat[îns[c[sub anul 6985 (= 1477), cinci ani mai]ncoace, dup[relatarea b[t[liei de la Valea Alb[, vine paragraful intitulat “R[spunsul altor semne”, cu rapel foarte clar la cel de mai]nainte: “}ntr-acela= an, dichemvrie 19, prist[vitu-s-au doamna Maria ce era de la Mangop”.

Deosebit de caracteristice pentru modul de g`ndire al epocii, dar =i pentru modul de constituire ]n general a miturilor, ]n con=tiin\a colectiv[, ca =i ]n art[, ne apar nota\iile referitoare la apari\iile unor sfin\i r[zboinici ajut`nd pe +tefan cel Mare]n b[t[lii. Astfel,]n r[zboiul de la R`mnic, contra lui Basarab cel T`n[r zis =i |epelu=,]n 1481, 8 iulie, c`nd domnul muntean era secondat de un puternic deta=ament turcesc condus de pa=ii Alib-eg =i Skender-beg, un sf`nt Procopie, c[lare =i]narmat, fu z[rit plutind ca o fantom[deasupra o=tirii moldovene, “d`ndu v`lhv[“ lupt[torilor lui +tefan. [...]

Apelul la tradi\ie, prin acel “zic s[s[fie ar[tat” ipotetic, precum =i nu mai pu\in ipoteticul “ci iaste de a-l =i credere acestu cuv`ntu”, indic[din

---

construie=te *atmosferizarea* din primul capitol din cea de a doua parte a trilogiei *Fra\ii Jderi*, *Izvorul Alb*, publicat[}n 1936. Data e p[strat[, 29 august, ziua “T[ierii Cinstitului Cap al lui Ion Botez[torul”, precizeaz[Sadoveanu]n plus. Vod[st[la mas[, bucuros de =tirea pe care i-au adus-o soli trimi=i anume s[pe\easc[pe Maria de Mangop. Descrierea cutremurului e f[cut[, se]n\elege mai]n am[nunt, cu ar[tarea]nfrico=[rii seimenilor ie=i\i]n grab[de la od[ile lor,]n frunte cu c[pitanul Hr[man, cu ar[tarea st[p`nirii de sine a voievodului mustr`nd pe vitejii speria\i numai dintr-at`t etc. Inserarea faptului nu are alt scop dec`t crearea impresiei de epoc[, o dat[cu un fel de poten\are a misterului pe care semnul ar putea s[-l poarte cu sine. O reminiscen\[eminescian[vine s[se adauge de asemeni sub pana prozatorului modern. Iat[un mic fragment:

“Al doilea val al cutremurului scutur[p[m`ntul a doua oar[ cu mai mult[ putere =i mal ]ndelung dec`t]nt`ia oar[, cu acelea=i detunete subp[m`ntene. }n cornul dinspre r[s[rit al Cet[\ii, turnul numit al Nebuisei]=i lep[d[ ]n r`p[ o arip[, cu mare sunet, =i clopotul lui d[du zvon prelung, atins ca de zim\ii unei aripi a Demonului.” (*Op. cit*., p. 355.) }n *Melancolie* de Eminescu: „+i str[veziul demon, prin aer c`nd s[treac[/ Atinge-ncet arama cu zim\ii-aripei sale, / De-auzi din ea un vaer, un auit de jale”.

nou tendin\a de laicizare a povestirii, dat[cu impresia de diversificare compozi\ional[, de vreme ce izvorul slavon informeaz[numai pe un ton apodictic =i sec, de carte de rug[ciuni. [...]

Cu men\ionarea apari\iei unui sf`nt, de ast[ dat[ Dimitrie, se ]ncheie =i povestirea campaniei de la Codrii Cosminului, la 1497. Tradi\ia oral[ e invocat[ din nou, ]ns[ ]ntr-o fraz[ foarte apropiat[ de cea referitoare la sf`ntul Procopie, ca un laitmotiv. [...]

Acela=i Sf`nt Dimitrie se mai arat[, ]n vis, =i s`ngerosului L[pu=neanu,]nsp[im`nt`ndu-l =i cer`ndu-i s[-i ridice biseric[ la P`ng[ra\i, forma aceasta de a nota remu=c[rile tiranului pentru f[r[delegile s[v`r=ite =i mod specific de a explica]ntr-un fel faptul c[totu=i a zidit =i el biserici, nu din evlavie, ci de fric[. [...]

Dac[moldovenilor, la Codrii Cosminului, le venea]n ajutor un sf`nt, ]n tab[ra polon[ se ar[tau numai semne rele. “Cuprin=i de at`ta nevoie”, le=ii]ncep a c`rti]mpotriva craiului Ioan Albert, la]nceput pe ascuns, apoi pe fa\[,]nvinuindu-l c[pornise r[zboiul “f[r[cale”, dovad[semnele de r[u augur, ce se iveau la tot pasul, prevestind pieirea =i “concenia” lor. [...]

Moartea episcopului Macarie de Roman, cronicarul slavon, ori venirea la tronul Moldovei a aventurierului Iacob Eraclid Despotul sunt prevestite de alte fenomene meteorologice ie=ite din comun.

“Pre aceia vreme fost-au iarn[grea, mare =i friguroas[, de au]nghe\at dobitoacele =i hieri prin p[duri”.

O asemenea]nsemnare mai e f[cut[, cum spuneam, =i din punctul de vedere al agricultorului autohton, cum era =i descrierea secetei din vremea lui Petru Schiopul. Nu mai pu\in]ns[ele *v`rsteaz[* fundalul pe care evolueaz[expunerea general[, o contrapuncteaz[asemeni unui comentariu-acompaniament, *ritmeaz[* fluxul povestirii,]n fine, tulbur[rile din timpul domniei aceluia=i Petru Schiopul, pricinuite de venirea cu o=ti]n Moldova a lui Ivan Potcoav[Cre\ul, fratele lui Ion vod[Armeanul, par a fi anun\ate de ivirea unei comete :

“}ntr-acesta an s-au ar[tat]n v[zduh stea cu coad[sau cumu-i zic unii cometha, noiembrie”.

Aceast[tendin\[de a pune istoria =i faptele oamenilor]n corresponden\ã

cu divinitatea =i mi=c[rile cosmosului e cauzat[de concep\ia providen\ialist[, dar, totodat[, =i popular[a cronicarului. Ea nu se produce sistematic, deliberat, ci are un caracter cu totul spontan, de ar fi s[privim lucrurile sub aspectul stilistic. Supranaturalul nu e g`ndit a avea o func\ie estetic[ precis[, ca ]n epopeile clasice. Cu toate acestea, efectul pentru cititorul modern r[m`ne oarecum acela=i, de vreme ce, cum s-a v[zut, imitatorii procedeelor shakespeariene la noi,]n primul loc Delavrancea, au utilizat semnele premonitorii men\ionate]n cronic[=i au construit atmosferiz[ri de epoc[dintre cele mai sugestive.[1]

Ajun=i la cap[tul tuturor acestor considera\iuni, vom conchide c[lucrarea lui Grigore Ureche, ca oper[de art[a cuv`ntului, este mai pu\in rodul unor eforturi dirijate anume de c[tre scriitor spre un asemenea scop =i incomparabil mai mult rezultatul cristaliz[rilor spontane ale formelor limbii na\ionale, prilejuite de]mprejur[ri istorice, sociale =i culturale

---

[1] Ion Budai-Deleanu este]ns[primul scriitor rom`n care intuie=te posibilitatea construirii unui plan supranatural al ac\iunii epopeii sale plec`nd de la cronica lui Ureche. Povestind lupta lui Vlad |epe= cu turcii, poetul introduce la un moment dat strofa:

> “Atuncea, spun c[=i-n v[zduh s[v[zur[
> Cere=tii c[l[ra=i]n v[stm`nte
> Albe,]n str[lucit[-arm[tur[,
> Merg`nd muntenilor]nainte
> +i h[r\uind ca sabii de para
> Pintre p[g`ne=tile ciopoar[.”

Se]n\elege, Budai-Deleanu este perfect con=tient de valoarea procedeului]n fic\iunea artistic[, de vreme ce cuno=tea, de o pild[, acest pasaj din *Gerusaleme liberata*, VIII, 84, 1-4 (reprodus ca atare de Florea Fugariu]n comentariile la excelenta edi\ie din col. “Lyceum”, Ed. Tineretului, 1969, vol. II, p. 30, de unde am citat =i versurile de mai jos):

> “E fama che fu visto, in volto crudo
> Ed]n atto feroce e minacciante
> Un alato guerrier tener lo scudo
> De la difesa al pio Buglion davante.”

specifice, ca =i de faptul c[autorul, av`nd a se referi la timpuri revolute fa\[ de epoca sa, nu pomene=te nimic despre sine. Tocmai de aceea, prin caracterul ei profund popular =i na\ional, aceast[ prim[ carte ]n limba patriei ne apare a fi dat tonul ]ntregii literaturi rom`ne viitoare, mai ales a prozei. Vechimea =i calitatea de unicat, originalitatea, altcum spus — accentuat[mereu cu trecerea anilor,]n anume chip subiectiv, cum am]ncercat s[demonstr[m — atrag interesul cititorului cultivat filologice=te, cu deosebire, interesul rafinatului iubitor de autentic, dar =i al oric[rui intelectual c`t de c`t fin =i]n curs de perpetu[instruire, dornic a-=i contempla propriu-i suflet]n ea ca]ntr-o oglind[. Aceasta pentru c[letopise\ul lui Grigore Ureche este primul document, oficial =i solemn, al existen\ei =i afirm[rii spiritului rom`nesc]n istorie.

Ion ROTARU, *}nt`ia realizare a limbii rom`ne]n faza cult[. Cronica lui Grigore Ureche,*]n *Valori expresive]n literatura rom`na veche,* Editura Minerva, Bucure=ti, 1976, p. 128-132, 138-146.

Din constatarea diferen\elor]ntre cronica lui Grigore Ureche =i cea a lui Macarie (pasaje referitoare la acelea=i evenimente) s-a tras concluzia c[Grigore Ureche n-a cunoscut cronica lui Macarie (P. P. Panaitescu). Mai plauzibil este c[a cunoscut-o, dar nu l-a influen\at, pentru c[el avea o cu totul alt[ ]n\elegere a rostului cronicarului. El nu vrea s[se afle doar

---

Ancorarea]n spa\iul rom`nesc, prin utilizarea tradi\iei cronic[re=ti locale, se vede mai ales din autocomentariul poetului *|iganiadei*. }n spirit iluminist, *Apistos* este pus s[judece strofa respectiv[ ]n ace=ti termeni: “Ce basn[! +i pentru ce ? dac[f[r[aceast[ajutorin\[Vlad vod[putea s[biruiasc[. Apoi Dumnezeu putea s[ajute]ntr-al chip [...] nic[ieri nu s[afl[scris de aceasta.” Replica vine]ns[prompt din partea lui *Evlaviosu*, de unde se vede clar c[Budai se g`nde=te chiar la paginile din cronica lui Ureche comentate de noi anterior: “}nt`i: Scriptura]nva\[=i]n Vie\ile sfin\ilor arat[c[ar[t[ri de acest feliu a sfin\ilor au fost nu o dat[. A doao: s-afl[=i la cronica Moldovei de aceste.” Mai]nainte,]n *C`ntecul IV*, apari\ia Sf`ntului Spiridon =i a altor sfin\i]narma\i provoac[notele lui *Apologhios*, ce nu mai las[nici o]ndoial[cu privire la sursa de inspira\ie: “+i ce r[u au scris poetul aici ? Toate cu cuviin\[... C[au vrut s[ajute sfin\ii cre=tinilor, acesta nu-i nimic r[u, c[ci asemenea t`mpl[ri sunt =i la Biblie, unde ]mpotriva necredincio=ilor ajut[ ]ngerii. Ba se afl[ =i la cronicile noastre, unde zice c[ lui +tefan vod[ celui B[tr`n au ajutat un c[l[re\ sf`nt merg`nd asupra o=tilor.”

“scriitoriu de cuvinte de=arte, ce de dreptate”. ln compara\ie cu Macarie este un puritan (al genului, se]n\elege) care vrea s[fac[istoriografie pilduitoare =i nimic altceva. Fic\iunea (“basne =i pove=ti”) este exclus[programatic,]mpreun[cu vorba poleit[inutil. Replica fa\[de tradi\ia moldovean[este tran=ant[=i de aici vine nemul\umirea exprimat[la]nceputul *Letopise\ului*; “scriitorii dent[iu n-au aflat scrisori, ca de ni=te oameni nea=[za\i =i nemernici, mai mult pro=ti dec`t s[ =tie carte. Ce =i ei ce au scris, mai mult den basne =i den pove=ti ce au auzit unul de la altul”. Se vede clar dezideratul unei pozitiv[ri a genului, ceea ce impunea =i folosirea codului lingvistic cel mai u=or de m`nuit.

Exista, a=adar, o *tradi\ie* istoriografic[ ]n Moldova (Ureche citeaz[foarte des “letopise\ul moldovenesc”),]ntr-una din limbile considerate sacre]n Evul Mediu =i fa\[de care cronicarul simte nevoia s[ia atitudine. Nu complet[rile informative (masive) sunt principalul aspect al acestei replici, ci schimbarea instrumentului lingvistic. Este cert c[scrierea unei istorii a \[rii]n limba “vulgar[” contravenea normelor c[rtur[re=ti din epoc[=i autorul se simte dator s[dedice un capitol acestei limbi, c[reia]i subliniaz[ilustra]nrudire cu latina.

Publicul virtual se restr`nge prin renun\area la o limb[ folosit[ ]nc[, ]n acea vreme, ]n tot r[s[ritul european. Cronicile ]n slavon[ puteau fi citite de la |arigrad p`n[la Moscova. Restr`ngerea ariei de r[sp`ndire este compensat[de cre=terea num[rului real de cititori =i de *influen\a* exercitat[. Publicului virtual]i ia locul un public real. Fenomenul este]nt`lnit =i]n culturile celorlalte popoare r[s[ritene. “Desuniversalizarea” culturii din R[s[ritul Europei a avut drept efect principal vitalizarea tradi\iei existente, prin individualizare na\ional[. }n planul istoriografiei, schimb[rile au fost vizibile: renun\area la deschiderea letopise\ului “de la facerea lumii”; renun\area la cli=eele retorice bizantino-slave (s-au creat astfel premisele pentru apari\ia altora); cre=terea num[rului de cititori =i a ecoului st`rnit de fiecare scriere; tendin\a na\ional[, individualizatoare, devine dominant[,]n locul tendin\ei cre=tine universalizatoare.

Este posibil ca o compila\ie (nu sintez[) a cronicilor slavone ale Moldovei s[se fi f[cut]nainte de Ureche; argumente s-au adus]n sprijinul ipotezei, care nu poate fi]ns[acreditat[ ]n lipsa probelor documentare. Baz`ndu-ne pe textele de a c[ror existen\[ nu ne ]ndoim, putem afirma c[ Grigore Ureche *]ncununeaz[ tradi\ia scrierilor nefictive* (Macarie =i urma=ii lui cultivau hiperbola, nu fic\iunea). Consemnarea din primele letopise\e (lipsit[ de detalii informative) o ]nt`lnim]nc[la Ureche, la care enumerarea tradi\ional[, de r[boj. revine adeseori, cuantele informative (=i nu comentariul, ca la Miron Costin) fiind dominante. Dar tradi\iei analistice i se adaug[paranteza, glosa, digresiunea (toate \in`nd fie de tenta\ia monografic[, fie de finalitatea etic[a scrieri), anticiparea, tenta\ia anecdotic[. }=i fac loc — timid]n compara\ie cu Miron Costin sau Ion Neculce — interpretarea faptelor, portretul, caracterizarea. [...]

Inaugurarea tradi\iei istoriografice rom`ne=ti de c[tre Ureche este doar aparent[. }n realitate, el *revitalizeaz[ o tradi\ie seculara,* fiind, ]n cadrul ci, cel mai important inovator. El se raporteaz[ ]n permanen\[ la tradi\ia existent[, lu`nd atitudine fa\[de ea. Este vizibil, de altfel, c[ ]n cronica lui *informa\ia extern[s-a grefat pe un izvor intern,* c[ruia i se acord[, de regul[, ultimul cuv`nt. [...]

Materialul str`ns este organizat =i dozat. Grigore Ureche este primul la noi care =tie s[renun\e la unele informa\ii pe care le posed[=i s[se opreasc[la timp: “Ci de acestea destulu-i”. Aceast[dozare a materiei este foarte important[, pentru c[ea duce la conservarea genului tradi\ional al istoriografiei. Caracteristic literaturii medievale culte este c[fiecare autor vrea s[scrie nu o carte, ci Cartea. De aici, caracterul aglutinant, enciclopedic “avant la lettre” al scrierilor *(Roman de la Rose, }nv[\[turile lut Neagoe Basarab),* care nu se mai]ncadreaz[ ]n limitele unui singur gen. Grigore Ureche se p[streaz[strict]n limitele istoriografiei medievale (este ultimul la noi care o face cu talent), tenta\ia monografic[ap[rut[deja la el, fiind]n general reprimat[=i l[sat[s[se manifeste doar]n pasaje pu\ine =i oarecum parazitare.

}n ciuda pecetei medievale, semne ale epocii culturale noi sunt vizibile la Grigore Ureche. El pune problema *autorit[\ii c[rtur[re=ti*. Nu mai g[sim atitudinea religioas[fa\[de cuv`ntul scris, =i tocmai]n pasajele de critic[apodictic[(“iar de au =i]nsemnat, n-au =tiut ce au scris”) trebuie v[zut cel mai important simptom de laicitate. El face o critic[lucid[a izvoarelor pentru c[nu mai crede]ntr-o singur[carte (prin asta s-a deta=at de mentalitatea c[rturarului medieval, adopt`nd atitudinea de sorginte renascentist[). Este vizibil[, de altfel, m`ndria cu care corecteaz[sau amplific[informa\ia oferit[de izvoarele consacrate. [...]

Ceea ce frapeaz[la Grigore Ureche este acurate\ea genului. }n general, el separ[pildele de epic, iar deta=area de hagiografie este evident[ ]n viziunea asupra lui +tefan cel Mare. Prin aceast[acurate\e, *Letopise\ul* s[u]mi pare exemplar pentru tradi\ia cronic[reasc[din Moldova. La Miron Costin, tenta\ia monografic[va fi mult mai des manifestat[, iar la Neculce va triumfa subiectivismul autorului. Grigore Ureche este adev[ratul clasic al istoriografiei moldovene, care nu]ncepe cu d`nsul. La Miron Costin apare con=tiin\a separ[rii genurilor, iar la Neculce istoria narat[ este mult mai procustian filtrat[ de povestitor; ]n ambele cazuri, profitul pentru literatur[ e cert. Ureche ]ns[ r[m`ne clasicul primului gen laic din cultura noastr[. Meritele-i]n aceast[privin\[sunt cu at`t mai mari cu c`t ele n-au fost eviden\iate de evolu\ia urma=ilor, el sintetiz`nd ]n chip deliberat o tradi\ie =i realiz`nd apoi saltul calitativ. [...]

}n leg[tur[cu stilul lui Grigore Ureche s-a vorbit insistent despre concizie, precizie, economie de mijloace. Lapidaritatea, spontaneitatea =. c. l. nu sunt calit[\i absolute, ci relative. Stilul lui Grigore Ureche este lapidar ln compara\ie cu al lui Miron Costin sau Neculce, dar prolix]n compara\ie cu al *Letopise\ului anonim al Moldovei* sau cu al pisaniei bisericii din R[zboieni. Mai mult chiar, stilul p[r\ii a doua a *Letopise\ului* s[u este prolix]n compara\ie cu acela din prima parte; modificarea cantit[\ii informa\iei a produs modific[ri]n stil. De aceea, corolarul flresc]n analizarea stilului]mi pare un text contemporan *Letopise\ului*, text]n care

idealul preciziei este implicat: Pravila lui Vasile Lupu (*Carte rom`neasc[de]nv[\[tur[*, 1646).

C`t despre spontaneitatea lui Grigore Ureche, ea este crea\ia noastr[. Cronicarul ne apare drept spontan deoarece avem impresia c[noi nu mai suntem. El folosea cu naturale\e ceea ce noi supunem rezervei culturale. Numai]n acest sens este spontan (cum]l trateaz[, abuziv, C[linescu). Dar spontaneitatea lui este mult mai]ngr[dit[dec`t a noastr[ (o dovad[ ]n acest sens sunt numeroasele repeti\ii, =abloane, asocia\ii, stereotipe etc.) de prejudec[\ile vremii =i, ]n plus, de instrumentul lingvistic neml[diat ]ndeajuns. Grigore Ureche metaforiza mult mai mult dec`t noi, desigur. Dar cine conceptualiza]n Moldova]nainte de Cantemir ?

Categoriile amintite fiind rezultatul unei rela\ii,]n fiecare abordare a unui scriitor trebuie s[preciz[m termenul de compara\ie. }n cazul lui Ureche putem lua, succesiv, mai mul\i referen\i: predecesorii, contemporanii, urma=ii imedia\i (p`n[ aici compar[m aproape exclusiv modul de folosire a limbii; mai departe, ap[r`nd inten\ionalitatea artistic[, referentul influen\eaz[serios interpretarea cronicii), proza romantic[de inspira\ie istoric[, proza modern[. Necesara pozitivare a demonstra\iei este asigurat[ ]n acest caz =i confuziile mari evitate. Exist[ ]ns[pericolul ca exegeza s[devin[o simpl[(=i cam facil[) raportare a textului la altceva. Concluziile pot fi obiective, dar numai in cadrul rela\iei amintite.

Un criteriu ceva mai general-obiectiv, produs de Roland Barthes, ar fi prezen\a sau absen\a figuralit[\ii. Foarte rar[la Grigore Ureche, ea devine din ce]n ce mai prezent[, merg`nd spre estetica pre\io=ilor la Miron Costin =i mai ales la Nicolae Costin =i Dimitrie Cantemir. Gradul zero al scriiturii, teoretizat de criticul francez, este discursul alb, absen\a figuralit[\ii. Altfel spus, este “scriitura neutr[”, lipsit[de ecouri temperamentale =i de judec[\i (evalu[ri); o scriitur[servind exclusiv ca instrument. Teoria lui Barthes am preluat-o doar vag =i cu precizarea c[la Grigore Ureche folosirea stilului “alb” se face]n virtutea inten\iei informative, =i nu ca artificiu stilistic (precum]n *Ciuma* lui Camus).

La]nceputurile culturii rom`ne culte, Grigore Ureche ocup[ un loc paradoxal ]ntre limb[ =i literatur[. Nu este, ]n cronica sa, numai “harul cuv`ntului”, cum credea C[linescu, dar nici inten\ionalitatea literar[ ]nc[n-a ap[rut. Se poate vorbi la acest autor de un “clasicism”]n modul de folosire a instrumentului lingvistic. Nu depist[m]n cronica lui inten\ia folosirii cu elegan\[a instrumentului lingvistic, nici prezen\a ornamentului]ndelung c[utat. G[sim,]n schimb, o uluitoare restr`ngere a func\iilor limbajului, reduse, practic, Ia aceea comunicativ[. Limbajul are la el o simpl[valoare func\ional[, spre deosebire de Macarie (care scrie cu “vorbe]n aur]mpletite”) =i Miron Costin sau Dosoftei, c[ut[tori de ornamente eufonice.

Impresia de lapidaritate vine tocmai din lipsa detaliilor =i a nuan\elor, c[rora Ureche nu le acord[niciodat[o exagerat[importan\[. Semnal`nd neconcordan\a ]ntre dou[ izvoare informative, Ureche reteaz[ scurt discu\ia: “Ci oricum au fostu, tot s[ tocmescu c[ izb`nda tot au fost la +tefan vod[, iar[lui Petru voda tot s[afl[c[i-au t[iat capul”. Laconismul este alteori rezultatul implic[rii cauzalit[\ii]n propozi\ia (nu fraza) informativ[: “Ci curundu vreme murindu, Jicmontu craiul pre urm[n-au umplut f[g[duin\a”. Deseori, timp relativ lung este comprimat]ntr-o singur[fraz[: “+i decii =-au luat doamn[din \ar[=i au f[cut pre +tefan vod[cel T]n[ru”.

Se pune]ntrebarea:]n ce m[sur[Iapidaritatea este deliberat[sau rezultat[involuntar ? La Ureche, sobrietatea stilistic[este rezultatul austerit[\il temperamentale =i, implicit, comunicative. Dar tocmai din lipsa “artei” vine o cr`ncen[ expresivitate. [...] Acestei austerit[\i stilistice i se potrivesc, normal (pentru c[ ea este urmarea unui trai auster), greut[\ile neobi=nuite, calamit[\ile naturale ]n primul r`nd. Paragraful dedicat secetei din 1585 este antologic. [...] Va fi avut Ureche inten\ia literaturiz[rii ? Greu de crezut. Impresia de literatur[vine din suprapunerea perfect[a unui stil pe materia de relatat, adaptarea ideal[a instrumentului lingvistic la faptele narate. [...]

Din acordarea unei valori func\ionale exclusiv comunicative limbajului

decurg caracteristicile stilului lui Grigore Ureche. Departe de a fi rodul unui efort deliberat, sobrietatea stilului (lapidaritatea), este, la el, austeritate lingvistic[. [...]

Faptul c[ ]=i reprim[relativ repede comentariul faptelor narate nu indic[nicidecum neparticiparea afectiv[a autorului. G. C[linescu scria: “Cum Ureche n-a scris cronica vremurilor sale nu putem c[uta la el percep\ia lumii]n care se mi=ca”. Acel *cum* introduce o cauzalitate numai aparent corect[. C[ci vocea auctorial[este u=or depistabil[ ]n multe pagini (cele care nu sunt transcrieri sau traduceri ale cronicilor mai vechi), perspectiva fiind dinspre prezent spre trecut.

Estomparea vocii auctoriale se face de c[tre autorul]nsu=i]n virtutea normelor nescrise ale tradi\iei cronic[re=ti. Dar aceast[voce — care, urm[rit[cu fine\e, ar conduce la depistarea interpol[rilor —]=i face loc, cu timiditate, e drept. S[urm[rim c`teva dintre manifest[rile ei. Cea mai evident[ este obiectivarea oscila\iilor temperamentale: invectiva, exclama\ia =i mai ales ie=irile pamfletare. Iat[ r`nduri]n care putem vedea posibila origine a pamfletului laic rom`nesc: “Albertu craiul uit`ndu priete=ugul t[t`ne-s[u ce avea cu +tefan vod[ =i nu f[cea oaste ]mpotriva p[g`nilor, carii]n toate p[r\ile fulgera =i tuna cu tr[snetul armelor sale, v[rs`nd s`ngele cre=tinilor =i strop=indu volniciia tuturora,]nmul\indu legea lui Moamet cea spurcat[, ci g`ndi ca s[-=i arate vitejiia asupra Moldovei, socotindu c[pre lesne o va supune, =tiindu c[de multe ori s[ajutoriia Moldova de la craii le=[=ti, ca de la ni=te vecini de aproape, spre to\i vr[jma=ii”. [...]

Vocea auctorial[se manifest[cel mai pregnant]n critica izvoarelor (omisiunile fiind uneori polemice: dintre =tirile pe care Ie-a g[sit]n mod cert]n cronicile poloneze, dar *n-a vrut s[le citeze*, amintim descenden\a rom`nilor din t`lharii Romei =i]ngenuncherea lui +tefan la Colomeea); este de asemenea implicat[ ]n evocarea pilduitoare, tenden\ioas[deci. O mai depist[m u=or]n idealul legislativ (Ureche dovedindu-se un polonofil lucid), ca =i]n ideologia proboiereasc[sau]n manifest[rile sentimentului na\ional (paginile ilustrative sunt cele dedicate rom`nilor transilv[neni).

O excep\ie de la propria-i norm[narativ[face autorul]n lunga enclav[informativ[a=ezat[dup[prezentarea domniei marelui +tefan. Sunt date informa\ii cu privire la originea =i obiceiurile popoarelor din jurul Moldovei. Dac[originea etnic[este expus[compil`ndu-se izvoare livre=ti, prezentarea obiceiurilor popoarelor este rodul *observa\iilor directe* ale autorului. Nu mai poate fi vorba]n acest caz de lips[a “percep\iei lumii]n care se mi=ca”. Trebuie s[accept[m numai c[aceast[percep\ie n-o g[sim exclusiv]n genul memorialistic. [...]

“Percep\ia lulmii]n care se mi=ca”, evident[ ]n prezentarea obiceiurilor popoarelor de primprejur, este mai clar[ ]nc[ ]n pasajele de insolit[memorialistic[din cronic[. Despre invaziile t[tarilor]n Polonia scrie un om care le-a v[zut; starostia Rohatinului, pomenit[ ]n cronic[, fusese arendat[de Nestor Ureehe, tat[l cronicarului. Aluzii la prezent g[sim peste-tot, autorul apel`nd frecvent la cuno=tin\ele cititorilor s[i. [...]

O manifestare important[a vocii auctoriale este op\iunea cronicarului (evident[ ]n ciuda neexprim[rii): “Au obiceaiu le=ii, nu ca grecii, dup[sfad[=i dup[price, daca-i vor]mp[ca (judec[torii, n. n.), nu va \iniia pizm[, ci la nevoia lui ca direptu un frate s[va pune”.

Reliefarea vocii auctoriale ajut[la sublinierea contribu\iei personale a lui Grigore Ureche, atr[g[toare cu at`t mai mult cu c`t istoria narat[f[cea oricum textul interesant. Dramatismul unor relat[ri precum uciderea de c[tre L[pu=neanu a celor 47 de boieri nu are nevoie de artificii scriitorice=ti, dar o cronic[n-ar putea tr[i din juxtapunerea unor atari relat[ri, din simplul motiv c[nu se]nt`lnesc la tot pasul.

Mircea SCARLAT, *Postfa\[* la Grigore Ureche: *Letopise\ul |[rii Moldovei*, Editura Minerva, seria “Arcade”, Bucure=ti, 1978, p. 200-204, 208, 211, 213-216.

Letopise\ul se deschide cu justificarea moralistului, pentru care menirea scrierii "r`ndulul =i pove=tii \[r`lor” este s[r[m`n[“feciorilor =i nepo\ilor s[le fie de]nv[\[tur[” =i continu[sub semnul nemul\umirii provocate de "nea=ezarea” — cauz[,]ntre altele, a perpetu[rii unei tiranii f[r[stavil[ ]n aceast[\ar[unde "nici legile, nici tocmeala pre obicee bune nu-s legate, ci

toat[direptatea au l[sat pre acel mai mare”. Sublinierea c[voia domnilor trebuie s[plac[tuturor, ori cu folos, ori cu paguba \[rii, “care obicei p[n[ast[zi tr[ie=te”, tr[deaz[, mai mult dec`t iritarea marelui vornic, faptul c[ trecutul ]ndep[rtat e scrutat ]n aceste pagini din perspectiva prezentului. Intereseaz[, astfel, nu at`t caracterul inevitabil fragmentar al reconstituirii —]ng[duitor repro=at cronicarului — c`t mai cu seam[istoria v[zut[sub specia exemplarit[\ii faptelor sale. Asupra r[stimpului 1359—1594 se]ndreapt[privirea unui om al veacului al XVII-lea interesat s[descifreze semnele devenirii ulterioare a neamului moldovenesc. Departe de a face simpl[compila\ie, Ureche pune ordine]n izvoarele utilizate, ca s[nu r[m`n[ ceva neconsemnat ori "smintit”, deoarece prea des scriitorii care au ]nsemnat via\a domnilor =i lucrurile lor “nu au =tiut ce au scris”; adnoteaz[ =tirile =i impune un punct de vedere, pentru ca s[ nu se poat[ spune c[ "au fost adormit =i ne]nv[\at =i nestr[b[tut cu istoria”. Glos`nd pe marginea domniei scurte a lui Drago=, re\ine semnul ce-o arat["f[r[trai” =i generalizeaz[profetic c["]ntre domnia Moldovei mult[nea=ezare va fi”. Provizoratul vie\ii evocate]n letopise\ are multiple cauze: \ara este a=ezat[ ]n calea r[ut[\ilor, p[m`ntul ei trebuie ap[rat de sti\i =i gothi =i di c[tr[ al\i vecini =i limbi ce era prinprejur, t[tarii o prad[, turcii o "strop=esc”, b`ntuie foametea mare =i l[custele multe,]n "v[zduhul neast`mp[rat” se ivesc semne str[lucitoare cu chip de om sau stele cu coad[, iernile sunt "goale =i ghe\oase” cu “ome\i mari =i ger”; este “mult[ ne]ng[duin\[” =i “mare zarv[”, cazne groaznice =i v[rs[ri de s`nge nevinovat, s-au str`ns "o gr[mad[ de r[ot[\i =i r[sip[ asupra Moldovei”. }ntr-o "\ar[ mi=c[toare =i nea=ezat[” atitudinea fireasc[ a oamenilor este lupta iar virtutea esen\ial[ vitejia. Modelul eroic absolut, impus de cronicar, este +tefan cel Mare; “]nhierb`ntat de r[zboiu”, acesta nu]ncearc[s["a=aze” \ara, dar, fapt important, “toate cu noroc i-au venit”,]nc`t pentru “lucrurile lui cele viteje=ti” r[m`ne unic]n istoria Moldovei. Episoadele narate au totdeauna un caracter reprezentativ =i monumental: ele sunt ac\iuni r[sun[toare, gesturi sau vorbe menite s[r[m`n[ ]n amintirea oamenilor. +tefan cel Mare din cronica lui Ureche

]ntruchipeaz[aspira\ia de libertate a \[rii, tot a=a cum ansamblul picturii exterioare a epocii — =i *Cavalcada sfin\ilor militari* de la P[tr[u\i (1487) =i *Asediul Constantinopolului* de la Humor (1535) sau *Judecata de apoi* de la Vorone\ (1547) — reprezint[o simbolic[invocare a divinit[\ii pentru salvarea Moldovei de cotropirea str[in[. Pandantul literar al acestor teme cu pronun\at substrat aluziv din iconografia vremii este reprezentat de portretul celebru al lui +tefan cel Mare, adev[rat[lec\ie oferit[de autor contemporanilor s[i. +tefan este "purt[torul de biruin\[" c[ruia urma=ii]ncearc[s[-i semene in str[dania de priveghere a \[rii. Bogdan, Petru Vod[, Alexandru L[pu=neanu domnesc]n conformitate cu testamentul politic al lui +tefan cel Mare, str[juiesc =i se nevoiesc "ca s[l[\easc[ce au apucat", lupt[pentru "pace]n toate p[r\ile =i a=ezarea \[rii". Dup[moartea marelui voievod, Ureche intercaleaz[ ]n textul cronicii c`teva paragrafe dedicate \[rilor vecine. Inten\ia acestui lung excurs istoric, geografic =i politic se v[de=te nu peste mult, ]n 1538, c`nd asupra lui Petru Vod[au venit =i Suleiman]mp[ratul turcesc =i muntenii =i sultanul cu t[tarii]mpreun[=i hatmanul Tarnovschi cu oastea le=easc[=i, peste toate, =i dinl[untru moldovenii sunt slabi =i plini de vicle=ug. Momentul ofer[un sugestiv rezumat al situa\iei Moldovei de dup[+tefan cel Mare c`nd nimic din via\a \[rii nu se mai ridic[ la altitudinea moral[ a episodului b[t[liei de la Valea Alb[. Un alt +tefan domne=te dup[ 1540, dar "cu ghea\[ la inima lui"; Ilia= ]n=eal[ n[dejdea tuturor "c[ dinafar[ s[ vedea pom ]nflorit, iar[ dinl[untru lac ]mpu\it", ]n zilele lui, Dumnezeu las[ at`ta "certare"]nc`t copacii, viile, pomii "secase de geruri mari"; Ion Vod[ ]i cov`r=e=te pe to\i cu "vr[jm[=ia =i mor\i groaznice ce f[ciia"; domnia se ob\ine greu, "pre unii cu f[g[duin\a umpl`ndu-i, pre al\ii cu bani ung`ndu-le ochii", dar se pierde lesne,]ncheindu-se intempestiv cu mazilirea =i pribegia prin \[ri str[ine. Cronica lui Ureche face parte din familia formelor narative nefictive, dezvoltate adic[din documente pun`nd la contribu\ie am[nuntele g[site acolo =i accentu`nd, stilistic vorbind, detaliul caracteristic. Farmecul scrierii este dat,]n primul r`nd, de mul\imea acestor am[nunte — op\iuni de lectur[prin care scriitorul izbute=te sa]nving[complexul netr[irii efective a vremurilor evocate. Din ingenioasa lectur[a izvoarelor =i

amalgamarea detaliilor g[site acolo,]ntr-un context ce poart[amprenta personalit[\ii inconfundabile a cronicarului, cap[t[contur =i atribute de realitate vie, intens colorat[, aproape un sfert de mileniu din istoria Moldovei. Luptele viteje=ti ale lui +tefan cel Mare — “lovit cu o pu=c[ ]n glezn[la cetatea Chiliei” — desele amestec[turi =i ne]ng[duin\e ale unor oameni ce se "os`rbesc” =i, noaptea, "taie a\ile cortului asupra du=manilor”; "lucrarea” din zilele domniei de alt[dat[ dintre care unii "bl`nzi =i cucernici, nici la carte pro=ti, iubind glumele =i m[sc[rile”, iar al\ii "groaznici =i mari v[rs[tori de s`nge”, unii extravagan\i =i "de ciudes[”, "au fost umbl`nd vara cu sanie de os”, al\ii "b[utori de vin iar[stra=nici de r[zboaie”; via\a \[rii, pustiit[de secet[ ]n timpul lui Petru Vod[, cov`r=it[ de vr[jm[=ia =i mor\ile cumplite f[cute de Ion Vod[, ]mpresurat[ de mult[ cheltuial[ =i datorie sub Aron Vod[, ]nseninat[ la mazilirea acestuia. [...] Constr`ngerea lucrului pe spa\ii mici nu atrage dup[sine pericolul scufund[rii]n m[runta materialitate a detaliilor. Monotonia, rezult`nd din simpla ]n=iruire prin acumulare succesiv[, este evitat[ de cronicar prin introducerea perspectivei. Ureche nu compileaz[ pur =i simplu; ]n lectura lui, istoria devine prilej de medita\ie: despre or`nduiala lumii]n care lucrurile sunt astfel tocmite “ca nimica s[nu fie st[t[toriu, ci toate de r[sip[=i trec[toare” dar deopotriv[, despre obliga\ia omului de a opune implacabilei treceri "lucrurile bune”, adic[paza mo=iei, voin\a de "ad[ogare” a \[rii, jertfa de la Valea Alb[, r`vna cronicarilor =i, totodat[, despre datoria lui de a se ]mpotrivi asupririi =i nedrept[\ii, sper`nd. Aici,]n paginile letopise\ului, n[d[jduind "s[se dezbat[de supt m`na turcului”.

Doina CURTIC{PEANU, *Grigorie Urece*,]n vol. colectiv *Scriitori rom`ni*, seria “Mic dic\ionar”, Editura +tiin\ific[=i Enciclopedic[, Bucure=ti, 1978, pe 456-458.

De o modestie,]n ceea ce prive=te propria-i persoan[, care]i caracterizeaz[ ]ntreaga via\[=i activitate, Grigore Ureche nu caut[c`tu=i de pu\in s[-=i afirme, prin cita\ii repetate, numeroasele surse de informa\ie pe care le utiliza, ]nc`t identificarea complet[=i precis[a tuturor acestora]nt`mpin[serioase dificult[\i, mai ales c[interven\iile ulterioare ale

adnotatorilor c`t =i ale copi=tilor au amplificat, voit sau din simpl[ne=tiin\[, lipsa de precizie cu care aceste izvoare fuseser[indicate]n manuscrisul original al lui Grigore Ureche.

Munca]nver=unat[,]n foarte multe cazuri deosebit de competent[, a r`ndurilor succesive de cercet[tori care =i-au pus priceperea =i cuno=tin\ele]n slujba limpezirii numeroaselor puncte obscure pe care le prezint[*Letopise\ul*, a condus,]n cele din urm[, la clarificarea,]n cea mai mare parte, a problemei izvoarelor folosite de Grigore Ureche.

Ast[zi,]n urma tuturor acestor cercet[ri, sursele de informa\ie ale cronicarului se pot sistematiza]n urm[torul tablou general:

izvoare]nterne —]n limba slavon[(sau rom`n[), a=a-numitul “letopise\ moldovenesc”; izvoare polone —]n limba polon[;

—]n limba latin[;

izvoare generale —]n limba latin[;

scrierile biserice=ti —]n limba slavon[;

tradi\ia intern[nescris[— din surse de familie; — din diverse alte surse (“dzic”). [...]

}n ceea ce ne prive=te, opin[m: a) *pentru inexisten\a unui letopise\ moldovenesc]n limba rom`n[ ]nainte de Grigore Ureche =i b) pentru folosirea de c[tre cronicar a letopise\elor]n limba slavon[*, puncte de vedere pe care le-am expus =i sus\inut]nc[din 1968 =i 1969[1] , cu unele argumente noi, personale, =i pe care le-am reluat }n 1976.[2]

Cu privire la problema existen\ei — de fapt, a inexisten\ei ! — “letopise\ului moldovenesc” al lui Eustratie logof[tul, f[r[s[mai revenim pentru a sublinia sl[biciunea argumentului “Miron Costin”, infirmat chiar de c[tre cronicar, \inem s[ad[ug[m, la tot ce s-a spus,]nc[dou[linii. Mai]nt`i,]nsu=i P. P. Panaitescu, sus\in[torul tezei existen\ei acestui

---

[1] D. Velciu, *Ion Neculce*, Bucure=ti, Editura Tineretului, col. ,Oameni de seam[“, 1968, p. 168; idem, Marginalii la lucrarea “*Valoarea istoric[a tradi\iilor consemnate de Ion Neculce*” de *prof. Const. C. Giurescu*,]n “*Studii, revist[de istorie*”, tom 22, 1969, nr. 5, p. 983.

[2] D. Velciu, *Miron Costin =i Grigore Ureche. Confruntare peste timp*,]n “Limb[=i literatur[“, 1976, vol. 1, p. 72-74.

letopise\, a ar[tat c[Miron Costin obi=nuia s[citeze, drept izvoare pentru lucr[rile sale, c[r\i pe care nu le v[zuse, nu le citise =i le =tia numai din auzite (ex. cronica lui A. Bonfini, despre care =tia numai din discu\iile cu Panaiotaki Nikussios), dup[cum cea mai mare parte din trimiterile sau cita\iile sale, din diferi\i autori,]n De *neamul moldovenilor*, se sprijin[pe ceea ce g[sise]n lucrarea lui Lauren\iu Toppeltin, *Origines et occasus Transsylvanorum*, Lyon, 1667, f[r[s[fi mers direct la lucr[rile autorilor respectivi. }n al doilea r`nd, pentru a pune ]ntr-o lumin[ c`t mai clar[lipsa de garan\ie a afirma\iilor lui Miron Costin,]n privin\a lui Eustratie =i a letopise\ului lui, ni se pare suficient s[amintim c[ ]n faimoasa sa diatrib[el al[tur[celor doi (Eustratie =i Simion), sub aceea=i grav[ ]nvinuire, =i pe... “Misail C[lug[rul”, despre care, indiferent care]i va fi fost adev[rata identitate, se poate afirma cu certitudine c[nu a avut nici ,un fel de amestec]n aceast[complicat[=i confuz[chestiune a originilor neamului.

}n aceea=i ordine de idei, socotim,]ns[, util s[reactualiz[m p[rerea noastr[cu privire la inconsisten\a unei argument[ri “pro Eustratie logof[tul” pe seama afirma\iilor lui Ion Neculce din *Predoslovia* cronicii sale =i din unele men\iuni cuprinse]n *O sam[de cuvinte*, temeiuri invocate, mai ales, de c[tre I. +iadbei =i Const. C. Giurescu. Mai]nt`i un lucru evident: dac[ un astfel de letopise\, ]n rom`ne=te, nu fusese cunoscut de Miron Costin, tr[itor]n Moldova]ncep`nd din 1652 (la 7 ani, numai, dup[ moartea lui Grigore Ureche), cum l-ar fi putut cunoa=te Neculce, care se putea interesa despre o asemenea lucrare cu circa 60 de ani mai t`rziu ? [...]

Principalul izvor polon folosit de c[tre Grigore Ureche a fost *Kronika Polska* (Cronica Poloniei), a lui Joachim Bielski, publicat[,]n limba polon[, la Cracovia,]n 1597, sub numele tat[lui s[u Martin Bielski. Acesta din urm[scrisese o cronic[mai larg[, *Kronica wszystkiego swiata* (Cronica lumii]ntregi), ap[rut[, prima dat[,]n 1550, la Cracovia. Joachim a cules din lucrarea tat[lui s[u toate datele privitoare la Polonia, le-a prelucrat =i]mbog[\it substan\ial, mai ales dup[cronica]n limba latin[a lui Martin Kromer (*Polonia sive de origine et rebus gestis Polonorum*, Basel, 1558),

duc`nd istoria Poloniei p`n[la anul 1586;]n memoria tat[lui, a publicat noua oper[sub numele acestuia. Bielski — f[r[s[i se precizeze prenumele — este indicat nominal]n cronic[de 6 ori, dar utilizarea *Cronicii Poloniei* este mult mai larg[, put`nd fi localizat[, ]n cronica lui Ureche, p`n[la anul 1582.

Primul care a identificat pe Bielski, citat de Ureche, ca fiind Joachim iar lucrarea utilizat[—*Kronica Polska*, a fost,]nc[din 1884, monografistul cronicarului, bucovineanul I. G. Sbiera[1].

Studiul comparativ detaliat, care a scos]n eviden\[m[sura larg[ ]n care Ureche l-a folosit pe Joachim Bielski =i modul]n care a preluat de la acesta =tirile privind Moldova, l-a realizat,]n 1925, P. P. Panaitescu, care a tradus p[r\ile corespunz[toare din cronica polon[, pun`nd]n paralel textele celor doi cronicari.”[2]

C`=tigurile certe de informa\ie pe care le aduce studiul lui P. P. Panaitescu sunt numeroase =i importante. Se dovede=te, f[r[putin\[de t[gad[, c[Ureche l-a folosit pe Joachim Bielski =i c[nu a luat nimic din opera lui Martin Bielski; c[lucrarea a fost cunoscut[=i utilizat[de Ureche direct]n limba polon[, dovad[fiind reminiscen\e certe ale formelor de nume proprii =i ale unor termeni din polon[, precum =i unele gre=eli de traducere ce se explic[numai prin utilizarea direct[a textului polon. Astfel, se g[sesc la Ureche nume ca Piotru (nu Petru) Jicmont (nu Sigismund), Miahil (nu Mihail), Micolai (nu Nicolae), Zofia (nu Sofia) etc.; termeni ca podcomori (=c[m[ra=), comornic (=vame=), podscarbul (=svistiernic), ca=telanul (=castelan) etc., prelua\i direct din textul polon al lui Bielski; cuvintele,]n polon[, “Grotowie dwa” (= Grot, doi fra\i), din Bielski, Ureche le traduce prin “doi fra\i *Grotovi*”, sc[p`nd din vedere c[*owie*, la el *ovi*, reprezint[termina\ia de plural]n polon[=i nu mai trebuia ad[ugat[numelui propriu

---

[1] Ion Sbiera, *Grigroriu Ureche*, p. 41-47.

[2] P. P. Panaitescu, *Influen\a polon[*, p. 20-29, 38-47 =i anexa 1 (p. 134-191),]n care se pun]n paralel pasajele (traduse) din Bielski cu cele din cronica lui Ureche.

Grot, =i altele[1]. Compara\ia str`ns[, pe care o ]ng[duie punerea ]n paralel a celor dou[ texte, arat[ c[ datele din Bielski au constituit izvorul principal extern cu care cronicarul a completat ceea ce lipsea din izvoarele interne; Bielski este, f[r[ ]ndoial[, unul din acei "striini" "carii au fost fierbin\i =i r`vnitori, nu numai a sale s[scrie" ce =i cele striine s[ ]nsemneze". De=i a tradus, f[r[modific[ri, foarte mult, se constat[c[Ureche nu se folose=te servil de izvorul s[u, oper`nd deseori reduceri dac[ pasajul se lunge=te prin date care nu intereseaz[ Moldova, dar — ceea ce este deosebit de important — el modific[ uneori textul cronicarului polon sau las[ nefolosite date ale acestuia atunci c`nd textul]n cauz[nu corespunde vederilor sale, afect`nd prestigiul Moldovei =i demnitatea domnilor ei.

De asemenea, P. P. Panaitescu a demonstrat c[textul lui Joachim Bielski a fost folosit]n exclusivitate de Grigore Ureche, fiind necunoscut lui Simion Dasc[lul, care]l citeaz[, totu=i, de dou[ori!

L[murirea modului]n care cronicarul nostru a utilizat *Kronika Polska*, a lui Bielski, este una dintre nu prea numeroasele probleme ce se pot considera,]n prezent, pe deplin rezolvate, solu\ia propus[=i demonstrat[de c[tre P. P. Panaitescu fiind, ast[zi, unanim acceptat[de c[tre to\i cercet[torii de specialitate. Se impune,]ns[, o rezerv[— o singur[rezerv[— fa\[de modalitatea de rezolvare a lui P. P. Panaitescu: "letopise\ul latinesc", surs[sub care apar,]n cronic[, unele informa\ii ce provin,]n mod sigur, de la Bielski — afirm[P. P. Panaitescu — reprezint[,]n *toate cazurile*, gre=eli ale copi=tilor de manuscrise,]n loc de "letopise\ul le=esc" sub care,]n mod normal, aceast[lucrare polon[este numit[ ]n cronica lui Ureche. Rezolvarea propus[de P. P. Panaitescu,]n aceste cazuri, nu este cea mai sigur[=i nici singura posibil[,]nc`t clarificarea acestei dualit[\i, *le=esc-latinesc*, existent[ ]n manuscrisele cronicii, a dat ocazia la interpret[ri numeroase =i contradictorii. [...]

Dup[ ]ncheierea ultimului capitol din larga expunere a domniei lui

---

[1] *Ibidem*, p. 41-44; vezi =i acela=i, *Introducere* la edi\ia cronicii. 1958, p. 37-38.

+tefan cel Mare, Ureche]ntrerupe cursul istoriei Moldovei =i introduce un capitol compact]n care prezint[popoarele vecine Moldovei: *Povestea =i tocmala altor \[ri, ce suntu pinprejur cum nu s[cade s[nu pomenim, fiindu-ne vecini de aproape. Intr[ ]n aceast[expunere, ca subcapitole: }nt[i, cumu-i |ara Le=asc[, De }mp[r[\iia T[t[rasc[=i de obiceiul lor =i c`t loc coprinde |ara T[t[rasc[, De ]mp[r[\iia turcilor =i de ]nceputul lor =i de adaosul lor, ]n ce chip s-au ]nceput =i s-au ]nmul\itu =i s-au l[\itu la at`ta m[rire =i cinste =i t[rie =i Pentru |ara Ungureasc[de Jos =i Ardealul de sus vom s[ar[t[m, fiindu-ne vecini de aproape =i cum au avut =i ei cr[ie mare ca =i le=ii.* Sunt — fiecare,]n parte, din aceste subcapitole — expuneri condensate, armonic construite, prezent`nd popoarele respective sub aspect istoric, geografic =i etnografic, ]ntemeiate, evident, pe informa\ie livresc[, nu lipsite, ]ns[ de numeroase nota\ii =i caracteriz[ri rezult`nd din observa\ia direct[=i cuno=tin\ele cronicarului. Bog[\ia =i varietatea informa\iilor a]mpins pe cercet[tori la]ncerc[ri de identificare a sursei. [...]

Concluzia lui I. C. Chi\imia, la care subscriem, este c[, de fapt, Grigore Ureche n-a folosit o singur[lucrare pentru acest bogat capitol din cronic[, ci c[el— av`nd, probabil, un *vademecum* ]n *Atlasul* lui Gerhard Mercator — =i-a dezvoltat expunerea, ad[ug`nd, la fiecare subcapitol, date din alte lucr[ri ce abordau tema respectiv[. Este posibil ca Ureche s[fi avut la]ndem`n[, ]ntre altele, un corpus de izvoare ]n limba latin[ de tipul colec\iei lui Ioannis Pistorius, *Polonicae Historiae Corpus*, ap[rut[ la Basel, ]n 1582, ]n trei volume, lucrare ce era recomandat[ =i ]n =colile polone ale timpului. Colec\ia lui Pistorius cuprindea cam “tot ce-l interesa ]n primul r`nd pe Grigore Ureche” : cele dou[opere ale lui Martin Kromer, *De origine et rebus gestis Polonorum* =i *Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica Regni Polonici, Matei Miechowita, cu Chronica Polonorum =i De duabus Sarmatiis, fragmente alese* din Piccolomini *(*despre *Polonia, Prusia, Lituania), Al. Gwagnin,* cu *Chronographia totius Poloniae, Lituaniae, Livoniae, Mazoviae,* Pomponius Mela, cu *Sarmatia*, comentat de Vadianus, H. Schedel (fragment din *Liber Chronicarum*) =i altele.

Ca om al timpului s[u, Grigore Ureche nu poate face abstrac\ie de literatura bisericii, *Scriptura*, amintit[sub numele de “Scrisoare”, *Psalmii* lui David proorocul, din care citeaz[de dou[ori (psalmul al 7-lea =i al 33-lea), vie\ile sfin\ilor, concret despre *Via\a lui Ioan cel Nou*, ale c[rui moa=te au fost aduse de Alexandru cel Bun de la Cetatea Alb[la Suceava.

Ar[tam anterior c[, dup[anul 1587 — ultima dat[calendaristic[complet[fiind 7096 [= 1587] noiembrie 23” (lupta lui Petru Schiopul cu cazacii la |u\ora) — cronica se desf[=oar[ ]ntr-un alt “stil”,]ntreaga relatare fiind lipsit[, de acum]nainte, de precizia izvoarelor scrise pe care cronicarul]=i]ntemeiase documentarea.

Este evident c[,]ncep`nd de aici =i p`n[la sf`r=it, sursa lui Grigore Ureche au constituit-o informa\iile directe, transmise, prin *tradi\ie oral[*, p`n[pe vremea cronicarului, punctate, ici =i colo, de dat[ri generale — numai anul — pe care autorul cronicii le putea g[si sau reconstitui din documentele de cancelarie ale timpului.

Pentru c[ ]ntre personajele principale ale acestei ultime etape a cronicii]l afl[m chiar pe tat[l cronicarului, marele logof[t Nistor Ureche, este foarte probabil, a=a cum opineaz[,]n consens, majoritatea cercet[torilor, c[de la acesta, martor activ al evenimentelor, din povestirile lui, a re\inut =i]nscris Ureche,]n cronic[, partea ultim[a celei de-a treia domnii a lui Petru +chiopul =i domniile lui Aron Tiranul =i Petru Cazacul. Caracterizarea at`t de binevoitoare, ca domn =i ca om, a lui Petru +chiopul, sub care =i-a]nceput Nistor Ureche cariera dreg[toreasc[— poate fi, aici, =i influen\a letopise\ului slavon de curte, pe care l-a putut folosi cronicarul — precum =i am[nuntele, singulare prin natura lor, privitoare la ascensiunea =i mai ales la tribula\iile lui “Ureche logof[tul cel mare” nu mai las[nici o]ndoial[asupra inspiratorului principal al acestor ultime capitole de cronic[.

Deosebit de *tradi\ia de familie*,]n cronica lui Ureche,]n textul ce-i apar\ine cronicarului cu certitudine, distingem, ca surs[de informa\ie, =i *tradi\ia popular[*, sub care socotim c[putem]ncadra legenda privitoare la Dumbrava Ro=ie, =tirile despre zidirea, de c[tre +tefan cel Mare, a unor

m[n[stiri =i biserici, ca Badeu\i =i R[zboieni,]n leg[tur[cu care nu se g[se=te nimic]n letopise\ele slavone p[strate[1], am[nunte anecdotice, ca prinderea de c[tre un pop[,]ntr-o c[pi\[de f`n, a cneazului Dimitrie Wisnowiecki, pretendent la tronul Moldovei, sau eroice, ca lovitura dat[ cu suli\a de Bogdan al III-lea ]n poarta Liovului. De asemenea, din aceea=i sorginte provin, f[r[ ]ndoial[, men\iunile c[ ]n lupta de la R`mnic,]mpotriva muntenilor, moldovenii au fost ajuta\i de sf`ntul Procopie iar ]n cea din Codrul Cosminului de sf`ntul Dimitrie, precum =i diverse informa\ii introduse de cronicar prin “zic”, “zic unii”, cum este, de pild[,]ntreaga relatare privind boala =i c[lug[rirea lui Alexandru L[pu=neanu, precum =i otr[virea lui de c[tre doamna Roxanda.

Urm[rirea, identificarea =i delimitarea izvoarelor utilizate de Grigore Ureche]n cronica sa ne]ng[duie s[afirm[m — contrar unor opinii, intre care =i P. P. Panaitescu, ce c[utau s[ ]ngusteze orizontul cronicarului — c[acesta a fost, realmente, unul din cei mai cul\i boieri moldoveni ai primei jum[t[\i a secolului al XVII-lea, c[el a st[p`nit un bogat =i variat material documentar, intern =i, mai ales, str[in, de limb[ polon[ =i latin[, pe care l-a utilizat cu un ascu\it discern[m`nt. Av`nd ]n fa\[, drept unic obiectiv, constituirea unei istorii a Moldovei, ]n spirit na\ional, pentru uzul compatrio\ilor s[i, str[in de orgoliul ]ngust de autor, care ]l ridic[ at`t de mult deasupra m[runtului Simion Dasc[lul, neinteresat s[-=i eviden\ieze numele =i cultura prin citirea bogat[=i repetat[a autorilor folosi\i, el a luat din fiecare at`t c`t a socotit util pentru scopul urm[rit, l[s`nd deoparte, cu bun[ =tiin\[, ceea ce ar fi putut atinge demnitatea \[rii =i a poporului din care f[cea parte =i tot ceea ce i se p[rea iluzoriu =i superfluu pentru nivelul intelectual, de atunci, al moldovenilor. Punerea fa\[ ]n fa\[ a bog[\iei materialului documentar ce i-a trecut prin m`n[, a=a cum a putut fi, pe larg, depistat, cu parcimonia =i sagacitatea cu care acest material a fost

[1] +tirile despre zidirea celor dou[biserici putea s[le de\in[Ureche direct din pisaniile respective, pe care,]n peregrin[rile, oficiale sau pentru treburi personale, prin \ar[, avea prea bine posibilitatea s[le cunoasc[.

introdus]n cronic[, descoper[, al[turi de marele c[rturar, ceva]nc[mai]nsemnat: un mare caracter. Omul, a=a cum l-am cunoscut din parcurgerea vie\ii, se suprapune]ntru totul c[rturarului, scriitorului.

Dumitru VELCIU, *Grigore Ureche,* Editura Minerva, Bucure=ti, 1979, p. 271-272, 282-283, 294-295, 301-302, 304-307.

Ca istoric, Ureche are inten\ia expres[de a descoperi =i transmite adev[rul. }n viziunea sa, Moldova fusese o \ar[puternic[, cu legi =i moravuri bune, a c[rei dec[dere a fost cauzat[de nesocotirea vechilor obiceiuri, de abuzurile =i cruzimile celor puternici (autohtoni sau str[ini). }ndurerat, cronicarul se adreseaz[=i direct celor socoti\i vinova\i,]n capitole speciale — *Nacazanie siln`m* (*Certarea puternicilor*) —, ar[t`nd cauzele r[ului, condamn`nd energic trufia =i violen\a. Dincolo de prejudec[\ile clasei boiere=ti, str[bat sentimentele umaniste, dragostea de \ar[, de bine =i de adev[r. Relevarea permanent[a pedepselor date de justi\ia divin[celor care se abat de la regulile drept[\ii ilustreaz[atitudinea sa moralizatoare.

Ideologia cronicarului este o sintez[de tradi\ie boiereasc[=i cultur[umanist[. Consider`nd boierimea drept for\a activ[stabil[=i cea mai important[a \[rii, Ureche va judeca istoria]n func\ie de acest criteriu. Ceea ce se]mpotrive=te intereselor clasei sale este criticat,]n timp ce referin\ele defavorabile acesteia sunt ocolite. Concep\iei teologice despre natura =i etica uman[i se vor ad[uga ideile umaniste. Plec`nd de aici, Ureche abordeaz[mai larg materialul istoric, emite considera\ii teoretice care]i permit o perspectiv[asupra istoriei Moldovei, superioar[cronicarilor anteriori. Umanismul istoriografiei latine =i polone devine model de atitudine fa\[de trecut, apreciat =i de cronicarul moldovean ca un tezaur de]nv[\[turi. }n acest sens, cronica are scopul de a eterniza]nt`mpl[rile trecute =i de a educa genera\iile viitoare.

Scriere istoric[, *Letopise\ul...* este =i o oper[cu virtu\i literare. Except`nd c`teva p[r\i, modul principal de expunere este nara\iunea, o nara\iune simpl[, liniar[, cu pu\ine am[nunte =i divaga\ii, ceea ce o apropie de epicul

pur. Ureche izbute=te astfel s[se obiectiveze =i s[relateze senin evenimente tulbur[toare. }n unele locuri, nara\iunea devine mai nuan\at[, supus[unei anumite compozi\ii, cu scopul stimul[rii aten\iei cititorului =i al eviden\ierii finalului. }n acest sens, sunt sesizabile pasaje narative autonome, de interes literar. Totu=i, dominant r[m`ne caracterul neelaborat al nara\iunii, dar de un nea=teptat efect. Pasajele descriptive lipsesc ]n cronica propriu-zis[, sobrietatea =i economia exprim[rii, nel[s`nd loc dec`t unor termeni cu func\ie de determinan\i. P`n[=i]n realizarea portretelor autorul folose=te mai degrab[ ]n=iruirea de tr[s[turi. Portretele domnitorilor, cu lumini =i umbre, sunt acumul[ri de]nsu=iri esen\iale, subordonate unei caracteristici definitorii, =i duc la crearea unei adev[rate tipologii umane. Intervin =i elemente subiective care fac portretele mai vii, mai pregnante. Reprezentativ pentru puterea =i modul de caracterizare al lui Ureche este portretul lui +tefan cel Mare, devenit celebru prin concizia =i for\a lui expresiv[. Folosind o topic[special[, expresii nude, directe, autorul imprim[imaginilor o deosebit[energie, cre`nd senza\ia de m[re\ie =i solemnitate. Construit ascendent, portretul merge spre apoteoz[, ]n final domnitorul cresc`nd uria=]n dimensiuni (“s[ridica deasupra biruitorilor”). Impresia de cov`r=itoare personalitate este atenuat[ de proiectarea sf`r=itului pe fundalul tulbur[rilor sociale =i cosmice care au]nso\it dispari\ia voievodului. Ureche avea un sim\ al excep\ionalului, care l-a dus =i la realizarea altor efecte artistice. Caracterul deosebit de elocvent sau memorabil al spuselor vreunui personaj]l face s[redea indirect dialoguri sau afirma\ii, apropiind planul ac\iunii de timpul prezent. Momentele de mare tensiune psihic[, generate de unele evenimente, sunt exploatate cu art[. La acestea se mai adaug[diferitele interven\ii directe — interoga\ii, exclama\ii, ironii, diatribe. Ureche nu folose=te recuzita stilistic[obi=nuit[, cu at`t mai pu\in retorica de tip Manasses, ceea ce contribuie la caracterul frust, realist al operei sale. Stilul *Letopise\ului...* are un farmec specific, sporit =i de coloratura arhaic[. Caracterul oral este dat, mai cu seam[, de stereotipia

nara\iunii (]n genul basmului): folosirea unor cli=ee expozitive =i a anumitor formule fixe, precum =i modalitatea popular[de a lega =i explica faptele. Frazarea =i topica genereaz[o anume ritmicitate =i armonie. Simplitatea general[a frazei, reducerea comunic[rii la termenii strict necesari confer[stilului concizie =i proprietate. Lexicul folosit este plastic =i expresiv, determin`nd =i el caracterul arhaic al formei, devenit un element estetic. Aceste tr[s[turi asigur[fluiditatea =i savoarea limbii, a c[rei puritate o conserv[Ureche, mai pu\in influen\at de lexicul =i topica textelor religioase =i istorice. *Letopise\ul...* este prima oper[original[cu caracter literar scris[ ]n rom`ne=te, marc`nd =i]nceputul istoriografiei]n limba rom`n[. Prin ea, Ureche contribuie la formarea limbii literare =i se ]nscrie ]n istoria culturii ]ntre primii istorici =i scriitori rom`ni. Cronica sa a fost un model =i un]ndemn pentru c[rturarii care au urmat: Miron =i Nicolae Costin, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, stolnicul Constantin Cantacuzino. R[sp`ndit[prin numeroase copii =i prelucr[ri, inclus[ ]n diferite scrieri istoriografice, opera lui Ureche reprezint[o]nsemnat[valoare cultural[=i literar[, care a creat o puternic[tradi\ie. }n literatura noastr[modern[influen\a ei s-a manifestat mai cu seam[asupra lui C. Negruzzi =i V. Alecsandri, B. Delavraneea =i M. Sadoveanu.

Constantin TEODOROVICI, *Grigore Ureche*,]n *Dic\ionarul literaturii rom`ne de la origini p`n[la 1900*, Editura Academiei Rom`ne, Bucure=ti, 1979, p. 874-875.

Din chiar condi\ia asumat[de cronici, istoriile lui Grigore Ureche =i Miron Costin deta=eaz[anume calit[\i literare. “Decupajele” eviden\iaz[arta portretistic[sau narativ[, dar calitatea unificatoare, dominanta literar[a cronicii]ntregi, nu a unor p[r\i ale ei, r[m`ne nenumit[ proced`nd numai astfel. Fidelitatea fa\[de anumite aspecte]nseamn[,]ntr-o oarecare m[sur[, lectur[infidel[C[r\ii, care nu poate fi alc[tuit[numai din capitole percepute prin “compartimentare” (memorialistica, nara\iunea etc.), fiind

=i un flux continuu, *o viziune* dincolo de discontinuitatea diviziunilor. “Nici una din p[r\ile textului — enun\a I. M. Lotman un principiu arhicunoscut — nu poate fi]n\eleas[f[r[s[-i definim]n prealabil func\ia. Considerate izolat, aceste p[r\i nici nu exist[: toate calit[\ile =i profilul determinat al fiec[reia din ele este un produs al raport[rii — prin compara\ie sau opozi\ie — la celelalte p[r\i” (*Lec\ii de poetic[structural[*). Esen\ial[este valoarea artistic[a ansamblului. Practica izol[rii fragmentelor (portrete, nuclee narative, descrieri) afecteaz[principiul fundamental al scrierii. Valoarea unui fragment din cronica lui Ureche se descoper[printr-o raportare comparativ[sau de opozi\ie a duratei =i accentului, deci prin observa\ii asupra ritmului. Ureche scrie o partitur[muzical[simpl[, f[r[figuri dificile, Miron Costin — o muzic[baroc[.

La Ureche durata nara\iunii, intensitatea tonului, tr[s[turile portretistice sunt organizate prin subordonarea lor ritm[rii, recept[rii unei alternan\e relativ regulate a unor evenimente ca date constituite: ac\iunea formatoare a cronicarului e de marcare a timpilor, a stereotipiei faptelor. “Harul cuv`ntului”, automatismul lexical (G. C[linescu) provin din automatismul actului ]nsemn[rii, de tipul pl[cerii boierului de a deschide ceaslovul pentru a nota ivirea cometelor, pl[cere a c[rei manifestare nu se reduce la cuv`ntul “tare ca aloia”. }n modul nea=teptat de apari\ie a evenimentelor, istoria se repet[. Identitatea repet[rilor oblig[la consemnarea uniformizant[. Miron Costin “are lunga respira\ie epic[, sim\ul sublim al destinului uman, pateticul me=te=ug de a se opri din c`nd ]n c`nd s[r[sufle de greutatea faptelor =i s[le contemple de sus” (G. C[linescu): este comentatorul unor evenimente care nu exist[dec`t prin complicitatea lui. Ritmul presupune evenimentele evidente, comentariul apas[pe constituirea lor.

Exist[ ]n cronica lui Ureche fragmente]n care tirania dat[rii se simte mai mult dec`t orice altceva din comunicare. Preciziunile sunt nu de pu\ine ori surprinz[toare: +tefan ]=i str`nge slujitorii =i]n 1470, “fevruarie 27 dni”, “au arsu Br[ila]n s[pt[m`na alb[, mar\i”; indica\ia ultim[este

marca existen\ei faptului resim\it numai prin aceast[precizie de jurnal, paradoxal[prin]ndep[rtarea de eveniment. Faptul declarat ca existent are mai mare greutate dec`t desf[=urarea lui. Am putea identifica =i fragmente care au alura unui comentariu politic, dar func\ia lor e alta dec`t aceea de a dezvolta o explica\ie sau de a remarca subtilit[\i politice, cum se]nt`mpl[ la Miron Costin. C`nd sunt mai ample sunt a=ezate]ntotdeauna dup[un fapt]ncheiat =i au, f[r[excep\ie, un caracter senten\ios (“Nacazanie, adec[ ]nv[\[tur[=i certare celor mari =i puternici” urmeaz[momentul uciderii boierilor de c[tre L[pu=neanu). Ceea ce r[m`ne e “cearta” asupra unui fapt ]mplinit contrariu ]nv[\[turii, a c[rei senten\io-zitate nu face dec`t s[rotunjeasc[faptul. }nclinarea spre judecata categoric[nu este a unui comentator. Sentin\ele nu comenteaz[, ci hot[r[sc.

La Miron Costin faptele nu sunt considerate cu sfin\enie]ncheiate. Datarea de foarte multe ori final[, este]mplinirea unei desf[=ur[ri,]ncununarea comentariului c`nd acesta a “cristalizat” evenimentul. }n relevarea confrunt[rii dintre Ga=par-vod[, pe de o parte, iar pe de alta complotul, Bethlen Gahor, boierii,]n spe\[Bucioc, Schimni-aga si Schinder-pasa (cap. VIII), cronicarul =tie tot, simte =i comenteaz[subtilit[\ile. El are puterea miraculoas[, similar[celei a diavolului =chiop al lui Lesage, de a suprima “acoperi=ul” simul[rii. Preciziei de jurnal a dat[rii de la Ureche]i corespunde la Costin un fel de comentariu la zi. Ureche]ntoarce filele, care par uneori de agend[istoric[, Costin z[bove=te asupra fiec[reia. Pentru a se face]n\eles, =tie s[t[r[g[neze. La r[d[cina unui fapt se g[se=te un labirint de subtilit[\i care vor cauza evenimentul; el are cauze =i repercusiuni =i ele sunt voalalte. Fraza]ntortocheat[cu mult mai multe subordon[ri dec`t la Ureche (care o face uneori numai din coordon[ri) urmeaz[ ]ndeaproape cauzalitatea labirintic[ =tiut[ de Costin la r[d[cina lucrurilor. E limpede c[ av`nd =tiin\a am`n[rii, a ]mplinirii t[r[g[nate a evenimentului nu se mai simte at`t de mult greutatea faptului ca dat,

]mplinit, iar cu un asemenea fel de a fi al actului nu se mai poate constitui ritmul, fie el =i lent. Nu se mai simte m[sura, fiind prea mare valoarea unui timp. Textul cronicii lui Costin nu ascult[de o calitate de dincolo de fiecare capitol, ci chiar de felul t[r[g[nat al scrierii =i]n\elegerii istorico-politice. Preocuparea acut[e comentariul pentru Costin, iar pentru Ureche evenimentul ritmat cu altul. Costin face cronic[politic[. "O cronic[scrie numai cineva pentru care e important prezentul” — era de p[rere Goethe]ntr-una din reflec\iile sale. Cel mai bine se vede acest lucru la Miron Costin. Grigore Ureche pare s[se precipite spre prezent, cu teama c[n-o s[poat[ajunge p`n[la domnia lui Vasile Lupu (s-ar putea s[fie aceasta drama secret[a scrisului s[u). Costin are un pronun\at spirit practic,]n cronica lui Ureche se simte]nclina\ia spre metafizic. Conform reconstituirilor din documentata monografie a lui Dumitru Velciu despre primul nostru cronicar, Grigore Ureche nu avea ambi\ii politice. Scriind, st[tea cu fa\a spre ve=nicie: faptele se]ncrusteaz[de ne=ters,]ntru eternitate. E atras de =irul datelor istorice =i nu-=i poate ridica privirea de pe curgerea heraclitean[a r`ului.

Pentru Ureche un fapt se]nt`mpl[ de cele mai multe ori din ra\iuni foarte evidente, neadmi\`nd comentariul; uneori este explicabil prin firea moral[a omului: c[a “intrat zavistiia]ntre +tefan-vod[=i]ntre Radu-vod[“ se datore=te faptului c[“domnul muntenesc, spre obiceiul firei omene=ti, de ce are, de aceea pofte=te mai mult”. Alt[dat[+tefan se r[zboie=te “socotindu c[si inimile voinicilor]n r[zboaie tr[indu s[ascut =i truda =i osteneala cu care s[diprinsese iaste a doao vitejie”; “Roman-vod[, ficiorul lui Ilia=-vod[, neput`ndu r[bda at`ta nedumnezeire a unchi-s[u, s-au vorovitu cu o sam[din curtea domneasc[=i au prinsu pe unchi-s[u, pre +tefan-vod[, =i i-au t[iat capul =i s-au apucatu Roman de domnie”. Ispita tronului e]n repetate r`nduri cauza nemen\ionat[a confrunt[rilor. Lapidaritatea]nsemn[rii este mijlocul prin care evenimentele date, transmise]n esen\ialitatea lor, deta=az[ritmul. Semnul existentei pr[d[rilor,

uciderilor,]ntron[rilor nu e repercusiunea sau desf[=urarea lor, c[ci faptul este]ndep[rtat, s-a risipit: ceea ce a mai r[mas e semnul datei; puterea cronicarului este una verbal[: numirea actului. Astfel se explic[accentul verbal =i coordon[rile, nara\iunea linear[(Eugen Negrici), acestea nerisipind puterea nici unui verb. Grupul declarativ este o secven\[ritmic[. Cronicarul]ncrusteaz[, dar pl[cerea lui e s[simt[ritmul]ncrust[rilor. Cronica lui Ureche sugereaz[automatismul actelor istorice, repetarea lor aproape identic[. El nu scrie at`t despre anume domni c`t despre persoane care fac automatic ce s-a mai f[cut de at`tea ori. Cometa se ive=te mereu la fel. Ureche nu este st[p`nit de sim\ul personalit[\ii, ci de actele care se]nt`mpl[ inevitabil, aproape identic: un domn urmeaz[ altuia, un r[zboi e primul, al doilea, al treilea etc., incursiunile de pr[dare s-au mai ]nt`mplat. Astfel, ceea ce constituie farmecul cronicii lui Ureche nu sunt faptele]n sine, luate izolat, chiar dac[esen\iale, ci viziunea temporal[a succesiunii lor. Ea degaj[pentru timpul de p`n[la a doua domnie a lui Aron-vod[un ritm al istoriei noastre.

Anul 1359 este]nceputul domnilor cu Drago=, care “dac[au domnitu doi ani, au muritu. [...] Pre urma lui Drago=-vod[, au st[tut la domnie fiiu-s[u, Sas-vod[=i au \inut domniia 4 ani =i au murit. Dup[moartea lui Sas-vod[, au \inut domniia fiiu-s[u, La\co-vod[8 ani. Pre urma lui La\co-vod[au domnit Bogdan-vod[6 ani. Dup[domnia lui Bogdan-vod[au domnit” etc. R`ndurile acestea au aspectul consemn[rii biblice a indivizilor unei spi\e cu men\ionarea num[rului de ani de via\[. Chiar domnia de 32 de ani a lui Alexandru cel Bun exist[ numai ]n c`teva r`nduri, pu\ine fa\[ de num[rul anilor de domnie. Cronica lui Ureche ]ncepe sub semnul modalit[\ii din “Cartea Facerii”: ]n locul spi\elor biblice, exist[ spi\ele noastre domne=ti. Oprirea la un fragment, la un fapt al cronicii e r[m`nerea pe p[r\i de timp sau,]n cazurile mai fericite, pe timpi ai ritmului, de unde nu se mai simte m[sura. O astfel de consemnare lapidar[nu este rezultatul unui “program”: pu\in[tatea informa\iilor detaliate obligase la aceasta.

Exist[ ]ns[ ]ntr-un loc o m[rturisire care ne face s[credem c[o oarecare asumare a conciziei nu poate fi t[g[duit[. Scriind despre pr[darea |[rii Secuie=ti de c[tre +tefan cel Mare, cronicarul noteaz[: “ci de aceast[poveste cronicarul cel le=esc nimica nu spune. [...] Iar[letopise\ul nostru, m[car[c[scrie cam pe scurt,]ns[le]nsemneaz[toate”. Felul acesta al scrierii ar putea fi deci considerat nu numai o alegere instinctiv[a cronicarului]n spiritul nota\iilor despre primii domni, Ureche av`nd pl[cerea de a urma]n=irarea automatic[a actelor istorice a=a cum o putea sim\i o fire medieval[. Ureche recepteaz[istoria, iar nu politica. (Conven\ional, s[consider[m istoric evenimentul consacrat social,]mplinit, iar devenirea, cre=terea lui din ostilit[\i relativ ne]nsemnate s[o consider[m drept politic[.) De la]nceputul cronicii a fost intuit semnul instabilit[\ii: dup[doi ani de domnie, Drago= moare: “pre acesta semnu dint[ia=i dat[ce s[arat[domniia f[r[trai, s[putea cunoa=te c[nu va fi a=ezarea bun[“, domnii “adesea s[vor schimba”. Evident c[aceasta nu putea fi dec`t rezultatul viziunii asupra evolu\iei istorice, dar Ureche avea s[fixeze semnul deselor schimb[ri de domnie dintru]nceput, ca un avertisment c[el astfel va “citi” istoria noastr[; =i citind astfel nu se putea s[nu observe stereotipia evenimentelor.

Miron Costin constatase cu p[rere de r[u c[numai intr-un anume fel sunt cunoscute evenimentele, fa\a lor ascuns[nefiind eviden\iat[: “C[letopise\ele cele streine lucrurile numai ce-s mai]ns[mnate, cum suntu r[zboaiele, schimb[rile, scriu a \[rilor megiia=e, iar[cele ce s[lucreaz[ ]n casa altuia deam[nuntul, adec[lucruri de cas[, n-au scris” *(Predoslovie adec[voroava c[tre cetitoriul)*. Este clar[optarea lui Costin pentru dezv[luirea culiselor =i este explicabil[prin apropierea de timpul despre care scrie. La Ureche tronul =i c`mpul de lupt[ sunt esen\iale. Tronul apare nedefinit, pe o scen[ ]n aer liber, unde urc[ sau de unde coboar[ domnii juc`nd mereu la fel: sunt constr`n=i de un principiu preexistent. Principiul dramatic nu e at`t al individualit[\ilor, c`t al ritmului. Domnii

nu]=i asum[un destin. Ei ies oricum, implacabil, din domnire: furtunos =i imprevizibil ca Ion-vod[, printr-o moarte obi=nuit[ca Alexandru cel Bun, o moarte “cu mare laud[“ ca a lui +tefan cel Mare etc. Realitatea acut[pare a fi aceea a ie=irilor din scen[, care]ncheie b[t`nd tactul. Costin preg[te=te foarte mult intr[rile]n scen[, individualit[\ile exist[mai mult]n aspira\ia pentru domnie, prin uneltirile ce]ntreprind. Individualitatea se manifest[ ]ndeosebi prin felurite tertipuri politice. Pl[cerea lui Costin =i arta lui stau]n descoperirea abilit[\ilor,]n “demontare”,]n demascarea personajelor (s[ne amintim numai de relieful deosebit pe care]l cap[t[Gheorghe +tefan ca uneltitor). Personajele nu exemplific[o caracterologie sau alta]n genere, simplificator, ci un anume fel de inteligen\[politic[. Personajul lui Costin e politic, sprijinit de profilul s[u moral; nu e sanc\ionat at`t de divinitate c`t de propria-i inabilitate. }n viziunea lui Ureche, +tefan Tom=a (lovindu-l cu buzduganul pe Despot), doamna Ruxandra (care-l otr[ve=te pe L[pu=neanu), turcii (care-l omoar[ ]ntr-acel fel groaznic pe Ion-vod[cel Viteaz) etc.]mplinesc mersul implacabil al istoriei; ele nu par a fi acte eminamente politice, fiind secven\ele unui dinamism al istoriei, ale unei viziuni omogenizante.

Cu mijloacele conciziei, prin portretizarea din mers (except`nd figura statuar[a lui +tefan cel Mare), cu constituirea,]ntre datarea ini\ial[=i accentul final pe ie=irea din scen[a personajelor, a unor secven\e ritmice, cronica lui Ureche bate tactul timpului istoric; comentariul p[trunz[tor al lui Costin verific[, teatral sau discursiv, abilit[\ile politice.

Ion SIMU|, *Grigore Ureche =i Miron Costin. Ritm istoric =i comentariu politic*,]n *Diferen\a specific[*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 6-11.

Biblioteca școlarului

AU APĂRUT:

1. **Mihai Eminescu** Luceafărul. Poezii antume
2. **Mihai Eminescu** Memento mori. Poezii postume
3. **Mihai Eminescu** Geniu pustiu. Proză literară
4. **Vasile Alecsandri** Înşiră-te, mărgărite
5. **Ion Creangă** Scrieri
6. **Constantin Negruzzi** Negru pe alb
7. **Ioan Slavici** Mara
8. **Ioan Slavici** Moara cu noroc
9. **Mihail Sadoveanu** Baltagul
10. **Mihail Sadoveanu** Ţara de dincolo de negură
11. **Liviu Rebreanu** Pădurea spânzuraţilor
12. **Liviu Rebreanu** Ciuleandra. Catastrofa şi alte nuvele
13. **George Bacovia** Plumb
14. **George Coşbuc** Fire de tort
15. **Calistrat Hogaş** Pe drumuri de munte
16. **Octavian Goga** Ne cheamă pământul
17. **Garabet Ibrăileanu** Spiritul critic în cultura românească
18. **Garabet Ibrăileanu** Scriitori români
19. **Alexandru Macedonski** Excelsior
20. **Tudor Arghezi** Cuvinte potrivite
21. **Vasile Voiculescu** Destin
22. **Barbu Delavrancea** Apus de soare
23. **William Shakespeare** Romeo şi Julieta
24. **Ştefan Octavian Iosif** Cântec sfânt
25. **Ion Barbu** Joc secund
26. **Ion Agârbiceanu** Fefeleaga
27. **Constantin Stamati** Imnul lăutei româneşti
28. **Ion Luca Caragiale** Comedii. Momente
29. **George Topârceanu** Cocostârcul albastru
30. **Lucian Blaga** În marea trecere
31. **Ana Blandiana** La cules îngeri
32. **Nicolae Labiş** Moartea căprioarei. Poezii
33. **Gheorghe Tomozei** Miradoniz. Altarr
34. **Neagoe Basarab** Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie
35. **Gheorghe Asachi** Cântecul cignului

36. **Anatol Baconsky** Fluxul memoriei
37. **Fănuş Neagu** Zeul ploii
38. **Dimitrie Cantemir** Descrierea Moldovei
39. **Bogdan Petriceicu Hasdeu** Poezie. Proză. Dramaturgie
40. **Augustin Buzura** Vocile nopţii (2 volume)
41. **Victor Eftimiu** Cocoşul negru
42. **Ştefan Augustin Doinaş** Voluptatea limitelor
43. **Daniel Dйfoe** Robinson Crusoe
44. **Robert Louis Stevenson** Insula comorilor
45. **Grigore Vieru** Acum şi în veac
46. **George Meniuc** Interior cosmic
47. **Geo Bogza** Cartea Oltului
48. **Mateiu Ion Caragiale** Craii de Curtea-Veche
49. **Eugen Jebeleanu** Hanibal
50. **Alexandru Vlahuţă** Iubire
51. **Perpessicius** Articole şi studii
52. **Dumitru Radu Popescu** Teatru
53. **Duiliu Zamfirescu** Viaţa la ţară
54. **Constantin Cantacuzino** Istoria Ţării Româneşti
55. **Şota Rustaveli** Voinicul în piele de tigru
56. **Anton Pann** Povestea vorbii
57. **Ion Budai-Deleanu** Ţiganiada
58. **Panait Istrati** Ciulinii Bărăganului
59. **Ghoethe** Faust
60. **Nichita Stănescu** Necuvintele
61. **Leonid Dimov** Carte de vise
62. **Ion Neculce** Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat. O samă de cuvinte (2 volume)
63. **Dimitrie Bolintineanu** Legende istorice
64. **Herbert Wells** Omul invizibil
65. **N.V. Gogol** Suflete moarte
66. **Ion Pilat** Limpezimi
67. **I.Al. Brătescu-Voineşti** Întuneric şi lumină
68. **Alexandre Dumas-fiul** Dama cu camelii
69. **Alecu Donici** Scrieri
70. **Şerban Cioculescu** Varietăţi critice
71. **G. Călinesacu** Enigma Otiliei (2 volume)
72. **Jules Verne** Insula misterioasă (2 volume)
73. **Alexandre Dumas** Regina Margot (2 volume)
74. **Ioan Alexandru** Imne
75. **Ion Minulescu** Nu sunt ce par a fi

CUPRINS

Grigore Ureche

LETOPISE|UL |ARII MOLDOVEI

Ap[rut: 1997. Format: 70x108 1/32
Coli tipar: 11,90 Coli editoriale: 11,22 Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA»
str. B.P. Hasdeu nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova
Tehnoredactare: *Veaceslav Ciuntu*
Corector: *Nadina Marciuc*
Redactor: *Tudor Palladi*
Editor: *Anatol Vidra=cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .
Concernul “PRESA”, str. Vlaicu P`rc[lab, nr. 45,
Chi=in[u, MD 2012, Republica Moldova